

Latvijas Republikas tiesībsarga

2021. GADA ZIŅOJUMS

2022

SATURS

SATURS

UZRUNA	3
GADS SKAITĻOS	4
SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA UN IESAISTE	9
CILVĒKTIESĪBU JAUTĀJUMI SAISTĪBĀ AR COVID-19 INFEKCIJAS IZPLATĪBU VALSTĪ	13
DISKRIMINĀCIJA UN TIESISKĀ VIENLĪDZĪBA	22
DZIMUMU LĪDZTIESĪBA	27
TIESĪBAS UZ BRĪVĪBU UN DROŠĪBU. IZMEKLĒŠANAS EFEKTIVITĀTE	30
TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU	34
NOLĒMUMU IZPILDE	41
PRIVĀTĀS UN ĢIMENES DZĪVES NEAIZSKARAMĪBA	45
VARDARBĪBAS IZSKAUŠANA ĢIMENĒ	48
BĒRNU UN JAUNIEŠU TIESĪBAS	52
KULTŪRAS TIESĪBAS	90
VĀRDA BRĪVĪBA	92
TIESĪBAS UZ ĪPAŠUMU	96
TIESĪBAS UZ DARBU	103
TIESĪBAS UZ SOCIĀLO DROŠĪBU	107
TIESĪBAS UZ MĀJOKLI	111
TIESĪBAS UZ VESELĪBAS AIZSARDZĪBU	115
TIESĪBAS UZ LABVĒLĪGU VIDI	118
CILVĒKU AR INVALIDITĀTI TIESĪBAS	121
IESLODZĪTO PERSONU TIESĪBAS	128
CILVĒKU TIRDZNIECĪBA	134
ĀRZEMNIEKU UN PERSONU BEZ TIESISKĀ STATUSA TIESĪBAS, PILSONĪBAS IEGŪŠANA UN ATŅEMŠANA	137
LABA PĀRVALDĪBA	141
PREVENTĪVAIS MEHĀNISMS	147
STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA	157
FINANŠU RESURSI UN IESTĀDES DARBĪBAS REZULTĀTI	159
PERSONĀLS	165
KOPSAVILKUMS	167

Labdien, godājamais lasītāj!

Vispirms vēlos teikt sirsnīgus pateicības vārdus visiem, kas uzticas manam un manis vadītās komandas darbam. Novērtēju, ka aizvadītā gada sākumā man tika uzticēts vadīt Tiesībsarga biroja komandu jau trešo termiņu pēc kārtas. Aizvadītajos desmit gados daudz ir paveikts, lai ievērojami uzlabotu cilvēktiesību nozīmi un lomu Latvijā, bet tikpat daudz darāmā vēl priekšā.

Ja gadu iepriekš šajās rindās uzsvēru, ka 2020. gads ir bijis izaicinājumu pilns, tad 2021. gads ir bijis ražīga darba pārbagāts – paralēli daudzām mūsu pārraudzībā esošajām lietām biroja speciālistu ikdienas darba kārtību un uzdevumus arvien vairāk noteica ar Covid-19 pandēmiju saistīto jautājumu risināšana teju visos līmeņos.

Neslēpšu, ka cilvēktiesību pieminēšana visdažādākajos veidos bija dzirdama ik uz soļa. Manuprāt, viena no lielākajām politiku kļūdām aizvadītā gada laikā bija neprasmē katrai sabiedrības grupai uztveramā veidā skaidrot pašu pieņemtus lēmumus. Ar to ik dienu nācās saskarties mūsu biroja darbiniekiem, nenogurstoši gatavojot atbildes uz iedzīvotāju iesniegumiem un jautājumiem, atbildot uz zvaniem, konsultējot, skaidrojot un izglītojot.

Uzskatu, ka tieši kvalitatīvas un viegli saprotamas informācijas trūkums ir tas, kas aizvadītajā gadā daļā sabiedrības radīja maldīgu iespaidu par to, kas vispār ir cilvēktiesības, cik tālu tās sniedzas, vai tās var ierobežot. Esmu vairākkārt publiski uzsvēris, ka cilvēktiesības joprojām nav atceltas, taču viss ir jāvērtē samērīguma kontekstā un pēc iespējas jāņem vērā katras sabiedrības grupas intereses, jo īpaši mazāk aizsargāto.

Esmu patiesi gandarīts, ka aizvadītajā gadā spējām ātri pielāgoties jaunajiem apstākļiem, tādēļ attālinātā formātā ikviens varēja sekot līdz mūsu rosinātajām diskusijām par jauno asistenta pakalpojuma modeli cilvēkiem ar invaliditāti, dzimumu stereotipiem reklāmās, tiesībsarga lomu politiku un ierēdņu attiecībās, digitālo prasmju nozīmi cilvēku ar invaliditāti ikdienā, tiesu pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti, mākslas lomu tiesību kontekstā un citām. Šādā veidā lēmumu pieņēmējiem, sociālajiem partneriem un plašākai sabiedrībai vēlreiz izgaismojām aktuālas tēmas cilvēktiesību kontekstā un norādījām uz jomām, kurās nepieciešams vēl pa kādam rūpīgākam mājasdarbam. Turpināsim sekot līdzī, vai uzlabojumi patiešām tiek īstenoti, un vērsīsim uzmanību vēl uz citiem būtiskiem problēmjautājumiem.

Nereti norises citviet pasaulē pašas par sevi aktualizē līdz šim mazāk akcentētus jautājumus. Kā piemērs te jāmin saspīlējums uz Latvijas–Baltkrievijas robežas, kura saistībā vēlos uzsvērt labo sadarbību ar Valsts robežsardzi un citus sadarbības mehānismus. Vairākkārt publiski norādīju – arī šajā valsts drošībai sarežģītā situācijā ir jāizvērtē individuālā situācija, vai ieceļojošajiem cilvēkiem ir nepieciešams atbalsts, piemēram, neatliekamā medicīniskā palīdzība, pārtika un laikapstākļiem atbilstošs apģērbs.

Tāpat īpaši vēlos uzsvērt Tiesībsarga biroja darbu jaunās paaudzes izglītošanā – lasījām lekcijas par datu aizsardzības aktualitātēm, vēlēšanu pratību un juridisko dokumentu lasītprasmi. Ne mazāk būtiski – pēc gada pārtraukuma sekmīgi atjaunojām tradicionālo tiesas procesa izspēli cilvēktiesībās. Savukārt amatpersonām bija iespēja noklausīties mūsu speciālistu vadītās lekcijas par cilvēku tirdzniecību un tās novēršanas jautājumiem.

Visbeidzot, gada nogalē likām pamatu uzvarai Satversmes tiesā mūsu iniciētā lietā, lai novērstu netaisnību, kurā saimnieciskās darbības veicējiem jāmaksā nodoklis no neesošas peļņas. Tāpat gada nogalē tapa vērienīgs atzinums, kas, cerams, jau drīzumā uzlabos dzimumnoziegumu pret bērniem izmeklēšanas kvalitāti.

Cilvēktiesību loma mūsu ikdienā gūst arvien lielāku nozīmi. Turpināsim strādāt, lai izglītotu, izgaismotu problēmas un piedāvātu risinājumus to novēršanai.

Veiksmīgu gadu vēlot,
tiesībsargs Juris Jansons

GADS SKAITĻOS

GADS SKAITĻOS

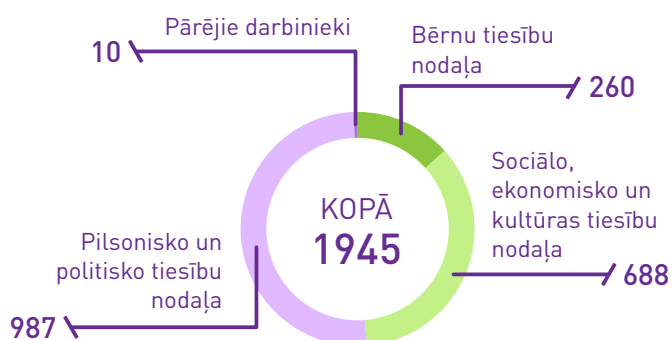
TIESĪBSARGA REKOMENDĀCIJU IZPILDE (%)

2019. gads — 89,0

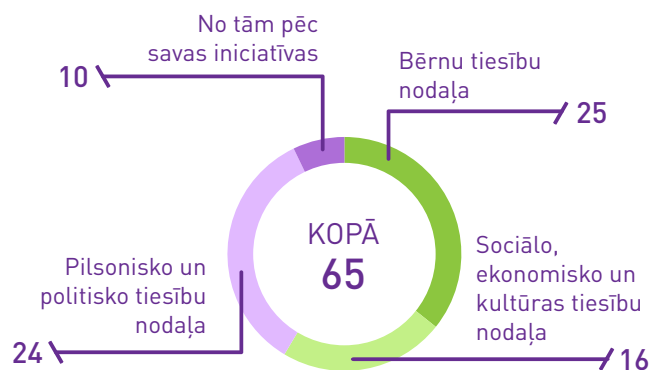
2020. gads — 82,9

2021. gads — 76,0

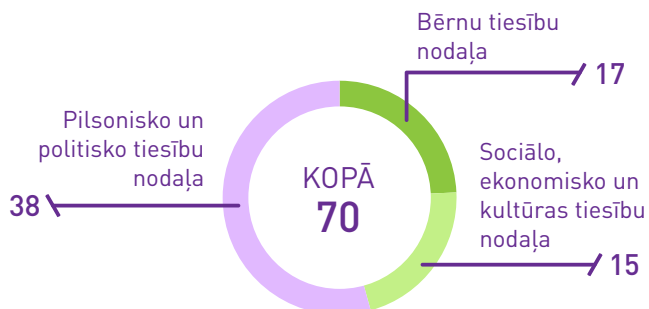
SAŅEMTIE PERSONU IESNIEGUMI

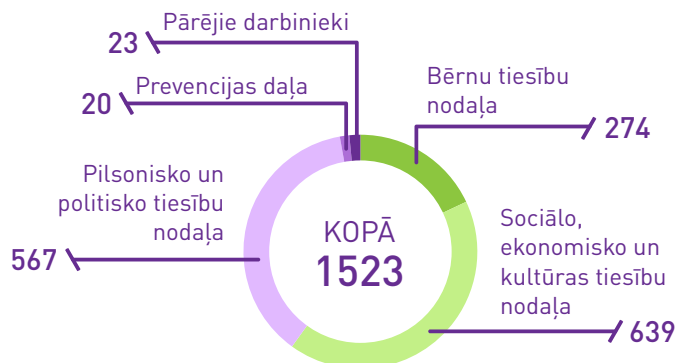
IEROSINĀTĀS PĀRBAUDES LIETAS

PABEIGTAS VAI IZBEIGTAS PĀRBAUDES LIETAS

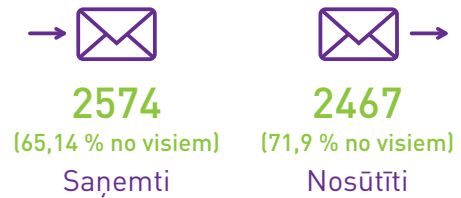
ATBILDES UN VĒSTULES SAISTĪBĀ AR IESNIEGUMIEM

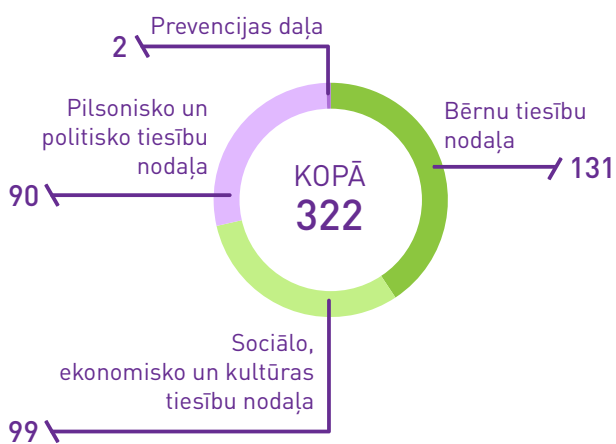
TIESĪBSARGA BIROJĀ SAŅEMTI UN NOSŪTĪTI DOKUMENTI

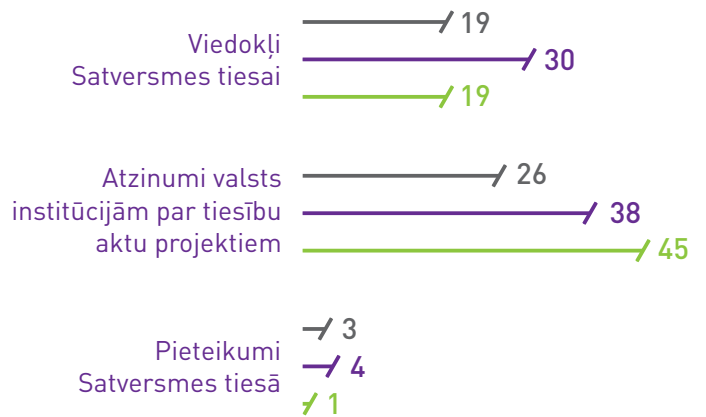
ELEKTRONISKI SAŅEMTI UN NOSŪTĪTI DOKUMENTI

SAŅEMTI SARAKSTES DOKUMENTI PĀRBAUDES LIETU IETVAROS

■ 2019
■ 2020
■ 2021

KONSULTĀCIJAS

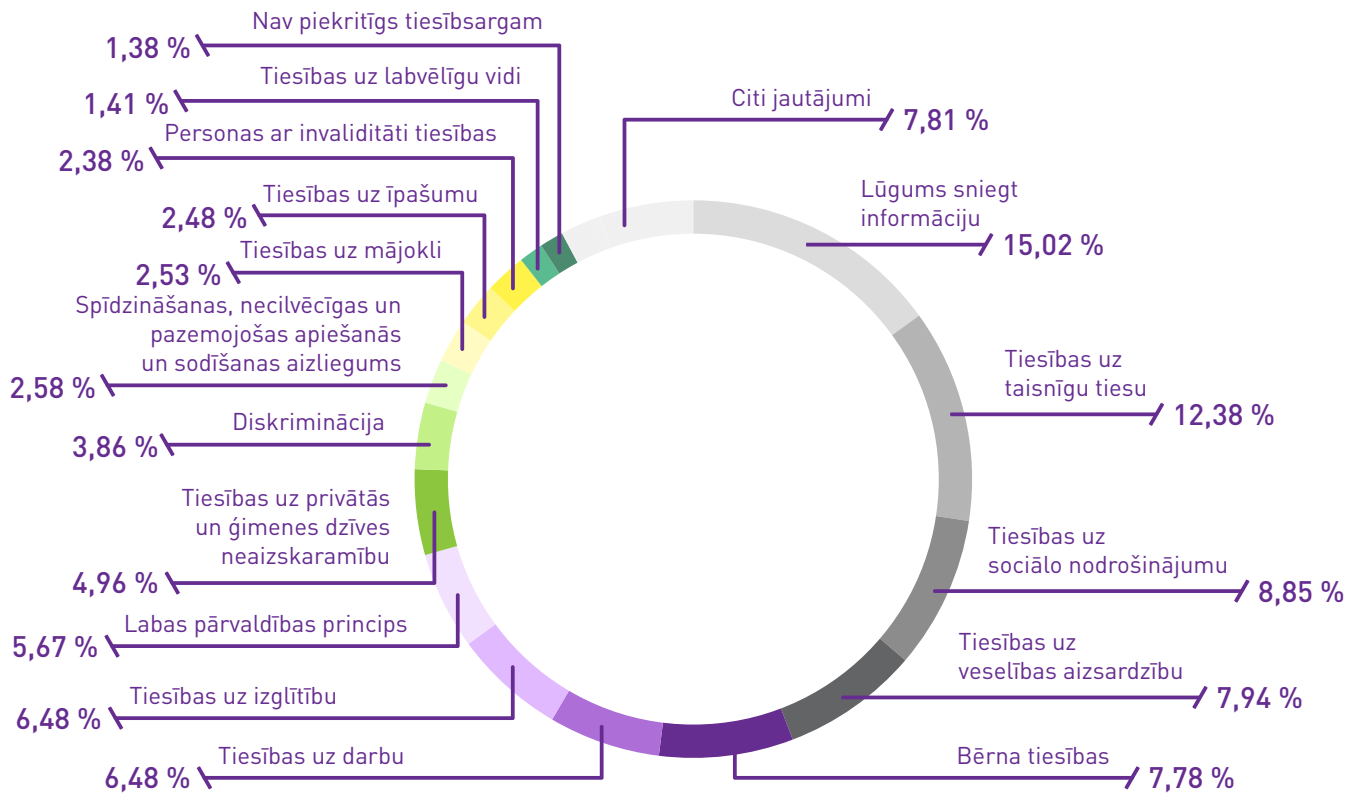
1778
E-pastā

4331
Telefoniski

KOPĀ: 6109

JURIDISKO KONSULTĀCIJU TĒMAS

IEDZĪVOTĀJU IESNIEGUMI SAISTĪBĀ AR COVID-19

596
E-pasta
vēstules

258
Rakstiski
iesniegumi

SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA

6717

Publikācijas

217 Ziņas un
preses relīzes**181**Tiesībsarga organizēti
pasākumi, semināri, diskusijas**322**Citu institūciju organizētajos
pasākumos lasītas lekcijas,
dalība diskusijās**187**Dalība darba grupās
un komisijās**4**Izraidāmo
ārzemnieku aptaujas

SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA UN IESAISTE

SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA UN IESAISTE

Sabiedrības informēšana

Diskusijas

2021. gadā Tiesībsarga birojs ir rīkojis vairākas publiskās diskusijas, tai skaitā diskusiju ciklu par cilvēku ar invaliditāti tiesībām:

- 19. maijā – par jauno asistenta pakalpojuma modeli (ieraksts [pieejams šeit](#));
- 2. jūnijā – par jauno asistenta pakalpojuma modeli bērniem ar invaliditāti (ieraksts [pieejams šeit](#));
- 16. jūnijā – par dzimumu stereotipiem un seksismu reklāmās (ieraksts [pieejams šeit](#));
- 15. septembrī – “Tiesībsargs kā vidutājs politiķu un augstāko ierēdņu nesaskaņās” (ieraksts [pieejams šeit](#));
- 13. oktobrī – par tiesas pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti (ieraksts [pieejams šeit](#));
- 3. decembrī – “Cilvēki ar invaliditāti un digitālie risinājumi. No lietotāja par radītāju” (ieraksts [pieejams šeit](#));
- 10. decembrī – “Māksla – brīvība vai tiesības šokēt” (ieraksts [pieejams šeit](#)).

Tiesībsarga biroja pārstāvji piedalījušies arī sadarbības partneru rīkotās diskusijās un semināros:

- 21. jūnijā – Sabiedrības integrācijas fonda diskusijā “Kā veidojas mūsu priekšstati par personām, kas prasa starptautisko aizsardzību Latvijā?”, kurā tika vērtēta arī naida runas izplatība interneta vidē (ieraksts [pieejams šeit](#));
- 30. jūlijā – Invalīdu un viņu draugu apvienības “Apeirons” diskusijā “Cilvēks ar invaliditāti. Medicīniskā rehabilitācija” (ieraksts [pieejams šeit](#));
- 21. augustā – uzstāšanās ar prezentāciju “Personas ar invaliditāti un diskriminācija” Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijas SUSTENTO semināru ciklā “Nē diskriminācijai!”;
- 1. oktobrī Tiesībsarga biroja pārstāve prezentēja viedokli par diskrimināciju uz vecuma pamata Sabiedrības integrācijas fonda kampaņas “Atvērtība ir vērtība” publiskajā diskusijā “Vecums kā vērtība Latvijas sabiedrībā” (ieraksts [pieejams šeit](#)).

Konferences

2021. gadā tiesībsargs un Tiesībsarga biroja pārstāvji piedalījās vairākās konferencēs:

- Invalīdu un viņu draugu apvienības “Apeirons” rīkotajā tiešsaistes konferencē “Vai Latvijai nepieciešami īpašs intimitātes izglītotāji?” ar prezentāciju par ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām un privātās dzīves neaizskaramību;
- konferencē “Mājokļu pieejamība ģimenēm ar bērniem”, ko rīkoja Latvijas Daudzbērnu ģimeņu biedrību apvienība sadarbībā ar Pārresoru koordinācijas centra Sadarbības platformu “Demogrāfisko lietu centrs”, Ekonomikas ministriju, valsts attīstības finanšu institūciju “ALTUM” un pašvaldībām. Konferences dalībnieki diskutēja par mājokļa pieejamības problemātiku, atbalsta soļiem, lai uzlabotu vajadzībām atbilstoša mājokļa pieejamību ģimenēm ar bērniem;
- Labklājības ministrijas rīkotajā tiešsaistes konferencē “Atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojums” ar prezentāciju “Atbalstītā lēmumu pieņemšana kā alternatīva rīcībspējas ierobežošanai ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 12. panta kontekstā”, kā arī konferences paneldiskusijā “Vai atbalstītājai lēmumu pieņemšanai ir nākotne Latvijā?” (ieraksts [pieejams šeit](#));

- sarunu festivāla “Lampa” diskusijās par tādām tēmām kā “Kāpēc cienīt bērnu?” un “Nepareizo ģimeņu diskusija “Ko jūs vēl gribat?”” (ieraksts [pieejams šeit](#));
- biedrības “Tēvi” organizētās konferences “Tēvi. Attiecības” paneļdiskusijā “Kad attiecības pārtrūkst, sarunas turpinās” (ieraksts [pieejams šeit](#));
- ar priekšlasījumiem “[Privātums kā ideja un realitāte](#)” un “[Privātās dzīves aizskārums, ja tiek veikta videonovērošana](#)” Datu valsts inspekcijas organizētajā konferencē “Personas dati – nākotnes perspektīva”;
- ar prezentāciju “[Vides pieklūstamības veicināšana pilsētvidē, vispārējo tiesību principu ievērošana pašvaldībās](#)” Labklājības ministrijas rīkotajā konferencē “Iekļaujoša dizaina izaicinājumi pilsētvidē”;
- Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības ikgadējā Darba tiesību forumā, kura tēma bija “Covid-19 ierobežojumi no darba tiesību perspektīvas” (forumā ieraksts [pieejams šeit](#)).

Facebook lapa

2021. gadā liela loma sabiedrības informēšanā bijusi arī 2020. gada nogalē izveidotajai Tiesībsarga biroja Facebook lapai, sasniedzot 2,2 tūkstošus sekotāju un 435 407 lietotāju lielu auditoriju (*page reach*).

Facebook un Twitter sociālo tīklu kontā tiek publicētas ziņas par Tiesībsarga biroja aktualitātēm, kā arī īsas atbildes un skaidrojumi par iedzīvotāju uzdotajiem jautājumiem iesniegumos un e- pasta vēstulēs. Papildus tam birojs izmantojis iespēju attālinātā darba laikā Facebook lapu izmantot kā platformu dažādu diskusiju tiešraidēm ([Facebook lapa pieejama šeit](#)).

Sabiedrības iesaiste

Bērnu zīmējumu konkurss

2021. gada pavasarī rīkotā zīmējumu konkursa “[Uzzīmē savu tiesībsargu](#)” mērķis bija veicināt bērnu un jauniešu izpratni par tiesībsarga pienākumiem un uzdevumiem. Konkursā piedalījās 1.–8. klašu skolēni, un tam tika iesūtīti 97 zīmējumi no 25 Latvijas skolām.

Gada balva cilvēku ar invaliditāti atbalstam – 2021

2021. gadā jau septīto reizi pēc kārtas tiesībsargs sadarbībā ar Invalīdu un viņu draugu apvienību “Apeirons” un Latvijas Nacionālo bibliotēku rīkoja konkursu “[Gada balva cilvēku ar invaliditāti atbalstam](#)”. Konkursa mērķis ir novērtēt un atbalstīt cilvēku ar invaliditāti intereses pārstāvošo nevalstisko organizāciju, kā arī individuālo darbību, tādējādi gan sekmējot labās prakses attīstību cilvēku ar invaliditāti tiesību aizsardzībā, gan arī veicinot sabiedrības izpratni un iesaisti cilvēku ar invaliditāti situācijas uzlabošanā.

Cilvēktiesību izglītība

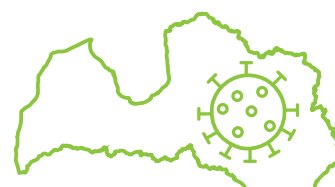
Tiesas procesa izspēle cilvēktiesībās

2021. gada tiesībsarga rīkotā tiesas izspēle cilvēktiesībās tika veltīta jautājumam par personu tiesībām uz pulcēšanās brīvību pandēmijas apstākļos, kā arī darba tiesību jautājumiem saistībā ar obligātu vakcināciju noteiktām amatu grupām. Izspēles piecu gadu jubilejā mutvārdu sacīkstēs tiešsaistes režīmā piedalījās 12 komandas no Latvijas Universitātes, Rīgas Juridiskās augstskolas, Rīgas Stradiņa universitātes, Biznesa vadības koledžas un Biznesa augstskolas "Turība".

Par izspēles uzvarētājiem plašāk sk. [šeit](#).

Skolu programma "Dzīvei gatavs"

2021. gadā Tiesībsarga biroja pārstāvji turpināja dalību skolu programmā "Dzīvei gatavs", lasot pamācošas lekcijas Latvijas skolu bērniem un jauniešiem par datu aizsardzības aktualitātēm, cilvēku tirdzniecību un tās novēršanu, juridisko tekstu lasīšanu un vēlēšanu pratību.

CILVĒKTIESĪBAS SAISTĪBĀ AR COVID-19 INFEKCIJAS IZPLATĪBU

CILVĒKTIESĪBAS SAISTĪBĀ AR COVID-19 INFEKCIJAS IZPLATĪBU

Ievads

Covid-19 pandēmija un ar tās pārvarēšanu saistīti jautājumi, kas radīja virkni cilvēktiesību ierobežojumu, jau otro gadu pēc kārtas bija tiesībsarga dienaskārtības centrā. Iedzīvotāji vērsās pie tiesībsarga, lūdzot skaidrot un pamatot gan dažādus valdības jau pieņemtus lēmumus, gan arī vēl tikai ieceres un pat politiku individuālos paziņojumus vai izteikumus. Iedzīvotāji pauda kritiku par valdības rīcību un politiku, izteica savus iebildumus un viedokļus, kā Covid-19 krīzi atrisināt veiksmīgāk. Daļa iedzīvotāju apšaubīja krīzes esamību kā tādu, lūdzot tiesībsarga aizstāvību un aktīvu rīcību. Tāpat iedzīvotāji ziņoja par dažādām situācijām, kad, viņu ieskatā, valdības noteiktā kārtība nedarbojās pietiekami efektīvi un sabalansēti vai arī kad prakse pierāda lēmumu neefektivitāti. Ņemot vērā gan jautājuma nozīmīgumu, gan iedzīvotāju pieprasījumu, tiesībsargs aktīvi sekoja līdzī valdības lēmumiem.

Tiesībsargs atzīst, ka Covid-19 krīze ir radījusi sabiedrības šķelšanos un ievainojamību, daļā iedzīvotāju tā ir radījusi arī šaubas par tiesiskumu un demokrātiju Latvijā.

Tiesībsargs uzsver, ka ikvienai valstij ir pienākums nodrošināt pienācīgu sabiedrības drošības aizsardzību. Saskaņoties ar pandēmiju un būtisku sabiedrības veselības apdraudējumu, valstij ir pienākums nekavējoties rīkoties apdraudējuma novēršanai un situācijas normalizēšanai. Tomēr ierobežojumiem ir jābūt samērīgiem, tie nedrīkst tikt piemēroti ilgāk, nekā tas ir objektīvi nepieciešams. Valdībai ir pienākums regulāri izvērtēt esošo situāciju un apsvērt iespēju mazināt ierobežojumus, un iespēju robežās, izsverot riskus, izvēlēties privātpersonas tiesības mazāk ierobežojošus risinājumus.

Pārskata periodā tiesībsargs regulāri sniedza savu vērtējumu par konkrētu ierobežojumu pieļaujamību, kā arī skaidroja personām tām pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Pārskata periodā visbiežāk tika saņemti iesniegumi par vakcināciju pret Covid-19 un ar to saistītiem tiesību uz privāto dzīvi, darba tiesību, tiesību uz izglītību un pārvietošanās brīvības jautājumiem. Šādu sūdzību skaits jo sevišķi pieauga 2021. gada rudenī pēc Ministru kabineta 2021. gada 9. oktobra rīkojuma Nr. 720 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" pieņemšanas, kad gan arvien būtiskāk tika ierobežotas nevakcinēto iedzīvotāju tiesības veikt darba pienākumus, gan arī ikviena Latvijas iedzīvotāja tiesības brīvi saņemt preces un pakalpojumus vai, piemēram, pārvietoties nakts stundās mājāsdes dēļ. Ārkārtējās situācijas izsludināšana ietekmēja arī, piemēram, psiholoģiskās palīdzības grupu darbību. Lai gan attiecīgo grupu darbībai normatīvajā regulējumā tika paredzēti salīdzinoši atviegloti noteikumi, epidemioloģiskās situācijas pasliktināšanās šo grupu klātienes darbību atkal pārtrauca. Sūdzības par pulcēšanās tiesību ierobežojumiem tiesībsargs saņēma arī no personām, kas sodītas par epidemioloģiskās drošības noteikumu pārkāpumu nesaskaņotu mītiņu laikā. Arī šajos gadījumos tiesībsargs aicināja personas izmantot tām pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Jānorāda, ka epidemioloģiskās situācijas pasliktināšanās valstī kopumā un veselības aprūpes sistēmas pārslodze 2021. gada rudenī, tiesībsarga ieskatā, atspoguļoja sekas, ko radīja valdības ilgstoši nogaidošā nostāja, izvairoties pielāgot epidemioloģiskos drošības pasākumus pieaugošajam apdraudējuma līmenim un epidemiologu prognozēm, kā arī nepievēršot pietiekamu uzmanību vakcinācijas aptveres kāpināšanai. Valdības grūtības vienotu lēmumu pieņemšanā un nesaskaņas starp dažādu nozaru ministrijām radīja situāciju, ka nepopulāri valdības lēmumi vairs nebija atliekami un iedzīvotājiem nācās saskarties ar sevišķi būtiskiem cilvēktiesību ierobežojumiem.

Iniciatīvas

Pārskata periodā tiesībsargs vairākkārt vērsās pie valdības un likumdevēja par dažādiem Covid-19 krīzes radītiem problēmjautājumiem, tostarp par atbalsta piešķiršanas nosacījumu pilnveidošanu, par ciešāku sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām un lēmumu skaidrošanu sabiedrībai.

Par pacientu prioritizēšanu ārkārtējās situācijas laikā

Tiesībsargs sniedza viedokli par pacientu prioritizēšanu ārkārtējās situācijas laikā, norādot, ka valstij ir jānodrošina taisnīga un pieejama veselības aprūpes sistēma visiem, proti, veselības aprūpei paredzēto resursu taisnīgā sadalē ir jāievēro vienlīdzības princips.¹ Turklāt valstij ir pienākums nodrošināt efektīvu intensīvās terapijas resursu izmantošanu Covid-19 ārkārtējās situācijas laikā, panākot taisnīgu līdzsvaru šo resursu pieejamībā pēc iespējas lielākai sabiedrības daļai. Ierobežotu veselības resursu sadale un piešķiršana ir ētiski attaisnojama, ja tā balstās taisnīgumā, labvēlībā un vienlīdzībā.² Turklāt ar tiesībām uz veselību cieši saistītās tiesības uz dzīvību ietver valsts pienākumu pieņemt tiesisko regulējumu, kas liek valsts un privātajām slimnīcām veikt atbilstošus pasākumus savu pacientu dzīvības aizsardzībai.³ Līdz ar to krīzes situācijā medicīnā objektīvi ir nepieciešamas skaidras vadlīnijas jeb pamatprincipi, kā to īstenot, ietverot tos normatīvajos aktos noteiktā ietvarā. Ņemot vērā motivāciju – palīdzēt/glābt pēc iespējas lielāku pacientu skaitu, kas gūtu vislielāko labumu no terapijas, apsvērumi prioritizēt pacientus intensīvās terapijas resursu piekļuvei ir vērsti tieši uz to, lai nodrošinātu šo ierobežoto resursu vislietderīgāko pielietojumu un pieejamību pēc iespējas lielākam skaitam personu.

Tiesībsargs sniedza vērtējumu par izstrādātajām rekomendācijām, vispirms aicinot Veselības ministriju sakārtot ārējos normatīvos aktus deleģējuma kontekstā, kā arī norādot uz nepieciešamību plaši skaidrot sabiedrībai pacientu šķirošanas ētiskos, medicīniskos un juridiskos aspektus.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Par vakcinācijas avīzi minoritāšu valodās

Pārskata periodā tiesībsargs sniedza viedokli par tiesību normām valsts valodas lietošanas jomā, kas valsts un pašvaldību iestādēm liedz ar veselību saistītas informācijas (vakcinācijas avīzes) nosūtīšanu mazākumtautību valodās bez ieinteresēto personu īpaša pieprasījuma, un to iespējamu neatbilstību Satversmei, labas pārvaldības principam un starptautiskajām saistībām.

Tiesībsargs norādīja, ka likumdevējs, respektējot mazākumtautību intereses, ir pieļāvis izņēmumu valsts valodas lietošanas kārtībā un sniedzis leģitīmu iespēju lūgt saņemt sev vēlamu publisko informāciju svešvalodā. Minētais no subjekta prasa šādu gribu un aktīvu rīcību, proti, intereses vai vajadzības gadījumā vērsanos attiecīgajā institūcijā un paužot lūgumu saņemt vēlamu informāciju. Tiesībsarga ieskatā, tas ir gan samērīgi, gan tiesiski pamatoti.

¹ Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2008-37-03.

² Starptautiskās bioētikas komitejas 2020. gada 6. aprīļa Paziņojums par Covid-19: ētiskie apsvērumi globālā perspektīvā, 3. punkts.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā "*Burke v. United Kingdom*" (2006) norādījusi, ka Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā nostiprinātās tiesības uz dzīvību aizsargā dažādus fiziskās integritātes pamataspektus. Konvencijas 2. panta 1. punkts savā pirmajā teikumā liek valstij ne tikai atturēties no tīšas un nelikumīgas dzīvības atņemšanas, bet arī veikt atbilstošus pasākumus, lai aizsargātu tās jurisdikcijā esošo cilvēku dzīvību. Šie principi attiecas ne tikai uz krimināltiesībām, bet arī uz sabiedrības veselības jomu, un uzliek valstij pozitīvus pienākumus pieņemt tiesisko regulējumu, kas slimnīcām liek veikt atbilstošus pasākumus savu pacientu dzīvības aizsardzībai. Papildus sk. arī lietas "*Calvelli & Cigliò v. Italy*" un "*Lambert v. France*".

Pieejams: <https://www.echr.coe.int>

Ir jāņem vērā arī tas, ka Latvijā nav oficiāla reģistra, kurā būtu apkopoti aktuāli dati par to, kurā adresē dzīvo mazākumtautību pārstāvji, kas nespēj saprast un uztvert informāciju valsts valodā. Līdz ar to informācijas sagatavošana un dublēšana svešvalodā, kā arī izplatīšana no valsts iestāžu puses, nezinot mērķauditoriju, būtu ne tikai pretrunā valsts valodas lietošanas normām, bet arī vērtējama kā ekonomiski nesaimnieciska un izšķērdīga rīcība un labas pārvaldības principa pārkāpums.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Aicinājumi sabiedrībai plašāk skaidrot noteikumus

Ik dienu saņemot satraukuma un neziņas pilnus Latvijas iedzīvotāju jautājumus par valdības lēmumiem attiecībā uz ierobežojumu atcelšanu un sekām, ko tie radīs nākotnē, [tiesībsargs vērsās pie Ministru prezidenta](#) ar lūgumu sniegt plašus skaidrojumus, tai skaitā par to, kāpēc Ministru kabinets ir pieņēmis konkrētus atvieglojumu nosacījumus, kā tie saskan ar Satversmē nostiprinātajām pamattiesībām un ietekmēs cilvēku dzīvi, īpaši darba tiesiskajās attiecībās.

Reaģējot uz iedzīvotāju jautājumiem par izmaiņām Covid-19 testu izmaksu segšanā, tiesībsargs vērsās Veselības ministrijā ar lūgumu sniegt skaidrojumu par Covid-19 testēšanas izmaksu segšanas kārtību no 2021. gada 1. augusta, īpaši veselības aprūpes un nodarbinātības jomā. Detalizēta informācija par Veselības ministrijas sniegto atbildi pieejama [šeit](#).

Atsaucoties uz novērotām izmaiņām Slimību profilakses un kontroles centra tīmekļvietnē publicēto nosacījumu Covid-19 infekcijas izmeklēšanai un slimības diagnostikai (testēšanas algoritms) 1. pielikumā norādīto prioritāro riska grupu un objektu, kuriem Covid-19 testēšana rutīnas skrīninga nolūkā ir veicama no valsts budžeta līdzekļiem, uzskaitījumā un ar to saistītām iedzīvotāju sūdzībām, tiesībsargs vērsās Veselības ministrijā ar lūgumu sniegt skaidrojumu par izmaiņu izdarīšanas kārtību testēšanas algoritma 1. pielikumā, tai skaitā, uz kādu principu pamata tiek izdarītas izmaiņas, vai un kāds normatīvais akts nosaka minētos principus un izmaiņu izdarīšanas kārtību uzskaitīto nozaru sarakstā.

Ņemot vērā iedzīvotāju jautājumus saistībā ar darba tiesiskajās attiecībās ieviesto nosacījumu, ka testēšanas sertifikāta nepieciešamības gadījumā darba pienākumu vajadzībām Covid-19 testu darbinieks nodrošina par saviem līdzekļiem, ja nav citas vienošanās ar darba devēju, tiesībsargs vērsās Labklājības ministrijā ar lūgumu sniegt skaidrojumu par to, kura Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma norma piešķir deleģējumu Ministru kabinetam noteikt, ka ar Covid-19 testēšanu saistītos izdevumus apmaksā nevis vispārējā kārtībā no darba devēja, bet gan darbinieka personīgajiem līdzekļiem.

Par atbalsta piešķiršanas nosacījumiem

Reaģējot uz privātpersonu sūdzībām, ka nav iespējams pieteikties Covid-19 krīzes atbalstam jaundibinātiem uzņēmumiem, jo noteikumi pieprasa vēsturiska apgrozījuma esību, tiesībsargs lūdza Ekonomikas ministriju pilnveidot valdības noteikumus, piemēram, paredzot, ka atbalstu var saņemt tāds uzņēmums, kas uzsācis saimniecisko darbību pēc 2020. gada 1. janvāra un kuram atbalsta perioda mēnesī (2020. gada novembrī vai decembrī) apgrozījums ir krities vismaz par 20 %, salīdzinot ar vidējo apgrozījumu 2020. gada augustā, septembrī un oktobrī kopā. Valdība laboja minētās nepilnības. Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Tiesībsargs iesaistījās arī dialogā starp skaistumkopšanas nozari un valdību. Detalizētāka informācija par to pieejama [šeit](#).

Tiesībsargs aicināja grozīt valdības noteikumus, mainot nosacījumu, ka atbalstu nav tiesīgi saņemt uzņēmēji, kas nav nomaksājuši nodokli vismaz 200 eiro apmērā par periodu, kad uzņēmējdarbība bija ierobežota Covid-19 ierobežojumu dēļ. Šāds kritērijs neatbilda vienlīdzības principam. Valdība laboja minētās nepilnības. Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Tiesībsargs arī aicināja valdību pilnveidot dīkstāves atbalstu pašnodarbinātiem mūziķiem un citām radošajām personām pēc ārkārtējās situācijas beigām. Jāatzīst, ka skaidru risinājumu valdība tā arī nepiedāvāja un neīstenoja. Tiesībsargs uzsvēra, ka šie jautājumi ir savlaicīgi jāizdiskutē, iesaistot nozares nevalstiskās organizācijas. Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

[Tiesībsargs aicināja grozīt valdības noteikumus](#), lūdzot mainīt kārtību, kas paredzēja, ka atbalstu nepiešķir, ja uzņēmums vai tā valdes loceklis iepriekšējā gadā un iesnieguma izvērtēšanas brīdī ir sodīts par pārkāpumu, kas attiecas uz uzņēmuma nodokļu saistībām, pārkāpumiem muitas jomā vai par darba tiesisko attiecību regulējošo normatīvo aktu pārkāpumu, izņemot gadījumu, ja par atsevišķu pārkāpumu ir piemērots brīdinājums vai naudas sods, kas nepārsniedz 151 eiro, un gada laikā sodu kopsumma nepārsniedz 500 eiro.

Tiesībsargs konstatēja vienlīdzības un taisnīguma principa pārkāpumus. Tiesībsargs nerada saprātīgu izskaidrojumu, kādēļ atbalsts pienāktos uzņēmējam, kas valstij ir parādā, piemēram, valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas 1000 eiro apmērā, bet atbalstu nesniedz uzņēmējam, kas administratīvi sodīts ar 350 eiro par informatīvās deklarācijas neiesniegšanu noteiktajā termiņā un ir samaksājis sodu. Tāpat nav samērības tajā, ka atbalsta saņemšanai ir pieļaujams nodokļa parāds 1000 eiro apmērā vai arī neierobežots daudzums nelielu administratīvo pārkāpumu, kuru naudas soda kopsumma var veidot 500 eiro, bet administratīvais sods 152 eiro apmērā (turklāt samaksāts) ir šķērslis atbalsta saņemšanai.

Valdība tiesībsarga rekomendāciju ņēma [vērā](#).

Tiesībsargs arī aicināja Ministru kabinetu pilnveidot tiesisko regulējumu dīkstāves atbalsta saņemšanai personām, kuras atbalsta apmēra noteikšanai nepieciešamajā periodā ir bijušas darbnespējīgas. Šo tiesībsarga rekomendāciju valdība nav ņēmusi vērā.

Par sociālo drošību

[Tiesībsargs aicināja Ministru kabinetu](#) mainīt likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" Pārejas noteikumu 48.–53. punktā paredzētā slimības palīdzības pabalsta regulējumu, paredzot, ka tā apmērs tiek noteikts, ievērojot vienlīdzību ar dīkstāves atbalstu, kā arī pārskatīt kritērijus slimības palīdzības pabalsta piešķiršanai, paredzot, ka to var piešķirt arī personām, kurām nav iespējams savienot attālinātu darbu ar bērnu pieskatīšanu.

Tiesībsarga rekomendācija tika daļēji ņemta vērā.

[Tiesībsargs aicināja Saeimu](#) novērst likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" Pārejas noteikumu 50. punkta neatbilstību Satversmes 91. pantā iekļautajam vienlīdzības principam, kā arī tiesiskās skaidrības nolūkos papildināt minētā likuma Pārejas noteikumu 48. punkta 1. apakšpunktu, paredzot, ka slimības palīdzības pabalstu izmaksā, ja persona nevar strādāt attālināti vai arī ja nevar attālināti veikt darbu pienācīgā kvalitātē.

Likumdevējs tiesībsarga rekomendāciju neņēma vērā.

[Tiesībsargs secināja](#), ka Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likuma 68. panta 1. punkts ir pretrunā Satversmes 91. pantā nostiprinātajam vienlīdzības principam, ciktāl tas no atbalsta saņēmēju loka izslēdz personas ar invaliditāti, kas ir izdienas pensijas saņēmēji. Tiesībsargs aicināja Saeimu sadarbībā ar Ministru kabinetu novērst Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likuma 68. panta 1. punkta neatbilstību Satversmes 91. pantam.

Saeima novērsa tiesībsarga norādīto pārkāpumu.

Par studiju ierobežojumu

2021./2022. mācību gada rudenī studiju procesa īstenošanā tika paredzēta jauna kārtība, atbilstoši kurai no 2021. gada 11. oktobra studijas klātienē varēja turpināt tikai studenti ar sadarbspējīgu Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikātu. Saistībā ar veiktajām izmaiņām tiesībsargs saņēma vairāku iedzīvotāju iesniegumus par to, vai jaunā kārtība nav diskriminējoša attiecībā pret nevakcinētiem studentiem.

Tiesībsargs secināja, ka paredzētais nevakcinēto personu tiesību uz izglītību ierobežojums jeb lēmums par studiju procesa primāru organizēšanu klātienē, tai skaitā to pieejamību tikai vakcinētām un Covid-19 pārslimojušām personām, ir attaisnojams un pamatots ar nepieciešamību nodrošināt epidemioloģiski droša pakalpojuma sniegšanu jeb pamatots ar sabiedrības veselības drošības apsvērumiem. Tā kā tiesības uz izglītību nav absolūtas un tās var ierobežot, kā arī augstskolu pienākums ir nodrošināt studiju programmas pilnīgu apguvi un kvalitatīvu izglītības norises procesu, pilnvērtīgs speciālistu sagatavošanas process ir visas sabiedrības interesēs.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Par tiesību uz darbu ierobežojumu

Tiesībsargs 2021. gada vidū sniedza viedokli Saeimai un Ministru kabinetam par likumprojektu "Grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā", ar kuru valdība pirmo reizi mēģināja noregulēt darba tiesisko attiecību jautājumus saistībā ar Covid-19 vakcinācijas pienākumu.

Tiesībsargs konceptuāli atbalstīja likumprojekta tālāku virzību, uzsverot nepieciešamību plaši skaidrot tajā paredzēto regulējumu. Vienlaikus tiesībsargs neatbalstīja likumprojektā paredzēto izņēmumu, ka tiesu sistēmai piederīgās amatpersonas var strādāt bez sadarbspējīga Covid-19 sertifikāta.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

Par deputātu vakcināciju

Tiesībsargs 2021. gada rudenī puda arī viedokli par Saeimas un pašvaldības deputātu pienākumu pildīt no ārkārtējās situācijas regulējuma izrietošās prasības par sertifikāta, kas apliecina Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas faktu, nepieciešamību darba pienākumu izpildei. Savā viedoklī tiesībsargs uzsvēra, ka deputātiem ir jāpilda Latvijas likumi un uz to pamata pieņemtie lēmumi, tādējādi ar savu rīcību rādot priekšzīmi, motivējot un iedrošinot to darīt visas citas sabiedrības grupas.

Par tiesībām nelietot sejas aizsegu tirdzniecības vietās

Lai gan tiesību normas paredz izņēmumu no sejas aizsegu nēsāšanas pienākuma personām ar acīmredzamiem kustību vai psihiskās veselības traucējumiem, kuru dēļ personai trūkst spēju vai iemaņu mutes un deguna aizsega lietošanai, tiesībsargs konstatēja nepieciešamību vērsties pie noteiktas lielveikalu ķēdes vadības par tiesību normu pareizu piemērošanu un apsardzes darbinieku izglītošanu šajā jautājumā.

Tiesībsarga vēstule pieejama [šeit](#).

Par ierobežojumiem sabiedriskajā transportā

Tiesībsargs vērsās Satiksmes ministrijā ar aicinājumu skaidrot valdības noteikumos iekļauto normu, kas pašvaldībām valstspilsētās deva tiesības noteikt, ka pārvadājumi pašvaldības administratīvajā teritorijā var tikt veikti noteiktos laika posmos, ja pasažieriem ir sadarbspējīgs testēšanas, vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikāts. Attiecībā uz šo noteikumu tiesībsargs pauda nostāju, ka pamatprincips, pēc kura vadās Latvijā, sniedzot sabiedriskā transporta pakalpojumus, ir tāds, ka šie pakalpojumi tiek sniegti epidemioloģiski nedrošā vidē, jo kā sabiedriski nozīmīgam pakalpojumam tam jābūt pieejamam visiem.

Gadījumu analīze

Par piedziņas vēršanu pret dīkstāves pabalstu

Pārskata periodā [tiesībsargs pauda viedokli](#) par piedziņas pieļaujamību, to vērsot pret dīkstāves pabalstu. Tiesībsargs atzina, ka dīkstāves pabalsts ir pielīdzināms Civilprocesa likuma 594. pantā noteiktajai darba samaksai un tai pielīdzinātajiem maksājumiem, uz ko tiesu izpildītājam ir tiesības vērst piedziņu. Tādā gadījumā parādniekam, tāpat kā veicot ieturējumus no izmaksājamās darba samaksas, tiek saglabāti naudas līdzekļi minimālās mēneša darba algas apmērā (500 eiro), bet uzturlīdzekļu lietās nepilngadīgu bērnu uzturam vai Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijas labā – 50 procentu apmērā no minimālās mēneša darba algas (250 eiro).

Par pārvietošanos privātā transportlīdzeklī ar kolēģiem nokļūšanai darba vietā mājāsdes laikā

Izskatot privātpersonu sūdzību par šādiem pulcēšanās ierobežojumiem, tiesībsargs uzsvēra, ka tiesību normas ir jāpiemēro saprātīgi – pēc to jēgas un mērķa. Tiesībsarga ieskatā, situācijās, kad pastāv objektīva nepieciešamība, lai personas no atsevišķām mājāsaimniecībām pārvietotos vienā transportlīdzeklī, nav saprātīgi tās sodīt un šāda pārvietošanās ir pieļaujama.

Par iedzīvotāju spēju nomaksāt nekustamā īpašuma nodokli

Pie tiesībsarga vērsās persona, vaicājot, kādēļ apstākļos, kad Latvijā ir ārkārtējā situācija un Covid-19 dēļ daudzi ir atlaisti no darba, netiek atvieglots nekustamā īpašuma nodoklis. Lai noskaidrotu situāciju, tiesībsargs vērsās Latvijas Pašvaldību savienībā un Latvijas Lielo pilsētu asociācijā, kā arī Finanšu ministrijā. Saņemtā informācija liecināja, ka līdz 2021. gada sākumam pašvaldībās nebija novērojama tendence, ka iedzīvotājiem ir grūtības nomaksāt nekustamā īpašuma nodokli, drīzāk nekustamā īpašuma nodokļa parāds pašvaldību budžetos bija nemainīgs vai pat samazinājies, kā arī Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes pārvarēšanai, tai skaitā attiecībā uz nekustamā īpašuma nodokļa nomaksu, valstī ir paredzēts plašs atbalsta mehānisms.

Par tiesībām iegādāties maltīti tikai līdzņemšanai vai ēšanai ārpus kafējnīcas

Tiesībsargs saņēma vairākus iesniegumus ar norādi par iespējamu diskrimināciju pret personām, kas kafējnīcās nevar uzrādīt aktuālu sadarbspējīgu sertifikātu un rezultātā maltītes drīkst iegādāties tikai līdzņemšanai vai ēšanai ārpus kafējnīcas telpām.

Tiesībsarga ieskatā, šādas epidemioloģiskās prasības publiskās vietās ar mērķi apkarot Covid-19 infekcijas izplatīšanos, pasargāt sabiedrību no inficēšanās un veselības aprūpes sistēmu no pārslodzes nav diskriminējošas vai nesamērīgas. Gluži pretēji – tās samazina risku inficēties ar Covid-19 un sekmē cīņu ar pandēmiju, kas atbilst visas sabiedrības interesēm.

Par Covid-19 testa izdevumu segšanu nevakcinētai personai, kas vēlas apciemot tuvinieku slimnīcā

Tiesībsargs saņēma iesniegumu par iespējamu cilvēktiesību pārkāpumu situācijā, kad personai, kurai nav sadarbspējīga Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikāta, lai apmeklētu savu tuvinieku slimnīcā, par savu naudu ir jāveic Covid-19 tests.

Tiesībsargs secināja, ka epidemioloģiskās drošības nolūkā slimnīcās tobrīd bija noteiktas īpašas drošības prasības, lai pasargātu gan pacientus, gan mediķus, gan apmeklētājus. Šim nolūkam personām, kuras nav vakcinējušās vai pārslimojušas Covid-19 un nevar uzrādīt aktuālu sadarbspējīgu sertifikātu, ir pienākums veikt testēšanu, kuru apmaksā pats indivīds. Tiesībsarga ieskatā, šāda prasība ir objektīvi pamatota un samērīga, neradot cilvēktiesību pārkāpumus. Vakcinācija pret Covid-19 bez maksas ir pieejama ikvienam sabiedrības loceklim. Līdz ar to valstij nav pienākuma segt izdevumus par testiem privātām vajadzībām, kas ir liels un nesamērīgs slogs valsts budžetam situācijā, kad valsts piedāvā vakcinēties bez maksas.

Par aizskarošu attieksmi plašsaziņas līdzekļos un sociālajos tīklos pret personām, kas veikušas izvēli atteikties no vakcinācijas pret Covid-19, sk. šī ziņojuma sadaļā "Vārda brīvība". Savukārt par ierobežojumiem Covid-19 apstākļos ieslodzīto personu saskarsmes tiesībās sk. šī ziņojuma sadaļā "Ieslodzīto personu tiesības".

Viedokļi institūcijām

Par piespiedu vakcinācijas aizlieguma ierakstīšanu Satversmē

Tiesībsargs sniedza viedokli Centrālajai vēlēšanu komisijai par to, vai likumprojekts "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē", ar kuru plānots papildināt Satversmes 111. pantu ar diviem teikumiem ("Piespiedu vakcinācija ir aizliegta. Ierobežojumu noteikšana nevakcinētajiem ir aizliegta.") ir uzskatāms par pilnīgi izstrādātu.

Tiesībsargs atzina, ka Satversmes 111. pantu nav nepieciešams papildināt ar teikumu "Piespiedu vakcinācija ir aizliegta," jo jau šobrīd no Satversmes un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem dokumentiem izriet valsts pienākums atturēties no pārmērīgas iejaukšanās tiesību uz personas neaizskaramību un tiesību uz veselību realizācijā. Savukārt Satversmes 111. panta papildināšana ar teikumu "Ierobežojumu noteikšana nevakcinētajiem ir aizliegta" būtu pretrunā Satversmes 89. un 116. pantam un Latvijai saistošajām starptautisko tiesību normām.

Līdz ar to tiesībsargs uzskatīja, ka Centrālajai vēlēšanu komisijai iesniegtais likumprojekts "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" nav uzskatāms par pilnībā izstrādātu gan pēc formas, gan satura.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Par grozījumiem Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā

Tiesībsargs Centrālajai vēlēšanu komisijai sniedza viedokli arī par likumprojektu, kas paredzēja papildināt Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma I nodaļu ar trim jaunām normām. Proti, likumā nostiprināt, ka:

- 1) personu tiesību ierobežojumi, ja tādi ir nepieciešami Covid-19 infekcijas izplatīšanās draudu novēršanas nolūkos, ir nosakāmi tikai ar likumu;
- 2) personas tiesības uz darbu, tiesības uz izglītību, pulcēšanās brīvība nevar tikt ierobežotas atkarībā no vakcinācijas fakta,
- 3) izslēgt no likuma normas, kas ietver deleģējumu Ministru kabinetam.

Izvērtējot likumprojektu, tiesībsargs secināja, ka tas nav uzskatāms par pilnībā izstrādātu.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Par ieceļošanas ierobežojumiem

Pārskata periodā tiesībsargs vairākkārt saņēma personu iesniegumus par jautājumiem, kas saistīti ar Covid-19 testu pieejamību ārvalstīs un to veikšanas nepieciešamību ieceļošanai no ārvalstīm. Iedzīvotājus arī nodarbināja jautājumi par sertifikātu atzīšanu gadījumos, kad persona vakcinēta ārpus Eiropas Savienības, kā arī īstermiņa sertifikātu izsniegšanu ieceļošanai Latvijas Republikā.

Tiesībsargs arī sniedza viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2021-10-03, kurā tika vērtēts, vai tiesību norma, kas uzliek par pienākumu personai pirms ieceļošanas Latvijā veikt Covid-19 testu, kura rezultātam jābūt negatīvam, atbilst Satversmes 98. panta otrajam teikumam.

Tiesībsargs kā pieaicinātā persona viedoklī norādīja, ka minētais ierobežojums ir noteikts ar likumu, kalpo leģitīma mērķa sasniegšanai un ir samērīgs. Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Par lielo tirdzniecības centru darbības ierobežojumiem Covid-19 apstākļos

Sniedzot viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2021-24-03 par tiesību normu, kas Covid-19 apstākļos periodā no 2021. gada 7. aprīļa līdz 19. maijam noteica ierobežojumus lielajiem tirdzniecības centriem (kuru platība ir lielāka nekā 7000 m²), tiesībsargs norādīja, ka Ministru kabinets ir nesamērīgi ierobežojis lielo tirdzniecības centru darbību. Proti, nesamērīgi liedzis strādāt pilnā apmērā. Valdība nav pietiekami izvērtējusi šo tirdzniecības centru darbības alternatīvas, kā arī nav balstījusies uz visiem pieejamajiem zinātniskajiem pētījumiem. Vienlaikus valdība pieļāvusi situācijas, ka tāda paša izmēra citi tirdzniecības centri varēja strādāt.

Tiesībsargs uzskatīja, ka Ministru kabinets ir pārkāpis Satversmē garantētās tiesības uz īpašumu un vienlīdzīgu attieksmi. Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

DISKRIMINĀCIJA UN TIESISKĀ VIENLĪDZĪBA

DISKRIMINĀCIJA UN TIESISKĀ VIENLĪDZĪBA

Ievads

Par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu un iespējamu nepamatotu atšķirīgu attieksmi pārskata periodā iedzīvotāji visvairāk sūdzējušies par Covid-19 infekcijas ietekmē noteiktiem valdības ierobežojumiem tiesību uz darbu, tiesību uz izglītību, pieeju precēm un pakalpojumiem kontekstā (*par to sīkāk sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību"*).

Nemainīgi tiesībsargs saņēmis sūdzības no cilvēkiem ar invaliditāti par attieksmi darba vidē, par vides vai mājokļa pielāgojumiem. Kaut arī Satversmes tiesas nolēmumu rezultātā, sākot ar 2021. gadu, valdība ievērojami palielināja minimālo ienākumu līmeni, arvien no cilvēkiem ar invaliditāti tiek saņemti iesniegumi saistībā ar diskriminējošas attieksmes sajūtu zemo ienākumu dēļ, proti, nepietiekamais ienākumu apmērs tiem liedz saņemt pilnvērtīgu uzturu, iegādāties medikamentus un nepieciešamās preces.

Tāpat tiek saņemtas sūdzības par iespējamu nevienlīdzīgu attieksmi darba vidē saistībā ar iespējamu mobingu vai bosingu. Tiesībsargs pozitīvi vērtē, ka uzlabojas darbinieku izpratne par savām tiesībām. Vērojams, ka ir darba devēji, kas atzīst, ka ilgstoši konflikti un domstarpības darba vidē ir būtisks darba vides riska faktors, un rīkojas, lai šādas situācijas izskaustu, veicot pārrunas, pieaicinot speciālistus, dodot iespēju nodarbinātajiem apmeklēt profesionālā atbalsta pasākumus – supervīzijas. Īpašu uzmanību tiesībsargs pievērš situācijām, ja atšķirīga attieksme pret darbinieku tiek vērsta trauksmes celšanas rezultātā.

Veicinot sabiedrības izpratni par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu, tiesībsarga pārstāvis ar prezentāciju par diskrimināciju uz vecuma pamata ir piedalījies Sabiedrības integrācijas fonda kampaņas "Atvērtība ir vērtība" publiskajā diskusijā "Vecums kā vērtība Latvijas sabiedrībā".

IESNIEGUMU STATISTIKA

	Publiskā sektora darbība	Nodarbinātība	Izglītība	Veselības aprūpe	Pieeja precēm/ pakalpojumiem privātajā sektorā	Publiskā/ privāta sektora darbība	Naida runa	Kopā
Tiesiskās vienlīdzības pārkāpumi	16	12	3	2	3	4	-	40
Diskriminācijas pamats:								
dzimums	-	2	-	-	1	-	-	3
vecums	-	2	-	1	1	-	-	4
religiskā piederība	1	1	-	-	-	-	-	2
seksuālā orientācija	3	-	-	-	-	-	2	5
invaliditāte, veselības stāvoklis	3	1	1	3	1	-	-	9
cits pamats	1	2	1	1	-	-	-	5
trauksmes celšana	-	1	-	-	-	-	-	1
Kopā	24	21	5	7	6	4	2	69

* Kopumā saņemti 68 iesniegumi, vienā no tiem norādīts uz vairākiem diskriminācijas pamatiem.

Iniciatīvas

Par romu situācijas apzināšanu

Romi ir lielākā etniskā minoritāte Eiropas Savienībā, kopumā veidojot 10–12 miljonus lielu populāciju, no kuras seši miljoni ir Eiropas Savienības pilsoņi. Latvijas iedzīvotāju skaits 2021. gada sākumā bija 1 893 223⁴, no kuriem 4838 bija romi.⁵ Tomēr daudzi Eiropas Savienības romi vēl joprojām saskaras ar aizspriedumiem un sociālo izstumšanu, neskatoties uz diskriminācijas aizliegumu dalībvalstīs.⁶ Eiropas Savienības romu stratēģiskais ietvars vienlīdzībai, iekļaušanai un līdzdalībai 2020.–2030. gadam noteic septiņus mērķus, kurus plānots realizēt līdz 2030. gadam.

⁴ Iedzīvotāju skaits pēc tautības reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās. Centrālā statistikas pārvalde, 2021. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRE/IRE070

⁵ Iedzīvotāju skaits pēc tautības un valstiskās piederības gada sākumā. Centrālā statistikas pārvalde, 2021.

Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRE/IRE060/table/tableViewLayout1/

⁶ [Roma equality, inclusion and participation in the EU.](#)

Lai noskaidrotu un apzinātu Latvijas romu situāciju, tiesībsargs ir uzsācis izpēti, kuras ietvaros notiek konsultācijas ar romu kopienas pārstāvjiem, Latvijas pašvaldībām un valsts iestādēm. Pētījuma rezultātus plānots publiskot 2022. gada pirmajā pusē.

Par pacientu prioritizēšanu ārkārtējās situācijas laikā, par nepamatoti atšķirīgu attieksmi atbalsta nosacījumos, kā arī par atšķirīgu attieksmi nodarbinātībā un pieejā studijām sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību". Savukārt par zinātnieču tiesību ievērošanu projektos, kas saistīti ar Eiropas Savienības fondu finansējumu, sk. šī ziņojuma sadaļā "Dzimumu līdztiesība".

Gadījumu analīze

Par diskrimināciju uz vecuma pamata pieejā valsts apmaksātai medicīniskās apaugļošanas procedūrai

Tiesībsargs pārbaudes lietā vērtēja iespējamu diskrimināciju uz vecuma pamata normatīvajā regulējumā, kas ierobežo pieeju valsts apmaksātai medicīniskās apaugļošanas procedūrai.

Izvērtējot regulējuma leģitīmo mērķi, tiesībsargs nekonstatēja Satversmes 91. pantā nostiprinātā diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu. Vienlaikus Saeima, pieņemot valsts budžetu 2022. gadam, lēma par privātpersonām labvēlīgāka regulējuma pieņemšanu, kurā paredzēts papildu finansējums valsts apmaksātam medicīniskās apaugļošanas pakalpojumam. Līdz ar to ir plānots palielināt normatīvajā regulējumā noteikto vecuma ierobežojumu, ļaujot arī sievietēm virs 37 gadu vecuma saņemt valsts apmaksātus mākslīgās apaugļošanas pakalpojumus.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

Diskriminācija uz vecuma pamata preču iegādē

Tiesībsargs konstatēja tiešu diskrimināciju uz vecuma pamata divās uzņēmuma reklāmās un tā īstenotās akcijās. Proti, reklāmas, kas informēja par atlaidēm, tika atzītas par diskriminējošām, jo cenu atlaides bija atkarīgas no personas bioloģiskā vecuma, proti, jo vecāka persona, jo mazāka atlaide tai pienācās, un otrādi – jo jaunāka persona, jo lielāka atlaide.

Pēc pusgada tiesībsargs konstatēja atkārtotu diskrimināciju uz vecuma pamata gan uzņēmuma veikalos, gan mājaslapā izvietotajā reklāmā. Proti, otrajā reizē cenu atlaides bija lielākas tiem pircējiem, kas bija vecāki, nevis jaunāki, kā tas bija iepriekš. Tiesībsarga ieskatā, arī jaunā reklāma joprojām bija diskriminējoša, jo nenovērsa diskriminējošā faktora (vecuma) izslēgšanu, bet gan īstenoja diskriminējošo nosacījumu pārkārtošanu apgrieztā kārtībā.

Atšķirīga attieksme, pamatojoties uz vecumu, ir pieļaujama tikai tādos gadījumos, ja to attaisno leģitīms (tiesisks) mērķis, kura sasniegšanai izvēlētie līdzekļi ir atzīstami par proporcionāliem (samērīgiem), nepieciešamiem un efektīviem. Šajā gadījumā attaisnojošie faktori nebija konstatējami.

Uzņēmums respektēja tiesībsarga norādi un pārkāpumus novērsa.

Par atšķirīgu attieksmi, saņemot preces vai pakalpojumu Covid-19 apstākļos, sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību".

Par diskriminācijas aizliegumu dzimuma dēļ, sniedzot pakalpojumu, un pozitīvo diskrimināciju jaunu sieviešu integrācijai darba tirgū sk. šī ziņojuma sadaļā "Dzimumu līdztiesība".

Par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu saistībā ar nepieejamu vidi sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēku ar invaliditāti tiesības".

Par diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ piekļuvē ģimenes valsts pabalstam sk. šī ziņojuma sadaļā "Bērnu un jauniešu tiesības."

Par naida runu saistībā ar kādu no aizliegtajiem pamatiem sk. šī ziņojuma sadaļā "Naida runa".

Rekomendāciju izpilde

Par diskriminējošu normu nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piemērošanā

2020. gadā, norādot uz vecuma diskrimināciju, tiesībsargs aicināja Siguldas novada pašvaldību novērst netaisnību saistošajos noteikumos, kas paredzēja nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu tikai tad, ja īpašumā ir deklarēta pilngadīga persona. Tiesībsargs uzsvēra, ka īpašums var piederēt arī bērnam.

Siguldas novada pašvaldība trūkumus novērsa divu nedēļu laikā pēc rekomendācijas saņemšanas.

DZIMUMU LĪDZTIESĪBA

DZIMUMU LĪDZTIESĪBA

Ievads

Dzimumu līdztiesībai tās visdažādākajos aspektos pēdējos gados tiek pievērsta aizvien lielāka uzmanība. Diskusijas raisījuši Satversmes tiesas spriedumi (par soda izpildes režīmu vīriešiem un sievietēm, par Stambulas konvencijas atbilstību Satversmei, par bērna tēva tiesībām uz atvaļinājumu pēc bērna dzimšanas). Vardarbības tēma, kurai arī ir dzimuma aspekts, tiek atspoguļota medijos. Plašsaziņas līdzekļos ir bijušas izvietotas reklāmas par vienlīdzīgām iespējām sievietēm un vīriešiem darba tirgū. Tomēr no diskusijām publiskajā telpā un sadzīves jāssecina, ka sabiedrībā joprojām valda ar dzimumu lomām saistīti stereotipi, kas atspoguļojas dažādās dzīves situācijās.

Pārskata periodā Tiesībsarga biroja juristi turpināja piedalīties gan nacionāla, gan starptautiska mēroga dzimumu līdztiesības darba grupās: Labklājības ministrijas Dzimumu līdztiesības komitejā un Eiropas Dzimumu līdztiesības darba grupā (*Equinet Working group on Gender Equality*). Darba grupās notika diskusijas par aktuālām starptautiskām un nacionālām dzimumu līdztiesības iniciatīvām.

Iniciatīvas

Diskusija par stereotipiem un seksismu reklāmās

Pārskata periodā tiesībsargs rīkoja tiešsaistes diskusiju par dzimumu stereotipiem un seksismu reklāmās un skaidroja, kur vērsties, ja tiek pamanītas šādas reklāmas, un vai esošais tiesiskais regulējums ļauj uz tām reaģēt.

Kā atklājās šajā domapmaiņā, sievietes joprojām reklamē ar mājsaimniecību saistītus piederumus vai elektrotehniku. Tāpat sieviete attēlota kā mājsaimniece, seksa objekts. Iespējams, ka reklāmu veidotāju mērķis nav bijis kādu aizskart, bet tikai ir izvēlēts vieglākais ceļš, kas akcentē sabiedrībā iesakņojušos priekšstatus. Tomēr šeit saskatāms dzimumu līdztiesības principu pārkāpums.

Tiesībsarga rīkotajā diskusijā piedalījās šīs nozares politikas veidotāji un pārstāvji no Patērētāju tiesību aizsardzības centra, Latvijas Reklāmas asociācijas, centra "Marta", kā arī Latvijas Universitātes asociētā profesore, reklāmas un dzimtes pētniece Marita Zitmane.

Diskusija pieejama [šeit](#).

Priekšlikums direktīvai par darba samaksas pārredzamību

Tiesībsargs piedalījās diskusijā ar Labklājības ministriju, lai pārrunātu atsevišķus Latvijas pozīcijas aspektus plānotajam priekšlikumam Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai par darba samaksas pārredzamību. Priekšlikums direktīvai nostiprinātu principu, ka vīrieši un sievietes par vienādu vai vienādi vērtīgu darbu saņem vienādu darba samaksu. Tiesībsargs uzsvēra diskriminācijas nepieļaujamību darba samaksas jomā, balstoties uz personas dzimumu, un pauda uzskatu, ka direktīva šajā jomā ir nepieciešama.

Latvijā darba samaksas atšķirība starp sievietēm un vīriešiem ir augsta, tāpēc ir atbalstāmi direktīvas priekšlikumā ietvertie darba samaksas atklātības nosacījumi. Direktīvas priekšlikumā atsevišķi panti attiecas uz valstu līdztiesības iestādēm (piemēram, 25. un 10. pants, kas noteic līdztiesības iestādei tiesības nepieciešamības gadījumā piekļūt darba ņēmēju darba samaksas datiem). Tas nozīmē, ka Tiesībsarga birojam kā līdztiesības iestādei būtu papildu funkcijas. Tiesībsargs uzskata, ka par šādu papildu funkciju piešķiršanu vēl ir nepieciešama diskusija.

Gadījumu analīze

Par zinātnieču tiesību ievērošanu projektos, kas saistīti ar Eiropas Savienības fondu finansējumu

Pārskata periodā [tiesībsargs sniedza viedokli](#) par zinātnieču iespējamu diskrimināciju grūtniecības dēļ, ierobežojot to iespējas, ja pētījumi tiek finansēti no Eiropas Savienības fondu līdzekļiem. Latvijā pašlaik ir labs dzimumu balanss zinātnē, un to būtu nepieciešams veicināt, turklāt ir nepieciešams atbalstīt jaunās zinātnieces, kas šajā jomā sāk darboties, būdamas reproduktīvajā vecumā. Tomēr pašlaik Valsts izglītības attīstības aģentūras piedāvātie risinājumi, lai sabalansētu zinātnieču karjeras iespējas ar grūtniecību, tieši sievietes nostāda nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar vīriešiem.

Diskriminācijas aizliegums dzimuma dēļ, sniedzot pakalpojumu

[Tiesībsargs ir sniedzis atzinumu](#) saistībā ar tūrisma kompānijas piedāvātu pakalpojumu, ko faktiski īsteno Turcijas viesnīcu ķēde, liedzot vīriešiem vai vīriešiem, kas ceļo ar bērniem, saņemt viesnīcas pakalpojumu. Šāds ierobežojums ir noteikts, jo viesnīca sevi pozicionē kā ģimeni atbalstošu viesnīcu. Ņemot vērā, ka faktiski pakalpojums tika sniegts Turcijā, tiesībsargs nevarēja to vērtēt pēc būtības, tomēr aicināja Patērētāju tiesību aizsardzības centru kā iestādi, kas īsteno pārrobežu sadarbību, norādīt Turcijai uz šo problemātisko situāciju.

Konkrētajā gadījumā, lai arī tūrisma kompānija nav radījusi ierobežojumu saņemt pakalpojumu dzimuma dēļ, tomēr ir izplatījusi minēto ierobežojumu Latvijā. Līdz ar to tika konstatēts diskriminācijas aizlieguma pārkāpums, aicinot diskriminēt dzimuma dēļ. Tiesībsargs aicināja pārtraukt piedāvājuma izplatīšanu, un rekomendācija tika izpildīta.

Pozitīvā diskriminācija jaunu sieviešu integrācijai darba tirgū

Tiesībsargs vērtēja apmācības, kas piedāvātas tikai gados jaunām sievietēm (vecuma grupā no 18 līdz 29 gadiem), tas ir, iespēja apgūt digitālās prasmes. Apmācību mērķis ir palielināt izpratni par digitālajām prasmēm un dzimumu atšķirībām, kā arī veicināt konkrētas, novatoras partnerības un risinājumus, lai palielinātu Eiropas Savienības neaizsargātās grupas nodarbinātības jomā, t. i., jaunu sieviešu, skaitu digitālajā programmā.

Šādi pozitīvas rīcības pasākumi nodarbinātības un apmācības jomā nav uzskatāmi par diskrimināciju jeb aizliegtu atšķirīgu attieksmi, jo šo pasākumu mērķis (faktiskas vienlīdzības sasniegšana, nevienlīdzības mazināšana un novēršana) ir skaidri atzīts starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos par leģitīmu attaisnojumu tam, lai rīkotos atšķirīgi attiecībā pret tādām grupām un to grupu indivīdiem, kuri kaut kādā veidā atrodas nevienlīdzīgā vai nelabvēlīgā stāvoklī vai arī vēsturiski ir tikuši diskriminēti.

TIESĪBAS UZ BRĪVĪBU UN DROŠĪBU.
IZMEKLĒŠANAS EFEKTIVĪTĀTE

TIESĪBAS UZ BRĪVĪBU UN DROŠĪBU. IZMEKLĒŠANAS EFEKTIVITĀTE

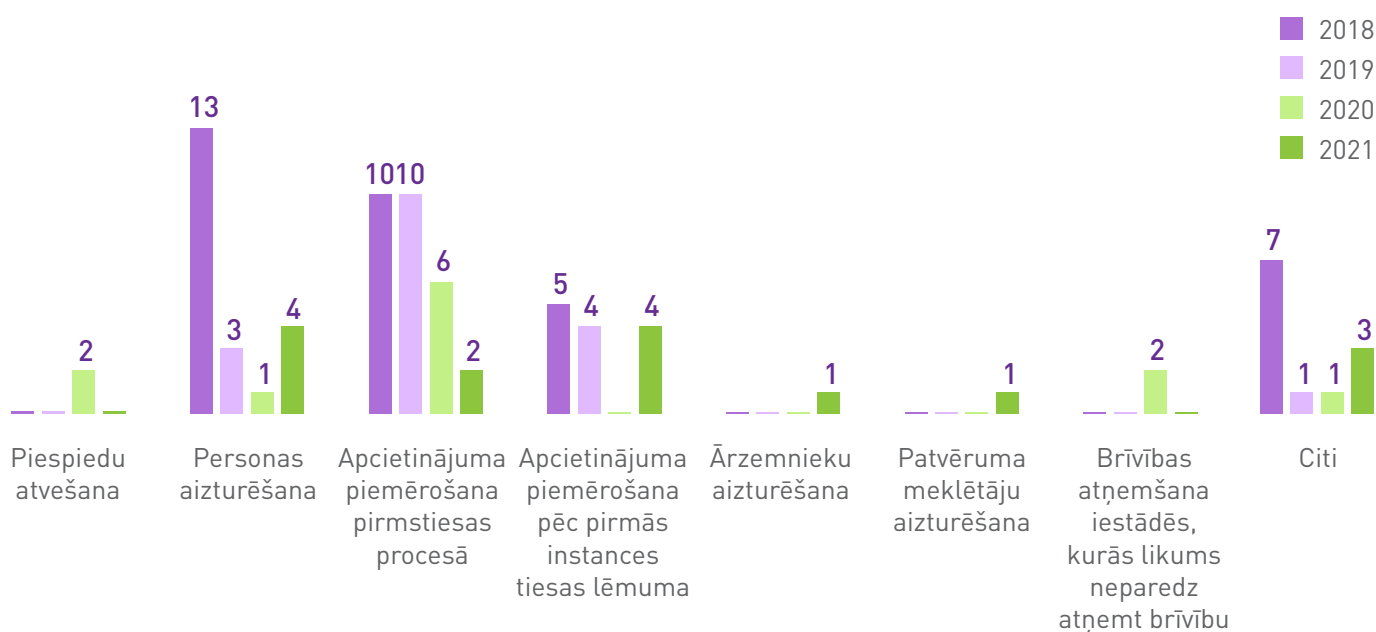
Ievads

Tiesības uz brīvību un drošību nav absolūtas un var tikt ierobežotas likumā noteiktā kārtībā un apjomā. Brīvības atņemšana var būt attaisnota tikai tad, ja tā ir atņemta likumā noteiktos gadījumos un kārtībā. Tai ir jābūt pamatotai, tā nevar notikt patvaļīgi. Tādējādi personai ir jābūt saprotamiem iemesliem, kādēļ viņai ir ierobežota brīvība. Nolēmumā, uz kura pamata personai ir ierobežota brīvība, ir jābūt iekļautai motivācijai.

Pārskata periodā atkārtoti aktualizējās jautājums par to, ka tiesas saīsinātais notiesājošais spriedums var būt pamats apcietinājuma piemērošanai. Gadījumos, kad dažādu iemeslu dēļ (tajā skaitā objektīvu un attaisnojamu) ilgstoši kavējas pilnā sprieduma sastādīšana, var izveidoties situācija, ka persona ir ilgstošā neziņā par tai piemērotā apcietinājuma iemesliem, kas, tiesībsarga ieskatā, nav pieļaujams un rada personai nepamatotu pamattiesību aizskārumu. Nav pieļaujams, ka tiesai sastādot saīsināto spriedumu un vienlaikus grozot drošības līdzekli uz vairāk ierobežojošu, vēlāk ilgstoši nesastādot pilno spriedumu, persona tiek atstāta neziņā par drošības līdzekļa grozīšanas motīviem un tai ir liegta iespēja apstrīdēt drošības līdzekļa grozīšanu.

Pārskata periodā tiesībsargs turpināja saņemt iesniegumus par termiņiem, kādos tiesai ir jānodrošina apcietinājuma periodiskā kontrole pēc Kriminālprocesa likuma 281. panta ceturtajā daļā paredzētā divu mēnešu termiņa. Tomēr sistēmiskas problēmas vai pārkāpumi netika konstatēti.

IESNIEGUMU STATISTIKA

No saņemto iesniegumu par tiesībām uz brīvību skaita – 15 – redzams, ka tas ir nedaudz lielāks kā iepriekšējā gadā. Tiesa, vēl sniegtas arī piecas telefona, e-pasta un mutvārdu konsultācijas tiesību uz brīvību kontekstā. Divas konsultācijas sniegtas sakarā ar patvēruma meklētāju aizturēšanu, bet trīs konsultācijas – par citiem jautājumiem.

Gadījumu analīze

Tiesību uz brīvību ierobežošana personas interesēs

Pārbaudes lietā Nr. 2020-49-3A pie tiesībsarga vērsās izmeklēšanas iestādes amatpersona, kura uzskatīja, ka tai nepamatoti piemērots disciplinārsods – rājiens. Persona, kas atzīta par cietušo kriminālprocesā, pret kuru veikts noziedzīgs nodarījums kā pret personu bezpalīdzības stāvoklī un kura bija ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas iestādes klients, ieradās pie aizdomās turētās personas, kurai bija noteikts drošības līdzeklis – aizliegums kontaktēties ar cietušo personu. Aizdomās turētā persona par to nekavējoties paziņoja procesa virzītājam. Konkrētā amatpersona tika nosūtīta pie aizdomās turētās personas, lai nogādātu cietušo personu drošībā sabiedriskās organizācijas telpās, kur ir nodrošināti izmitināšanas pakalpojumi. Minētās amatpersonas un procesa virzītāja viedokļi par uzdotās darbības (aizvest cietušo no aizdomās turētā mājvietas uz sabiedriskās organizācijas telpām) tiesisko dabu atšķīrās, un tas netika izdarīts. Pēc divām stundām cietušais pats pameta aizdomās turētā mājvietu.

Tiesībsargs secināja, ka dienesta pārbaude par notikumiem nav bijusi neatkarīga un savlaicīga. Turklāt notikušā apstākļu izmeklēšana nav veikta ar pienācīgu rūpību.

Lai gan konkrētajā gadījumā rīkojums netika izpildīts un privātpersonas (cietušā) pamattiesības netika ierobežotas, tomēr tiesībsargs konstatēja trūkumus, par kuriem informēja izmeklēšanas iestādi.

Tiesību uz brīvību pārkāpums medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanas procesā

Pārbaudes lietā Nr. 2020-32-4C tiesībsargs konstatēja, ka personai nepamatoti tika ierobežotas tiesības uz brīvību, kā arī nepamatoti piemērota vairāk nekā divu mēnešu ilga piespiedu ārstēšana. Detalizētāka informācija par faktiskajiem apstākļiem un izdarītajiem secinājumiem pieejama ziņojuma sadaļā par personu ar invaliditāti tiesībām.

Apcietinājuma piemērošana ar tiesas spriedumu

Pārbaudes lietā Nr. 2021-26-3E tika sagatavots [atzinums](#), konstatējot iesniedzēja Satversmes 94. pantā, kā arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5. panta 1. un 4. punktā noteikto tiesību uz brīvību pārkāpumu saistībā ar nepietiekamu pamatojumu apcietinājuma piemērošanai ar tiesas saīsināto spriedumu. Minētajā atzinumā izteiktās atziņas pēc būtības ir līdzīgas tām, ko tiesībsargs jau formulējis, izskatot pārbaudes lietu Nr. 2019-30-3E. Pārbaudes lietu izskatīšanas ietvaros tāpat tika vērtēts apstāklis, ka personām apcietinājums tika piemērots ar saīsinātā sprieduma pasludināšanas brīdi un to nav iespējams atsevišķi pārsūdzēt. Tādējādi tiesībsargs secināja, ka praksē joprojām ir sastopami gadījumi, kad personām tiek ilgstoši piemērots apcietinājums, pamatojoties uz saīsināto tiesas spriedumu un nezinot tā piemērošanas motivāciju, tā turpinot personu pamattiesību aizskārums.

Jautājumu par apcietinājuma piemērošanu uz tiesas saīsinātā sprieduma pamata un nepieciešamo grozījumu veikšanu 2021. gada 23. septembrī izskatīja Tieslietu ministrijas pastāvīgā Kriminālprocesa likuma darba grupa, piedaloties arī tiesībsarga pārstāvim. Darba grupa atzina, ka nav konstatējams tiesību uz brīvību pārkāpums saistībā ar motīvu neiekļaušanu tiesas saīsinātajā spriedumā, par ko tiesībsargs tika informēts ar Tieslietu ministrijas 2021. gada 3. novembra vēstuli. Tādējādi tiesībsarga rekomendācija netika ņemta vērā.

Ņemot vērā, ka šis jautājums ir fundamentāli svarīgs tiesību uz brīvību pilnvērtīgā nodrošināšanā, tiesībsargs 2022. gadā turpinās to padziļināti pētīt.

Savukārt pārbaudes lietā Nr. 2021-44-3E, kur personai bija piemērots apcietinājums, pamatojoties uz tiesas pilno spriedumu, tiesībsargs, vērtējot nolēmumā iekļauto apcietinājuma piemērošanas motivāciju, nekonstatēja tādu apstākļus, kas liecinātu par patvaļību vai nesamērīgumu apcietinājuma piemērošanā. Tādējādi Satversmes 94. pantā un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5. panta 1. punktā garantēto tiesību uz brīvību pārkāpums [netika konstatēts](#).

Aizturētās personas tiesības saņemt juridisko palīdzību

Tiesībsargs saņēma iesniegumu no aizstāvja, kuram Valsts policijas amatpersonas pat pēc ordera uzrādīšanas atteikušas tikšanos ar aizturēto personu, jo esot jāsaņem procesa virzītāja atļauja. Aizstāvis lūdza nekavējoties pārtraukt aizturētā tiesību pārkāpumus.

Tiesībsargs uzsvēra tiesību uz pieeju advokātam būtisko nozīmi kā vienu no procesuālajām garantijām pret ļaunprātīgu apiešanos jau no pirmā brīvības atņemšanas brīža. Tomēr tiesībsargs nesaskatīja pamatu iejaukties situācijas tālākajā risināšanā, jo saskaņā ar saņemto informāciju par šo gadījumu Valsts policijā tobrīd tika veikta dienesta pārbaude.

Apcietinājuma periodiskā kontrole pirmstiesas procesā

Tiesībsargs gada laikā saņēma vismaz trīs līdzīga satura iesniegumus par iespējamu novēlotu apcietinājuma periodisko kontroli pirmstiesas procesā. Piemēram, pie tiesībsarga vērsās aizstāve, norādot, ka viņas aizstāvamajam ir piemērots apcietinājums un nav veikta apcietinājuma periodiskā kontrole divu mēnešu laikā atbilstoši Kriminālprocesa likuma 281. panta ceturtajai daļai. Tādējādi persona atrodas apcietinājumā nelikumīgi. Izmeklēšanas tiesnesis vispirms sagaida divu mēnešu termiņa notecējumu un pēc tam veic izvērtējumu apcietinājuma turpināšanas nepieciešamībai atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai. Tomēr tas vien, ka apcietinājuma periodiskā kontrole veikta vēlāk nekā divus mēnešus pēc apcietinājuma piemērošanas, pats par sevi nenorāda uz personas pamattiesību pārkāpumu.

Brīvības atņemšanas soda izpilde

Tiesībsargs ir saņēmis iesniegumus par iespējamu nelikumīgu atrašanos ieslodzījumā, t. i., iesniedzēju ieskatā, nepareizu sodu saskaitīšanu. Tomēr pēc papildu informācijas iegūšanas personu pamattiesību pārkāpumi netika konstatēti. Personām izskaidroti brīvības atņemšanas soda saskaitīšanas principi. Ja persona ir pārņemta brīvības atņemšanas soda izpildei Latvijā no ārvalsts, tad ir izskaidroti Latvijas sodu izpildes sistēmas pamatprincipi.

TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU

TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU

Ievads

Pārskata periodā par taisnīgas tiesas nodrošināšanas aspektiem kopumā saņemti 245 iesniegumi, kas ir mazāk nekā iepriekšējā gadā, kad tika saņemti 328 iesniegumi. Statistikas dati liecina par to, ka ir pieaudzis iesniegumu skaits jautājumos par pirmstiesas procesa virzītāju un tiesnešu neētisku rīcību. Saņemtas arī vairākas sūdzības par valsts nodrošināto advokātu attieksmi tiesvedību procesos un to sniegto juridisko palīdzību, kas norāda uz šī jautājuma iespējamo problemātiku. Līdz ar to uzraugošajām iestādēm, atbildīgajām amatpersonām, tiesnešiem un procesa dalībnieku pārstāvjiem būtu nepieciešams pievērst uzmanību ne tikai normatīvajos aktos noteiktajam regulējumam, bet arī ētiskuma principiem savu amata pienākumu izpildē un komunikācijā ar iedzīvotājiem.

Iedzīvotāji tiesībsargam joprojām pauž arī neapmierinātību par lietu novilcināšanu gan pirmstiesas procesā, gan tiesā, tādējādi nenodrošinot lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Tāpat iedzīvotāji vērs tiesībsarga uzmanību uz izmeklēšanas darbību veikšanu un nepamatotiem procesuāliem lēmumiem. Vairākos gadījumos tiesībsargs aicināja prokuratūru veikt pārbaudi par amatpersonu kriminālprocesuālām darbībām.

Pārskata periodā tiesībsargs sniedza vairākus priekšlikumus nozares ministrijām un likumdevējam tiesību uz taisnīgu tiesu aspektā, piemēram, par labticīgā mantas ieguvēja tiesību aizsardzību Kriminālprocesa likumā, par personas tiesībām pārsūdzēt tiesā lēmumu par mantas konfiskāciju, par pārstāvības noformēšanas jautājumu un iespēju saņemt fiziskās personas datus no Transportlīdzekļu un to vadītāju valsts reģistra, lai pret šo personu celtu prasību tiesā. Arī 2021. gadā izskatījās 17 pārbaudes lietās tiesībsargs konstatēja vairākas sistēmiskas problēmas, uz kurām vērsa atbildīgo institūciju uzmanību, piemēram, jautājumā par galīgā soda izciešanas sākuma brīdi vienošanās procesā un prasību kriminālprocesā nodrošināt iesniegto dokumentu apliecinātu tulkojumu valsts valodā.

Vienlaikus tiesībsargs 2021. gadā organizēja publiskas diskusijas, lai aktualizētu noteiktu grupu tiesības – par tiesas pieejamību personām ar invaliditāti (plašāk sk. [šeit](#)) un par patvēruma lietu izskatīšanas procesu.

IESNIEGUMU TĒMAS

	2019	2020	2021
Pirmstiesas izmeklēšana	0	3	7
Pirmstiesas procesa virzītāja rīcība	24	27	39
Procesa virzītāja lēmumu pārsūdzēšana	17	14	16
Pirmstiesas procesa novilcināšana	10	9	5
Citi pārkāpumi pirmstiesas procesā	30	18	7
Prettiesiskas izmeklēšanas metodes	0	10	2
Neatkarīga, objektīva ar likumu noteikta tiesa	4	10	2
Tiesības uz taisnīgu tiesu. Pieeja tiesai	17	21	9
Tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā laikā	4	11	11
Pušu līdztiesības princips	9	10	6
Taisnīga lietas izskatīšana	34	41	34
Atklāta lietas izskatīšana	5	5	0
Nevainīguma prezumpcija	2	1	1
Informācijas pieejamība par apsūdzību	11	17	2
Laiks un līdzekļi aizstāvības sagatavošanai	4	2	2
Advokāta darbs	13	15	14
Liecinieku nopratināšana	1	0	2
Tiesības uz bezmaksas tulku	1	0	1
Nolēmuma izpilde	17	18	17
Nolēmuma izpilde aizgādņības un saskarsmes lietās	0	18	13
Nolēmuma pamatojums	22	34	13
Zvērinātu tiesu izpildītāju lēmumi un rīcība	31	34	23
Tiesneša (neētiska) rīcība	7	10	19

Iniciatīvas

Par aizskartā mantas īpašnieka pārstāvības noformēšanu

Tiesībsargs lūdza Tieslietu ministriju izvērtēt nepieciešamību veikt grozījumus Kriminālprocesa likumā, lai noregulētu aizskartā mantas īpašnieka pārstāvības noformēšanas jautājumu. Praksē atklājās problemātika par to, vai pilnvarai, ar ko zvērināts advokāts pārstāv aizskarto mantas īpašnieku, ir jābūt notariāli apliecinātai.

Tieslietu ministrijas pastāvīgā Kriminālprocesa likuma darba grupa konceptuāli vienojās, ka grozījumi Kriminālprocesa likumā ir nepieciešami un minētais normatīvais akts būtu papildināms ne tikai saistībā ar pilnvarojuma noformēšanu aizskartajam mantas īpašniekam, bet arī cietušajam.

Vēstule Tieslietu ministrijai pieejama [šeit](#).

Par tiesiskās paļāvības principu jauna regulējuma pieņemšanā

Tiesībsargs konstatēja, ka likumdevējs, grozot Kriminālprocesa likuma 337. panta trešo daļu, iespējams, neievēroja tiesiskās paļāvības principu, jo minētajā likumā neiekļāva pārejas noteikumus. Līdz ar to tiesībsargs vērsa likumdevēja uzmanību uz to, ka, pieņemot jaunu normatīvo regulējumu, nepieciešams nodrošināt minētā principa ievērošanu, paredzot saudzējošu pārejas periodu uz jauno normatīvo regulējumu.

Tiesībsarga vēstule Saeimai pieejama [šeit](#).

Gadījumu analīze

Par patvēruma lietu izskatīšanas procesu

Pārbaudes lietā Nr. 2020-43-8E tiesībsargs secināja, ka Administratīvā rajona tiesa, izskatot personas pieteikumu patvēruma lietā, nebija vērtējusi vienlīdzības principa pārkāpumu. Šī pārbaudes lieta atklāja to, ka nepieciešams aktualizēt jautājumu par tiesībām uz taisnīgu tiesu patvēruma lietu izskatīšanā.

Veicot pētījumu, tiesībsargs secināja, ka spēkā esošais normatīvais regulējums nodrošina minimālo tiesību uz taisnīgu tiesu standartu, proti, lietu izskata pirmās instances tiesa, kuras nolēmums nav pārsūdzams. Taču šāds regulējums, tiesībsarga ieskatā, rada potenciālus riskus, tāpēc būtu apsverama nepieciešamība pilnveidot normatīvo regulējumu, proti, līdzīgi kā tas ir vairumā Eiropas Savienības dalībvalstu, paredzēt iespēju pārsūdzēt pirmās instances tiesas nolēmumu. Pētījumā arī aplūkots jautājums par patvēruma lietu izskatīšanas veidu – mutvārdu vai rakstveida procesā. Par šiem jautājumiem [tiesībsargs organizēja tiešsaistes diskusiju](#), kurā viedokļus sniedza administratīvo tiesu, Saeimas, Tieslietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes pārstāvji.

Plašāka informācija par pētījumu pieejama [šeit](#).

Par galīgā soda izciešanas sākuma brīdi vienošanās procesā

Pamatojoties uz personas iesniegumu, tiesībsargs izskatīja pārbaudes lietu Nr. 2020-38-4N, kurā konstatēja tiesas prettiesisku rīcību galīgā soda noteikšanā, neņemot vērā laiku no vienošanās ar prokuroru noslēgšanas brīža līdz apstiprināšanai tiesā un par galīgā soda izciešanas sākuma brīdi nosakot sprieduma taisīšanas dienu. Par šo jautājumu tiesībsargs vērsās Ģenerālprokuratūrā, kas iesniedza protestu par tiesas nolēmumu, un Augstākās tiesas Senāts to atcēla.

Vienlaikus tiesībsargs vērsās Tieslietu ministrijā, aicinot izstrādāt Kriminālprocesa likuma grozījumus vai veikt darbības vienveidīgas tiesu prakses nodrošināšanai. Tieslietu ministrija norādīja, ka problēma ar Kriminālprocesa likuma 543. panta ceturtās daļas un 322. panta trešās daļas piemērošanu, nosakot galīgo sodu, ir saistīta ar tā izpildījumu praksē, nevis būtu saskatāmas nepilnības normatīvajā regulējumā. Taču Tieslietu ministrija meklē risinājumus, kas nākotnē novērstu tiesībsarga atzinumā konstatētos pārkāpumus.

Pilns atzinuma teksts pieejams [šeit](#).

Par personas tiesībām iegūt informāciju par citas fiziskās personas transportlīdzekli un datus par tā īpašnieku, valdītāju vai turētāju

[Pārbaudes lietas Nr. 2021-33-4C](#) ietvaros tika aktualizēts jautājums par tiesībām uz pieeju tiesai situācijā, kad personai liegta iespēja saņemt fiziskās personas, kura nodarījusi bojājumus transportlīdzeklim, datus no Transportlīdzekļu un to vadītāju valsts reģistra, lai pret šo personu celtu prasību tiesā.

Secinot, ka šajā jautājumā nepieciešamas izmaiņas normatīvajā regulējumā, tika organizēta starpinstitūciju ekspertu tiešsaistes diskusija, kurā konstatēts, ka Ministru kabineta 2019. gada 30. aprīļa noteikumi Nr. 185 "Transportlīdzekļu un to vadītāju valsts reģistra noteikumi" būtu jāpapildina gan ar fizisko personu, gan ar juridisko personu tiesībām iegūt informāciju no transportlīdzekļu reģistra. Tiesībsargs ir vērsies Satiksmes ministrijā un Ceļu satiksmes drošības direkcijā ar lūgumu izstrādāt attiecīgus grozījumus Ceļu satiksmes likumā un saistītajos Ministru kabineta noteikumos.

Plašāka informācija pieejama [šeit](#).

Par personas tiesībām pārsūdzēt tiesā lēmumu par mantas konfiskāciju

[Izskatot pārbaudes lietu Nr. 2020-40-4AD](#), tiesībsargs secināja, ka Latvijas tiesiskajā regulējumā (Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā) nav pienācīgi ieviesti un pārņemti Direktīvā 2014/42/ES ietvertie tiesību aizsardzības pasākumi daļā, kas attiecas uz pārsūdzības tiesību nodrošināšanu atsevišķi izdalītā konfiskācijas procesā. Ņemot vērā to, ka atbilstoši Kriminālprocesa likumam lēmumu par mantas konfiskāciju nav iespējams pārsūdzēt, tiesībsargs konstatēja, ka personai netika nodrošināts Satversmes 92. pantam atbilstošs tiesas process.

Lai nodrošinātu normatīvā regulējuma atbilstību direktīvas prasībām, tiesībsargs vērsās Saeimas Juridiskajā komisijā un Tieslietu ministrijā. Tieslietu ministrijas pastāvīgās Kriminālprocesa likuma darba grupas ieskatā, grozījumi attiecībā uz lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu nav nepieciešami un Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas regulējums pilnībā atbilst minētās direktīvas prasībām. Savukārt Saeima pagaidām nav sniegusi viedokli par šo jautājumu.

Tiesībsarga vēstule Saeimas Juridiskajai komisijai un Tieslietu ministrijai pieejama [šeit](#).

Par pienākumu iesniegt dokumentus vai nodrošināt to apliecinātu tulkojumu valsts valodā

Vairāki ārvalstu uzņēmumi iesniedza kopīgu iesniegumu par tiem noteikto pienākumu kriminālprocesā iesniegt dokumentus vai nodrošināt to apliecinātu tulkojumu valsts valodā. Tiesībsargs pārbaudes lietā Nr. 2020-48-4AD konstatēja, ka nacionālie un starptautiskie normatīvie akti neparedz aizskartās mantas īpašniekam pienākumu tulkot izmeklētājam iesniedzamos materiālus. Vienlaikus tie noteic valsts pienākumu tulkot krimināllietā nozīmīgus dokumentus, bet Kriminālprocesa likums paredz valstij iespēju piedzīt ar tulkošanu saistītos izdevumus.

Pārbaudes lietā tiesībsargs secināja, ka šāds pienākums nepamatoti ierobežo Satversmes 92. panta pirmajā teikumā garantētās tiesības, un aicināja Valsts policiju un prokuratūru mainīt praksi, nepieļaujot nepamatotu personu pamattiesību ierobežošanu.

Pilns atzinuma teksts pieejams [šeit](#).

Par tiesībām uz lietas izskatīšanu tiesā saprātīgā termiņā

[Pārbaudes lietā Nr. 2021-21-4D](#) tiesībsargs izvērtēja, vai tiesa, izskatot civillietu gandrīz 22 gadus, nodrošināja personai Satversmes 92. pantā un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā saprātīgā termiņā. Lai gan tiesvedības termiņš ir ilgs, konkrētajā gadījumā tiesībsargs atzina, ka tiesvedība netika novilcināta, jo tās ilgumu ietekmēja civillietas apjoms, sarežģītība, liels dalībnieku skaits, ekspertīžu noteikšana, vairākkārtēja tiesvedības apturēšana, jo tās izskatīšana bija cieši saistīta arī ar citu tiesvedību.

Viedokļi Satversmes tiesai

Pārskata periodā tiesībsargs sniedzis vairākus viedokļus Satversmes tiesai, kura vērtējusi normatīvā regulējuma atbilstību Satversmes 92. pantam.

[Viedoklis lietā Nr. 2021-25-03](#) "Par Ministru kabineta 2011. gada 8. novembra noteikumu Nr. 859 "Noteikumi par privātpersonai atlīdzināmo juridiskās palīdzības izmaksu maksimālo apmēru" 3., 4. un 5. punkta (redakcijā, kas bija spēkā no 2015. gada 8. maija līdz 2020. gada 9. aprīlim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam".

Tiesībsargs secināja, ka likumdevējs nav periodiski izvērtējis, vai tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un sociālajai realitātei atbilstošs. Līdz ar to likumdevējam būtu jānodrošina tiesiskā regulējuma izvērtēšana un atlīdzināmā juridiskās palīdzības izdevumu apmēra atbilstība sociālajai un ekonomiskajai realitātei.

[Viedoklis lietā Nr. 2021-22-01](#) "Par Civilprocesa likuma 444.1 panta trešās daļas otrā teikuma (redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. marta līdz 2021. gada 20. aprīlim) atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam".

Tiesībsargs pauda viedokli, ka tiesību norma, kas neparedz tiesības tiesai vai tiesnesim, izvērtējot privāto tiesību juridiskās personas mantisko stāvokli, atbrīvojot juridisko personu no drošības naudas samaksas, atbilst Satversmes 92. pantam.

[Viedoklis lietā Nr. 2021-09-01](#) "Par Autoceļu lietošanas nodevas likuma 9.¹ panta otrās daļas redakcijā, kas bija spēkā līdz 2020. gada 30. jūnijam, un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 149.⁴⁰ panta otrās daļas redakcijā, kas bija spēkā no 2017. gada 1. janvāra līdz 2020. gada 30. jūnijam, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam".

Tiesībsargs secināja, ka autoceļu lietošanas nodevas samaksas pienākums personām, kuras attiecīgos autoceļus neizmanto, neatbilst Autoceļu lietošanas nodevas likuma mērķim un uzskatāms par nesamērīgu tiesību ierobežojumu. Turklāt gadījumos, kad transportlīdzekļa īpašnieks un vadītājs, kura pārkāpums tika fiksēts ar tehniskiem līdzekļiem, neapturot transportlīdzekli, ir dažādas personas, netiek sasniegts arī administratīvā soda mērķis, t. i., netiek sodīta pārkāpumu izdarījusī persona. Līdz ar to, tiesībsarga ieskatā, lietā apstrīdētā Autoceļu lietošanas nodevas likuma norma, ciktāl tā liedz iespēju transportlīdzekļa īpašniekam sniegt informāciju par autoceļu lietošanas nodevas maksāšanas pārkāpumu, kas fiksēts ar tehniskiem līdzekļiem, neapturot transportlīdzekli, pēc būtības paredz nesamērīgu tiesību tikt uzklautam ierobežojumu.

[Viedoklis lietā Nr. 2021-38-01](#) "Par Kriminālprocesa likuma 529. panta pirmās daļas 3.¹ punkta un 550. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam".

Tiesībsargs norādīja, ka apstrīdētās normas pēc būtības neatņem personai iespēju sagatavot un iesniegt apelācijas sūdzību, bet gan ierobežo iespēju to iesniegt vēlāk nekā 20 dienas pēc dienas, kad kļuvis pieejams pilns tiesas nolēmums. Viedoklī tiesībsargs secināja, ka apstrīdētās Kriminālprocesa likuma normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Rekomendāciju izpilde

2020. gadā tiesībsargs vērsa Finanšu ministrijas un Valsts ieņēmumu dienesta uzmanību uz nepieciešamību normatīvajā aktā noteikt konkrētu Valsts ieņēmumu dienesta Nodokļu un muitas policijas pārvaldes resoriskās pārbaudes termiņu.

Saskaņā ar sniegto informāciju Valsts ieņēmumu dienestā 2021. gada 25. februārī ir izdoti iekšējie noteikumi Nr. 17 "Resorisko pārbažu veikšanas kārtība Nodokļu un muitas policijas pārvaldē un Iekšējās drošības pārvaldē", kuros ir noteikts arī resorisko pārbažu veikšanas termiņš, tā pagarināšanas kārtība, resorisko pārbažu veikšanas maksimālais termiņš un citi jautājumi.

NOLĒMUMU IZPILDE

NOLĒMUMU IZPILDE

Ievads

2021. gadā, līdzīgi kā iepriekšējos gados, bija samērā daudz sūdzību par nolēmumu izpildes jautājumiem, kā arī par zvērinātu tiesu izpildītāju rīcību un pieņemtajiem lēmumiem nolēmumu izpildē. Kopumā 2021. gadā tiesībsargs saņēma 17 iesniegumus, kas attiecas uz sūdzībām par nolēmumu izpildi kā tādu, savukārt vēl 23 iesniegumi tika adresēti tieši saistībā ar sūdzībām par zvērinātu tiesu izpildītāju darbībām vai pieņemtajiem lēmumiem. Tomēr salīdzinot ar 2020. gadu, kad kopējais iesniegumu skaits nolēmumu izpildē bija 52, pārskata periodā tas ir par 12 mazāks. Turklāt, skatoties pēdējo četru gadu nogrieznī, secināms, ka 2021. gadā rakstisko sūdzību bijis vismazāk (2018. gadā – 56, 2019. – 48, 2020. – 52, 2021. – 40).

Vienlaikus secināms, ka joprojām ļoti daudz konsultāciju tiek sniegtas mutiski (gan klātienē, gan telefoniski) un elektroniskā pasta atbilžu formā. Saistībā ar jautājumiem par nolēmumu izpildi 2021. gadā tika sniegtas 54 konsultācijas, bet par zvērinātu tiesu izpildītāju lēmumiem un rīcību – 164. Ja 2020. gadā kopējais e-konsultāciju un mutisko konsultāciju skaits bija 134, tad 2021. gadā tas ir būtiski audzis, kopējam skaitam sasniedzot 218. Ar katru gadu šis skaits arvien palielinās.

Lielāko daļu no iesniegumiem un sniegtajām konsultācijām joprojām veido tieši parādnieku sūdzības par tiesu izpildītāju rīcību, vērsot piedziņu uz viņu ienākumiem, nesaglabājot likumā noteiktos naudas līdzekļus vai piestādot pārāk lielu aprēķinu par sprieduma izpildes izdevumiem.

Vienlaikus saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību Latvijā daudzi iesniegumi ietvēra jautājumus, kas attiecas uz parādnieku tiesībām pandēmijas laikā, piemēram: piedziņas vēršana uz bērnam paredzēto vienreizējo atbalstu 500 eiro apmērā vai 20 eiro pabalstu, kas pienākas vakcinētajiem senioriem, parāda piedziņa no dīkstāves pabalsta, personu izlikšana no telpām, iespēja pandēmijas laikā maksāt mazāku kredīta summu u. c.

Tiesībsargs aktīvi sekoja līdzi arī valsts īstenotajām aktivitātēm nolēmumu izpildes efektivitātes uzlabošanā, kā arī aktualizēja problēmas, kas skar gan parādnieku, gan piedzinēju intereses.

Iniciatīvas

Ārpustiesas parāda piedzinēji uzturlīdzekļu lietās

Tiesībsargs pārskata periodā [sniedza viedokli](#) par Saeimā izskatāmo likumprojektu "Grozījumi Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā" (Nr. 842/Lp13), ar ko paredzēja papildināt Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumu ar jaunu regulējumu (pilotprojektu), uzturlīdzekļu parāda atgūšanā piesaistot parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzējus. Attiecīgi pirms lēmuma nodošanas piespiedu izpildei zvērinātam tiesu izpildītājam lieta par parāda un likumisko procentu atgūšanu vispirms tiktu nodota parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzējam. Tomēr ar Saeimas komisijas deputātu balsu vairākumu tiesībsarga un citu institūciju sniegtie iebildumi par parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzēju iesaistīšanu uzturlīdzekļu parāda atgūšanā netika ņemti vērā. Minētie likuma grozījumi tika atbalstīti un stājās spēkā 2021. gada 1. septembrī.

Par subsidiārās piedziņas ilgumu no vainīgā vecākiem

Tiesībsargs konstatēja, ka šī brīža tiesu prakse Kriminālprocesa likuma 353. panta pirmās daļas 2. punkta piemērošanā paredz tiesu izpildītāja pienākumu vērst subsidiāro piedziņu, kas noteikta ar tiesas spriedumu, vainīgajam esot nepilngadīgam, pret viņa vecākiem neierobežoti ilgi, kas varētu nesamērīgi aizskart vainīgās personas vecāku tiesības. Tiesībsargs jautājuma aktualizēšanai [vērsās](#) Tieslietu ministrijā, aicinot apsvērt grozījumu nepieciešamību normatīvajā regulējumā, paredzot noteikt vainīgā vecumu, no kura subsidiāra piedziņa pret viņa vecākiem vairs nebūtu vēršama.

Par subsidiārās piedziņas ilgumu no vainīgā vecākiem tika diskutēts Tieslietu ministrijas pastāvīgajā Kriminālprocesa likuma darba grupā, taču mehānisms, kas paredzētu labāku cietušo un vecāku tiesību samērošanu, netika konstatēts, kā rezultātā tika nolemts šobrīd neveikt grozījumus normatīvajā regulējumā.

Tiesu izpildītāju profesionālā pilnveide

Aizvadītajā gadā tiesībsargs iesaistījās zvērinātu tiesu izpildītāju profesionālajā pilnveidē un 2021. gada 6. maijā nolasīja lekciju Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes rīkotajās mācībās tiesu izpildītājiem par tiesu izpildītāju rīcības kontroles iespējām Tiesībsarga birojā un rīcības iespējamo izvērtējumu tiesību uz taisnīgu tiesu tvērumā.

Gadījumu analīze

Par kredītiestāžu un citu maksājumu pakalpojumu sniedzēju komisijas maksu piemērošanu par zvērinātu tiesu izpildītāju rīkojumu apstrādi

Pārskata periodā pēc Rīgas domes Labklājības departamenta sniegtās informācijas tiesībsargs atkārtoti aktualizēja jautājumu par kredītiestāžu un citu maksājumu pakalpojumu sniedzēju noteikto tarifu apmēru, kam tiesībsargs aktīvi bija pievērsies jau 2017. un 2018. gadā. Ņemot vērā, ka zvērinātu tiesu izpildītāju rīkojumu apstrāde no 2019. gada 1. jūlija tiek veikta elektroniski, tādējādi būtiski atvieglojot administratīvo darbu, kas kredītiestāžu un citu maksājumu pakalpojumu sniedzēju darbiniekiem bija jāveic manuāli, jautājums par komisijas maksu apmēru būtu atkārtoti izvērtējams. Tādējādi tiesībsargs [lūdz](#) iestādes savas kompetences ietvaros izvērtēt tā paustos apsvērumus minētā sakarā un sniegt savu redzējumu šā jautājuma risināšanā.

Finanšu un kapitāla tirgus komisija sadarbībā ar Latvijas Finanšu nozares asociāciju [informēja](#), ka arī pēc elektroniskās tiesu izpildītāju rīkojumu iesniegšanas kārtības ieviešanas joprojām tiek veiktas noteiktas manuālas darbības šo rīkojumu apkalpošanas nodrošināšanai un kredītiestāžu slogs pēc 2019. gada 1. jūlija nav ievērojami samazinājies. Ņemot vērā, ka minētās darbības viennozīmīgi rada kredītiestādēm noteiktas administratīvās izmaksas, tās tiek segtas no komisijas maksām, ko piemēro par tiesu izpildītāju rīkojumu apstrādi.

Par procesuālo izdevumu piedziņu un naudas līdzekļu novirzīšanu parāda segšanai

Tiesībsargs pēc privātpersonas iesnieguma aktualizēja jautājumu par kriminālprocesa ietvaros arestēto naudas līdzekļu novirzīšanu parāda segšanai. Tiesībsargs [lūdz](#) Tieslietu ministrijas viedokli, vai situācijā, kad no notiesātā ar tiesas spriedumu ir piedzīti procesuālie izdevumi par labu valstij, ir lietderīgi un samērīgi tiesai izdot izpildu rakstu zvērinātam tiesu izpildītājam, ja iepriekš arestētie naudas līdzekļi, ar ko var tikt segts parāds, atrodas valsts rīcībā.

Tieslietu ministrija [atbildēja](#), ka tiesībsarga vēstulē aprakstītā un tai līdzīgās situācijās, kad dažāda rakstura prasījumu piedziņas nodrošināšanai jau tiesvedības laikā apķīlāti naudas līdzekļi, būtu pamats iniciēt diskusiju par iespējami racionālāko spriedumu izpildes nodrošināšanas kārtību. Tāpēc ir nepieciešams šo problēmjautājumu padziļināti apspriest ekspertu lokā, uz diskusiju pieaicinot arī tiesībsarga pārstāvjus. Uzaicinājums no Tieslietu ministrijas par diskusijas laiku vēl nav saņemts.

Rekomendāciju izpilde

Par nolēmumu efektīvu izpildi un parādniekam – saimnieciskās darbības veicējam saglabājamo līdzekļu apmēru

Tiesībsargs 2020. gadā aktualizēja jautājumus par nolēmumu efektīvu izpildi un parādniekam – saimnieciskās darbības veicējam saglabājamo līdzekļu apmēru, kā ietvaros vērsās Tieslietu ministrijā un Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomē.

Tieslietu ministrija, izvērtējot šos problēmjautājumus, apņēmas tos risināt. Savukārt tiesībsargs, uzraugot, kā tiek pilnveidots tiesas nolēmumu efektīvas izpildes process un kāda ir virzība jautājumā par parādniekiem – saimnieciskās darbības veicējiem saglabājamo līdzekļu apmēru izpildu lietvedības ietvaros, 2021. gada 13. maijā [vērsās](#) Tieslietu ministrijā ar lūgumu sniegt informāciju par virzību šajos jautājumos un informēt par veiktajiem un plānotajiem pasākumiem.

Tieslietu ministrija [informēja](#) par pēdējā gada laikā īstenotām iniciatīvām, kas vērstas uz parāda piedziņas efektīvizēšanu. Ministrija informēja, ka šos jautājumus paredzēts izvērtēt 2021. gadā, par izvērtējuma rezultātā gūtajiem secinājumiem informējot tiesībsargu.

Līdz šim tiesībsargs nekādu papildu informāciju no Tieslietu ministrijas nav saņēmis, tāpēc šai tēmai sekos līdzi arī 2022. gadā.

PRIVĀTĀS UN ĢIMENES DZĪVES NEAIZSKARAMĪBA

PRIVĀTĀS UN ĢIMENES DZĪVES NEAIZSKARAMĪBA

Ievads

Pārskata periodā tiesībsargs ir izskatījis 77 privātpersonu iesniegumus par tiesību uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, no kuriem izplatītākās tēmas bija personas datu aizsardzība (27 iesniegumi), saskarsmes tiesību īstenošana (17) un privātās dzīves neaizskaramība (13). Tāpat arī sniegtas 190 mutiskas un e-pasta konsultācijas, no kurām 90 ir saistītas ar saskarsmes tiesību īstenošanu, savukārt 47 konsultācijas bija par datu aizsardzības jautājumiem.

Saistībā ar Covid-19 izplatību tiesībsargs personām skaidroja datu apstrādes mērķus Covid-19 vakcinācijas un pārslimošanas sertifikātu izsniegšanai un pārbaudei, kā arī novērsa iedzīvotāju bažas par publisku vakcinācijas reģistru pieejamību. Tiesībsargs atzina, ka datu apstrāde ir vajadzīga sabiedrības interešu dēļ sabiedrības veselības jomā.

Tāpat pārskata periodā tiesībsargs ir saņēmis personu sūdzības par Valsts policijas darbinieku rīcību, kuri, iesniedzēju ieskatā, nepamatoti vai nesamērīgi ierobežo personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību (piemēram, veicot kriminālprocesuālas darbības personas mājoklī). Savukārt brīvības atņemšanas iestādes darbinieki norādījuši uz videonovērošanas nepieciešamību, vēršot uzmanību uz potenciālajiem drošības apdraudējumiem, kuriem persona tiek pakļauta telpās bez videonovērošanas. Tikmēr privātpersonas lūgušas sniegt informāciju par personas datu apstrādes tiesiskumu, kad to veic ar policijas darbinieku apģērbam piestiprinātām kamerām.

Iniciatīvas

Dalība Saeimas komisijas sēdēs

Pārskata periodā Tiesībsarga biroja pārstāvji regulāri piedalījās Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas sēdēs, kurās tika skatīti apjomīgi grozījumi Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likumā (Nr. 872/Lp13). Ar tiem bija paredzēts nodrošināt normatīvā regulējuma atbilstību Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2018/843 prasībām.

Tiesībsargs vērsa likumdevēja uzmanību uz riskiem pārāk plašām interpretācijas iespējām priekšlikumiem, kas paredzēja nevainojamas reputācijas priekšnosacījumus, lai persona varētu kandidēt uz noteiktiem amatiem. Tāpat tika pievērsta pastiprināta uzmanība jautājumiem, kas saistīti ar klientu izpētes rīku ieviešanu un uzraudzību. Šie rīki paredz plašas uzņēmēju iespējas iegūt, apstrādāt, nodot un uzkrāt personas datus.

Sabiedrības informēšana

Projekta "Dzīvei gatavs" ietvaros Tiesībsarga biroja juristi turpināja vadīt lekcijas skolu audzēkņiem par datu aizsardzības aktualitātēm.

Tiesībsargs arī turpināja paust savu viedokli par datu aizsardzības jautājumiem, ar priekšlasījumiem "Privātums kā ideja un realitāte" un "Privātās dzīves aizskārums, ja tiek veikta videonovērošana" piedaloties 2021. gada 16. novembra Datu valsts inspekcijas organizētajā konferencē "Personas dati – nākotnes perspektīva".

Gadījumu analīze

Personas datu aizsardzība attiecībā uz Uzņēmumu reģistra ierakstu publicitāti tīmekļvietnēs

Tiesībsargs [sniedza atzinumu pārbaudes lietā](#), kurā konstatēja, ka normatīvais regulējums nenodrošina personas privātās dzīves aizsardzību situācijā, kad tā, reģistrējot juridiskās personas adresi, ir norādījusi savu dzīvesvietas adresi.

Saistībā ar konstatēto problēmu Tieslietu ministrija ir informējusi par plānu pārskatīt un izvērtēt normatīvos aktus attiecībā uz laikā neierobežotajiem glabāšanas termiņiem reģistros iekļautajiem datiem.

Personas koda norādīšana uz korespondences ieslodzītajai personai

[Atzinumā tiesībsargs konstatēja](#), ka personas koda norādīšana uz korespondences ieslodzītajai personai nenodrošina Vispārīgajā datu aizsardzības regulā noteikto datu minimizēšanas principu. Tiesībsargs arī sniedza rekomendācijas personas identitātes pārbaudei, izvairoties no personas datu nesamērīgas izpaušanas.

Par tiesas nolēmumu anonimizēšanu

Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs konstatēja vairākus gadījumus, kad tīmekļa vietnēs [www.likumi.lv](#) un [www.vestnesis.lv](#) bija atrodamī Augstākās tiesas nolēmumi, kuros nebija anonimizēti fizisko personu dati: vārds, uzvārds, dzimšanas dati, bijusī darbavieta, īss krimināllietas apraksts un piespriestais sods. Pēc vēršanās pie portāla uzturētāja pārkāpums tika novērsts, aizklājot personu datus, kā arī pārtraucot turpmāku šādu informāciju saturošu nolēmumu publicēšanu. Atzinums pieejams [šeit](#).

Par pašvaldību pienākumu izpaust personas datus izmeklēšanas iestādei

Tiesībsargs [sniedza atzinumu pārbaudes lietā](#), kurā konstatēja pārkāpumu pašvaldības rīcībā, sniedzot izmeklēšanas iestādei nesamērīgi plašu informāciju par privātpersonu, neveicot individuālu izvērtējumu un tā pārkāpjot Vispārīgās datu aizsardzības regulas 5. pantā definētos datu apstrādes principus.

Tiesībsargs uzsvēra, ka amatpersonas sarakste ar iestādi ārpus savu pienākumu veikšanas uzskatāma par privātu saraksti, tādēļ iestādes to drīkst izpaust tikai izņēmuma gadījumos (ja normatīvais regulējums to atļauj un ja ir legītīms mērķis).

Par mirušas personas datu apstrādi

Tiesībsargs pārskata periodā izskatīja iesniegumus par mirušas personas radnieku tiesībām saņemt mirušas personas veselības datus, lai varētu vērsties tiesā. Tiesībsargs konstatēja, ka ir atsevišķi gadījumi, kad mirušas personas radniekiem ir tiesības saņemt šos datus. Tiesībsargs norādīja, ka jāņem vērā Pacientu tiesību likuma 10. pants, kā arī katrs gadījums vērtējams individuāli, pārlicinoties par šādas informācijas saņemšanas nepieciešamību un šo datu aizsardzības nodrošināšanu.

VARDARBĪBAS IZSKAUŠANA ĢIMENĒ

VARDARBĪBAS IZSKAUŠANA ĢIMENĒ

Ievads

Vardarbība ģimenē ir fizisko, seksuālo, verbālo, emocionālo un ekonomisko aizskārumu cikls, kas atkārtojas arvien biežāk un kas tiek izmantots pret upuri, lai to kontrolētu, iegūtu un noturētu varu pār to. Par vardarbību ģimenē atzīstams jebkurš aizskārumš, neatkarīgi no tā, vai tas ir noticis starp esošajiem vai bijušajiem laulātajiem, esošajiem vai bijušajiem partneriem neregistrētā laulībā, radniekiem pirmajā (bērniem un vecākiem) vai otrajā pakāpē (mazzbērniem, vecvecākiem, brāļiem un māsām), personām, kurām ir kopīga (nedalīta) saimniecība (kopīgi dzīvo vienā privātmājā vai dzīvoklī).

Tiesībsargs pārskata periodā ir saņēmis iesniegumus gan no personām, kuras ir cietušas no vardarbības, gan no personām, kuru tiesības ir tikušas ierobežotas, pamatojoties uz tiesas pieņemtu lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Šādos gadījumos tiesībsargs ir informējis par personām pieejamajām tiesību aizsardzības iespējām, kā arī iespējām vardarbībā cietušajiem saņemt psiholoģisko atbalstu un juridisko palīdzību.

Iniciatīvas

2020. gada nogalē sabiedrisko mediju labdarības maratons “Dod pieci” pievērsa sabiedrības uzmanību skaudram, bieži noklusētam un neērtam tematam – vardarbībai ģimenē. Uzklusot no vardarbības cietušo personu pieredzes stāstus, analizējot iestāžu sadarbību, kapacitāti, problēmas un finansējumu, maratona “Dod pieci” organizatori atklātā vēstulē valsts augstākajām amatpersonām ierosināja īstenot virkni mērķu, lai mazinātu vardarbības apjomu valstī.

Tā rezultātā Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas paspārnē tika izveidota darba grupa “Vardarbības riska mazināšanai ģimenē”, kuras sastāvā bija gan dažādu valsts institūciju, gan sabiedrisko organizāciju pārstāvji, tajā skaitā arī tiesībsarga pārstāvis, daloties ar viedokli un ieteikumiem šajā jomā. Darba grupas ietvaros tika diskutēts par maratona “Dod pieci” organizatoru ierosinājumiem, to ieviešanas iespējām, kā arī sniegta informācija par veiktajām un veicamajām izmaiņām normatīvajos aktos, apspriestas praksē sastopamās problēmas, apkopoti dažādu sadarbības partneru rīcībā esošie dati un apzināts, kurās jomās datu trūkst. Tomēr kopš 2021. gada pavasara darba grupas aktivitātes ir apsīkušas, un tiesībsargam nav zināms, vai un kad tās atsāksies.

Gadījumu analīze

Par pieteikuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izskatīšanu vienlaikus ar prasības un pretprasības izskatīšanu

Tiesībsargs, izskatot personas iesniegumu par pieteikuma par pagaidu aizsardzības pret vardarbību izskatīšanu tiesā vienlaikus ar prasības un pretprasības izskatīšanu pēc būtības, secināja, ka tiesa konkrētajā situācijā ir pieņēmusi spriedumu, kuru paziņojusi nepilnu mēnesi pēc tā pieņemšanas – atbilstoši Civilprocesa likumā noteiktajai kārtībai par sprieduma paziņošanu. Ar šo spriedumu tiesa izspriedusi arī pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Lēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību paziņošana nepilnu mēnesi pēc tā pieņemšanas neatbilst normatīvajos aktos noteiktajam un minētā aizsardzības līdzekļa mērķim – nekavējoša tiesas reaģēšana uz personas potenciālo personisko tiesību apdraudējumu, ja ir pietiekams pamats to uzskatīt par reālu. Šāda prakse arī liedz personai, kura lūgusi tiesu noteikt pagaidu aizsardzību pret vardarbību, izmantot tiesības iespējami īsākā laikā (10 dienās) realizēt savu tiesību aizsardzības mehānismu – pārsūdzēt tiesas lēmumu, ja, personas ieskatā, tas ir netaisnīgs un vardarbības riski pastāv pret personu vai bērnu.

Pārbaudes lietu pabeidzot, netika konstatēti trūkumi tiesiskajā regulējumā, bet tika konstatēti trūkumi Civilprocesa likuma normu piemērošanā tiesu praksē gadījumos, kad pieteikums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību tiek izskatīts vienlaikus ar prasības un pretprasības izskatīšanu pēc būtības un pieņemts viens nolēmums. Ņemot vērā vardarbības, īpaši vardarbības ģimenē un pret bērniem, izskaušanas nozīmību sabiedrībā, tika secināts, ka ir svarīgi pilnveidot normatīvo regulējumu tā, lai novērstu tiesu praksē sastopamās interpretācijas, kas var radīt nelabvēlīgas sekas iespējamiem vardarbības upuriem. Tiesībsarga atzinums pārbaudes lietā Nr. 2021-23-4R pieejams [šeit](#).

Tieslietu ministrija tika aicināta izvērtēt nepieciešamību pilnveidot normatīvo regulējumu par pieteikuma par pagaidu aizsardzības pret vardarbību izskatīšanu tiesā vienlaikus ar prasības un pretprasības izskatīšanu pēc būtības. Savukārt tiesneši tika aicināti lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību gadījumā, ja šāds pieteikums tiek izskatīts kopā ar prasību un pretprasību, neatkarīgi no pieteikuma izskatīšanas rezultāta sagatavot kā atsevišķu dokumentu un atsevišķi pasludināt un paziņot.

Tieslietu ministrija sniegusi atbildi, ka Civilprocesa likumā noteiktais tiesiskais regulējums pieteikuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību atbilstoši izskatīšanai ir pietiekams un ministrija neplāno virzīt grozījumus Civilprocesa likumā. Tieslietu ministrijas atbilde pieejama [šeit](#).

Par iespējamiem atbildētāja tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumiem sakarā ar ilgstošu pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošanu

Tiesībsargs pārskata periodā vērtēja divu iesniedzēju līdzīga satura iesniegumus saistībā ar iespējamu ilgstošu pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošanu, tādējādi radot iespējamu nesamērīgu tiesību uz taisnīgu tiesu, proti, pušu līdztiesības principa, ierobežojumu (personai bija liegta pieeja mājoklim, kas iesniedzējam apgrūtināja piekļuvi dokumentiem, kurus viņš vēlējās iesniegt tiesā).

Tiesībsargs pārbaudes lietās Nr. 2021-08-4E un Nr. 2020-50-4E secināja, ka iesniedzējiem pastāv iespējas iegūt nepieciešamos dokumentus tādā veidā, kas nav saistīts ar iekļūšanu konkrētajā mājoklī. Tiesībsargs konstatēja: lai gan ierobežojumi, kuri izriet no pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa piemērošanas, ir saistīti ar zināmām neērtībām, tomēr tie nerada tādas grūtības, kuras liegtu pieeju tiesai, iespēju iesniegt tiesā savus paskaidrojumus un argumentus, kā arī nenostāda personu kā atbildētāju būtiski sliktākā stāvoklī salīdzinājumā ar otru tiesvedības pusi. Ierobežojošo līdzekļu mērķis nav ierobežot atbildētāja iespējas īstenot savas procesuālās tiesības tiesvedības laikā, tādējādi nostādot viņu nevienlīdzīgā situācijā attiecībā pret prasītāju, bet gan nodrošināt prasītājam dzīvībai un veselībai drošu vidi un iespējas netraucēti īstenot savas tiesības piedalīties tiesas procesā līdzvērtīgi atbildētājam.

Arī saistībā ar iespējamu ilgstošu pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošanu pret iesniedzējiem pamattiesību pārkāpumi netika konstatēti.

BĒRNU UN JAUNIEŠU TIESĪBAS

BĒRNU UN JAUNIEŠU TIESĪBAS

Ievads

Tiesībsargs ir pilntiesīgs Eiropas Bērnu ombudu tīkla (ENOC) biedrs⁷ un veic arī bērnu tiesībsarga funkciju. Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību nodaļā ir pieci darbinieki, kas strādā tikai ar bērnu tiesību jautājumiem.

2021. gadā bērnu tiesību jomā bijušas vairākas aktualitātes, no kurām kā būtiskākās varētu minēt šādas. Pirmkārt, ar 2021. gada 11. novembra grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. pantā tika konkretizēts bērna tiesību aizsardzības princips un norādīti kritēriji bērna labāko interešu noteikšanai. Tas veicinās bērna labāko interešu izvērtēšanu un samazinās to gadījumu skaitu, kad ikviens lēmums bez izvērtēšanas tika pamatots ar bērna interesēm. Tiesībsargs aktīvi iesaistījās šo kritēriju apspriešanā un izstrādāšanā.

Otrkārt, ar 2021. gada 16. jūnija grozījumiem Bāriņtiesu likumā ir noteiktas augstākas kvalifikācijas prasības bāriņtiesas sastāvam un nodarbināšana uz darba līguma pamata, noteikta bāriņtiesas priekšsēdētāja palīga un bāriņtiesas locekļa palīga kompetence, kas novērsīs bērnu interesēm neatbilstošu praksi, ka bāriņtiesas funkcijas veic persona bez atbilstošas kvalifikācijas.

Lai arī pašvaldībām ir tiesības autonomi noteikt iedzīvotājiem sniedzamās sociālās palīdzības apjomu savā administratīvajā teritorijā, šai palīdzībai prioritāri jābūt vērstai uz tās administratīvajā teritorijā dzīvojošajiem bērniem. Visos budžeta izstrādes procesa posmos, kā arī visos ar budžetu saistītos lēmumos, kas skar bērnus, primāri jāņem vērā bērna intereses.

Pašvaldībām būtu jānodrošina, ka to apvienošanas gadījumā ģimenēm ar bērniem netiek samazināts atbalsts, kas tika nodrošināts pirms administratīvi teritoriālās reformas (tiesībsarga skaidrojums pieejams [šeit](#)). Tāpēc tiesībsargs ir [nosūtījis aicinājumu pašvaldībām](#) pieņemt jauno pašvaldību saistošo noteikumu redakcijas un plānot budžetu, prioritāri izvērtējot bērnu intereses. Tiesībsargs ir aicinājis pašvaldības izvairīties no tādu lēmumu pieņemšanas, kas nevis uzlabo tās teritorijā dzīvojošo bērnu stāvokli, bet pasliktina iepriekšējo stāvokli.

Jānorāda, ka tiesībsargs Ministru kabinetam jau 2018. gada 11. decembrī nosūtīja atzinumu pārbaudes lietā Nr. 2017-42-27K "Par Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmu", lūdzot informēt par veiktajiem un plānotajiem pasākumiem tiesiskā regulējuma pilnveidošanai un novērstajiem trūkumiem Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas (NPAIS) lietošanā. 2019. gada 12. aprīlī Ministru kabinets atbildēja, ka Labklājības ministrija uzņemas vadošo lomu NPAIS funkcionalitātes pārvērtēšanā, datu kvalitātes izvērtēšanā un iesaistīto institūciju sadarbības nodrošināšanā, koncentrējoties uz konkrētām darbībām NPAIS pārveidei un uzsākot praktiskas darbības tās pilnveidei. Tomēr, iepazīstoties ar Labklājības ministrijas paveikto NPAIS uzlabošanā, ir secināms, ka nav izpildīti uzdevumi NPAIS pilnveidošanā. Joprojām turpinās informatīvā ziņojuma "Par Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas pārveidi" projekta precizēšana un papildināšana, nav uzsākta NPAIS pārveide, NPAIS lietošana nav uzlabojusies, tiesiskais regulējums nav pilnveidots.

Bērnu un jauniešu tiesību jomā aizvadītajā gadā iesniegumu skaits ir pieaudzis. Saņemti 1210 iesniegumi (2020. – 1009). No tiem 260 rakstveida, pieci saņemti no bērniem (2020. gadā – 245, viens saņemts no bērna) un vēl 950 telefoniski un elektroniski sniegtas konsultācijas (2020. – 764). Iesniegumu skaita pieaugums galvenokārt saistīts ar Covid-19 izplatībai noteiktajiem ierobežojumiem. Iesniedzēji, tāpat kā iepriekš, visbiežāk vērsušies pie tiesībsarga par tādām tēmām kā saskarsmes tiesību īstenošana, aizgādības tiesību pārtraukšana/atjaunošana un tiesības uz izglītību.

⁷ Sk.: http://enoc.eu/?page_id=210.

PAR SPECIĀLO ZINĀŠANU BĒRNU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS JOMĀ APGUVI

Ievads

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ pantā ir noteikti subjekti, kuriem amata vai darba pienākumu pildīšanai nepieciešamas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, un tās ir jāapgūst Ministru kabineta noteiktā kārtībā un apjomā. Noteikta satura un apjoma zināšanas bērnu tiesību jomā ir būtisks priekšnoteikums, lai pieņemtie lēmumi (it īpaši administratīvie akti), faktiskā rīcība vai cita veida darba vai dienesta pienākumu veikšana nodrošinātu bērna tiesības un intereses. Tiesībsargs ir veicinājis gan subjektu loka, kam speciālās zināšanas ir nepieciešamas, paplašināšanu, gan sekojis, lai noteiktu jomu darbinieki, kuru darbs skar bērnu tiesības un tiesiskās intereses, speciālās zināšanas būtu pienācīgi apguvuši.

Iniciatīvas

Zvērināti notāri

Notāri ved laulības šķiršanas lietas. Lai šķirtu laulību pie notāra, laulātiem jānoslēdz rakstveida vienošanās par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali. Notāri sastāda vienošanos par aizgādības jautājumiem notariālā akta formā. Lai veicinātu bērnu tiesību nodrošināšanu, laulātajiem vienojoties par aizgādības jautājumiem, notāriem ir nepieciešamas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā. Pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto kompetenci iesniegt priekšlikumus, kas veicina bērnu tiesību ievērošanu, tiesībsargs iesniedza priekšlikumu likumprojektam "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā" (Nr. 1020/Lp13) papildināt 5.¹ panta (subjekti, kuriem nepieciešamas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā) pirmo daļu ar jaunu punktu "zvērinātam notāram".

Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā tika pieņemti 2021. gada 11. novembrī.

Prokuratūra

Izskatot personas iesniegumu, radās priekšstats, ka tai sniegtās prokuratūras atbildes saturs neatbilst Bērnu tiesību aizsardzības likuma prasībām, proti, prokurors bija norādījis, ka jautājumā par speciālajām zināšanām bērnu tiesību jomā prasība pēc šādām zināšanām izvirzāma tikai procesuālo darbību ar bērniem veikšanai. Informācijas precizēšanai tiesībsargs atkārtoti vērsās prokuratūras struktūrvienībā, tomēr saņemto atbilžu saturs joprojām norādīja uz atšķirīgu izpratni par tiesību normu. Tādējādi tiesībsargam ir pamats uzskatīt, ka pastāv trūkumi Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta 11. punkta piemērošanā praksē prokuratūras darbā.

Vienotas izpratnes veicināšanai tiesībsargs par konstatēto vērsās Ģenerālprokuratūrā. Tā pievienojās tiesībsarga viedoklim par nepieciešamību visiem prokuroriem apgūt speciālās zināšanas bērnu tiesību jautājumos un atzina, ka konkrētās prokuratūras struktūrvienības atbildes uzrāda, ka bērnu tiesību aizsardzības jautājumos prokurori pilnībā nav izpratuši likumā iekļauto prasību jēgu un mērķi, kas determinē gan prokuroru apmācību bērnu tiesību aizsardzības jautājumos, gan arī vienotas izpratnes veidošanu par to, kādos gadījumos un kāpēc prokuroram jābūt apmācītam.

Tiesībsargs atzinīgi novērtē Ģenerālprokuratūras rīcību, Projektu un apmācību koordinācijas nodaļai uzdodot veikt pasākumus visu prokuroru apmācībai, tai skaitā organizēt diskusijas pieredzējušu prokuroru vadībā.

Ģenerālprokuratūras atbilde pieejama [šeit](#).

Rekomendāciju izpilde

Valsts policija

2020. gadā Valsts policijas vadība tika aicināta:

- pārbaudīt, vai Valsts policijas amatpersonas, kas strādā ar bērniem, ir apguvušas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam;
- nodrošināt, ka minētās amatpersonas apgūst šīs zināšanas;
- nepieļaut, ka ar bērniem Valsts policijā strādā vai pieņem lēmumu (it īpaši administratīvo aktu), veic faktisko rīcību vai cita veida dienesta pienākumus, ja tiek vai var tikt skartas bērna tiesības un tiesiskās intereses, Valsts policijas amatpersonas, kuras nav apguvušas speciālās zināšanas bērna tiesību aizsardzības jomā.

Rekomendācijas tika ņemtas vērā, Valsts policija informējusi, ka ir apzināta situācija Valsts policijā kopumā un tiek strādāts, lai konstatētie trūkumi tiktu novērsti. Paralēli tiek veikts skaidrojošais darbs Valsts policijas struktūrvienībās, kur katras teritoriālās pārvaldes priekšniekiem ir uzdots atkārtoti iepazīstināt personālsastāvu ar normatīvajos aktos noteikto, nodrošināt Valsts policijas amatpersonu, kuras strādā ar bērniem, speciālo zināšanu apguvi bērnu tiesību aizsardzības jomā Valsts policijas koledžā.

2021. gadā tiesībsargs pārliecinājās, ka Valsts policija rekomendācijas ņem vērā ilgtermiņā un ir rasti risinājumi un uzlabojumi speciālo zināšanu apguvei bērnu tiesību jomā.

Valsts policijas atbilde pieejama [šeit](#).

BĒRNA TIESĪBAS NECIEST NO VARDARBĪBAS

Par vardarbības termina precizēšanu

Ar 2020. gada 11. jūnija grozījumiem no Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 9.¹ punkta kā viens no vardarbības veidiem tika izslēgts termins "nolaidība". Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija 2020. gada 8. decembra sēdē uzdeva Labklājības ministrijai sadarbībā ar citām institūcijām sagatavot priekšlikumus nepieciešamajiem grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kas saistīti ar termina "nolaidība" izslēgšanu.

Darbs saistībā ar vardarbības pret bērnu definīciju tika turpināts 2021. gadā Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas izveidotā darba grupā. Tiesībsargs aktīvi iesaistījās grozījumu redakciju formulēšanā un apspriešanā, tika panākta vienošanās par terminu “nolaidība”, “pamešana novārtā” un “bērna aprūpes pienākumu nepildīšana” definējumu un ar tiem saistīto administratīvo atbildību. Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā tika pieņemti 2021. gada 11. novembrī.

Tiesībsarga viedoklis par vardarbības jēdzienu pieejams [šeit](#).

Iniciatīvas

Par dzimumnoziedzumu pret bērniem izmeklēšanu

2021. gadā tiesībsargs ierosināja pārbaudes lietu Nr. 2021-24-2B par sistēmiskām problēmām saistībā ar noziedzīgu nodarījumu, kas vērsti pret bērna tikumību un dzimumneaizskaramību, izmeklēšanu. Pārbaudes lietā vērtēja pirmstiesas izmeklēšanas ilgumu un problēmas, kas kavē pirmstiesas izmeklēšanu, iespējamus risinājumus pirmstiesas izmeklēšanas efektivitātes celšanai, prokuroru lomu pirmstiesas izmeklēšanā un Valsts policijas resorisko pārbaūžu problemātiku.

ANO Bērnu tiesību komiteja pēdējās Latvijai sniegtajās [rekomendācijās](#) 2016. gada janvārī ir norādījusi uz veicamo šajā jomā, proti, ieteikusi:

- ātri izmeklēt visus ziņotos gadījumus par vardarbību pret bērniem, kā arī notiesāt un sodīt vainīgos (37.b);
- uzlabot tiesībaizsardzības iestāžu amatpersonu kapacitāti saistībā ar pienākumu reģistrēt un izmeklēt visus zināmos vardarbības gadījumus pret bērniem (43.b).

Pārbaudes lietā secināts, ka 28 % jeb gandrīz trešajā daļā gadījumu kriminālprocesu izmeklēšana ilgst divus gadus vai ilgāk. Valsts policijā trūkst izmeklētāju, kas specializējušies tieši noziedzīgu nodarījumu pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību izmeklēšanā.

Galvenās rekomendācijas: ieviest izmeklētāju un prokuroru specializāciju; dzimumnoziedzumu izmeklēšanu deleģēt augstāka līmeņa Valsts policijas struktūrvienībām; noteikt, ka resoriskās pārbaudes maksimālais ilgums ir viens mēnesis un tās laikā bērna tieša vai netieša iztaujāšana par iespējamo dzimumnoziedzumu nav pieļaujama.

Tiesībsargs atzinumā vērš uzmanību, ka dzimumnoziedzumu pret bērniem izmeklēšana ir komplicēts bērnu tiesību jautājums, kas prasa nepārtrauktu sistēmas uzlabošanu un resursu piesaisti.

Ar pārbaudes lietā iegūto informāciju un tiesībsarga rekomendācijām var iepazīties [šeit](#).

Par administratīvā pārkāpuma procesa piekritību

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 81. pantā noteikta administratīvā atbildība par fizisku un emocionālu vardarbību pret bērnu. Administratīvā pārkāpuma procesu par pārkāpumiem, ko izdarījušas valsts un pašvaldību institūciju amatpersonas vai darbinieki, veic Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija.⁸ Savukārt, ja administratīvo pārkāpumu izdarījušas personas, kas nav valsts un pašvaldību institūciju amatpersonas vai darbinieki, t.sk. privāto izglītības iestāžu darbinieki, administratīvā pārkāpuma procesu līdz lietas izskatīšanai veic Valsts policija vai pašvaldības policija. Administratīvā pārkāpuma lietu izskata pašvaldības administratīvā komisija vai apakškomisija.⁹

⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 88. panta pirmā daļa.

⁹ Turpat, 88. panta otrā daļa.

Kompetences atkarībā no pārkāpēja juridiskā statusa bija nodalītas arī pirms nozaru administratīvo pārkāpumu kodifikācijas sistēmas ieviešanas 2020. gada 1. jūlijā. Tiesībsargs lūdza Tieslietu ministriju sniegt viedokli par iespēju noteikt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai kompetenci izskatīt administratīvā pārkāpuma lietu arī tajos gadījumos, ja pārkāpumu izdarījuši privāto izglītības iestāžu darbinieki. Tieslietu ministrija pēc būtības to atbalstīja, tomēr virzība par šo jautājumu 2021. gadā nav notikusi.

Par cietušā statusu bērnam administratīvā pārkāpuma procesā

Tiesībsargs ir konstatējis praksi, ka administratīvā pārkāpuma procesā, ja pārkāpums ir vērstas pret bērnu, dažkārt netiek pieņemts lēmums par bērna atzīšanu par cietušo, bet bērnam tiek noteikts statuss – persona, kurai nodarīts kaitējums. Ja bērns nav atzīts par cietušo, tā pārstāvim nav iespēju pārstāvēt bērnu administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanā, saņemt lēmumu (par administratīvā pārkāpuma procesa izbeigšanu vai par soda piemērošanu personai, kura izdarījusi pārkāpumu), to pārsūdzēt, vērsties tiesā par bērnam nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu u.c.

Bērna likumiskais pārstāvis nelūdz piešķirt bērnam cietušā statusu, jo nav informēts, ka tāds lūgums ir jāizsaka vai jāiesniedz rakstiski amatpersonai, kura virza administratīvā pārkāpuma procesu. Bērna likumiskais pārstāvis paļaujas, ka tas ir pašsaprotami, ka situācijā, ja pret bērnu ir izdarīts pārkāpums un bērns ir cietis, amatpersona bērnam piešķirs cietušā statusu. Turklāt ir konstatēts, ka gadījumā, ja administratīvā pārkāpuma procesā bērnu pārstāv bāriņtiesas darbinieks, arī tad netiek lūgts bērnu atzīt par cietušo, jo par minēto pienākumu bāriņtiesas darbiniekiem nav zināms.

Lai veicinātu bērna tiesību ievērošanu, tiesībsargs aicināja Valsts policijas, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, Izglītības kvalitātes valsts dienesta, Datu valsts inspekcijas, Veselības inspekcijas atbildīgās amatpersonas visos gadījumos, ja pārkāpums vērstas pret bērnu, administratīvā pārkāpuma procesa ietvaros informēt bērna likumisko pārstāvi par viņa tiesībām lūgt atzīt bērnu par cietušo. Vēstule tika nosūtīta arī visām pašvaldībām ar lūgumu informāciju nodot darbam pašvaldības policijai un administratīvajai komisijai, kā arī informēt bāriņtiesas.

Vēstule pieejama [šeit](#).

Par sociālās korekcijas izglītības iestādi "Naukšēni"

2021. gada 11. novembrī Tiesībsarga biroja darbinieki bija nepieteiktā pārbaudes vizītē Sociālās korekcijas izglītības iestādē "Naukšēni" (turpmāk tekstā – SKII "Naukšēni"). Vizītes mērķis – noskaidrot, kāds atbalsts ir sniegts bērniem un darbiniekiem pēc tam, kad Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija septembra beigās SKII "Naukšēni" konstatēja būtiskus bērnu tiesību pārkāpumus (ziņojums par pārbaudē SKII "Naukšēni" konstatēto pieejams [šeit](#)). Bērnu tiesību ievērošanas nodrošināšanai tika sniegtas rekomendācijas Izglītības un zinātnes ministrijai un SKII "Naukšēni".

Lai gan pārbaudes un ziņojuma sagatavošanas laikā netika iegūta informācija par nepieciešamību uz laiku slēgt iestādi, ar SKII "Naukšēni" direktora pienākumu izpildītājas V. Melngāršas 2021. gada 30. novembra rīkojumu Nr. 1.2/25 visiem audzēkņiem tika piešķirts atvaļinājums likumisko pārstāvju apmeklējumam līdz 2022. gada 4. janvārim. Rīkojums pamatots ar SKII "Naukšēni" izveidojušos ārkārtas situāciju, kuras rezultātā iestādei pieejamais pedagoģisko darbinieku un uzraudzības režīma darbinieku skaits nav pietiekams sociālās korekcijas izglītības iestādes funkciju izpildei un iestādē ievietoto bērnu tiesību nodrošināšanai.

Izglītības un zinātnes ministrija (sk. [šeit](#)) un SKII "Naukšēni" (sk. [šeit](#)) ir snieguši informāciju par tiesībsarga rekomendāciju izpildi. Tiesībsargs turpinās darbu bērnu tiesību ievērošanas nodrošināšanā SKII "Naukšēni" un sekos rekomendāciju izpildei, lai veicinātu atsevišķu bērnu tiesas nolēmumu izpildi un Valsts policijas iesaistīšanos neatļautā prombūtnē esošo bērnu meklēšanā.

Rekomendāciju izpilde

Par skolas rīcību vardarbības gadījumā

Izskatot iesniegumu par skolā notikušiem trīs fiziskās un emocionālās vardarbības pret bērnu gadījumiem, tiesībsargs konstatēja, ka skola bija informēta tikai par vienu no tiem, jo divos gadījumos informācija par notikumiem nebija saņemta ne no bērna, ne viņa vecākiem, ne arī no klasesbiedriem un skolotājiem.

Lai novērstu bērnu savstarpējo vardarbību skolā, ir svarīgi reaģēt uz katru vardarbības gadījumu, neatstāt to bez ievēribas. Pretējā gadījumā vardarbības veicējam var rasties maldīgs priekšstats, ka viņa uzvedība ir pieņemama. Iespējams, tūlītēja reaģēšana uz pirmo vardarbības gadījumu būtu novērsusi tam sekojošos. Turklāt tika konstatēts, ka skolas iekšējās kārtības noteikumi neatbilst Ministru kabineta noteiktajai kārtībai par rīcību vardarbības gadījumā. Proti, skola bija noteikusi, ka vecāki jāinformē atkārtotas vardarbības gadījumā, nevis ikvienā gadījumā, kad konstatēta vardarbība. Skola pēc tiesībsarga rekomendācijas noteikumus grozīja.

Tiesībsarga rekomendācija un skolas atbilde pieejama [šeit](#).

Par bērnu iesaistīšanu starptautiskā pētījumā

Tiesībsargs saņēma sūdzības no vecākiem par aptauju, kas tiešsaistē ir izplatīta bērniem un kuru ir koordinējusi Gentes Universitātei piederīga pētnieku grupa. Vecāki tiesībsargam pauda savas bažas par savu bērnu datu un vispārējo drošību.

Tiesībsargs noskaidroja, ka LGBT un viņu draugu apvienība "Mozaīka" tiešsaistē izplatīja aptauju latviešu valodā, kas mērķēta uz bērniem, kuri apmeklē izglītības iestādes Latvijā. Šajā aptaujā tika iegūti sensitīvi dati no bērniem par viņu garīgo veselību, seksualitāti, kā arī lūgts sniegt informāciju par viņu skolotāju un draugu seksualitāti un citu privātu informāciju par viņu vecākiem (viņu reliģisko piederību, finansiālo stāvokli, tautību u. c.). Pētījumā norādīts, ka vecāku piekrišana nav obligāta un ka šo izņēmumu piekrišanas procesā pieņēma Gentes Universitātes ētikas komiteja, jo vecāku piekrišanas pieprasīšana šādā pētījumā var novest ne tikai pie tā, ka jaunieši tiks "atklāti", bet arī tā varētu rezultēties ar verbālu vai fizisku vardarbību. Aptaujā tika arī lūgts bērniem sniegt informāciju, kas varētu identificēt bērnu vai viņa skolotājus, piemēram, norādīt skolas vietu un nosaukumu, klasi, tautību un citu privātu informāciju.

"Mozaīkas" pārstāvji ir norādījuši, ka pētījuma projektu ("The Free project") koordinē Gentes Universitāte un studiju metodiku ir izstrādājuši, izvērtējuši un uzraudzījuši tās zinātnieki, kuri atbild par pētījuma saturu un rezultātu apstrādi.

Pamatojoties uz iegūto informāciju, tiesībsargs vērsās Gentes Universitātē, norādot, ka, viņa skatījumā, pētniekiem, organizējot skolēnu aptauju, bija pienākums informēt bērnus un viņu vecākus par pētījuma veikšanu, tās mērķiem un uzdevumiem. Turklāt bērniem informācija bija jāsniedz viņiem saprotamā veidā. Tiesībsarga ieskatā, aptaujas anketā lietotā terminoloģija bez tās paskaidrošanas, it īpaši attiecībā uz dažādiem dzimumidentitātes, seksuālās orientācijas un tās maiņas jautājumiem, varētu būt neizprotama lielai daļai skolēnu, kuri nolēmuši piedalīties konkrētajā aptaujā. Tiesībsargs uzskata par nepieņemamu pētījumā sniegt aicinājumu bērniem nemeklēt atbalstu pie vecākiem, jo tas var izraisīt "mutisku vai fizisku vardarbību".

Kā noteikts ANO Bērnu tiesību konvencijas 5. pantā, vecākiem ir tiesības un pienākums sniegt savam bērnam viņa attīstības pakāpei atbilstošu palīdzību un padomus. Pētījumos, kuru mērķis ir uzzināt par bērnu veselību, labklājību, kā arī garīgo veselību, ir nepieņemami vispārināt visus vecākus un norādīt, ka bērns riskē tikt pakļauts vardarbībai, ja viņš, jūtoties satraukts par pētījumā prasīto, meklēs atbalstu pie saviem vecākiem. Šāda prakse nav ētiska, veicot pētījumus par bērniem sensitīviem jautājumiem.

Tiesībsargs ir aicinājis Gentes Universitāti turpmāk, veicot pētījumus, kurā iesaistīti Latvijas bērni un kuri skar sensitīvas tēmas, sadarboties ar citu Latvijā akreditētu universitāti, tādējādi nodrošinot, ka pētījums tiek veikts, ievērojot uzņemošās valsts vērtības un sociālo praksi. Partnerība ar vietējo universitāti arī varētu kļūst par bažas par to, kurš uzņemt atbildību nacionālā līmenī, ja ir aizdomas par datu ļaunprātīgu izmantošanu un ja šāds pētījums radītu kaitējumu bērniem.

Tiesībsargs saņēma atbildi no Gentes Universitātes, kurā tā atvainojās par to, ka šis projekts valstī ir radījis komunikācijas problēmas un pārpratumus. Universitāte pateicās tiesībsargam par norādītajiem trūkumiem un apņēmas ievērot tiesībsarga ieteikumus turpmākajā pētniecībā. Šobrīd pētījumā organizētā bērnu aptauja Latvijā ir apturēta.

Gadījumu analīze

Izskatot iesniegumu par Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes iecirkņa rīcību, novilcinot iesnieguma par iespējamu seksuālu vardarbību pret bērnu izskatīšanu, tiesībsargs konstatēja, ka 2021. gada 13. jūlijā ir uzsākta resoriskā pārbaude un iesnieguma izskatīšanas termiņš pagarināts līdz 2021. gada 10. septembrim. Resoriskās pārbaudes ietvaros 2021. gada 27. jūlijā nosūtīti pieprasījumi iestādēm.

Vidzemes tiesas apgabala virsprokurore 2021. gada 25. augustā uzdeva nekavējoties izskatīt iesniegumā norādīto informāciju un lemt par kriminālprocesa uzsākšanu, neņemot vērā to, ka iecirknī tiek veikta resoriskā pārbaude.

Tiesībsargs aicināja konkrēto iecirkni turpmāk nepieļaut iesniegumu par iespējamu vardarbību pret bērniem izskatīšanas novilcināšanu un kavēšanos ar informācijas pieprasīšanu resoriskās pārbaudes ietvaros.

TIESĪBAS UZ IZGLĪTĪBU (PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBA)

Ievads

Pārskata periodā saņemti 43 iesniegumi (8 rakstveida un 35 e-pasta un mutiskās konsultācijas) par pirmsskolas izglītību. Iesniegumi par nepamatotu atskaitīšanu no pirmsskolas izglītības programmas izgaismoja trūkumus regulējumā, kas noveda pie bērnu tiesību uz pirmsskolas izglītību pārkāpumiem. Trūkumi regulējumā tika konstatēti arī attiecībā uz bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu uzņemšanu pirmsskolas izglītības iestādēs.

Iniciatīvas

Par nepamatotu atskaitīšanu no pirmsskolas izglītības programmas

Tiesībsargs [pārbaudes lietā Nr. 2021-05-20A](#) par kārtību, kādā bērni tiek atskaitīti no pirmsskolas izglītības iestādes, secināja, ka bērnu tiesības uz izglītību tiek pārkāptas, jo gan pašvaldība kā pirmsskolas izglītības iestādes dibinātājs, gan privātie dibinātāji var noteikt tādas bērnu atskaitīšanas nosacījumus, kas neatbilst bērnu interesēm un tiesībām.

Vispārējās izglītības likuma 4. panta 18. punktā Ministru kabinetam deleģēts noteikt kārtību, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības programmās un atskaitīti no tām. 2015. gada 13. oktobrī pieņemtie Ministru kabineta noteikumi Nr. 591 "Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības programmās, speciālajās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārceļti uz nākamo klasi" nenoteica kārtību, kādā bērni, kas nav sasnieguši obligāto izglītības vecumu, tiek atskaitīti no pirmsskolas izglītības iestādes. Atskaitīšanas kārtības noteikšana bija katra dibinātāja ziņā.

Tiesībsargs konstatēja, ka Ministru kabinets nav izpildījis tam ar likumu deleģēto uzdevumu noteikt bērnu atskaitīšanas no pirmsskolas izglītības programmām kārtību, tā rezultāta lielā daļā pašvaldību ir spēkā bērnu tiesībām un interesēm neatbilstoši pamati bērnu atskaitīšanai no pirmsskolas izglītības programmas, piemēram, vecāku rīcības, bērna veselības stāvokļa vai uzvedības, vecāku nenokārtoto finansiālo saistību dēļ u. tml.

Ņemot vērā tiesībsarga atzinumu pārbaudes lietā, Ministru kabinets 2021. gada 6. jūlija sēdē uzdeva Izglītības un zinātnes ministrijai sadarbībā ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju līdz 31. decembrim noteikt izglītojamo atskaitīšanas kārtību no pirmsskolas izglītības programmām.

2022. gada 11. janvārī tika pieņemts jauns regulējums – Ministru kabineta noteikumi Nr. 11 "Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības programmās un atskaitīti no tām, kā arī obligātās prasības izglītojamo pārceļšanai nākamajā klasē", kurā noteikti kritēriji bērna atskaitīšanai no pirmsskolas izglītības programmas.

Gadījumu analīze

Par Limbažu novada pašvaldības saistošo noteikumu trūkumiem

Tiesībsargs konstatēja, ka saskaņā ar 2012. gada 22. marta Limbažu novada pašvaldības saistošo noteikumu Nr. 8 "Par bērnu uzņemšanas un atskaitīšanas kārtību Limbažu novada pašvaldības izglītības iestādēs, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmas" 42.3. apakšpunktu bērnu no pirmsskolas izglītības iestādes var atskaitīt pēc medicīniski pedagoģiskās komisijas slēdziena par bērna veselības stāvokli, kas nepieļauj pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanu.

Normatīvie akti neparedz pedagoģiski medicīniskās komisijas kompetenci sniegt "slēdzienu par bērna veselības stāvokli, kas nepieļautu pirmsskolas izglītības iestādes apmeklēšanu". Šāds slēdziens būtu pretrunā likumos noteiktajām bērnu tiesībām uz izglītību. Par prettiesisku būtu uzskatāma pirmsskolas izglītības iestādes rīcība, atskaitot bērnu no izglītības iestādes viņa veselības stāvokļa dēļ. Šāda rīcība pārkāpj atšķirīgas attieksmes aizliegumu¹⁰ un ir nesamērojama ar bērna interesēm.

¹⁰ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. un Izglītības likuma 3¹. pants.

Saistošo noteikumu Nr. 8 42.4. apakšpunkts nosaka, ka bērnu no pirmsskolas izglītības iestādes var atskaitīt, ja nav veikta samaksa par bērna uzturēšanos izglītības iestādē divus mēnešus nepamatota iemesla dēļ (izņemot obligātā pirmsskolas izglītības vecumā esošu bērnu). Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta otro daļu bērnam ir tiesības uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu, līdz ar to nav tiesiska pamata noteikt maksu par bērna uzturēšanos izglītības iestādē. Ja ar samaksu par bērna uzturēšanos izglītības iestādē ir domāta maksa par ēdināšanu, vecāku nenokārtotas finansiālās saistības ar izglītības iestādi nedrīkst būt par pamatu tam, lai pašvaldība ierobežotu bērna tiesības uz izglītību.

Tiesībsargs aicināja Limbažu novada domi (sk. [šeit](#)) grozīt tās saistošos noteikumus Nr. 8. Pašvaldība ņēma vērā rekomendācijas un trūkumus regulējumā novērsa.

Par bērnu tiesību un labas pārvaldības principa pārkāpumu

Tiesībsargs konstatēja bērnu tiesību un labas pārvaldības principa pārkāpumu, kas radies, nenodrošinot bērnus ar vietu Ādažu pirmsskolas izglītības iestādē "Strautiņš". Grupu komplektēšana 2020./2021. mācību gadā notika, neievērojot pašvaldības saistošajos noteikumos¹¹ noteikto bērnu uzņemšanas kārtību. Vairākiem 2017. gadā dzimušiem bērniem netika nodrošināta vieta pirmsskolas izglītības iestādē, priekšroku dodot jaunāka vecuma bērniem, kuri uz vietu pirmsskolas izglītības iestādē tika reģistrēti vēlāk.

Tiesībsargs aicināja izglītības iestādi turpmāk nodrošināt bērnu uzņemšanu un grupu komplektēšanu izglītības iestādē, ievērojot saistošos noteikumus un ņemot vērā katras bērnu grupas vecuma kritērijus izglītības iestādē.

Ādažu novada domei tika sniegtas [rekomendācijas](#) uzraudzīt uzņemamo bērnu sarakstu veidošanu un nepieļaut, ka grupu komplektēšana ir vienīgi izglītības iestādes vadītāja ziņā, kā arī izvērtēt iespēju veikt grozījumus saistošajos noteikumos. Ņemot vērā, ka pašvaldībai ir pienākums¹² nodrošināt pirmsskolas izglītības programmas apguvi visiem pašvaldības administratīvajā teritorijā deklarētajiem atbilstoša vecuma bērniem, pašvaldība tika aicināta meklēt risinājumus, lai nodrošinātu vienlīdzīgu pieeju pirmsskolas izglītībai.

Tiesībsarga rekomendācijas tika ņemtas vērā. Ādažu novada pašvaldība veica grozījumus saistošajos noteikumos, nosakot pašvaldības izveidotas komisijas bērnu uzņemšanai izglītības iestādēs izveidi, kā arī apstiprinot komisijas nolikumu. Lai risinātu jautājumu par rindu samazinājumu uz vietām pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēs, pašvaldība nolēma izmantot Ādažu vidusskolas telpas pirmsskolas izglītības izglītojamo piecu grupu izvietojumam, kas papildus nodrošinās brīvās vietas līdz pat 100 izglītojamiem.

¹¹ Ādažu novada domes 2017. gada 25. jūlija saistošie noteikumi Nr. 24/2017 "Par pirmsskolas vecuma bērnu reģistrāciju un uzņemšanu Ādažu novada pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēs".

¹² Vispārējās izglītības likuma 21. pants, Izglītības likuma 17. panta pirmā daļa.

Par labas pārvaldības principam atbilstošu pieteikumu reģistrāciju bērnu uzņemšanai pirmsskolas izglītības iestādēs

Tiesībsargs konstatēja labas pārvaldības principam neatbilstošu pieteikumu reģistrāciju bērnu uzņemšanai Limbažu novada pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēs. Proti, vecāka iesniegums par bērna uzņemšanu pirmsskolas izglītības iestādē Limbažu novada pašvaldības pirmsskolas izglītības iestāžu reģistrā tika reģistrēts gandrīz divus mēnešus pēc tā saņemšanas izglītības iestādē. Lai arī pašvaldība radušos situāciju pamatoja ar šķēršļiem, kas pastāvēja attālinātā darba procesa laikā, šāda rīcība neatbilda iesniegumu likuma prasībām. Izglītības iestādei saskaņā ar Iesniegumu likuma 4. panta otrajā daļā noteikto bija pienākums septiņu darbdienu laikā pēc iesnieguma saņemšanas pārsūtīt to kompetentajai iestādei – Limbažu novada pašvaldībai reģistrācijai pašvaldības pirmsskolas izglītības iestāžu reģistrā.

Tiesībsargs aicināja izglītības iestādi un Limbažu novada domi ievērot Iesniegumu likumā noteikto termiņu attiecībā uz iesnieguma pārsūtīšanu gadījumā, kad iesnieguma izskatīšana nav iestādes kompetencē. Tiesībsarga vēstule pieejama [šeit](#).

Par pašvaldības līdzfinansējumu privātu pirmsskolas izglītības iestāžu apmeklējumiem vai bērnu uzraudzības pakalpojuma saņemšanai

Tiesībsargs konstatēja, ka Limbažu novada pašvaldība nespēj nodrošināt ar vietām pirmsskolas izglītības iestādēs visus Limbažu novadā deklarētos bērnus, kuri pieteikti uzņemšanai pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēs, kā arī nenodrošina iespēju saņemt pašvaldības līdzfinansējumu privātu pirmsskolas izglītības iestāžu apmeklējumiem vai bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējam. Lai arī pašvaldība līdzfinansējuma neesamību pamatoja ar iespēju nodrošināt bērniem pirmsskolas izglītību citās pirmsskolas izglītības iestādēs pašvaldības administratīvajā teritorijā, šāda iespēja ir vērtējama kopsakarā ar bērna tiesībām iegūt izglītību dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē (nevis jebkurā izglītības iestādē), kā arī bērna tiesību un interešu prioritātes principu. Pašvaldība var atteikties segt pirmsskolas izglītības programmas izmaksas privātai izglītības iestādei, ja tās piedāvātā iespēja bērnam iegūt pirmsskolas izglītību citā savas administratīvās teritorijas pilsētā vai pagastā esošajā izglītības iestādē pirmām kārtām nodrošina bērna vislabāko interešu ievērošanas principu, kā arī ir lietderīga un efektīva, it sevišķi ņemot vērā bērna vecumu, attālumu un nokļūšanas iespējas.

Tiesībsargs sniedza Limbažu novada pašvaldībai [rekomendācijas](#) par nepieciešamību pieņemt regulējumu, kas paredz iespēju saņemt pašvaldības līdzfinansējumu privātajām pirmsskolas izglītības iestādēm vai bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzējiem gadījumā, kad pašvaldība nevar nodrošināt bērnu ar vietu dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādē.

Par pedagogu piesaisti darbam pirmsskolas izglītības iestādē

Bērna tiesības iegūt kvalitatīvu pirmsskolas izglītību un būt drošībā var tikt apdraudētas pedagogu trūkuma dēļ. Tiesībsargs saņēma informāciju par lielu pedagogu mainību 2020. gadā Jūrmalas pirmsskolas izglītības iestādē, kas negatīvi ietekmēja bērnus. Viena grupa pedagogu trūkuma dēļ bija slēgta vispār. Vecākus uztrauca, ka minētā situācija var atkārtoties arī 2021./2022. mācību gadā, jo pedagogu piesaistei nav nodrošināts konkurētspējīgs atalgojums.

Pašvaldībai, lai izpildītu savu autonomo funkciju pirmsskolas vecuma bērnu nodrošināšanā ar vietām pirmsskolas izglītības iestādēs, nav liegts īstenot tādus atbalsta pasākumus, kas veicina pirmsskolas izglītības iestāžu tīkla attīstību, tostarp nodrošinot lielāku darba samaksu pedagogiem, nekā to paredz valsts noteiktā algas likme. Tiesībsargs [ieteica](#) Jūrmalas pilsētas domei izvērtēt iespēju paaugstināt pašvaldības finansējuma apmēru pirmsskolas pedagogu darba samaksai, lai veicinātu pedagogu piesaisti un pirmsskolas izglītības pakalpojuma pieejamību.

Jūrmalas pilsētas pašvaldība [informēja](#), ka minētā iespēja tiks izvērtēta, plānojot pašvaldības budžetu 2022. gadam.

TIESĪBAS UZ IZGLĪTĪBU (PAMATIZGLĪTĪBA)

Ievads

Satversmes 112. pantā ietvertās tiesības uz izglītību ir nozīmīga cilvēka pamattiesība, sevišķi attiecībā uz bērnu tiesībām un pienākumu iegūt pamatizglītību. Tādēļ tiesību aktu izdevējiem ir nepieciešams rūpīgi izvērtēt Covid-19 izplatības samazināšanai noteikto ierobežojumu samērīgumu ar bērna tiesībām uz izglītību un pamatizglītības obligātumu. Par bērna tiesībām uz pamatizglītību pārskata periodā saņemti 87 iesniegumi (25 rakstveida un 62 mutvārdu un e-konsultācijas), visbiežāk par bērna tiesībām uz izglītību klātienē ārkārtējās situācijas laikā un par attālināto mācību kā klātienē izglītības procesa daļas noteikšanu Izglītības likumā.

Iniciatīvas

Par attālināto mācību nodrošināšanu bērnu aprūpes iestādēs

Tiesībsargs 2021. gada februārī veica bērnu aprūpes iestāžu aptauju par attālināto mācību nodrošināšanu. Tika aptaujātas 22 bērnu aprūpes iestādes: 3 valsts sociālās aprūpes centri, 4 privātās/biedrību un 15 pašvaldību dibinātās iestādes. Tajās uz 2021. gada 25. februāri atradās 626 bērni – 146 valsts sociālās aprūpes iestādēs, 142 privātās/biedrību dibinātās aprūpes iestādēs un 338 pašvaldību dibinātās bērnu aprūpes iestādēs.

Aptaujas dati liecina, ka bērni mācību procesam plaši izmanto viedtālruņus. Tiesībsarga ieskatā, tas nav vērtējams kā tehniskais aprīkojums pilnvērtīgai un bērnam ērtai attālināto mācību norisei, jo, piemēram, viedtālruņos ir apgrūtināti izveidot un rediģēt *word*, *power point*, *excel* formāta dokumentus. Tāpat, arī piedaloties tiešsaistes mācību stundās, viedtālruņos ir apgrūtināti izmantot visas tiešsaistes, piemēram, Zoom, platformu iespējas un funkcijas.

Attiecībā uz skolēniem, kuri ir ārpusģimenes aprūpē, tiesībsargs vērš uzmanību uz Ministru kabineta 2005. gada 15. novembra noteikumu Nr. 857 "Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās" 6. punktā noteikto: "Pašvaldība, kuras bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, sedz ar bērna izglītošanu un uzturēšanos izglītības iestādē saistītos izdevumus." Šī norma nepārprotami norāda, ka pašvaldībai, kuras bāriņtiesa lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi un bērns ir aizbildnībā, audžuģimenē vai aprūpes iestādē, ir jāsedz visi izdevumi, kas attiecas uz bērna izglītošanu – gan attālināto, gan klātienes mācību režīmā, tostarp arī nodrošinot papildu nepieciešamos līdzekļus tehniskā nodrošinājuma iegādei.

Tiesībsargs aicināja visas Latvijas pašvaldības pārliecināties un nepieciešamības gadījumā rīkoties, lai ikvienam ārpusģimenes aprūpē esošam skolēnam (atbilstoši mācību norises režīmam) būtu nodrošināts atbilstošs individuāls tehniskais aprīkojums attālināto mācību pilnvērtīgai norisei gan ārkārtējās situācijas apstākļos, gan arī turpmāk.

Aptaujas rezultāti un vēstule pašvaldībām pieejama [šeit](#).

Par izdevumu par vispārējās izglītības programmu apgūšanu ietveršanu attaisnotajos izdevumos

Tiesībsargs izskatīja pārbaudes lietu par vispārējās izglītības izdevumu iekļaušanu attaisnotajos izdevumos un konstatēja tiesiskās vienlīdzības pārkāpumu attiecībā uz vispārējās pamatizglītības un vidējās izglītības ieguvējiem, jo izdevumi par tās iegūšanu netiek ieskaitīti attaisnotajos izdevumos. Turpretim izdevumi par profesionālo pamatizglītību vai vidējo izglītību tiek ieskaitīti, lai gan abi izglītības veidi valstī vispārīgi ir noteikti bez maksas.

Attiecībā uz pirmsskolas izglītības ieguvējiem tiesībsargs ir konstatējis nesamērīgu atšķirīgu attieksmi, jo šobrīd Latvijā ir ap 10 000 bērnu, kuriem pirmsskolas izglītība nav pieejama bez maksas. Vecāki, kuru bērniem nav nodrošināta vieta pašvaldības bērnudārzā, ik gadu ir spiesti piemaksāt privātajiem bērnudārzniekiem aptuveni 480–3000 eiro, turklāt šie vecāku izdevumi par bērna izglītošanu netiek ietverti attaisnotajos izdevumos.

Tiesībsargs vērta valdības uzmanību: lai arī pirmsskolas izglītība nav obligāta (izņemot sagatavošanu pamatizglītības ieguvei no piecu gadu vecuma), tā ir viena no valstī noteiktajām izglītības pakāpēm, uz kuru attiecas arī Satversmes 112. pantā, Bērnu tiesību aizsardzības likumā un Izglītības likumā noteiktās bērna tiesības uz izglītību. Pēc tiesībsarga novērojumiem valsts rīcībpolitika nav vērsta uz atbalsta sniegšanu ģimenēm ar bērniem agrīnā vecumā. Tiesībsargs vairākkārt ir pievērsis uzmanību nevienlīdzīgai pieejai pirmsskolas izglītības nodrošināšanā [atzinums pārbaudes lietā Nr. 2021-07-26K pieejams [šeit](#)].

Savukārt Ministru kabinets noraidīja izdevumu par pirmsskolas izglītību iekļaušanu attaisnotajos izdevumos. Pamatojums: "Pašvaldībās primāri būtu jā rūpējas par jaunu pirmsskolas izglītības iestāžu atvēršanu, lai visiem pašvaldībā dzīvojošajiem bērniem nodrošinātu valsts apmaksātu pirmsskolas izglītības iegūšanu. Savukārt attaisnoto izdevumu piemērošana pirmsskolas izglītības izdevumiem problēmu nerisinātu pēc būtības un, ņemot vērā attaisnoto izdevumu kopsummas ierobežojumu (600 eiro gadā vienai personai, no kuriem iedzīvotāju ienākuma nodokļa atmaksas veidā tiek saņemti 120 eiro), kā arī bērnu vecāku ienākumu līmeni, – pietiekamā apmērā". Ministru kabineta atbildes raksts pieejams [šeit](#).

Par pedagoģiski medicīnisko komisiju atzinumu ietekmi uz bērnu tiesībām iegūt izglītību

Tiesībsargs, izskatot iesniegumu, [ierosināja pārbaudes lietu Nr. 2021-37-20G](#) par izglītības iestādes rīcību, kuras rezultātā bērnam, kurš sekmīgi nokārtoja iestājpārbaudījumus un atbilda uzņemšanas kritērijiem, tika liegta iespēja iegūt izglītību valsts ģimnāzijā, jo iepriekšējā izglītības posmā bērns bija mācījies atbilstoši pašvaldības pedagoģiski medicīniskās komisijas ieteiktajai speciālās izglītības programmai izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem.

Pašvaldību pedagoģiski medicīniskās komisijas kompetencē ir sniegt atzinumu par bērnam ar mācīšanās traucējumiem atbilstošāko izglītības programmu 1.–4. klasē, bet Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas kompetencē ir sniegt atzinumu par bērnam ar mācīšanās traucējumiem atbilstošāko izglītības programmu no 5. līdz 9. klasei.

Pārbaudes lietā bija būtiski noskaidrot, vai pašvaldības pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinums par speciālās pamatizglītības programmu ir spēkā arī uz posmu no 5. līdz 9. klasei. Tiesībsargs pārbaudes lietā secināja, ka pašvaldības pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinums nav attiecināms uz 5.–9. klašu izglītojamajiem, jo tās kompetencē nav ieteikumu sniegšana attiecībā uz šo klašu izglītojamajiem. Ja bērnam mācīšanās traucējumi nav novērsti 1.–4. klasē, jāvēršas Valsts pedagoģiski medicīniskajā komisijā.

Tiesībsargs vēlas uzsvērt, ka mācīšanās traucējumi paši par sevi nenorāda uz bērna pamazinātām intelektuālajām spējām, bet gan uz to, ka bērnam iedzimtu vai iegūtu veselības traucējumu dēļ var būt grūtības dažādos ar izglītību saistītos procesos. Šobrīd ir plaši pieejami pētījumi par bērnu attīstību, kas palīdz izprast dažādus ar bērnu attīstību saistītus traucējumus un atklāt mācīšanās tehniku, kas var palīdzēt bērnam pielāgoties sabiedrībā un iegūt izglītību atbilstoši savām intelektuālajām spējām neatkarīgi no specifiskiem veselības vai attīstības traucējumiem. Šie bērni, saņemot savlaicīgu atbalstu, var vienlīdzīgi ar citiem bērniem konkurēt nākamajās izglītības pakāpēs, un nav pieļaujama šo bērnu diskriminācija.

Tiesībsargs vērsās Valmieras pilsētas pašvaldībā ar lūgumu līdz 2022. gada martam novērst konstatētos trūkumus, organizējot izglītības procesu pašvaldībā, kas pārkāpj tās administratīvajā teritorijā dzīvojošo bērnu tiesības vienlīdzīgi iegūt izglītību atbilstoši savām spējām. Tiesībsargs vērsās arī Izglītības un zinātnes ministrijā un aicināja turpināt darbu pie pedagoģiski medicīniskās komisijas darbības uzlabošanas, prioritāri ņemot vērā bērna labākās intereses un visu bērnu tiesības iegūt izglītību atbilstoši savām spējām un savas dzīvesvietas tuvumā, kā arī nodrošinot iekļaujošas izglītības sistēmas attīstību Latvijā.

Rekomendāciju izpilde

Arī 2021. gadā tiesībsargs saņēma iesniegumu par mazākumtautību izglītības programmu apgūstošo skolēnu iespējamu diskrimināciju attiecībā uz ārkārtējā stāvokļa apstākļos izmantotajās attālinātās mācīšanās tiešsaistes platformās, konkrēti platformā "Tava klase", pieejamā mācību satura un izmantoto mācību vielas apguves valodu neatbilstību normatīvajos aktos noteiktajam. Izskatot iesniegumu, tiesībsargs vērsās Izglītības un zinātnes ministrijā.

Tiesībsargs secināja, ka 2020./2021. mācību gadā platformā "Tava klase" mazākumtautību izglītības programmā krievu valodas apguve netika nodrošināta. Ņemot vērā platformas mērķi atvieglot attālinātās mācīšanās procesu un izstrādāto materiālu pieejamību pēc iespējas visiem pieejamā veidā, tiesībsargs saskatīja nevienlīdzīgu attieksmi platformā "Tava klase" nodrošinātā mācību satura pieejamībā mazākumtautību izglītības programmu apgūstošajiem skolēniem.

Ministrija atbildēja, ka ir plānojusi izstrādāt un ievietot platformā "Tava klase" virkni materiālu, tostarp mazākumtautību izglītības programmas apguvei.

Tiesībsarga vēstule pieejama [šeit](#).

Viedokļi tiesai

Tiesībsarga viedoklis Satversmes tiesai lietā Nr. 2021-33-0103

2021. gada septembrī Satversmes tiesa lūdza tiesībsargu sniegt viedokli lietā par normām, kas noteic mācību procesa norisi skolās attālināti arī pēc valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas beigām 2021. gada 6. aprīlī. Tiesībsargs sniedza savu viedokli par attālināto mācību atbilstību Satversmes 112. pantam, tiesībām uz kvalitatīvu izglītību Satversmes 112. panta ietvarā un apstrīdēto normu samērīgumu ar leģitīmo mērķi – aizsargāt sabiedrības veselību.

Tiesībsarga ieskatā, iespēja Covid-19 pandēmijas laikā, kad tiek pieņemti ierobežojoši pasākumi infekcijas apkarošanai, bērniem turpināt izglītības procesu attālināti var tikt uzskatīta nevis kā Satversmes 112. pantā noteikto tiesību ierobežojums, bet tieši pretēji – kā līdzeklis, lai nodrošinātu Satversmes 112. pantā garantētās tiesības bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Taču ir jāvērtē, kādā mērā pieņemtie lēmumi, kas ietekmē izglītības pieejamību, neatkarīgi, vai tie attiektos uz klātienē, attālināto vai kādu citu izglītības procesa veidu, nodrošina bērna tiesības uz kvalitatīvu izglītību. Tiesībsargs secina, ka pieteikumā apstrīdēto normu ieviestie ierobežojumi, kas vispārēji neatjaunoja mācības klātienē pēc ārkārtējās situācijas beigām, ir būtiski ierobežojuši Satversmes 112. pantā noteiktās tiesības uz pamatizglītību un vidējo izglītību un tie neatbilst Satversmes 112. pantam, jo to izdevējs nav sniedzis argumentētu pamatojumu šāda ierobežojuma samērīgumam ar leģitīmo mērķi.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

BĒRNU TIESĪBAS UZ VESELĪBAS AIZSARDZĪBU

Rekomendāciju izpilde

Par bērnu tiesībām sportā

Tiesībsargs izskatīja iesniegumu par Latvijas Futbola federācijas veiktajām izmaiņām Latvijas Jaunatnes futbola čempionāta reglamentā 2021. gadam. Proti, salīdzinot ar iepriekšējo gadu čempionātu reglamentiem, šim gadam spēļu pamatnosacījumos tika noteikts, ka U-13 grupas komandām spēles bumbu izmērs ir Nr. 5 (iepriekš bija Nr. 4). Iesniegumā bija atsauces uz starptautisko futbola organizāciju vadlīnijām, pētījumiem par bumbu izmēra ietekmi uz bērnu veselību un attīstību nākotnē (it īpaši, spēlējot ar galvu), kā arī citu valstu praksi bumbu izmēra izvēlē U-13 vecuma grupā.

Tiesībsargs par bumbu izmēra izmaiņām lūdza sniegt viedokli arī citiem Latvijas futbola klubiem un skolām, kuru pārstāvētās komandas piedalījās 2020. gada Latvijas Jaunatnes futbola čempionāta U-13 elites grupā.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmajā daļā noteikts, ka bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Īpaša rūpība pievēršama bērna veselības un attīstības aizsardzībai. Jebkurš risks bērna veselībai pretnostatījumā ieguvumiem ir vērtējams negatīvi. Paredzamie sporta sasniegumi nedrīkst tikt vērtēti augstāk par paredzamiem un novēršamiem bērna veselības apdraudējumiem.

Tiesībsargs aicināja Latvijas Futbola federāciju veikt izmaiņas Latvijas Jaunatnes futbola čempionāta reglamentā un noteikt, ka visās U-13 grupās, ne tikai elites vai attīstības grupās, kā izskanējis publiski, futbolu spēlē ar tādām bumbām, kas līdz minimumam samazina vai pat izslēdz risku bērna veselības apdraudējumam.

Latvijas Futbola federācija reglamentā veica izmaiņas un noteica, ka U-13 grupā bērni varēs arī turpmāk spēlēt ar vieglākām jeb 4. izmēra bumbām. Papildu informācija pieejama [šeit](#).

Par drošības prasībām darbam ar displeju

Tāpat kā 2020. gadā, arī 2021. gadā tiesībsargs saņēma iesniegumus par drošības prasībām darbā ar tehnoloģijām skolās.

Attiecībā uz pieaugušajiem spēkā ir darba aizsardzības prasības, strādājot ar displeju, attiecībā uz pirmsskolas izglītības iestādēm ir noteikts laika ierobežojums elektronisko saziņas līdzekļu izmantošanai. Taču attiecībā uz pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpi drošības prasības tehnoloģiju izmantošanā, darba organizācijā, kā arī izmantošanas laika ierobežojumi nav noteikti.

Tiesībsargs atkārtoti aicināja Veselības ministriju izstrādāt normatīvo regulējumu, kas noteic drošības prasības darbā ar tehnoloģijām izglītības iestādēs pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē.

Veselības ministrija piekrita, ka līdz ar tehnoloģiju attīstību pieaug arī dažādi ar elektronisko ierīču lietošanu saistītie riski veselībai, kas var negatīvi ietekmēt bērnu psihoemocionālo veselību, miega kvalitāti un ilgumu, fizisko aktivitāti, balsta un kustības aparāta veselību, redzi u. c., ilgtermiņā radot dažādas hroniskas slimības. Taču, ministrijas ieskatā, nav lietderīgi izstrādāt normatīvo regulējumu, un tā plānoja pabeigt rekomendācijas drošai un veselībai nekaitīgai moderno tehnoloģiju lietošanai bērniem.

Uzskatot, ka valsts, neizstrādājot normatīvo regulējumu, nav nodrošinājusi bērna veselības maksimālu aizsardzību, kā tas noteikts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 4. un 5. pantā un kā tas izriet no Satversmes 111. panta, Izglītības likuma 55. panta 8. punkta, tiesībsargs [nosūtīja vēstuli Ministru kabinetam](#). Savukārt [Ministru kabinets savā atbildes vēstulē](#) norādīja identisku argumentāciju, kādu iepriekš pauda Veselības ministrija, pamatojot, kādēļ normatīvais regulējums par šo jautājumu netiks izstrādāts.

Par vecāka klātbūtni pie bērna stacionārās ārstēšanās laikā

Katra bērna veselības stāvokļa uzlabošanai ir svarīga labsajūta un drošība, ko sniedz vecāka vai cita bērnam tuva cilvēka klātbūtne. Arī Covid-19 pandēmijas un ārstniecības iestādēs ieviesto epidemioloģiskās drošības pasākumu laikā bērna tiesības saņemt vecāka vai cita tuva cilvēka atbalstu ārstniecības laikā ir aktuālas.

Reaģējot uz saņemto informāciju, ka dažādi VSIA "Bērnu klīniskā universitātes slimnīca" pārstāvji vecākam sniedza atšķirīgu informāciju par iespēju pēc ķirurģiskas operācijas palikt kopā ar bērnu stacionārās ārstēšanās laikā, tiesībsargs nosūtīja slimnīcai [vēstuli](#) ar lūgumu nodrošināt iekšējās kārtības noteikumu, kas cita starpā nosaka bērna likumiskā pārstāvja iespēju pastāvīgi atrasties kopā ar bērnu stacionārās ārstēšanas laikā un pienākumu ievērot nepieciešamos pretepidēmijas pasākumus, pieejamību slimnīcas telpās, kā arī elektroniski slimnīcas tīmekļa vietnē. Tiesībsargs arī aicināja minētos noteikumus pārrunāt ar slimnīcas darbiniekiem, lai nodrošinātu vienotu izpratni par slimnīcā noteikto kārtību bērnus pavadošām personām.

BĒRNU TIESĪBAS UZ MĀJOKLI

Ievads

Atbilstošs mājoklis ir viens no nosacījumiem bērna tiesību uz attīstību nodrošināšanai. Lai arī par bērna nodrošināšanu ar mājokli vispirms ir atbildīgi viņa vecāki, tiesību aktos¹³ noteikts arī pašvaldības pienākums sniegt palīdzību trūcīgām ģimenēm, it īpaši daudzbērnu ģimenēm, dzīvokļa meklējumos.

Pārskata periodā tika saņemti dažādi iesniegumi par mājokļa jautājumiem – tiesībām saņemt pašvaldības palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā, ilgu gaidīšanu palīdzības reģistrā, lai saņemtu pašvaldības īres dzīvokļa piedāvājumu, pašvaldības piedāvātā mājokļa kvalitāti, bērna atzīšanu par ģimenes locekli u. c.

Iniciatīvas

2021. gada 15. aprīlī tiesībsargs piedalījās konferencē “Mājokļu pieejamība ģimenēm ar bērniem”, kuru rīkoja Latvijas Daudzbērnu ģimeņu biedrību apvienība sadarbībā ar Pārresoru koordinācijas centra Sadarbības platformu “Demogrāfisko lietu centrs”, Ekonomikas ministriju, valsts attīstības finanšu institūciju “ALTUM” un pašvaldībām.

Konferencē diskutēja par mājokļa pieejamības problemātiku, atbalsta soļiem, lai uzlabotu vajadzībām atbilstoša mājokļa pieejamību ģimenēm ar bērniem. Tiesībsargs [uzrunā](#) konferences dalībniekiem sniedza skatījumu par tiesību uz mājokli saturu, bērna vajadzībām un interesēm tiesību uz mājokli kontekstā, kā arī konstatētajām problēmām.

Par pašvaldības piedāvātās dzīvojamās telpas atbilstību ģimenes ar bērniem vajadzībām

Praksē novērots, ka izlikšanas gadījumā ģimenēm ar bērniem palīdzības ietvaros nereti tiek piedāvātas nepietiekamas platības dzīvojamās telpas ar kopējā lietošanā esošām palīgtelpām (sanitāro mezglu, tualeti, virtuvi), kuras turklāt ir sliktā tehniskajā stāvoklī. Dzīvojamo telpu apstākļi ne tikai nespēj nodrošināt bērnu tiesības uz pilnvērtīgu attīstību (tiesības uz izglītību, tai skaitā Covid-19 pandēmijas apstākļos attālināto mācību procesā; tiesības spēlēties un atpūsties, tiesības uz privātuma nodrošināšanu), bet arī atsevišķos gadījumos var apdraudēt bērnu drošību.

Gadījumu analīze

Rīgas pilsētas pašvaldība palīdzības ietvaros ģimenei ar pieciem bērniem īrēšanai piedāvāja dzīvojamo istabu ar kopējā lietošanā esošām palīgtelpām mājā ar daļējām ērtībām. Kopējā lietošanā esošās palīgtelpas – virtuve, tualete, mazgājamā telpa – neatradās dzīvojamai istabai blakus, bet bija kopējā koridora galā. Vecākam, ejot uz šīm telpām, bērni, tai skaitā trīs mazgadīgie bērni līdz četrus gadus vecumam, bija jāatstāj dzīvojamā istabā bez uzraudzības, kas nav pieļaujams. Piedāvātajā mājoklī nebija iespējams bērnus nomazgāt, jo mazgājamā telpā nebija ne vannas, ne dušas.

¹³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26. pants; likums “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”; likums “Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām”.

Tiesībsargs secināja, ka konkrētais piedāvājums ģimenei ar bērniem nav atbilstošs. Pašvaldībai, pildot savu autonomo funkciju palīdzības sniegšanā iedzīvotājiem dzīvokļa jautājuma risināšanā, ir pienākums ne tikai nodrošināt, ka izīrējamā dzīvojamā telpa ir dzīvošanai derīga saskaņā ar likuma "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" 16. panta trešajā daļā minētajiem kritērijiem, bet arī jāņem vērā ģimeņu ar bērniem vajadzības un jānodrošina, ka izteiktais īres piedāvājums pirmām kārtām nodrošina bērnu vislabāko interešu ievērošanas principu. Nav pieļaujama situācija, ka pašvaldība ignorē bērnu vajadzības un tiesības, nodrošinot ģimenes ar bērniem ar dzīvojamām telpām, kas ir zemā labiekārtojuma līmenī, ar nepietiekamu platību un kas pēc sava iekārtojuma nav piemērotas, lai vecāki varētu pienācīgi nodrošināt bērnu aprūpi un uzraudzību.

Rīgas domei tika sniegta [rekomendācija](#) grozīt saistošos noteikumus,¹⁴ nosakot, ka ģimenēm ar bērniem, kuras tiek izliktas no dzīvojamās telpas, nevar piedāvāt īrēšanai dzīvojamās telpas ar kopējā lietošanā esošām palīgtelpām. Rīgas pilsētas pašvaldība [informēja](#), ka iespēju robežās ņems vērā tiesībsarga rekomendāciju, izstrādājot jauno saistošo noteikumu projektu.

Par bērna atzīšanu par ģimenes locekli

Tiesībsargs saņēma iesniegumu par Rīgas pilsētas pašvaldības atteikumu atzīt ģimenes nepilngadīgo bērnu par ģimenes locekli un iekļaut bērnu šajā statusā dzīvojamās telpas īres līgumā. Atteikums tika pamatots ar Rīgas domes 2015. gada 9. jūnija saistošo noteikumu Nr. 153 "Par reģistrācijas un palīdzības sniegšanas kārtību dzīvokļa jautājumu risināšanā" 17. punktā noteikto, kas neparedz iespēju iekļaut bērnu īres līgumā kā ģimenes locekli.

Tiesībsargs konstatēja, ka saistošajos noteikumos noteiktais ierobežojums bērnam tikt atzītam par ģimenes locekli, kas ir bērna vecāks, ģimenes locekli, ir pretrunā ar likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9. panta pirmajā un trešajā daļā, Dzīvojamo telpu īres likuma¹⁵ 14. panta pirmajā un otrajā daļā noteikto regulējumu un bērna tiesību un interešu prioritātes principu. Turklāt Rīgas dome, nosakot šo ierobežojumu saistošajos noteikumos, ir pārsniegusi tai dotā tiesiskā deleģējuma apjomu.

Tiesībsargs [aicināja](#) Rīgas domi līdz 2022. gada 10. februārim novērst konstatētos trūkumus, veicot grozījumus saistošajos noteikumos un nodrošinot Dzīvojamo telpu īres likumam atbilstošu praksi, izlemjot jautājumu par ģimenes locekļa statusu.

Par dzīvojamo telpu īres līgumu pagarināšanu bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības

Ņemot vērā, ka gan Ekonomikas ministrija, gan Labklājības ministrija, gan Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija likuma "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" 14. panta ceturto daļu interpretē kā terminētu dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanu līdz persona sasniedz 24 gadu vecumu, tiesībsargs vērsās Saeimā, aicinot izvērtēt attiecīgās tiesību normas grozījumu nepieciešamību tā, lai turpmāk tās piemērotajiem tiesību norma būtu skaidra un nepārprotama.

Skatot jautājumu Saeimas atbildīgajā komisijā, deputāti norādīja, ka normas mērķis nav nepamatoti atšķirīgas attieksmes vēršana pret bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības. Turklāt norma neliedz pašvaldībai dzīvojamo platību personai turpināt izīrēt arī pēc 24 gadu vecuma sasniegšanas. Vienlaikus tika atzīts, ka norma tomēr ir diskutabla un tā būtu jāgroza, precizējot vārdu "nodrošinājums" vai to aizstājot, piemēram, ar vārdiem "pieteikšanās vai reģistrēšanās", un panta redakciju veidot atbilstoši likumdevēja gribai.

¹⁴ Rīgas domes 2015. gada 9. jūnija saistošie noteikumi Nr. 153 "Par reģistrācijas un palīdzības sniegšanas kārtību dzīvokļa jautājumu risināšanā".

¹⁵ Jaunais Dzīvojamo telpu īres likums stājās spēkā 2021. gada 1. maijā, un līdz ar to spēku zaudēja likums "Par dzīvojamo telpu īri".

Pēc tiesībsarga [iniciatīvas](#) ar 2021. gada 8. decembra [grozījumiem](#) likuma "Par palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā" 14. panta ceturrtā daļa ir grozīta, nosakot, ka palīdzību (dzīvojamās telpas izīrēšanu) bez vecāku gādības palicis bērns ir tiesīgs prasīt ne ilgāk kā līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai.

ĢIMEŅU AR BĒRNIEM TIESĪBAS UZ SOCIĀLAJEM PABALSTIEM

Ievads

Ģimeņu ar bērniem sociālo pabalstu jomā vislielākais iesniegumu skaits saņemts par tiesībām uz ģimenes valsts pabalstu – 63 (11 rakstveida un 52 konsultācijas). Ģimenes valsts pabalsts ir universāls pabalsts, ko bez materiālā stāvokļa izvērtēšanas piešķir personām, kuras audzina bērnu vecumā no 1 līdz 15 gadiem (no 2022. gada – līdz 16 gadiem) vai 20 gadiem, ja bērns iegūst vidējo izglītību. 2021. gadā valdība ārkārtējās situācijas seku mazināšanas nolūkā pieņēma lēmumu visiem pabalsta saņēmējiem piešķirt vienreizēju atbalstu 500 eiro apmērā par katru bērnu. Tas aktualizēja tiesību uz šo valsts pabalstu jautājumu.

Vēsturiski, kopš ģimenes valsts pabalsta ieviešanas 1991. gadā, tā apmērs lēni, bet vienmēr ir pieaudzis. Tāpēc ir saprotama to ģimeņu neapmierinātība ar jauno bērnu "skaitīšanas" kārtību, kurām ģimenes valsts pabalsta reformas rezultātā pabalsta apmērs no 2022. gada 1. janvāra samazinās, jo bērnu skaitā vairs neiekļauj pieaugušos bērnus, kuri vairs nav vecāku aprūpē. Tiesībsarga ieskatā, zaudēto pabalsta apmēru tām ģimenēm, kurām pabalsta apmērs reformas rezultātā samazinās, kompensēs stipendija studējošajiem daudz bērnu ģimeņu bērniem.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#) un [šeit](#).

Iniciatīvas

Par tiesībām uz pabalstu bērna akadēmiskā atvaļinājuma laikā

Tiesībsargs, izskatot privātpersonu iesniegumus, ir secinājis, ka attiecībā uz ģimenes valsts pabalsta izmaksu ģimenes, kuru bērns mācās profesionālās izglītības iestādē, ir mazāk labvēlīgā situācijā, salīdzinot ar ģimenēm, kuru bērns mācās vispārējās izglītības iestādē. Ja bērns, kurš mācās vispārējās izglītības iestādē, veselības stāvokļa dēļ ilgāk par mēnesi nespēj apmeklēt izglītības iestādi, mācības organizē mājās, un viens no vecākiem turpina saņemt ģimenes valsts pabalstu, jo bērns mācās. Turpretim, ja bērns, kurš mācās profesionālās izglītības iestādē, veselības stāvokļa dēļ ilgāk par mēnesi nespēj apmeklēt izglītības iestādi, iespēju organizēt mācības mājās normatīvie akti neparedz. Bērnām, pamatojoties uz ģimenes ārsta atzinumu, ir jānoformē akadēmiskais atvaļinājums. Vecāks bērna akadēmiskā atvaļinājuma laikā zaudē tiesības saņemt ģimenes valsts pabalstu, jo bērns nemācās.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ģimenes valsts pabalsta mērķis ir sniegt regulāru atbalstu ģimenēm, kurām radušies papildu izdevumi sakarā ar bērna audzināšanu.¹⁶

¹⁶ Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra spriedums lietā Nr. 2005-09-01, 9.2. punkts.

Tiesībsarga ieskatā, visas ģimenes ar bērniem, kuri sasnieguši 15 gadu vecumu un veselības stāvokļa dēļ nespēj apmeklēt izglītības iestādi, attiecībā uz nepieciešamību saņemt valsts atbalstu ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Ja bērns veselības stāvokļa dēļ ir akadēmiskajā atvaļinājumā, bērns turpina būt vecāku apgādībā un pats objektīvu apstākļu dēļ nespēj sevi apgādāt. Vecāku izdevumi, kas saistīti ar bērna audzināšanu, nesamazinās. Tādējādi nav objektīva pamata pārtraukt ģimenes valsts pabalsta izmaksu, līdz ar to tiesības uz šo pabalstu bērna akadēmiskā atvaļinājuma laikā būtu jā saglabā.

[Tiesībsargs aicināja Labklājības ministriju](#) izvērtēt grozījumu nepieciešamību Valsts sociālo pabalstu likuma 6. panta otrās daļas 2. punktā. Savukārt Labklājības ministrija atbildēja, ka, lai nepasliktinātu ģimeņu materiālo situāciju bērna akadēmiskā atvaļinājuma laikā, nepieciešams veikt grozījumus Valsts sociālo pabalstu likumā, nosakot, ka ģimenes valsts pabalstu ir tiesības saņemt arī par bērniem, kuri pamatota iemesla dēļ uz laiku nevar apmeklēt izglītības iestādi, bet tiesiskās attiecības ar izglītības iestādi ir saglabātas. Labklājības ministrija sagatavoja grozījumus Valsts sociālo pabalstu likuma 6. panta otrās daļas 2. punktā, un tās priekšlikums ietverts likumprojektā "Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā" (Nr. 1215/Lp13).

Par romu ģimeņu informēšanu

Lai romu ģimenes ar bērniem saņemtu tām pienākošos valsts atbalstu, tiesībsargs aicināja Latvijas Romu biedrību informēt romu kopienu un nevalstiskās organizācijas par iespēju vecākiem saņemt 500 eiro par katru bērnu un palīdzēt vecākiem sagatavot iesniegumu ģimenes valsts pabalsta saņemšanai, ja tas nav pieprasīts.

Par vecāka, uz kura iesnieguma pamata bērns saņem valsts finansētu pakalpojumu ilgstošas aprūpes un rehabilitācijas iestādē, tiesībām uz valsts vienreizējo atbalstu

Izskatot Valsts sociālās aprūpes centra filiāles vadītājas iesniegumu par tiesisko pamatu valsts vienreizējā atbalsta saņemšanai par bērniem, kuri atrodas bērnu aprūpes iestādē uz vecāku iesnieguma pamata, un bāriņtiesu atšķirīgo praksi jautājuma risināšanā par vecāku aizgādības tiesībām un vienreizējā valsts atbalsta saņemšanu par bērniem, kuri saņem valsts pakalpojumu sociālās aprūpes iestādē, tiesībsargs sniedza rekomendācijas Labklājības ministrijai. Pirmkārt, sniegt ieteikumus bērnu aprūpes iestādēm valsts vienreizējā atbalsta izmantošanai atbilstoši bērna vajadzībām; otrkārt, izvērtēt nepieciešamību veikt grozījumus Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā attiecībā uz valsts vienreizējā atbalsta izmaksu, paredzot bāriņtiesai tiesības lemt par atbalsta saņēmēju par iestādē ievietotu bērnu, ja vecāks nepiesakās uz valsts atbalstu. Savukārt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija tika aicināta nodrošināt bāriņtiesām metodisko vadību vienotas prakses nodrošināšanai tiesiskā regulējuma par bērnu aprūpes iestādē uz vecāka iesnieguma pamata ievietota bērna tiesību uz valsts vienreizējā atbalsta saņemšanu piemērošanā, kā arī sniegt bāriņtiesām ieteikumus, vērsot to uzmanību, ka, pārbaudot bērnu tiesību un interešu ievērošanu bērnu aprūpes iestādēs, ir jāpārlicinās, vai aprūpes iestāde valsts atbalstu ir izlietojusi bērna vajadzību nodrošināšanai.

Par tiesībām uz paplašināto iespēju saņemt ģimenes valsts pabalstu

Izskatot iesniegumu, tiesībsargs konstatēja nevienlīdzīgu attieksmi pret viena dzimuma pāriem, kas kopīgi audzina abu partneru bērnus, salīdzinot ar personām, kas laulībā kopīgi audzina bērnus, kuri nav abu laulāto kopīgie bērni.

Proti, viena dzimuma partneru ģimenes nevar izmantot paplašināto iespēju saņemt ģimenes valsts pabalstu par visiem ģimenē kopīgi audzināmajiem bērniem atbilstoši kārtībai, kas stājās spēkā no 2022. gada 1. janvāra un ko var izmantot laulātie, tādēļ tas negatīvi ietekmē šo ģimeņu budžetu. Tiesībsargs iesniedza priekšlikumu likumprojektam "Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā" (Nr. 1215/Lp13), lai likuma 16. panta pirmajā daļā noteiktā paplašinātā iespēja vienam laulātajam saņemt ģimenes valsts pabalstu par visiem ģimenē kopīgi audzināmajiem bērniem tiktu attiecināta ne tikai uz laulātajiem.

Priekšlikums bija noteikt: *"Tādas pašas tiesības kā laulātajiem ir personām, kuru attiecības ir atzītas par ģimenes attiecībām ar tiesas spriedumu."* Tas attiektos uz viena dzimuma personām, kuru laulība ir aizliegta, bet valsts nav noteikusi citu veidu, kā juridiski nostiprināt ģimenes attiecības. Tiesībsarga priekšlikums likumprojektā tika ietverts, taču Saeimas Sociālo un darba lietu komisijas 2022. gada 18. janvāra sēdē netika atbalstīts.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#). Labklājības ministrijas atbilde pieejama [šeit](#).

Par bērnu, kuri uz vecāku iesnieguma pamata saņem valsts finansētu pakalpojumu ilgstošas aprūpes un rehabilitācijas iestādē, tiesībām saņemt kabatas naudu

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29. panta otrās daļas 3. punkts noteic, ka bērnam no septiņu gadu vecuma kā ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas klientam ir tiesības uz noteiktu naudas summu personiskiem izdevumiem – tie ir 15 procenti no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra (2021. gadā tie bija 16,35 eiro).

Tiesiskais regulējums paredz visiem bērniem no septiņu gadu vecuma ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestādēs vienādas tiesības saņemt noteiktu naudas summu personiskiem izdevumiem. Tiesībsarga ieskatā, lai gan visi bērni aprūpes iestādēs ir institūcijas klienti, uz vecāku iesnieguma pamata ievietotie bērni un bez vecāku gādības palikušie bērni, kas ievietoti aprūpes iestādē, nav vienādos un salīdzināmos apstākļos. Vecākiem, kura bērns saņem valsts apmaksātu aprūpes pakalpojumu uz vecāka iesnieguma pamata, jāturpina īstenot aizgādības tiesības tādā apjomā, kādā tas iespējams ārpus valsts nodrošinātā aprūpes pakalpojuma. Bērna personiskie izdevumi būtu jānodrošina vecākiem no saviem līdzekļiem atbilstoši sava bērna vajadzībām un vecāku iespējām.

Labklājības ministrija tika aicināta uzsākt diskusiju un vērtēt nepieciešamību veikt grozījumus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29. panta otrās daļas 3. punktā attiecībā uz bērniem, kuri bērnu aprūpes iestādē saņem valsts apmaksātu aprūpes pakalpojumu uz vecāku iesnieguma pamata. Labklājības ministrija ir informējusi, ka 2021. gada ceturtajā ceturksnī plāno uzsākt diskusijas par šo jautājumu.

Rekomendāciju izpilde

Par vienlīdzīgām iespējām saņemt vienreizēju pabalstu sakarā ar bērna piedzimšanu

Tiesībsargs saņēma Rojas iedzīvotāja norādījumu uz Rojas novada domes saistošo noteikumu Nr. 15/2017 "Par materiāliem pabalstiem Rojas novadā" 5.4. apakšpunktu, kas noteica, ka vienreizējs pabalsts sakarā ar bērna dzimšanu tiek izmaksāts pēc jaundzimušā bērna dzīvesvietas deklarēšanas Rojas novadā tam no bērna vecākiem, kurš savu dzīvesvietu ir deklarējis Rojas novadā, bet gadījumos, kad abu bērna vecāku dzīvesvietas ir deklarētas Rojas novadā, pabalsts tiek izmaksāts jaundzimušā mātei (jaundzimušā mātes nāves gadījumā – bērna tēvam).

Tiesībsargs vērsa pašvaldības uzmanību, ka ANO Bērnu tiesību konvencija un Civillikums nostiprina tēva un mātes līdztiesīgas aizgādības tiesības pār bērnu. Pašvaldības saistošajos noteikumos paredzētais ierobežojums attiecībā uz to, kuram no vecākiem prioritāri ir izmaksājams atbalsts, ir pretrunā ANO Bērnu tiesību konvencijā un nacionālajos tiesību aktos ietvertajam vecāku līdztiesības principam. Saskaņā ar vecāku līdztiesības principu bērna vecāki savstarpēji vienojas par to, kuram no vecākiem būtu maksājams pabalsts par bērnu. Šāda kārtība, kas nosaka, ka abi bērna vecāki ir līdztiesīgi bērna audzināšanā, atbilst bērna labākajām interesēm. Gadījumos, kad bērna vecāki par to nevar vienoties, saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 19. panta 2. punktu vecāku domstarpības bērna aizgādības jautājumos izšķir bāriņtiesa.

Turklāt konkrēto pašvaldības saistošo noteikumu 5.4. apakšpunkts esošajā redakcijā paredzēja arī nepamatotu atšķirīgu attieksmi, pamatojoties uz personas dzimumu, jo gadījumā, ja abi vecāki ir deklarēti pašvaldībā, tikai bērna māte var saņemt šo pabalstu (izņemot, ja bērna māte ir mirusi).

Rojas novada pašvaldība ņēma vērā tiesībsarga rekomendāciju un veica izmaiņas savos saistošajos noteikumos.

SASKARSMES TIESĪBU ĪSTENOŠANA

levads

Vislielākais iesniegumu skaits bērnu tiesību jomā ir par grūtībām īstenot saskarsmi un izpildīt tiesas nolēmumus saskarsmes lietās. Par tiesas nolēmumu izpildi saņemti 55 iesniegumi (13 rakstveida un 42 e-konsultācijās mutvārdu iesniegumi), par tiesībām uz saskarsmi – 103 iesniegumi (17 rakstveida un 86 e-konsultācijās mutvārdu iesniegumi). Kopumā 158 gadījumos personas vērsušās pie tiesībsarga saskarsmes jautājumos. Pārliecinoši lielākā daļa iesniegumu ir par šķirti dzīvojošu vecāku saskarsmes īstenošanu ar bērnu, ir iesniegumi arī par saskarsmi ar bērnu ārpusģimenes aprūpē un šķirti dzīvojošu māsu un brāļu saskarsmi.

Iniciatīvas

Par saskarsmes tiesības nodrošināšanu ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem

2021. gadā tika aktualizēta problemātika ārpusģimenes aprūpē – pašvaldības nepietiekami sniedz atbalstu vecākiem, kuriem pārtrauktas aizgādības tiesības, saskarsmes tiesības ar bērniem nodrošināšanā situācijās, kad bērni ievietoti audžuģimēnēs tālu no vecāku dzīvesvietas. Tāpat tika konstatēts, ka netiek nodrošināta vienas ģimenes šķirti dzīvojošu bērnu savstarpējā saskarsme ārpusģimenes aprūpē. Tika konstatēti trūkumi tiesību normu par audžuģimēnē ievietota bērna saskarsmes tiesību īstenošanu piemērošanā un starpinstitūciju sadarbībā.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija tika aicināta izvērtēt vajadzību uzlabot metodisko materiālu bāriņtiesām par sadarbību ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem audžuģimeņu un specializēto audžuģimeņu jomā, paredzot sociālā dienesta iesaisti sadarbībai ar bāriņtiesu un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija ņēma vērā tiesībsarga rekomendāciju.

Par mediācijas pakalpojuma kvalitāti

Tiesībsargs, gan izskatot personu iesniegumus, gan uzklusot vecākus konsultācijās, kas skar bērnu aizgādības un saskarsmes jautājumus, ir konstatējis, ka sertificēti mediatori, nodrošinot valsts finansēto mediācijas pakalpojumu, neinformē vecākus par iespēju pēc mediācijas bezmaksas sesijām tās turpināt par maksu, ja vecāki to vēlas un viņu domstarpības nav atrisinātas. Ja vienošanos neizdodas panākt piecās sesijās, tiek izsniegts apliecinājums par mediācijas izbeigšanu bez rezultāta.

Tiesībsargs vērsās Sertificēto mediatoru padomē, aicinot:

- informēt vecākus par iespēju pēc bezmaksas mediācijas sesijām turpināt mediācijas procesu par maksu. Izvērtēt iespēju minēto informāciju iekļaut līgumā ar mediatoru;
- publicēt mājaslapā informāciju par iespēju pēc valsts nodrošinātām bezmaksas mediācijas sesijām turpināt mediācijas pakalpojumu par maksu.

Sertificētu mediatoru padome ņēma vērā tiesībsarga rekomendācijas.

Gadījumu analīze

Saskarsmes tiesības īstenošana ar šķirti dzīvojošiem vecākiem

Izskatot vecāku iesniegumus par saskarsmes tiesības izmantošanas kārtības noteikšanu un īstenošanu, tika konstatēti labas pārvaldības un tiesību uz taisnīgu tiesu pārkāpumi bāriņtiesu un tiesu darbā, kas vistiešākā veidā ietekmē bērna tiesības uz saskarsmi ar šķirti dzīvojošu vecāku, gan arī vecāka iespējas īstenot savus pienākumus un tiesības.

Būtiskākie konstatētie trūkumi bāriņtiesu darbā:

- netiek ievērota normatīvajos aktos noteiktā bāriņtiesas kompetence lietās par aizgādības un saskarsmes tiesībām;
- netiek ievēroti normatīvajos aktos noteiktie procesuālie termiņi un tiesu noteiktie termiņi atzinuma sniegšanai civillietās;
- dažkārt, sniedzot tiesām atzinumu civillietās, bāriņtiesa nepārlicinās, vai atzinumā ieteiktais risinājums vecāku strīda izšķiršanai bērna interesēs būtu izpildāms, ja tiesa ar nolēmumu tādu noteiktu;
- sniedzot tiesām atzinumu par bērna aizgādību, dzīvesvietu un saskarsmes tiesības īstenošanu, gadījumos, ja vecāku strīds ir par bērnu, kuram ir pusmāsa un pusbrāļi, ar kuriem bērns dzīvo vienā ģimenē, netiek vērtēta visu ģimenē esošo bērnu tiesību un interešu nodrošināšana (piemēram, saskarsmes tiesības īstenošana), ja bērni tiek šķirti.

Savukārt būtiskākie trūkumi tiesu darbā, izskatot civillietas, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības, ir šādi:

- netiek ievērots Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta trešajā daļā noteiktais, un lietas, kas saistītas ar bērna tiesību un interešu nodrošināšanu, netiek izskatītas ārpus kārtas saprātīgā termiņā;
- pieprasot bāriņtiesām atzinumu civillietās, netiek noteikti saprātīgi to sniegšanas termiņi, kuros bāriņtiesa spētu ievērot normatīvajos aktos noteikto procesuālo kārtību to sagatavošanai un personu līdzdalības nodrošināšanai;
- civillietās, kas skar bērna tiesības, netiek noteikti tādi procesuālie termiņi, lai lietas dalībnieki spētu izmantot Civilprocesa likumā noteiktās tiesības un pienākumus;

- civillietās par bērna aizgādību, dzīvesvietu un saskarsmes tiesības īstenošanu gadījumos, ja vecāku strīds ir par bērnu, kuram ir pusmāsa un pusbrāļi, ar kuriem bērns dzīvo vienā ģimenē, balstoties uz objektīvās izmeklēšanas principu, netiek izvērtēta visu ģimenē esošo bērnu tiesību un interešu nodrošināšana (piemēram, saskarsmes tiesības īstenošana), ja bērni tiek šķirti.

Tiesībsargs par konstatētajām problēmām informēja Tieslietu ministriju, tiesas un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju, kā arī sniedza rekomendācijas normatīvo aktu piemērošanai.

[Pārbaudes lietā Nr. 2021-25-5G](#) Tieslietu ministrija tika aicināta izvērtēt nepieciešamību veikt grozījumus normatīvajos aktos, palielinot tiesas pilnvaras lietās, kas skar bērna aizgādības un saskarsmes tiesības, piemēram, uzlikt pusēm pienākumu izmantot noteiktus sociālos pakalpojumus, kā arī izvērtēt nepieciešamību lietās, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības, noteikt gadījumos, kad tiesas lēmuma izpilde būtu jāparedz līdzīgi kā lēmums par prasības nodrošināšanu saskaņā ar Civilprocesa likuma 137. panta otrajā daļā noteikto.

Lai nodrošinātu bērna tiesību efektīvu nodrošināšanu vecāku strīdos, Labklājības ministrija tika aicināta izvērtēt nepieciešamību izveidot valsts apmaksātu sociālo pakalpojumu ar noteiktu saturu un speciālistu nodrošinājumu ar mērķi uzlabot un atjaunot bērna un šķirti dzīvojoša vecāka attiecības vai piedāvāt citu efektīvu risinājumu minētā mērķa sasniegšanai.

Tieslietu ministrija atbildē norādīja, ka nav nepieciešams veikt Civilprocesa likuma grozījumus attiecībā uz tiesas pilnvarām lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, nosakot tiesības uzlikt pusēm pienākumu izmantot noteiktus sociālos pakalpojumus. Tieslietu ministrija uzskata, ka jāizvērtē nepieciešamība veikt grozījumus Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumos Nr. 1613 "Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām", lai noteiktu, ka arī tiesas lēmums var būt pamats sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšanai bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām.

[Labklājības ministrija ir norādījusi](#), ka izvērtēs nepieciešamību veikt grozījumus attiecīgajos Ministru kabineta noteikumos, lai arī tiesas lēmums varētu būt pamats sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšanai bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, un izskatīs jautājumu par atsevišķa pakalpojuma izveidi saskarsmes tiesību ar bērnu īstenošanai un bērnu tiesību aizsardzībai vecāku strīdos.

[Pārbaudes lietā Nr. 2021-22-5G](#) tika sniegta rekomendācija Tieslietu ministrijai, proti, veicot rajonu (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu organizatorisko vadību, vērst tiesu uzmanību uz pienākumu lietas, kas saistītas ar bērna tiesību un interešu nodrošināšanu, izskatīt ārpus kārtas, ievērojot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta trešajā daļā noteikto, un saprātīgos termiņos.

Savukārt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija tika aicināta vērst bāriņtiesu uzmanību uz pienākumu ievērot tiesas noteikto termiņu atzinuma sniegšanai civillietās, nepieļaujot, ka atzinums netiek sniegts nesamērīgi ilgi, tā kavējot tiesas darbu.

2021. gadā tika turpināts 2020. gadā uzsāktais darbs pārbaudes lietā, lai atzinumā apkopotu iegūto informāciju, profesionāļu viedokļus un sniegtu rekomendācijas tiesiskā regulējuma un tā piemērošanas uzlabošanai. Izskatot vecāku iesniegumus, turpināts apzināt problēmsituācijas tiesas nolēmumu izpildē.

TIESĪBAS UZ TAISNĪGU TIESU AIZGĀDĪBAS UN SASKARSMES LIETĀS

Iniciatīvas

Par nolēmumu pieņemšanu apgabaltiesai nosūtītā civillietā, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības

Tiesībsargs, izskatot iesniegumus, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības, ir konstatējis, ka laikā, kamēr civillietā ir nodota apgabaltiesai blakus sūdzības izskatīšanai par pagaidu noregulējumu, pirmās instances tiesā nenotiek pušu iesniegto lūgumu virzība, pagarinās civillietas izskatīšanas termiņš.

Tieslietu ministrijai tika lūgts skaidrojums par civillietas virzību lietās, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības, laikā, kad blakus sūdzības par pagaidu nolēmumu izskatīšanai civillietā tiek nodota apgabaltiesai. Tika lūgts arī skaidrojums, vai un kādu iemeslu dēļ nav iespējami risinājumi, izmantojot tehnoloģijas un tiesu informācijas sistēmas, lai mazinātu situācijas, ka civillietas izskatīšana tiek kavēta minētā iemesla dēļ. Ar vēstuli var iepazīties [šeit](#).

Tieslietu ministrija ir konstatējusi arī tādas situācijas, ka vienā lietā vairākkārt tiek lūgts pagaidu lēmumus grozīt, papildināt, atcelt. Līdz ar to veidojas situācija, ka tiesai jāizskata pagaidu lēmumu lūgumi, par kuriem tiek iesniegtas blakus sūdzības, kuras arī izskatāmas likumā noteiktajā kārtībā, kā rezultātā lieta pēc būtības ilgstoši nevar tikt izskatīta. Šāda prakse neatbilst bērna tiesībām un labākajām interesēm, jo lietām, kas skar bērnu, jātiek izskatītām ārpus kārtas un nekavējoties, bet izskatīt lietas pēc būtības ilgstoši kavē nepieciešamība izskatīt pagaidu lēmumu lūgumus un blakus sūdzības par tiem.

Lai novērstu bērna tiesībām un labākajām interesēm neatbilstošo praksi, lūdzot pagaidu lēmumu pārskatīšanu un iesniedzot par tiem blakus sūdzības, Tieslietu ministrija norādījusi, ka ir iesniegusi priekšlikumus likumprojektam "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr. 953/Lp13) pirms otrā lasījuma, tostarp paredzot Civilprocesa likuma 238.¹ un 244.¹⁰ panta precizēšanu, lai samazinātu iespēju procesu vilcināt, vienlaikus veicinot bērna tiesību ievērošanu.

Likums "Grozījumi Civilprocesa likumā" ir stājies spēkā 2021. gada 1. decembrī.

Tieslietu ministrijas atbilde pieejama [šeit](#).

Par nolēmumu pieņemšanu apgabaltiesai nosūtītā civillietā, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības

No 2020. gada 25. septembra Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" ir iekļauta IX.¹ nodaļa "Bāriņtiesas atzinuma sniegšana pēc tiesas pieprasījuma" ar mērķi uzlabot bāriņtiesas darba efektivitāti bērna tiesisko interešu aizsardzībā. Šo noteikumu 98.² punktā paredzēts: "Pēc tiesas pieprasījuma saņemšanas bāriņtiesa informē tiesu par termiņu, kādā tiks sagatavots atzinums tiesai, un nosūta minēto informāciju konkrētās lietas dalībniekam [..]."

Darba sanāsmēs Labklājības ministrijā par plānotajiem grozījumiem noteikumos Nr. 1037 Tiesībsarga biroja pārstāvji vērsa sanāksmes dalībnieku uzmanību, ka plānotā tiesību norma nav pietiekami skaidra un radīs maldīgu priekšstatu, ka bāriņtiesa nosaka termiņu atzinuma sniegšanai tiesā, nevis tiesa vai tiesnesis nosaka civillietas izskatīšanas gaitu, nosakot bāriņtiesai saprātīgu termiņu atzinuma sniegšanai.

Izskatot iesniegumus, tika konstatēts, ka civillietas, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības, tiek izskatītas nesamērīgi ilgi, neievērojot Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteikto, ka lietas, kas skar bērna tiesības, tiesā ir jāizskata ārpus kārtas. Tāpēc, lai uzlabotu bērnu tiesību nodrošināšanu un personu tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu, tiesībsargs aicināja Tieslietu ministriju, veicot rajonu (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu organizatorisko vadību, vērst tiesu uzmanību uz pienākumu lietas, kas saistītas ar bērna tiesību un interešu nodrošināšanu, izskatīt ārpus kārtas, ievērojot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta trešajā daļā noteikto.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija aicināta vērst bāriņtiesu uzmanību uz pienākumu ievērot tiesas noteikto termiņu atzinuma sniegšanai civillietās, nepieļaujot, ka atzinums netiek sniegts nesamērīgi ilgi, tā kavējot tiesas darbu.

Gadījumu analīze

Par bērna tiesību izvērtēšanu civillietās

Tiesībsargs izskatīja pārbaudes lietu par tiesas pieļautiem bērnu tiesību pārkāpumiem un atšķirīgu attieksmi pret personas bērniem civillietā, izšķirot bijušo laulāto (bērnu vecāku) strīdu par kopīpašuma dalīšanu, un konstatēja, ka tiesas nav ņēmušas vērā bērnu intereses. Pārbaudes lietā tika konstatēts, ka rajona tiesa, apgabaltiesa un Augstākā tiesa civillietā atbilstoši bērna tiesību prioritātes principam nav izvērtējusi nolēmuma ietekmi uz bērna tiesībām uz mājokli, nodrošinot situācijas ilgtspējīgu risinājumu.

Tiesas tika aicinātas turpmāk lietās, kas tieši vai netieši skar bērna tiesības, izvērtēt bērna tiesību un interešu nodrošināšanu izskatāmajā lietā.

Atzinums pieejams [šeit](#).

Par sociālā dienesta informēšanu un bāriņtiesas dalību tiesas sēdē

Papildus iepriekš norādītajiem (sk. sadaļu "Bērna tiesības uz saskarsmi") trūkumiem bāriņtiesu un tiesu darbā civillietās, kas skar aizgādības un saskarsmes tiesības, pārbaudes lietā [Nr. 2021-57-27F](#) tika konstatēts, ka bāriņtiesa nav informējusi sociālo dienestu par ģimeni, kurā vecāku domstarpību vai strīdu dēļ netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurai nepieciešama palīdzība. Turklāt nav bijusi nodrošināta bāriņtiesas pārstāvja piedalīšanās civillietas izskatīšanā tiesā, kas pamatota ar darbinieku trūkumu bāriņtiesā un viņu pārslodzi. Savukārt tiesa nebija ievērojusi Civilprocesa likuma 250.⁶² panta piektajā daļā noteikto un lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nebija nosūtījusi bāriņtiesai un sociālajam dienestam pēc bērna dzīvesvietas.

BEZ VECĀKU GĀDĪBAS PALIKUŠO BĒRNU TIESĪBAS

Iniciatīvas

Par bez vecāku gādības palikušo bērnu un bāreņu prioritāru uzņemšanu izglītības iestādēs

Tiesībsargs, izskatot aizbildņu iesniegumus par to, ka viņu aizbilstamie bērni nav uzņemti dzīvesvietas tuvākajā izglītības iestādē, konstatēja trūkumus tiesību aktos attiecībā uz bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu uzņemšanu izglītības iestādē. Proti, Izglītības likumā ir noteikta speciāla tiesību norma – 56. panta pirmā daļa, kas noteic, ka "bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam ir tiesības izglīties jebkurā valsts vai pašvaldību izglītības iestādē".

Likumā ietvertā speciālā norma piešķir bērniem, kuri ir zaudējuši savus vecākus, īpašas tiesības tikt uzņemtiem jebkurā izglītības iestādē, jo likumdevējs ir ņēmis vērā grūtības, ar kurām saskaras bērni, kuri ir zaudējuši vecākus – viņiem tiek mainīta dzīvesvieta. Citāda šīs tiesību normas interpretācija, kas neparedzētu bez vecāku gādības palikušo bērnu prioritārās tiesības tikt uzņemtiem jebkurā valsts vai pašvaldības izglītības iestādē, būtu pretrunā ar tās jēgu un mērķi. Turpretim pašvaldību saistošajos noteikumos kā prioritārs noteikums bērna uzņemšanai tiek minēta bērna deklarētā dzīvesvieta, savukārt attiecībā uz bez vecāku gādības palikušajiem bērniem nav noteiktas nekāda veida priekšrocības. Tiesībsargs aicināja Ministru kabineta noteikumus papildināt ar punktu, kas noteiktu, ka bāreni un bez vecāku gādības palikušu bērnu izglītības iestādē uzņem prioritārā kārtā.

Ņemot vērā tiesībsarga priekšlikumu, Ministru kabineta 2022. gada 11. janvāra noteikumi Nr. 11 "Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības programmās un atskaitīti no tām, kā arī obligātās prasības izglītojamo pārcelšanai nākamajā klasē" tika papildināti ar regulējumu, ka bez vecāku gādības palikušu bērnu un bāreni uzņem prioritārā kārtā viņa deklarētajai dzīvesvietai tuvākās pašvaldības izglītības iestādes vispārējās pamatizglītības programmā, ja netiek organizēts iestājpārbaudījums un noteikti uzņemšanas kritēriji (9.2. apakšpunkts), un vispārējās vidējās izglītības programmā, ja netiek organizēts iestājpārbaudījums un noteikti uzņemšanas kritēriji (9.3. apakšpunkts). Ja iestājpārbaudījumā un noteiktajos uzņemšanas kritērijos uzņemšanai vispārējās pamatizglītības vai vispārējās vidējās izglītības programmā viņš uzrāda vienādu rezultātu ar citu izglītojamo, viņu uzņem prioritārā kārtā (9.4. apakšpunkts).

Attiecībā uz prioritāti uzņemšanai pirmsskolas izglītības iestādē tiesībsarga priekšlikums tika attiecināts tikai uz uzņemšanu deklarētajai dzīvesvietai tuvākās pašvaldības izglītības iestādes speciālās pirmsskolas izglītības grupā pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinumā ieteiktās speciālās pirmsskolas izglītības programmā (9.1. apakšpunkts). Bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem prioritāra uzņemšana vispārējā pirmsskolas izglītības programmā netika noteikta, jo saskaņā ar Vispārējās izglītības likuma 26. panta pirmo daļu pašvaldību vispārējās pirmsskolas izglītības iestādēs izglītojamos uzņem saskaņā ar pašvaldības noteikto kārtību, ievērojot Izglītības likuma un citu likumu noteikumus. Tādēļ tiesībsargs papildus uzrunās visas pašvaldības, aicinot šādu normu ietvert arī pirmsskolas izglītības iestāžu uzņemšanas kārtībā.

Par viesģimenes regulējuma pilnveidi

Viesģimene uz laiku uzņem savā dzīvesvietā aprūpes iestādē ievietotu bērnu vai bērnu aprūpes iestādē kontaktējas ar tur ievietotu bērnu. Tātad viesģimene sniedz atbalstu bērnam, kas ievietots aprūpes iestādē.

Tomēr tiesībsargs konstatējis vairākus gadījumus, kad viesģimenes statuss tiek izmantots neatbilstoši likumdevēja noteiktajam mērķim. Piemēram, 2019. gada rudenī tika konstatēts, ka institūcija ar privātpersonu noslēgusi līgumus par bērnu nodošanu viesģimenē uz vairākiem mēnešiem. Līdzīga prakse tika konstatēta arī 2021. gadā. Tiesībsarga ieskatā, nav atbalstāma prakse, ka ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas iestāde ilgstoši, tas ir, uz vairākiem mēnešiem, bērnus nodod viesģimenes aprūpē.

Tiesībsargs 2020. gada janvārī [aicināja Labklājības ministriju](#) pilnveidot viesģimenes institūta tiesisko regulējumu, lai veicinātu bērnu tiesību ievērošanu. Labklājības ministrija 2021. gadā plānoja veikt diskusijas ar nozares speciālistiem, lai izvērtētu viesģimeņu tiesisko regulējumu un vienotos par iespējami labāko risinājumu, nodrošinot bērnu aprūpes iestādē ievietota bērna ciemošanos viesģimenē. Diemžēl šajā jautājumā nekāda virzība nav sekojusi.

Par bērna piedzimšanas pabalstu audžuģimenei

Pārbaudes lieta ierosināta, pamatojoties uz krīzes audžuģimenes iesniegumu par bērna līdz pusotra gadam vecumam vajadzībām nepieciešamā aprīkojuma – bērna ratiņi, autokrēsls, barošanas krēsls u. c. – iegādei izlietotā finansējuma kompensēšanu. Audžuģimene ar līdzīga satura iesniegumiem bija vērsusies Rīgas domes Sociālo jautājumu komitejā, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijā un Rīgas bāriņtiesā.

Iepriekšējos gados par citiem audžuģimene ievietotiem bērniem ar bāriņtiesas lēmumu audžuģimenei tika piešķirts bērna piedzimšanas pabalsts. Vēlāk ievietotajiem bērniem (2020. gadā) bāriņtiesa atteikusi pieņemt lēmumus par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanu. Bērna piedzimšanas pabalsta mērķis ir nodrošināt pirmās nepieciešamības lietas jaundzimušajam. Tā apmērs ir 421,17 eiro. Kopš 2019. gada tiesiskais regulējums par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas kārtību nav mainījies.

Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra norādījusi, ka bāriņtiesu prakse, pieņemot lēmumus par bērna piedzimšanas pabalsta izmaksu audžuģimene, nav atbilstoša Valsts sociālo pabalstu likumam, jo audžuģimenes ir tiesīgas saņemt papildu materiālo atbalstu no pašvaldībām. Labklājības ministrija, atbalstot Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pausto viedokli, lūgusi Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai izstrādāt bāriņtiesām metodiskos ieteikumus par bērna piedzimšanas pabalsta izmaksu, norādot, ka audžuģimenei nav tiesību saņemt bērna piedzimšanas pabalstu, jo tā saņem vienreizēju pabalstu apģērba un mīkstā inventāra iegādei, ko izmaksā pašvaldība. Ievērojot Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas metodiskajos ieteikumos norādīto, bāriņtiesa mainīja tiesiskā regulējuma piemērošanu praksē.

Iniciatīvas

Pārbaudes lietas ietvaros tika apkopota informācija par visu Latvijas pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktā pabalsta apģērba un mīkstā inventāra iegādei apmēru un izmaksas kārtību (apkopojumu skatīt [šeit](#)). Analizējot apkopoto informāciju, secināms, ka pašvaldību pieeja šī pabalsta apmēra un izmaksas kārtības noteikšanā ļoti atšķiras. Tikai atsevišķās pašvaldībās pabalsta apmērs ir samērojams ar valstī noteikto bērna piedzimšanas pabalstu – 421,17 eiro, bet lielākajā daļā pašvaldību tas nesasniedz bērna piedzimšanas pabalsta apmēru. Īpaši mazs pabalsts noteikts Vecpiebalgas novadā – 7,11 eiro mēnesī; Tukuma, Balvu un Alojās novadā noteikts vienreizējs pabalsts – 45 eiro, bērnam turpinot uzturēties audžuģimene ilgāku laika periodu, pat vairākus gadus, pabalsts periodiski netiek izmaksāts.

Rekomendāciju izpilde

Pabeidzot pārbaudes lietu, konstatēti trūkumi normatīvajā regulējumā bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanai audžuģimene un krīzes audžuģimene ievietotam bērnam un tiesību normas piemērošanā praksē; par pašvaldības pabalstu apģērba un mīkstā inventāra iegādei un tiesību normas piemērošanā praksē; labas pārvaldības principa pārkāpumu Labklājības ministrijas, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas rīcībā attiecībā uz bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanu audžuģimenei un labas pārvaldības principa pārkāpumu Rīgas domes rīcībā, pilnībā noraidot audžuģimenes lūgumu.

Lai veicinātu bērna tiesību ievērošanu, sniegtas rekomendācijas Labklājības ministrijai, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai, Rīgas domei un Rīgas bāriņtiesai.

Pašvaldības, kuras bija noteikušas nepieļaujami mazu pabalstu apgērba un mīkstā inventāra iegādei, tika aicinātas to pārskatīt. Pašvaldības tika aicinātas pārskatīt paredzētā atbalsta audžuģimenē ievietotam bērnam atbilstību specializētā audžuģimenē, tai skaitā krīzes audžuģimenē, ievietota bērna vajadzību nodrošināšanai.

Atzinums pārbaudes lietā Nr. 2021-03-23DC pieejams [šeit](#).

Labklājības ministrija, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, Rīgas bāriņtiesa, Alojas novada, Tukuma novada, Balvu novada un Ludzas novada pašvaldības ņēma vērā tiesībsarga rekomendācijas.

Jāatzīmē, ka pārbaudes lietā konstatētais attiecībā uz pašvaldībām ir īpaši aktuāls pēc administratīvi teritoriālās reformas, jaunajiem novadiem izstrādājot saistošos noteikumus atbalsta sniegšanai audžuģimenē ievietotam bērnam.

Par kabatas naudas apmēra izmaiņām

Institūcijās dzīvojošiem bērniem, sākot ar 2021. gada 1. janvāri, no 9,60 (2020. gadā) uz 16,35 eiro (2021. gadā) tika palielināta naudas summa personiskajiem izdevumiem jeb tā sauktā kabatas nauda.

No 2021. gada 1. janvāra valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs tika paaugstināts no 64,03 uz 109 eiro, jo Satversmes tiesa pēc tiesībsarga pieteikuma ierosinātajā lietā valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru atzina par neatbilstošu Satversmei. Bērnam no septiņu gadu vecuma izmaksājamā naudas summa personiskiem izdevumiem ir 15 procenti no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra. Tas nozīmē, ka, paaugstinoties valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam, attiecīgi paaugstinās arī bērnu kabatas naudas apmērs.

Tiesībsargs ir nosūtījis vēstuli ilgstošas sociālās aprūpes institūcijām ar aicinājumu pārliecināties, vai bērni kabatas naudu saņem normatīvajos aktos noteiktajā apmērā.

Par adopciju uz ārvalstīm

2019. gada decembrī [tiesībsargs vērsās Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijā](#), aicinot nodrošināt vienveidīgi un nepārprotami piemērojamu normatīvo regulējumu par adopciju uz ārvalstīm. Likumdevējam būtu jāizdara politiska izšķiršanās, vai bērni no Latvijas tiek nodoti adopcijai uz ārvalstīm. Ja tiek atzīta bērnu adopcija uz ārvalstīm, tad likumos un normatīvajos aktos ir jābūt noteiktiem skaidriem kritērijiem, kādos gadījumos tā ir pieļaujama.

2021. gada 16. decembrī Saeima pieņēma likumu "Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā", nosakot, ka bērni no Latvijas var tikt nodoti adopcijai uz ārvalstīm, un noteica nepārprotamus kritērijus, kādos gadījumos tā ir pieļaujama.

Par apgādnieka zaudējuma pensijas izmaksu aizbildnībā esošiem bērniem

Tiesībsargs 2020. gada februārī vērsās Labklājības ministrijā par tiesiskā regulējuma par apgādnieka zaudējuma pensijas izmaksu aizbildnībā esošam bērnam pilnveidošanu, norādot, ka Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1643 "Kārtība, kādā piešķir un izmaksā pabalstu aizbildnībā esoša bērna uzturam" 3. punktā ir konstatējama atšķirīga attieksme pret vienā no ārpusģimenes aprūpes formām – aizbildnībā – ievietotajiem bērniem attiecībā uz pensijas par apgādnieka zaudējumu, apdrošināšanas atlīdzības par apgādnieka zaudējumu, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apgādnieka zaudējuma gadījumā piešķiršanu.

Tiesībsargs aicināja Labklājības ministriju izvērtēt nepieciešamību pilnveidot tiesisko regulējumu, izslēdzot minēto tiesību normu no normatīvā akta. Savukārt Labklājības ministrija noraidīja tiesībsarga iniciatīvu, norādot, ka nav nepieciešams veikt izmaiņas tiesiskajā regulējumā. Tomēr 2021. gada 14. decembrī ir pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr. 812 "Grozījumi Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumos Nr. 1643 "[Kārtība, kādā piešķir un izmaksā pabalstu aizbildnībā esoša bērna uzturēšanai](#)", svītrotot 3. punktu.

Viedokļi Satversmes tiesai

Par ierobežojumiem tikt ieceltam par aizbildni

Tiesībsargs tika atzīts par pieaicināto personu lietā Nr. 2021-05-01 "Par Civillikuma 242. panta 5. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 110. pantam". Apstrīdētā norma bija absolūts šķērslis personai, kura sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai vardarbības draudējumu, kļūt par aizbildni.

[Tiesībsargs sniedza viedokli](#), ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. un 110. pantam, jo tajā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi var sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Valstij ir pienākums preventīvi aizsargāt ikvienu bērnu no vardarbības ģimenē un nepieļaut aizbildnību tādā gadījumā, ja pastāv risks, ka aizbildnis varētu pret bērnu izturēties vardarbīgi. Tomēr preventīvajiem pasākumiem jābūt nepieciešamiem un mērķtiecīgiem. Līdz ar to attiecīgās sodāmības fakts pats par sevi nevar būt pamats absolūtam aizliegumam personai būt par aizbildni, taču pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas šis fakts ir rūpīgi izvērtējams kopsakarā ar citiem personu raksturojošiem apstākļiem.

Satversmes tiesa 2021. gada 4. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2021-05-01, ar kuru nosprieda atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 110. pantam. Satversmes tiesa norādīja, ka, izvērtējot to, vai par vardarbīgu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai ir tiesības būt par aizbildni, apstrīdētā norma uz šo personu jāattiecina individuāli. Tas nozīmē, ka iestādei vai tiesai ir jāveic individuāls apstākļu izvērtējums, noskaidrojot iespējamās bērna drošības apdraudējuma riskus un tieši piemērojot Satversmi, tostarp piesardzības principu un bērna vislabāko interešu prioritātes principu, kā arī šajā spriedumā ietvertās atziņas.

BĒRNU AR INVALIDITĀTI TIESĪBAS

Iniciatīvas

Par bērna tiesībām saņemt tehnisko palīgīdzekli

Tiesībsargs saņēma iesniegumu, ka ģimene nespēj nodrošināt savam bērnam ārstu speciālistu ieteiktu specializētu autokrēslu, jo tā iegāde ir saistīta ar lielām izmaksām, bet valsts apmaksāto tehnisko palīgīdzekļu sarakstā autokrēsls nav iekļauts. Specializēts autokrēsls var ne tikai pasargāt bērnu satiksmes negadījumā no iespējamām traumām, bet arī nodrošināt bērnam pareizu ķermeņa pozicionēšanu, kas ir svarīgi viņa aprūpē un dzīves kvalitātes nodrošināšanā. Rīgas pilsētas pašvaldības Sociālais dienests finansiālu atbalstu atteica, jo ģimene nebija maznodrošināta.

Tiesībsarga ieskatā, šādai tehniskajai ierīcei bērnam ir jābūt pieejamai ar valsts atbalstu. Labklājības ministrijai tika nosūtītas tiesībsarga [rekomendācijas](#) par nepieciešamību iekļaut specializētu autokrēslu valsts apmaksāto tehnisko palīglīdzekļu sarakstā, veicot grozījumus Ministru kabineta 2009. gada 15. decembra noteikumos Nr. 1474 "Tehnisko palīglīdzekļu noteikumi". Tiesībsargs arī [lūdz](#) Rīgas domi izvērtēt iespējas pilnveidot saistošos noteikumus,¹⁷ nosakot ģimenēm, kuras audzina bērnu ar invaliditāti, tiesības saņemt pašvaldības finansiālu atbalstu bērna vajadzībām pielāgotās tehniskās ierīces vai palīglīdzekļa, kuru nenodrošina valsts, iegādei bez ģimenes materiālā stāvokļa izvērtēšanas.

Rekomendāciju izpilde

Rīgas dome tiesībsarga rekomendāciju nav ņēmusi vērā, norādot, ka neplāno papildināt jau esošos pašvaldības pabalstu veidus. Savukārt Labklājības ministrija izstrādāja grozījumus Ministru kabineta noteikumos Nr. 1474, papildinot valsts finansēto tehnisko palīglīdzekļu sarakstu ar specializētu autosēdekli bērniem. Pret grozījumu projekta tālāko virzību iebildumus izteica Finanšu ministrija, jo to ieviešana prasīja ievērojamus finanšu resursus.

Labklājības ministrijas izstrādātie grozījumi paredzēja autosēdekli piešķirt īpaši kopjamiem bērniem vecumā no četriem gadiem, kuri nekontrolē galvas un rumpja funkciju, ja vecākiem īpašumā vai valdījumā ir transportlīdzeklis. Tiesībsargs uzskata, ka noteiktie kritēriji nepamatoti ierobežo bērnu līdz četrus gadus vecumam tiesības saņemt valsts finansēto tehnisko palīglīdzekli un diskriminē tos bērnus, kuru vecākiem īpašumā vai valdījumā nav transportlīdzekļa.

Tiesībsargs [aicināja](#) Labklājības ministriju grozījumus pilnveidot, bet Finanšu ministriju, lemjot par grozījumu projekta virzību un valsts finansējuma nodrošināšanu tehniskajiem palīglīdzekļiem, – prioritāri ņemt vērā bērnu tiesības un intereses.

Jānorāda, ka 2021. gada 21. decembra Ministru kabineta noteikumos Nr. 878 "Tehnisko palīglīdzekļu noteikumi" specializēts autosēdekļītis tika iekļauts valsts apmaksāto tehnisko palīglīdzekļu sarakstā, saglabājot iepriekš noteiktos ierobežojumus tehniskā palīglīdzekļa saņemšanai, kas attiecas uz bērna vecumu un transportlīdzekļa īpašuma vai valdījuma tiesību esamību vecākiem.

Par bērna ar invaliditāti tiesībām uz izglītību

Saskaņā ar tiesību aktiem¹⁸ ikvienam bērnam neatkarīgi no viņa veselības stāvokļa ir tiesības iegūt kvalitatīvu izglītību dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē, kā arī tiesības saņemt valsts īpašu palīdzību un atbalstu. Joprojām bērni ar īpašām vajadzībām saskaras ar šķēršļiem, kas saistīti ar iekļaujošas izglītības pieejamību.

Vecāki vēršas pie tiesībsarga, kad saņem atteikumu bērnu uzņemt vispārizglītojošajā izglītības iestādē tāpēc, ka skola neīsteno atbilstošu speciālās izglītības programmu, kā arī situācija ar programmas licencēšanu pienācīgi netiek risināta ne izglītības iestādē, ne pašvaldībā.

¹⁷ Rīgas domes 2021. gada 26. maija saistošie noteikumi Nr. 49 "Par mājāsaimniecības atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālās palīdzības pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā".

¹⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11., 54. pants, Izglītības likuma 31. pants un 17. panta pirmā daļa, Vispārējās izglītības likuma 53. pants u. c.

Tā, piemēram, bērnam, kurš pēdējos trīs gadus mācījās Aizkraukles pagasta sākumskolā speciālās izglītības programmā izglītojamiem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem, pēc 4. klases pabeigšanas bija atteikts turpināt pamatizglītības ieguvu citā vispārizglītojošajā skolā. Aizkraukles vidusskola bērnu atteicās uzņemt, jo skolā nebija licencēta speciālās izglītības programma. Ģimenei tika ieteikta Kokneses pamatskola–attīstības centrs, kurā bērns mācījās 1. klasē līdz brīdim, kad pēc vecāka lūguma nodrošināt bērnam iekļaujošu izglītību un iespēju mācīties tuvāk dzīvesvietai, kā arī tiesībsarga iesaistīšanas 2018. gadā Aizkraukles novada domē tika atrisināts jautājums par speciālās izglītības programmas licencēšanu un bērna uzņemšanu Aizkraukles pagasta sākumskolā.

Ieteikums vecākiem izvēlēties bērnam Kokneses pamatskolu–attīstības centru, kur lielā attāluma starp izglītības iestādi un bērna dzīvesvietu dēļ bērnam būs nepieciešams izmantot internātu, neatbilda bērna vislabākajām interesēm. Turklāt trīs gadu pieredze, mācoties Aizkraukles pagasta sākumskolā, kur bērnam bija nodrošināta iekļaujoša izglītība, liecina, ka šāda pieeja labvēlīgi ietekmēja bērna attīstību un nav neiespējama, lai to nodrošinātu bērnam citā vispārizglītojošajā izglītības iestādē.

Tiesībsarga sniegtās [rekomendācijas](#) Aizkraukles novada pašvaldībai palīdzēja atrisināt jautājumu par speciālās izglītības programmas licencēšanu Aizkraukles vidusskolā, lai bērnam nodrošinātu iekļaujošu izglītību dzīvesvietai tuvākajā izglītības iestādē.

Asistenta pakalpojuma pilnveidošana pašvaldībās

2021. gada 1. jūlijā stājās spēkā izmaiņas¹⁹ asistenta pakalpojuma pašvaldībā nodrošināšanā. Tika samazināts asistenta pakalpojuma apjoms bērniem līdz 80 stundām mēnesī līdzšinējo 160 stundu vietā. Vienlaikus tika ieviesti divi jauni papildu pakalpojuma veidi – pavadoņa pakalpojums bērniem, kuriem nav nepieciešama īpaša kopšana, bet ir nepieciešams atbalsts, lai pārvietotos ārpus mājokļa – 60 stundas mēnesī, un pašvaldības finansēts aprūpes pakalpojums īpaši kopjamiem bērniem līdz 80 stundām mēnesī.

Bērnu ar invaliditāti intereses pārstāvošās organizācijas norādījušas, ka jaunais asistenta pakalpojuma modelis ievērojami pasliktina to bērnu situāciju, kuri līdz šim izmantoja vairāk nekā 80 asistenta stundas mēnesī. Tie ir bērni, kas intensīvi apmeklē ārstniecības vai brīvā laika pasākumus, vai pakalpojumus, kas atrodas tālu no dzīvesvietas. Tāpat tika norādīts, ka asistenta un aprūpētāja atalgojums un ierobežotais darba stundu skaits nav izdevīgs, lai piesaistītu pakalpojuma sniedzējus.

Iniciatīvas

Lai veicinātu sabiedrības informētību par jauno pakalpojuma saturu, kā arī pārrunātu problēmjautājumus un to risinājumus, tiesībsargs organizēja tiešsaistes [diskusiju](#).

Tiesībsargs konstatēja, ka viena no būtiskajām problēmām ir grūtības atrast pakalpojumu sniedzējus un tā ir saistīta ar zemo darba samaksu. Izmaiņas asistenta pakalpojuma darba samaksā, kas stājās spēkā 2021. gada 1. jūlijā vienlaikus ar asistenta stundu skaita samazinājumu, nav uzskatāmas par tādām, kas veicinās asistenta pakalpojuma sniedzēju piesaisti. Aprūpētājiem un pavadoņiem noteiktais atalgojums ir līdzīgs kā asistentiem, tādēļ sarežģījumi būs arī ar šo pakalpojumu sniedzēju piesaisti.

¹⁹ 2020. gada 23. novembra likums "Grozījumi Invaliditātes likumā" un Ministru kabineta 2021. gada 18. maija noteikumi Nr. 316 "Noteikumi par asistenta, pavadoņa un aprūpes pakalpojumu personām ar invaliditāti".

[Tiesībsargs nosūtīja vēstuli](#) Labklājības ministrijai ar aicinājumu meklēt risinājumus asistenta, aprūpētāja un pavadona darba pievilcīguma veicināšanai, nodrošinot motivējošu atalgojumu un ieviešot papildu kvalifikācijas prasības. Labklājības ministrija arī tika aicināta pārstrādāt ieteikumus pašvaldību sociālajiem dienestiem par aprūpes pakalpojumu bērniem ar invaliditāti no 5 līdz 18 gadu vecumam, informējot par pašvaldības tiesībām saistošajos noteikumos noteikt elastīgāku regulējumu par aprūpes pakalpojuma sniegšanas organizēšanu, lai pakalpojumu varētu sniegt arī bērna vecāks.

Tiesībsargs uzskata, ka līdz laikam, kad valsts līmenī tiks novērstas problēmas, kas negatīvi ietekmē pakalpojumu sniedzēju piesaisti (zemais atalgojums, stundu ierobežojumi, sociālo garantiju trūkums), būtu jāparedz iespēja, ka bērnam aprūpes pakalpojumu var sniegt arī vecāks. Pretējā gadījumā pakalpojuma sniedzēju trūkuma dēļ bērns pakalpojumu var nesaņemt.

Rekomendāciju izpilde

Labklājības ministrija pēc tiesībsarga rekomendāciju saņemšanas pārskatīja iepriekš sagatavotos ieteikumus pašvaldību sociālajiem dienestiem par aprūpes pakalpojumu bērniem ar invaliditāti no 5 līdz 18 gadu vecumam un tos papildināja, vēršot pašvaldību uzmanību uz tiesībām iekļaut saistošajos noteikumos arī nosacījumus, ar kādiem aprūpes pakalpojuma sniedzējs var būt arī viens no vecākiem. Aktualizētie ieteikumi tika publicēti Labklājības ministrijas [tīmekļvietnē](#).

Papildus tam Labklājības ministrija [informēja](#) par veiktajām darbībām, lai varētu izstrādāt asistenta profesijas standartu, izveidotu asistenta izglītības programmu un nākotnē pakalpojumu varētu sniegt profesionāli pakalpojuma sniedzēji.

Par aprūpes pakalpojuma bērniem ar invaliditāti ieviešanu pašvaldībās

Līdz ar aprūpes pakalpojuma bērniem ar smagiem vai ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem izveidi Latvijas pašvaldībām bija jāorganizē jaunā pakalpojuma sniegšana, saistošajos noteikumos nosakot pakalpojuma sniegšanas un saņemšanas kārtību.

Lai veicinātu aprūpes pakalpojuma nodrošināšanas vienotu praksi, tiesībsargs nosūtīja visām Latvijas pašvaldībām vēstuli ar lūgumu iepazīties ar Labklājības ministrijas ieteikumiem aprūpes pakalpojuma bērniem ar invaliditāti no 5 līdz 18 gadu vecumam nodrošināšanai, kas tika papildināti pēc tiesībsarga rekomendācijas. Tiesībsargs aicināja pašvaldības saistošajos noteikumos noteikt elastīgāku regulējumu par aprūpes pakalpojuma sniegšanas organizēšanu, lai objektīvi pamatotās situācijās aprūpes pakalpojumu varētu sniegt arī kāds no bērna ar invaliditāti vecākiem.

Par bērna un vecāka domstarpību izšķiršanu

Izskatot personas iesniegumu un uzklusot konkrētās situācijas risināšanā iesaistītās bāriņtiesas un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju, tika secināts, ka nav vienotas prakses par bērna un vecāka domstarpību izskatīšanu bāriņtiesā.

Normatīvajos aktos nav noteikts, tieši kādā veidā – pieņemot administratīvo aktu vai panākot bērna un vecāka vienošanos – būtu jāizskata bērna un vecāka domstarpības. Ņemot vērā, ka bāriņtiesa nav tiesu sistēmai piederīga iestāde, bet tās pieņemtie lēmumi ir pakļauti tiesas kontrolei, arī lietās par bērna un vecāka domstarpībām, īpaši, ja domstarpības ir par bērna dzīvesvietas noteikšanu, izglītību vai veselību, tiesībsarga ieskatā, būtu jāpieņem bāriņtiesas lēmums – administratīvais akts, kuru ieinteresētās puses (gan bērns, gan vecāki) varētu pārsūdzēt Administratīvajā rajona tiesā. Nav uzskatāms, ka bērna un vecāka domstarpību izšķiršana būtu mazāk svarīgs bāriņtiesas lēmums, kurš nebūtu pakļauts tiesas kontrolei, kā, piemēram, lietās, kad par tām pašām bērna tiesībām tiek izskatītas domstarpības starp bērna vecākiem.

Vienlaikus ir saprotams, ka ne visas bērna un vecāka domstarpības ir vērtējamas kā būtiskas, bet bērnam tās var būt svarīgas, kuras būtu iespējams atrisināt bāriņtiesas darbinieka sarunās ar bērnu un vecāku. Tomēr par domstarpību situācijas pozitīvu atrisinājumu ne vienmēr ir uzskatāma bērna viedokļa maiņa par labu vecāku uzskatiem, ja katra situācija nav pietiekami noskaidrota un izvērtēta bāriņtiesā, ņemot vērā bērna labākās intereses.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija tika aicināta izstrādāt vadlīnijas (metodiskos ieteikumus) bāriņtiesām vienotas prakses ieviešanai bērna un vecāka domstarpību izšķiršanai.

Par palīdzības sniegšanu bērnam

Tiesībsargs ir saņēmis personas iesniegumu par bērna aizturēšanu saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 59. panta pirmās daļas 3. punktu.

Iesniedzējs norādīja, ka viņa meitu ir aizturējusi Rīgas pašvaldības policija, kura ir noformējusi Personas aizturēšanas protokolu, kurā norādīts, ka bērns tika aizturēts saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 59. panta pirmās daļas 3. punktu.

Tiesībsargs ir vērsis Rīgas pašvaldības policijas uzmanību uz to, ka tās praksē izmantotais bērna aizturēšanas protokols nav sastādīts atbilstoši tiesiskajam regulējumam. Bērnam, kas tiek aizturēts saskaņā ar minētā likuma 59. panta pirmās daļas 3.–7. punktu, netiek piemērota administratīvā aizturēšana, bet gan sniegta palīdzība. Protokolā ietvert informāciju par to, vai bērns ir realizējis savas tiesības uz juridisko palīdzību, kā arī par pieaicināto aizstāvi, ir neatbilstoši, jo policijas darbinieku pienākums ir, pirmkārt, paziņot bērna likumiskajiem pārstāvjiem par bērnu un, otrkārt, ņemt paskaidrojumus no bērna tikai tad, kad pie viņa būs ieradies likumiskais pārstāvis. Tāpat arī Rīgas pašvaldības policijas izmantotajā protokolā iztrūkst būtiski fakti, kas norādītu, ka policijas darbinieki rīkojas saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 59. un 60. pantu.

Tiesībsargs vērsās arī Valsts policijā ar lūgumu sniegt informāciju, kādā veidā Valsts policija fiksē palīdzības sniegšanu bērnam saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 59. panta pirmās daļas 3.–7. punktu un panta otro daļu. No Valsts policijas atbildes tiesībsargs secina, ka tās kārtība, kādā tiek sastādīts protokols par palīdzības sniegšanu bērnam saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 59. un 60. pantu, atbilst bērna interesēm un likumā ietvertu normu jēgai.

Tiesībsargs ir aicinājis Rīgas pašvaldības policiju iepazīties ar Valsts policijas praksi un izstrādāt protokolu, kas atbilstu likumam. Rīgas pašvaldības policija apliecināja, ka rekomendācijas tiks ņemtas vērā, tostarp izstrādājot jaunu dokumenta veidlapu.

Par invaliditātes pagarināšanu ārkārtējā situācijā

Tiesībsargs, izskatot personas iesniegumu par invaliditātes pagarināšanu ārkārtējās situācijas apstākļos, konstatēja, ka 2011. gadā dzimušam bērnam invaliditātes termiņš nav pagarināts. Bērna māte sadarbībā ar ģimenes ārstu Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijai iesniegusi iesniegumu un tam pievienotos dokumentus par invaliditātes pagarināšanu savam bērnam. Komisija konstatējusi, ka lēmuma pieņemšanai iztrūkst divu ārstu atzinumu, tādēļ pagarinājusi administratīvā akta izdošanas termiņu. Minētajā situācijā, iztrūkstot dokumentiem, bērnam iepriekš noteiktā invaliditāte netika automātiski pagarināta līdz komisijas lēmuma pieņemšanai.

Saskaņā ar Invaliditātes likuma Pārejas noteikumu 9. punktu, ja personai laikposmā, kad valstī ir izsludināta ārkārtējā situācija sakarā ar Covid-19 izplatību, vai triju mēnešu laikā pēc ārkārtējās situācijas atcelšanas, vai noteiktā termiņa beigām beidzas Valsts komisijas iepriekš izdotā administratīvā akta darbības termiņš un nav iesniegti nepieciešamie dokumenti invaliditātes ekspertīzes veikšanai, minētā administratīvā akta darbības termiņš tiek pagarināts uz laiku līdz sešiem mēnešiem, bet ne ilgāk kā līdz jauna administratīvā akta izdošanai konkrētās personas lietā.

Labklājības ministrija tika aicināta nekavējoties novērst konstatēto atšķirīgo attieksmi pret personām ar invaliditāti, nodrošinot, ka arī situācijās, ja Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijai personas iesniegtie dokumenti ir nepilnīgi, iepriekš piešķirtā invaliditāte personai tiek pagarināta automātiski.

Par mutes un deguna aizsegu lietošanu skolēniem

Atbildot uz saņemtajiem iesniegumiem, tiesībsargs izvērtēja prasības samērīgumu izglītojamiem, tostarp no 1. līdz 4. klasei, mācību procesa laikā un ārpus tā lietot mutes un deguna aizsegus.

Tiesībsarga ieskatā, prasība bērniem valkāt maskas, tostarp 1.–4. klases skolēniem, mācību procesa laikā un ārpus tā ir piemērota leģitīmā mērķa (vīrusa izplatības mazināšana) sasniegšanai. Tiesībsargs uzskata, ka šī prasība ir samērīga, ņemot vērā to, ko iegūst sabiedrība kopumā no šī ierobežojuma, jo bērnam nodarītais kaitējums nav pierādīts un konstatējams.

Šobrīd nav zinātniski medicīnisku pierādījumu tam, ka mutes un deguna aizsegu lietošana ietekmē un kaitē bērnu veselībai, ko arī apliecina vadošie pediatri un infektologi Latvijā un pasaulē. Ir veikti pētījumi, kas ticami pierāda, ka mācības ārkārtējā situācijā tikai attālinātajā režīmā ilgtermiņā būtiski ietekmēs bērnu izglītības rezultātus. Vērtējot vīrusa izplatības intensitāti un situāciju kopumā, tiesībsargs uzskata, ka pēc iespējas jānodrošina mācības klātienē, it īpaši jaunāko klašu skolēniem.

Plašāka informācija pieejama [šeit](#).

Par iestājpārbaudījumu norisi izglītības iestādēs

Tiesībsargs saņēma vairākas sūdzības par iestājpārbaudījumu norisi Rīgas pašvaldības izglītības iestādēs. Proti, iestājpārbaudījumu, kas tika plānoti tikai klātienē, kārtošana tika noteikta tikai viens datums. Tiesībsarga ieskatā, sūdzībās norādītais bija aktuāls problēmjautājums arī citās Latvijas pašvaldībās. Tādēļ tiesībsargs nosūtīja vēstuli visām Latvijas pašvaldībām.

Tiesībsarga ieskatā, visās izglītības iestādēs, kurās tiek rīkoti iestājpārbaudījumi klātienē, ir jānosaka papildu datums, kurā iestājpārbaudījumus klātienē varēs kārtot visi tie, kuriem sākotnēji noteiktajā datumā nebija iespējas piedalīties, ņemot vērā ar Covid-19 saistītos ierobežojumus. Minētie ierobežojumi – izolācija, pašizolācija, mājas karantīna – Covid-19 pozitīvām personām un kontaktpersonām valstī ir noteikti jau ilgāku laiku, un izglītības iestādēm, organizējot iestājpārbaudījumus, ir jāparedz kārtība, kādā, ievērojot nediskriminējošu pieeju, nodrošināt iespēju kārtot iestājpārbaudījumus visiem interesentiem, kuriem valstī noteikto epidemioloģiskās drošības pasākumu dēļ nav bijusi iespēja šos iestājpārbaudījumus kārtot sākotnēji noteiktajā datumā.

Tiesībsargs aicināja pašvaldības, kuru izglītības iestādēs tiek rīkoti iestājpārbaudījumi klātienē, paredzēt papildu datumu, kad iestājpārbaudījumus varēs kārtot visi tie interesenti, kuriem nebija iespējams tos kārtot sākotnēji noteiktajā datumā valstī noteikto epidemioloģiskās drošības pasākumu dēļ.

Rīgas pašvaldība savās izglītības iestādēs noteica papildu datumu iestājpārbaudījumu kārtošanai klātienē, ja personai sākotnējā datumā nebija iespējams to izdarīt, ņemot vērā Covid-19 noteiktos drošības pasākumus.

Par brīvpusdienām Rūjienas novadā

Rūjienas novada dome bija nolēmusi attālinātā mācību procesa laikā nodrošināt brīvpusdienas Rūjienas novadā deklarēto trūcīgo un daudzbērnu ģimeņu bērniem, kuri mācās Rūjienas novada vispārējās izglītības iestādē un kuriem ar Rūjienas novada Sociālā dienesta lēmumu ir piešķirtas brīvpusdienas, un valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas apstākļos ir noteikts attālināts mācību process. Brīvpusdienas nebija paredzēts nodrošināt to daudzbērnu ģimeņu bērniem, kuri mācās citas pašvaldības dibinātās izglītības iestādēs.

Rūjienas novada domei tika sniegtas rekomendācijas:

- novērst atšķirīgu attieksmi pret mazaizsargātāko iedzīvotāju grupu bērniem, nodrošinot brīvpusdienas un pabalstu brīvpusdienām, neatkarīgi no izglītības iestādes, kurā bērns apgūst izglītību;
- izvērtēt iespēju paredzēt atbalstu brīvpusdienu nodrošināšanai maznodrošināto ģimeņu bērniem;
- uzlabojot komunikāciju ar novada iedzīvotājiem, ievietot mājaslapā aktuālo informāciju par domes sniegto atbalstu valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas apstākļos, domes iestāžu darbu un pieejamību pakalpojumu nodrošināšanai.

Rūjienas novada dome ņēma vērā tiesībsarga rekomendācijas un novērsa atšķirīgu attieksmi pret mazaizsargātāko iedzīvotāju grupu bērniem, bet ieteikumu par atbalsta nodrošināšanu ar brīvpusdienām maznodrošināto ģimeņu bērniem ir pieņēmusi zināšanai.

Par mācībām klātienē

Tiesībsargs 2021. gadā saņēma vairāku vecāku iesniegumus saistībā ar attālināto mācību organizēšanu Covid-19 infekcijas izraisītās pandēmijas laikā.

Tiesības uz izglītību ir nozīmīga cilvēka pamattiesība, sevišķi attiecībā uz bērnu tiesībām un pienākumu iegūt pamatizglītību. Tādēļ tiesību aktu izdevējiem ir rūpīgi jāizvērtē Covid-19 izplatības samazināšanai noteikto ierobežojumu samērīgums ar bērna tiesībām uz izglītību un pamatizglītības obligātumu. Aizvien vairāk pieaug uz pierādījumiem balstīti pētījumi par Covid-19 infekcijas īpatnībām un infekcijas izplatīšanās riskiem, kā arī par ieviesto ierobežojumu tiešajām un netiešajām sekām uz bērnu un sabiedrības labklājību.

Ievērojot veselības ekspertu noteiktos epidemioloģiskās drošības pasākumus izglītības iestādēs, skolām vajadzētu tikt atvērtām klātienē mācībām. Jau šobrīd vairāku valstu pieredze liecina, ka klātienē mācības var noritēt veiksmīgi, būtiski neietekmējot Covid-19 infekcijas izplatību.

Vairāk par tiesībsarga viedokli sk. [šeit](#) un [šeit](#).

Par bērnu un ģimeņu tiesībām apmeklēt pasākumus

Tiesībsargs ir saņēmis iedzīvotāju sūdzības par Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai noteikto drošības pasākumu iespējamo diskriminējošo raksturu attiecībā pret bērniem, kas vēl nav sasnieguši vakcinācijas vecumu. Tiesībsarga ieskatā, Ministru kabineta noteikumu anotācijā nav atrodams pietiekams skaidrojums šādam drošības piesardzības pasākumam. Tādēļ tiesībsargs lūdza Veselības ministriju sniegt skaidrojumu, kāds no epidemioloģiskās drošības viedokļa ir objektīvs pamatojums 12 gadu vecumu nerasniegušiem bērniem, izņemot bērnus, kas pēdējā pusgada laikā ir slimojuši ar Covid-19 vīrusu, pilnībā izslēgt iespēju apmeklēt pasākumu vai saņemt pakalpojumu, kas tiek rīkots pirmajā drošības pakāpē.

Tiesībsargs saņēma Veselības ministrijas atbildes vēstuli par bērnu un ģimeņu tiesībām kopā apmeklēt publiskus pasākumus. Ministrija norāda, ka nekādi izņēmumi pilnībā vakcinēto vai pārslimojušo vecāku bērniem līdz 12 gadu vecumam attiecībā uz publisko pasākumu apmeklēšanu patlaban nav atbalstāmi. Ģimenes ar bērniem, kuri vēl nav sasnieguši vakcinācijas vecumu, var piedalīties tā saucamajos daļēji drošajos pasākumos, kas, ievērojot virkni epidemioloģiskās drošības prasību (piemēram, sejas masku lietošana, distances ievērošana, apmeklētāju skaita limits u. c.), ir pieļaujami.

Plašāk par tēmu sk. [šeit](#) un [šeit](#).

Par bērnu tiesībām iegūt izglītību bez vakcinācijas sertifikāta

Tiesībsargs bija saņēmis vairāku Latvijas Jūras akadēmijas Jūrskolas izglītojamo sūdzības par to, ka izglītojamajiem, kuri apgūst vidējo profesionālo izglītību, izglītības iestāde pieprasa uzrādīt sadarbspējīgu Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikātu, ja viņi vēlas turpināt izglītības procesu.

Tiesībsargs vērsās Jūrskolā ar lūgumu sniegt skaidrojumu, ņemot vērā, ka saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem vidējās izglītības pakāpē, tai skaitā profesionālās ievirzes izglītības programmās, izglītības process tiek nodrošināts klātienē, nodrošinot izglītojamo rutīnas skrīninga testu, nenosakot obligātu prasību uzrādīt sadarbspējīgu Covid-19 vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikātu.

Tiesībsargs saņēma Latvijas Jūras akadēmijas atbildi, kurā tā informēja, ka iestāde ir izdevusi rīkojumu par to, ka no 2021. gada 10. oktobra mācību programmas īstenošana notiek ar sadarbspējīgu vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikātu. Tiesībsargs lūdza Izglītības kvalitātes valsts dienestu izvērtēt, vai Latvijas Jūras akadēmijas rīkojums ir tiesisks attiecībā pret izglītojamajiem, kuri Jūrskolā iegūst vidējo profesionālo izglītību, un vai netiek pārkāptas izglītojamo tiesības uz izglītību.

[Izglītības kvalitātes valsts dienests sniedza atbildi](#), ka izglītības iestāde ir pārkāpusi izglītojamo tiesības, kuri Jūrskolā iegūst vidējo profesionālo izglītību. Šobrīd konstatētais tiesību pārkāpums ir novērsts.

Par daudz bērnu ģimeņu tiesībām saņemt sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumu

Tiesībsargs ir saņēmis iesniegumu ar lūgumu precizēt daudz bērnu ģimenēm diskriminējošo ierobežojumu, kas noteica, ka sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumus pie viena galda nodrošina ne vairāk kā četriem apmeklētājiem.

Tiesībsargs vērsās Veselības ministrijā ar lūgumu novērst šo diskrimināciju, norādot, ka ierobežojums vienai ģimenei saņemt ēdināšanas pakalpojumus pie viena galda neietekmē šīs ģimenes pulcēšanos publiskās vietās, jo šajos gadījumos ģimene var sēdēt pie dažādiem galdiem. Taču situācija, kad ģimene no vienas mājsaimniecības tiek izvietota pie dažādiem galdiem, tieši palielina Covid-19 infekcijas izplatības riskus, nevis samazina, jo paredz, ka šī ģimene iestādē aizņems vairāk vietas. Tiesībsargs vērsa ministrijas uzmanību, ka ierobežojuma pamatojums, ka pakalpojuma sniedzējiem būtu grūti identificēt radnieciskas saites, nav objektīvs attiecībā uz daudz bērnu ģimenēm – valstī jau vairākus gadus veiksmīgi darbojas Goda ģimenes kartes, kurās tiek precīzi norādīti visi ģimenes locekļi, un tās tiek izsniegtas katram ģimenes loceklim.

Tiesībsargs aicināja Veselības ministriju rosināt grozījumus rīkojumā un nodrošināt, ka daudz bērnu ģimenes, saņemot pakalpojumus ārkārtējās situācijas laikā, netiek nepamatoti diskriminētas attiecībā pret ģimenēm ar mazāku bērnu skaitu. Veselības ministrija tiesībsarga priekšlikumu neatbalstīja, tomēr valdība ir grozījusi konkrēto ierobežojumu, nosakot, ka pie viena galda var atrasties četri pieaugušie un līdz pat sešiem bērniem.

KULTŪRAS TIESĪBAS

KULTŪRAS TIESĪBAS

Ievads

Kultūras tiesību jomā pārskata gadā tiesībsarga uzmanības lokā nonāca mākslinieka Kristiana Brektes uz Rīgas 40. vidusskolas ēkas veidotais murālis “Veltījums Skulmei”, kas izraisīja asas diskusijas sabiedrībā. Tiesībsargs izskatīja iesniegumu par uzsākto iedzīvotāju parakstu vākšanas iniciatīvu līdzdalības portālā *ManaBalss*, kuras mērķis bija murāļa noņemšana, un sniedza viedokli par tā atbilstību normatīvo aktu prasībām bērnu tiesību aizsardzības jomā (pārkāpumi netika konstatēti).

Lai veicinātu sabiedrības izpratni par mākslinieciskās izpausmes brīvību, tiesībsargs Starptautiskajā cilvēktiesību dienā rīkoja diskusiju, kas veltīta šai tēmai.

Iniciatīvas

Tiesībsargs pārskata periodā organizēja diskusiju “Māksla – brīvība vai tiesības šokēt?” (*tās ieraksts pieejams [šeit](#)*), kas tika veltīta mākslinieka radošās izpausmes brīvībai un sabiedrības gatavībai pieņemt dažādas mākslas formas un izpausmes. Diskusija norisinājās Starptautiskajā cilvēktiesību dienā, tādējādi uzsverot kultūras tiesību nozīmi. Nepieciešamību pievērst tiesībsarga uzmanību kultūras tiesību jomai ietekmēja arī diskusija sabiedrībā par K. Brektes darbu – murāli, kas tika izvietots uz skolas sienas.

Diskusijas ietvaros tika aplūkota starptautisko un reģionālo tiesu institūciju, tostarp Eiropas Cilvēktiesību tiesas, prakse, kā arī Latvijas tiesu prakse; tika skarts jautājums par mākslinieciskās izpausmes brīvības saikni ar vārda brīvību un mākslinieciskās izpausmes brīvības ierobežošanas pieļaujamību.

Diskusijā piedalījās gan juristi, gan arī mākslas un psiholoģijas eksperti un sociālo procesu pētnieki, kas sniedza savu redzējumu par mākslinieka brīvību, mākslas darbu ietekmi uz sabiedrību, tostarp mākslas lomu bērnu garīgajā attīstībā, kā arī sabiedrības gatavību pieņemt provokatīvu mākslu.

Gadījumu analīze

Tiesībsargs izskatīja iesniegumu par uzsākto iedzīvotāju parakstu vākšanas iniciatīvu līdzdalības portālā *ManaBalss*, lai nekavējoties tiktu likvidēts neviennozīmīga un erotiska rakstura murālis “Veltījums Skulmei” kopā ar neona uzrakstu “Mēs esam kā sliekas, kurām jāirdina augsne” uz Rīgas 40. vidusskolas ēkas.

K. Brektes darbā kopumā, kā arī atsevišķos tā elementos tiesībsargs nesaskatīja draudus bērnu garīgajai attīstībai. Konkrētajā mākslas darbā, tiesībsarga ieskatā, nav propagandēts neviens no aspektiem, kas uzskaitīti Bērnu tiesību aizsardzības likumā. Bērnu neizpratne par zīmējumu kopumā, atsevišķiem tā elementiem vai nespēja uztvert tā izveides motivāciju un izpildījuma asociatīvo sakarību nav pietiekams iemesls, lai šo murāli uz skolas sienas aizkrāsotu.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Par vides pieejamību kultūras pasākumu un pakalpojumu vietās sk. šī ziņojuma sadaļā “Cilvēku ar invaliditāti tiesības”.

VĀRDA BRĪVĪBA

VĀRDA BRĪVĪBA

Ievads

2021. gadā tika saņemti 28 iesniegumi attiecībā uz dažādiem ar vārda brīvību saistītiem jautājumiem: tiesības brīvi paust uzskatus, brīvi saņemt un izplatīt informāciju, preses brīvība, naida runa. Par šīm tēmām tika sniegtas arī 24 mutiskas un elektroniskas konsultācijas.

2021. gadā aktualitāti saglabāja jautājums par personu atbildību par dezinformācijas izplatīšanu, jo sevišķi Covid-19 kontekstā. Tā, piemēram, valsts institūcijām sniegtā viedoklī tiesībsargs ir uzsvēris, ka plaša mēroga dezinformācijas izplatīšana potenciāli apdraud citu personu cilvēktiesības uz sabiedrisko drošību un veselību. Regulāra un mērķtiecīga darbība, izplatot dezinformāciju ekonomisku un politisku mērķu dēļ, palielina personu pausto izteikumu ietekmi plašākā mērogā.

Līdzīgi kā 2020. gadā, arī pārskata periodā tiesībsargs saņēma vairākus iesniegumus par naida runas gadījumiem. Naida runa tika pausta pret personām ar citu ādas krāsu un etnisko izcelsmi, kā arī seksuālajām minoritātēm. Ar naida runu un dezinformāciju saistīti jautājumi tika pārrunāti vairākās Saeimas komisiju sēdēs. Naida runas tematiku aktualizēja arī dažādi mediji, lūdzot tiesībsarga viedokli gan par aktuāliem notikumiem, gan par naida runas definīciju. Tiesībsargs novēroja, ka daudziem cilvēkiem, pat žurnālistiem, nav skaidras izpratnes par jēdzienu “naida runa”. Daudzos gadījumos tā tika sajaukta ar goda un cieņas aizskārumu.

Gada sākumā Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome uz gadu aizliedza retranslēt un izplatīt Latvijas teritorijā programmu “Rossija RTR” saistībā ar Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma būtiskiem pārkāpumiem, kā arī pieņēma lēmumu no apraides izslēgt citas 16 TV programmas, jo padomes rīcībā nebija informācijas par pārstāvi šo programmu izplatīšanai. Lēmumus varēja pārsūdzēt tiesā. Saistībā ar šiem Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes lēmumiem pie tiesībsarga vērsās daudz personu, paužot neapmierinātību, ka vairs nav iespējams skatīties iecienītus šo programmu raidījumus.

Iniciatīvas

Krimināllikuma 150. panta piemērošana un pilnveide

Pārskata periodā LGBT un viņu draugu apvienība “Mozaīka” aktualizēja naida noziegumu un naida runas tematiku, lūdzot tiesībsarga viedokli par Krimināllikuma 150. panta piemērošanu. Tiesībsargs akcentēja, ka ir iespējams veicināt aktīvāku krimināltiesību normu piemērošanu praksē, nostiprināt efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu un veikt preventīvus pasākumus, lai novērstu naida noziegumu un naida runas izplatību. Tika arī minēts, ka jau 2019. gadā tiesībsargs organizēja diskusiju par iespējamu “būtiskā kaitējuma” izslēgšanu no Krimināllikuma 150. panta un diskusijas par tā redakciju un piemērošanu ir jāturpina.

Tiesībsarga biroja pārstāvji tikās ar deputātiem un piedalījās Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs, diskutējot par iespējamiem priekšlikumiem Krimināllikuma 150. panta redakcijai, lai paplašinātu valsts iespējas apkarot naida noziegumus pret dažādām sociālām grupām. Tiesībsarga pārstāvji puda atbalstu priekšlikumiem atteikties no kvalificējošās pazīmes “būtisks kaitējums”. Savukārt likumdevējs lēma Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas 14. punktā sniegto atbildību pastiprinošo apstākļu uzskaitījumu papildināt, tiem pievienojot rīcību sociālā naida dēļ.

Par iecietības veicināšanu sabiedrībā

Tiesībsarga pārstāvji piedalījās Saeimas Pilsonības, migrācijas un sabiedrības saliedētības komisijas sēdē, kurā tika aktualizēts jautājums par iecietības veicināšanu sabiedrībā. Sēdē Tiesībsarga biroja pārstāvji pauda viedokli saistībā ar neiecietību sabiedrībā, naida noziegumiem un to cēloņiem, kā arī iespējamiem risinājumiem iecietības veicināšanai.

Diskusijas Saeimā par iespējamu administratīvo atbildību par publisku aicinājumu izdarīt administratīvo pārkāpumu un viltus ziņu izplatīšanu

Pārskata periodā tiesībsarga pārstāvis piedalījās Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas sēdēs par iespējamu normatīvo regulējumu attiecībā uz aicinājumu nepildīt likumu prasības un viltus ziņām. Tiesībsarga pārstāvis norādīja, ka atbildība būtu paredzama tikai tad, ja konstatējams būtisks kaitējums sabiedrības interesēm.

Dalība Sabiedrības integrācijas fonda diskusijā

Tiesībsarga pārstāvji 2021. gada 21. jūnijā piedalījās Sabiedrības integrācijas fonda rīkotajā diskusijā “Kā veidojas mūsu priekšstati par personām, kas prasa starptautisko aizsardzību Latvijā?”, kurā tika vērtēta arī naida runas izplatība interneta vidē.

Plašāka informācija par diskusiju pieejama [šeit](#).

Gadījumu analīze

Naida runa pret dažādām sabiedrības grupām

Pārskata periodā tika saņemtas sūdzības gan par personu privātajos sociālo mediju kontos publicēto, gan mediju pausto par tādām tēmām kā seksuālo minoritāšu tiesību aizsardzība un naida runa uz rases vai etniskā pamata. Tika saņemts arī iesniegums par naida runu pret kristiešiem, kas tika pausta pēc traģiskā atgadījuma Tukumā (ugunsgrēkā ievērojamus apdegumus guva un vēlāk mira vīrietis. Sākotnēji publiskajā telpā izskanēja versija, ka noticis homofobisks uzbrukums).

Tiesībsargs uzsvēra, ka diskusija neaizliedz asi kritizēt valdošās aprindas un viedokļu līderus, kuri eventuāli var ietekmēt noskaņojumu sabiedrībā, tostarp negatīvā virzienā, tomēr šādai diskusijai nepieciešama pietiekama faktiskā bāze.

Uzlīmes Rīgā publiskās vietās “No LGBT brīva zona”

“Mozaīka” vērsās pie tiesībsarga, vēšot uzmanību uz uzlīmju (“No LGBT brīva zona”) izplatīšanu Rīgā. Tiesībsargs vērtēja uzlīmju izplatīšanu Satversmes 100. panta kontekstā, norādot, ka šāda veida izteikumi atstāj zināmas sekas sabiedrībā un var ietekmēt dažādu sabiedrības grupu mierīgu līdzāspastāvēšanu. Tika secināts, ka šīs uzlīmes ar attēlu un teksta norādi pārkāpj vārda un izteiksmes brīvības robežas, kas nostiprinātas Satversmes 100. pantā.

Aizskaroša attieksme pret personām, kas izvēlējušās nevakcinēties

Tiesībsargs saņēma vairāku personu e-pastus par aizskarošu attieksmi medijos un sabiedrībā pret personām, kas izvēlējušās atteikties no vakcinācijas pret Covid-19. Šie e-pasti apliecināja, ka sabiedrībā jūtama spriedze starp vakcinācijas atbalstītājiem un tās pretiniekiem. Kopumā šāda viedokļu apmaiņa ir daļa no tiesībām uz vārda brīvību, tomēr atsevišķos gadījumos tā var nesamērīgi aizskart citu personu tiesības. Ikviens Latvijas iedzīvotājs, tostarp amatpersonas, ir aicinātas cieņpilni izturēties pret ikvienu, pat ja viņu viedoklis ir atšķirīgs.

Amatpersonu goda un cieņas aizskārums

Tiesībsargs saņēma bāriņtiesas vēstuli par amatpersonu goda un cieņas aizsardzību gadījumos, kad privātpersonu komunikācija ar darbiniekiem ir ciniska un agresīva. Minēto situāciju tiesībsargs vērtēja atbilstoši Satversmes 95., 96., 100. un 104. pantā garantētajām tiesībām. Tika norādīts, ka amatpersonu tiesību uz privātās dzīves aizsardzību līmenis nav līdzvērtīgs privātpersonas tiesību aizsardzības līmenim.

Dezinformācija

Pie tiesībsarga vērsās vairāki žurnālisti, norādot uz kāda indivīda nepieņemamu rīcību, izteiktajiem draudiem un nevēlamu agresīvu saziņu, pat fizisku aizskaršanu saistībā ar žurnālistu profesionālo darbību, atspēkojot dažāda veida dezinformāciju par Covid-19 pandēmiju. Tiesībsargs uzsvēra, ka šāda veida privātpersonu rīcība nebauda tiesību uz vārda brīvību aizsardzību, kā arī puda viedokli, ka nesodāmība attiecībā pret indivīdiem, kuri pārkāpuši normatīvos aktus un cenšas iebiedēt žurnālistus, nav pieļaujama un var radīt atturošu efektu vārda brīvībai.

Viedokļi tiesībsargājošām iestādēm

Pārskata periodā pēc to lūguma tiesībsargs sniedza vairākus atzinumus tiesībsargājošām iestādēm par personu īpaši aizskarošiem izteikumiem internetā, izvērtējot vārda brīvības ietvaru. Vairums atzinumu bija saistībā ar izteikumiem, kas satur naida runas pazīmes pret konkrētu tautību cilvēkiem.

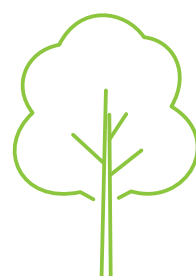
Vienā no šiem atzinumiem tiesībsargs konstatēja: lai gan kriminālprocess lietā bija ierosināts par personas izteikumiem par konkrētas tautības cilvēkiem, personas izteikumi saturēja arī naida runas pazīmes pret LGBT kopienu, uz ko tika vērsta tiesībsargājošās iestādes uzmanība. Tāpat tika sniegti atzinumi par interneta komentāriem, kuri glorificēja vardarbību un militāru agresiju, saturot pat aicinājumu uz bruņotu tautas sacelšanos.

Secināms, ka atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas pieejai izteikumi, kas nepārprotami aicina uz naidu, vardarbību (piemēram, holokausta noliegšana, vardarbības glorifikācija), netiek aizsargāti ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā ietvertajām tiesībām uz vārda brīvību. Attiecīgi šādi komentāri neietilpst arī Satversmes 100. pantā ietvertajās tiesībās uz vārda brīvību.

Viedoklis Satversmes tiesai

Tiesībsargs ir sniedzis viedokli Satversmes tiesas lietā Nr. 2021-34-01 par Krimināllikuma 82. panta pirmās daļas redakcijā, kas bija spēkā no 2013. gada 1. aprīļa līdz 2016. gada 10. maijam, atbilstību Satversmes 100. panta pirmajam teikumam, kā arī 2016. gada 21. aprīļa likuma "Grozījumi Krimināllikumā" pārejas noteikuma atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta otrajam teikumam.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

TIESĪBAS UZ ĪPAŠUMU

TIESĪBAS UZ ĪPAŠUMU

Ievads

Saistībā ar tiesībām uz īpašumu iedzīvotāji lielākoties vērsušies pie tiesībsarga individuālu aizskārumu gadījumos, piemēram, par īpašuma robežām, vēsturisku netaisnību īpašuma atgūšanā, būvvaldes, Valsts zemes dienesta, Valsts ieņēmumu dienesta rīcību, nodokļu jautājumiem, īpaši par iedzīvotāju ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa aprēķinu un piemērošanu.

Liela daļa iesniegumu par īpašuma tiesību iespējamo aizskārumu skar privāto tiesību jomu, tādēļ tiesībsargs šādas situācijas pēc būtības vērtēt nevar, tomēr var sniegt ieteikumu iespējamam problēmsituācijas risinājumam. Vērojams, ka vairumā gadījumu likumu nezināšana un termiņu nokavējums vai cita nepareiza rīcība ir novedusi pie īpašumu vai naudas līdzekļu zaudējuma. Tādējādi iedzīvotājiem ir svarīgi apzināties, ka viņu pašu aktīva un savlaicīga rīcība, iespējams, piesaistot juridiskās palīdzības sniedzēju, var sekmēt situācijas veiksmīgu noregulējumu.

Aizvien ievērojams skaits iedzīvotāju sūdzas par daudzdzīvokļu namu apsaimniekotāju rīcību. Tomēr arī šādos strīdos tiesībsargam nav iespējas iesaistīties. Kopumā daudzdzīvokļu namu apsaimniekošanas process ir sarežģīti noregulējams, jo tas ne vienmēr šķītīs taisnīgs ikvienam mājas iedzīvotājam, rēķinoties, ka namu apsaimniekotājs ņem vērā dzīvokļu īpašnieku kopības lēmumu, nevis katra atsevišķa dzīvokļa īpašnieka vēlmis. Tāpat dzīvokļu īpašniekiem ir svarīgi apzināties, ka tikai no viņu pašu aktīvas iesaistes, intereses un līdzdarbošanās lēmumu pieņemšanā būs atkarīgs viņu dzīvojamās mājas stāvoklis.

Rudens un ziemas periodā iedzīvotāji kā ik gadu vērsās pie tiesībsarga par nekustamam īpašumam piegulošas publiskā lietošanā esošas teritorijas kopšanu, uzskatot to par nesamērīgu apgrūtinājumu. Jāatzīst, ka minēto pienākumu jau vairākkārt ir vērtējusi Satversmes tiesa, atzīstot to par tiesisku un pareizu, tomēr pašvaldība nedrīkst savas autonomās funkcijas izpildi pilnībā uzlikt īpašniekiem. Tas nozīmē, ka tai ir jālīdzdarbojas šīs funkcijas izpildē, līdz ar to tiesībsargs ir uzsācis pārbaudi, kā un vai pašvaldības īsteno minēto līdzdarbību.

Pārskata periodā tiesībsargs aktīvi iesaistījās likumdevēja darbā saistībā ar trūkumiem labticīgā ieguvēja aizsardzības mehānismā kriminālprocesā, sniedzot arī savus priekšlikumus par iespējamiem risinājumiem. Jāatzīst, ka par problēmaspektiem tiesībsargs jau iepriekš bija informējis Tieslietu ministriju, tomēr, kamēr jautājums neguva publisku rezonansi, netika sadzirdēts.

Neskatoties uz vairākiem iepriekš sniegtiem atzinumiem, tiesībsargs atkārtoti konstatējis valsts pārvaldes nespēju sadarboties valstij piekritīgās bezmantnieka mantas pārņemšanā un ar to saistītu uzturēšanas izdevumu segšanā, kā rezultātā skartas privātpersonu, visbiežāk – citu daudzdzīvokļu māju īpašnieku, tiesības.

Tiesībsargs atzinīgi vērtē, ka pēc vairāk nekā desmit gadu laikā izteiktiem iebildumiem likumdevējs ir spējis pieņemt likumu par piespiedu dalītā īpašuma privatizētajās daudzdzīvokļu mājās izbeigšanu.

IESNIEGUMU STATISTIKA

Īpašuma atsavināšana	2
Tiesību uz īpašumu ierobežošana	31
Tiesību uz īpašumu aizsardzība, kad tiesības ierobežo cita persona	5
Tiesības uz īpašumu. Citi	54
Kopā	92

Iniciatīvas

Par labticīgā ieguvēja aizsardzību kriminālprocesā

Tiesībsargs sniedza viedokli Saeimas Juridiskajai komisijai par trūkumiem labticīgā ieguvēja tiesību aizsardzībā kriminālprocesā, norādot iespējamus risinājumus un papildus uzsverot, ka Latvijā nepastāv stingra preventīvā tiesībaizsardzības sistēma un valsts kontrole pār darījumiem ar nekustamo īpašumu nav efektīva. Tā rezultātā Saeima pieņēma grozījumus Kriminālprocesa likuma 360. pantā, paredzot: ja noziedzīgi iegūta manta ir nekustamais īpašums, kas ir piekritīgs valstij, šo mantu atstāj trešās personas īpašumā, ja tā ir šīs mantas labticīga ieguvēja un tās īpašuma tiesības ir nostiprinātas publiskā reģistrā.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Gadījumu analīze

Par nekustamam īpašumam piegulošas publiskā lietošanā esošas teritorijas kopšanu

Tiesībsargs secināja, ka ar Ventspils pilsētas domes²⁰ saistošajiem noteikumiem uzliktais pienākums kopt nekustamajam īpašumam piegulošu publiskā lietošanā esošu teritoriju, kas ir uz pusi lielāka nekā personas nekustamais īpašums, ir nesamērīgs. Izpildot tiesībsarga rekomendāciju, Ventspils valstspilsētas pašvaldība ir pieņēmusi grozījumus saistošajos noteikumos, paredzot papildu atvieglojumus šādās situācijās.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

²⁰ Pašvaldības nosaukums pirms administratīvi teritoriālās reformas.

Par finanšu nodrošinājuma apmēru par atkritumu apsaimniekošanas darbības atļauju nolietotu transportlīdzekļu pārstrādei vai reģenerācijai

Saistībā ar noteikumu par atkritumu apsaimniekošanas darbības atļauju, kas paredz nolietotu transportlīdzekļu pārstrādi vai reģenerāciju, iesniegt Valsts vides dienestam finanšu nodrošinājumu 100 000 eiro apmērā, tiesībsargs konstatēja, ka ar minētajām normām tiek ierobežotas personu tiesības uz īpašumu un netiek sasniegti abi izvirzītie mērķi – 1) vides jomā nodrošināt nolietoto transportlīdzekļu rezerves daļu otrreizēju izmantošanu un reģenerāciju, 2) vienlaikus samērīgi nodrošināt personas tiesības uz īpašumu. Tiesībsargs norādīja, ka valstij ir pienākums vienlīdz labā kvalitātē nodrošināt abu šo mērķu sasniegšanu, kā arī konstatēja, ka Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija likumdevēja noteiktajā termiņā nav izstrādājusi noteikumus, tādējādi pieļaujot labas pārvaldības principa pārkāpumu.

Jānorāda, ka līdz ar valdības noteikumiem īpašuma tiesību aizskārums ir novērsts, diferencējot finanšu nodrošinājuma apmēru atkarībā no atkritumu pārstrādes veida un apjoma.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

Par iestāžu bezdarbību saistībā ar valstij piekritīgu bezmantnieka mantu

Tiesībsargs jau 2013. un atkārtoti 2017. gadā vairākos atzinumos norādīja, ka par valstij piekritīgu bezmantnieka mantas komunālo maksājumu un apsaimniekošanas pakalpojumu izdevumu segšanu no brīža, kad minētie īpašumi tiek atzīti par valstij piekritīgiem, ir atbildīga Latvijas Republika, tādēļ pienākums norēķināties par minētajiem pakalpojumiem ir tām valsts pārvaldes iestādēm, kuras attiecīgajā laika posmā valsts vārdā rīkojās ar konkrētajiem īpašumiem.

Tiesībsargs konstatēja, ka pašvaldība ilgstoši nevar saņemt no valsts konkrēto īpašumu, jo ministrijas savstarpēji nevar vienoties, kuras ministrijas personā uz valsts vārda ir nostiprināms īpašums. Minētais rada gan personas tiesību uz īpašumu nepamatotu aizskārums, gan neatbilst labai pārvaldībai. Pēc tiesībsarga atzinuma dzīvokļa īpašums ir nodots pašvaldībai, un tā apņēmas segt nekustamā īpašuma apsaimniekošanas izdevumus, kas radušies līdz nekustamā īpašuma pārņemšanai pašvaldības īpašumā.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

Par īpašuma tiesību ierobežošanu un labas pārvaldības principa neievērošanu Gulbenes novada pašvaldības rīcībā

Tiesībsargs konstatēja, ka Gulbenes novada pašvaldība, neņemot vērā zemesgrāmatu ierakstus un citus īpašuma tiesības apliecinošus dokumentus, privātpersonai piederošu ceļu Valsts zemes dienesta kadastra informācijas sistēmā un ceļu reģistrā pierēģistrēja kā pašvaldības ceļu. Iemesls – lai saņemtu ceļa uzturēšanai mērķdotācijas no valsts.

[Tiesībsargs atzina](#), ka pašvaldība prettiesiski ir ierobežojusi privātpersonas īpašuma tiesības, un aicināja šo pārkāpumu novērst, tai skaitā izslēgt iesniedzējam piederošo ceļa posmu kā inženierbūvi no Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas un grozīt pašvaldības saistošos noteikumus par teritorijas plānojumu un izmantošanu. Turklāt tiesībsargs arī atzina, ka Gulbenes novada pašvaldības prettiesisko rīcību varēja novērst, ja Valsts zemes dienests, izskatot pašvaldības iesniegumu par ceļa reģistrāciju kadastra reģistrā, būtu rūpīgi izvērtējis visus tā rīcībā esošos (ar īpašuma tiesībām saistītos) dokumentus, bet iestāde rīkojusies formāli.

Jānorāda, ka pašvaldība tiesībsarga rekomendāciju ir [izpildījusi](#).

Par atkritumu stāvvadu slēgšanu daudzstāvu dzīvojamās mājās Rīgā

Tiesībsargs konstatēja, ka Rīgas dome,²¹ nosakot pienākumu daudzstāvu māju īpašniekiem slēgt atkritumu stāvvadus, ir pārkāpusi savas pilnvaras. Proti, pašvaldībai nav tiesību izlemt jautājumus, kurus saskaņā ar Dzīvokļa īpašuma likumu ir tiesīga izlemt vienīgi dzīvokļu īpašnieku kopība balsošanas rezultātā. Tiesībsargs neapšaubā ar pašvaldības noteikumiem iecerēto mērķu leģitimitāti un nepieciešamību, nedz arī to, ka tas veicinātu atkritumu šķirošanu, tomēr šādi lēmumi nevar tikt pieņemti *ultra vires*, tas ir, iestādei pārkāpjot tās kompetenci.

Šāda pašvaldības rīcība neatbilst Satversmes 1. un 105. pantam, kā arī Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. pantā nostiprinātajam labas pārvaldības principam. Tāpēc tiesībsargs aicināja pašvaldību izslēgt no saistošajiem noteikumiem konkrēto tiesību normu, tomēr tiesībsarga rekomendācija nav izpildīta.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

Viedokļi un pieteikumi Satversmes tiesai

Par netaisnīgu nodokļa aprēķinu saimnieciskās darbības veicējiem

2020. gadā tiesībsargs aicināja Saeimu novērst nodokļu reformas ietvaros ieviesto netaisnīgo noteikumu, kas uzliek par pienākumu saimnieciskās darbības veicējiem gadījumos, ja tie nav strādājuši ar peļņu, iedzīvotāju ienākuma nodokli maksāt no apgrozījuma. Vienīgais iemesls, kādēļ ir pieņemti šādi noteikumi, ir politiskā vienošanās, kuras rezultātā saimnieciskās darbības veicējiem uzlikts lielāks nodokļa slogs, tādējādi kompensējot ieņēmumu samazinājumu valsts budžetā, kas radies citu nodokļu reformas mērķu īstenošanas rezultātā. Tiesību norma ieviesta bez pietiekamiem un racionāliem apsvērumiem.

Tā kā likumdevējs netaisnīgo tiesību normu negrozīja, [tiesībsargs vērsās Satversmes tiesā](#), kas ierosināja lietu Nr. 2020-26-01, bet 2022. gada 7. janvārī [atzina](#), ka tiesību normā ietvertais īpašuma tiesību ierobežojums nav atbilstošs Satversmei.

Par privātīpašumā esošu ūdeņu publisko statusu

Tiesībsargs [sniedza viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2020-63-01](#) "Par Civillikuma I pielikuma (1102. pantam) "Publisko ezeru un upju saraksts" 1. nodaļas 34. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam". Tiesībsargs viedoklī norādīja, ka jēdziens "publiskie ūdeņi" nav sinonīms jēdzienam "valsts īpašums" un to nepārprotami nosaka Civillikuma 1104. pants. Tiesībsargs atzīmēja: lai valstij rastos īpašuma tiesība uz ūdeņiem, nepietiek vien ar attiecīgās ūdenstilpes nostiprināšanu Civillikuma I pielikumā, bet ūdenstilpe ir atsavināma īpašniekam, un par to izdarāms ieraksts zemesgrāmatā, ievērojot, ka atbilstoši Civillikuma 994. pantam par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā. Lai mainītu ūdenstilpes īpašumtiesības, ir piemērojama Civillikuma 1103. pantā noteiktā kārtība. Ar apstrīdēto normu konkrētai ūdenstilpei ir noteikts apgrūtinājums, kas atbilst Satversmes 105. pantam.

²¹ Pašvaldības nosaukums pirms administratīvi teritoriālās reformas.

Par pienākumu privātpersonai segt izdevumus par ceļu inženierbūvju pārvietošanu

[Sniedzot viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2020-59-01](#), tiesībsargs norādīja, ka tiesību norma, kas noteic, ka ceļu inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu pārvietošanu pēc pamatotas nekustamā īpašuma īpašnieka prasības veic par viņa līdzekļiem, rada nesamērīgu privātpersonas īpašuma tiesību ierobežojumu. Apstrīdētā norma nav nepieciešama leģitīmā mērķa – sabiedrības tiesību uz sabiedriskā transporta infrastruktūras uzturēšanu – sasniegšanai, un ir saskatāms vismaz viens alternatīvs risinājums – pušu vienošanās par ceļa inženierbūvju vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu pārvietošanas izmaksu sadali, kas rada mazāku privātpersonas tiesību ierobežojumu, turklāt pirmšķietami neprasa nesamērīgu ieguldījumu no valsts.

Par valsts atbalsta ierobežojumu elektroenerģijas ražotājiem

Tiesībsargs ir [sniedzis viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2020-52-01](#) "Par Elektroenerģijas tirgus likuma 31.4 panta pirmās daļas otrā teikuma atbilstību Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam teikumam," norādot, ka pieteicēju īpašumtiesību ierobežojums nav konstatējams, jo, lai arī apstrīdētā norma paredz īpašumtiesību ierobežojumu kā tādu, tomēr šī norma pēc būtības paredz, kāda kārtība ir jāizstrādā un jāpieņem Ministru kabinetam. Ministru kabinets apstrīdētās normas piemērošanas kārtību nav pieņēmis, līdz ar to atbilstoši Elektroenerģijas tirgus likuma pārejas noteikumu 77. punktam jāievēro līdzšinējā kārtība.

Satversmes tiesa pieņēma lēmumu par lietas izbeigšanu.

Savukārt, [sniedzot viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2020-53-01](#), tiesībsargs atzina, ka apstrīdētās normas, kas nosaka priekšlaicīgu atbalsta izmaksas pārtraukšanu, rada pieteikuma iesniedzēju īpašuma tiesību aizskārumu, kas izpaužas kā tādu apstākļu radīšana, kas var negatīvi ietekmēt pieteikuma iesniedzēju ekonomisko dzīvotspēju. Apstrīdētās normas nav nepieciešamas leģitīmā mērķa sasniegšanai. Likumdevējam ir jāparedz mehānisms, kura ietvaros ir iespējams ņemt vērā atbalsta saņēmēju individuālo situāciju un paredzēt pienācīgu un samērīgu kompensācijas mehānismu godprātīgiem atbalsta saņēmējiem, kuriem priekšlaicīga atbalsta izmaksas pārtraukšana radīs ekonomiskās dzīvotspējas apdraudējumu.

Tiesībsargs ieteica vērsties Eiropas Savienības Tiesā, lūdzot prejudiciālo nolēmumu par apstrīdēto normu saderīgumu ar Direktīvas 2018/2001 6. pantu un Direktīvas 2018/2001 mērķiem, kā arī lūgt Eiropas Komisijas viedokli par atbalsta, ko ražotāji saņēma pirms obligātā iepirkuma sistēmas ieviešanas, iekļaušanas kopējā atbalsta periodā pieļaujāmību, ņemot vērā, ka tā rezultātā 20 gadu atbalsta periods ražotājiem, kas saņēma cita veida atbalstu, tiek saīsināts.

Par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskācijas kārtību

[Sniedzot viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2021-18-01](#), tiesībsargs atzina, ka apstrīdētās normas neierobežo pieteicējas (kredītiestādes) īpašuma tiesības, jo attiecībā uz kredītiestādē noguldītajiem līdzekļiem īpašuma tiesības saglabājas noguldītājam, kurš, izlietojot savas tiesības rīkoties ar īpašumu, uz noteiktu laiku nodod to glabāšanā kredītiestādei, piešķirot arī tiesības ar to rīkoties un gūt no tās augļus, bet vienīgi likumā un līgumā noteiktajās robežās. Konfiskācija un kreditoru prasījumu apmierināšana kredītiestādes likvidācijas procesa ietvaros ir divi dažādi procesi ar būtiski atšķirīgu tiesisko pamatu, un tiesību subjektu tiesības un pienākumi to ietvaros nav salīdzināmi.

Attiecībā uz līdzekļu konfiskāciju valsts loma ir būtiski atšķirīga no kreditora lomas. Pieteicēja – kredītiestāde – nevar būt noziedzīgi iegūtu līdzekļu labticīga ieguvēja, kura nezināja un kurai nevajadzēja zināt par līdzekļu noziedzīgo izcelsmi, jo kredītiestādes tiešs pienākums ir noskaidrot klienta līdzekļu izcelsmi un jebkādu šaubu gadījumā par līdzekļu izcelsmi nepieļaut to nonākšanu finanšu sistēmā.

Par lielo tirdzniecības centru darbības ierobežojumiem Covid-19 apstākļos sk. šī ziņojuma sadaļā “Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību”.

Rekomendāciju izpilde

Par diskriminējošu tiesību normu nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piemērošanā Siguldas novadā sk. šī ziņojuma sadaļā “Diskriminācija un tiesiskā vienlīdzība”.

TIESĪBAS UZ DARBU

TIESĪBAS UZ DARBU

Ievads

Par nepamatotiem ierobežojumiem tiesībās uz darbu pārskata periodā iedzīvotāji visvairāk sūdzējušies par Covid-19 infekcijas ietekmē noteiktiem valdības ierobežojumiem (*par to sīkāk aprakstīts šī ziņojuma sadaļā "Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību"*).

Pie tiesībsarga arvien vērsās iedzīvotāji par problēmaspekciem, kas neietilpst tiesībsarga kompetencē, piemēram, par nepareizi aprēķinātu vai neizmaksātu darba algu, par virsstundu darba apmaksu, par atvaļinājumiem, par atstādināšanas vai atlaišanas pamatotību u. tml. Šādos gadījumos tiesībsargs var tikai abstrakti skaidrot situāciju un aicināt iesniedzēju savu tiesību aizsardzībai vērsties Valsts darba inspekcijā vai tiesā. Lielākas iespējas tiesībsargam vērtēt situāciju pēc būtības ir tad, ja darbinieks sūdzas par nodarbinātības apstākļiem valsts pārvaldē vai pašvaldībā.

Tiesību uz darbu kontekstā arvien tiek saņemti iesniegumi par nevienlīdzīgu un netaisnīgu attieksmi darba vidē, iespējamu darba devēja un kolēģu īstenotu psiholoģisko teroru (*papildus sk. sadaļā "Diskriminācija un tiesiskā vienlīdzība"*).

IESNIEGUMU STATISTIKA

Tiesības pildīt valsts dienestu	1
Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos	6
Tiesības uz atbilstošu darba samaksu	32
Tiesības uz atpūtu un brīvo laiku	9
Tiesības uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem	63
Arodbiedrību brīvība	1
Tiesības streikot	1
Tiesības uz darbu. Citi	136
Kopā	249

Iniciatīvas

Par grozījumiem Darba likumā

Tiesībsargs iebilda pret atsevišķiem priekšlikumiem likumprojektam par grozījumiem Darba likumā, tostarp par priekšlikumu, kas nosaka cilvēku ar invaliditāti pienākumu informēt darba devēju par savu invaliditāti pirms darba uzsākšanas, norādot, ka šāda kārtība var radīt pamatu atšķirīgai attieksmei, jo nevienai citai grupai, kurai Darba likumā ir noteiktas īpašas tiesības, nav pienākuma, slēdzot darba līgumu, paziņot par savu īpašo situāciju (piemēram, mazu bērnu vai grūtniecību).

Otrs priekšlikums attiecās uz transporta nozarē strādājošo norīkošanu nakts darbā, nosakot, ka turpmāk darbinieku, kuram ir bērns līdz trīs gadu vecumam, varētu norīkot nakts darbā bez viņa piekrišanas. Attiecībā uz bērna interesēm tiesībsargs norādīja, ka šajā gadījumā netieši tiek skartas bērna intereses, tādēļ nav pieļaujams regulējums, kas potenciāli rada apdraudējumu bērna drošībai. Gadījumā, ja saskaras ekonomiskās intereses un bērna intereses, priekšroka noteikti dodama bērna interesēm.

Saeimas atbildīgās komisijas sēdes gaitā pirmais priekšlikums tika atsaukts, savukārt par otro priekšlikumu deputāti vienbalsīgi nobalsoja "pret".

Par minimālo valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu ietekmi uz cilvēku ar invaliditāti nodarbinātību sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēku ar invaliditāti tiesības".

Gadījumu analīze

Par darba ņēmēju tiesisko interešu aizsardzību sprieduma izpildes un maksātnespējas procesa ietvaros

[Tiesībsargs pārbaudes lietā konstatēja](#), ka pēc sprieduma par darba samaksas piedziņu spēkā stāšanās gandrīz pusotru gadu tas atradās izpildē pie zvērināta tiesu izpildītāja, kur veselu gadu pirms izpildraksta izsniegšanas atpakaļ piedzinējam zvērināts tiesu izpildītājs izpildu darbības nebija veicis. Konkrētais gadījums izgaismoja būtisku darba ņēmēju tiesību aizsardzības mehānisma trūkumu. Proti, veicot piedziņu ilgāk par 12 mēnešiem kopš sprieduma spēkā stāšanās, darbinieks (it īpaši gadījumos, kad parādniekam nav mantas, uz ko vērst piedziņu) var zaudēt tiesības saņemt izmaksas no darbinieku prasījumu garantiju fonda sakarā ar novēloti ierosinātu maksātnespējas procesu.

Tiesībsargs aicināja Tieslietu ministriju apsvērt iespēju iekļaut minētajā normā vispārējo civiltiesiskā apgrozījuma termiņu (10 gadus) vai paredzēt, ka likumā noteiktajā 12 mēnešu termiņā netiek ieskaitīts laika posms, kad izpildu lieta ir atradusies pie zvērināta tiesu izpildītāja, vai pilnveidot Civilprocesa likumā nostiprināto piespiedu piedziņas procesu.

Tiesībsarga rekomendācijas ir [nemtas vērā](#).

Par darba devēja tiesībām iegūt informāciju par darbinieka bērna veselību

Tiesībsarga birojā vērsās iedzīvotājs, aktualizējot jautājumu, vai darba devējs ir tiesīgs vērsties pie darbinieka ģimenes ārsta, lai uzzinātu darbinieka bērna veselības stāvokli situācijā, kad darbinieka bērns bieži slimo un darbinieks attiecīgi bieži atrodas ar to saistītā darbnespējā.

Tiesībsargs vērsa uzmanību, ka darba devējam šādu tiesību nav. Ja darba devējs neuzticas ģimenes ārsta izsniegtajām darbnespējas lapām, tam ir tiesības vērsties Veselības inspekcijā ar iesniegumu, lūdzot izvērtēt to izdošanas pamatotību.

Viedokļi tiesai

Par ierobežojumu amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi saņemt piemaksu par darbu svētku dienās

Tiesībsargs ir [sniedzis viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2021-07-01](#) par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma normām, kas nosaka ierobežojumu amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi saņemt piemaksu par darbu svētku dienās. Tiesībsargs norādīja, ka ar apstrīdēto normu nepamatoti ir ierobežotas amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm Satversmes 107. pantā garantētās tiesības uz atbilstošu samaksu, savukārt Satversmes 91. pants netiek pārkāpts, ņemot vērā, cik sevišķas un svarīgas funkcijas pilda lekslietu ministrijas sistēmas iestāžu un leslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonas, tās nevar salīdzināt ar darbiniekiem, kas ir nodarbināti uz privāttiesisku līgumu pamata, un citiem nodarbinātajiem, kuri veic darbu saskaņā ar Atlīdzības likuma normām.

Satversmes tiesa apstrīdēto normu atzina par neatbilstošu Satversmes 107. pantam.

Par koledžas direktora amatam noteikto dienesta pakāpi

Tiesībsargs ir [sniedzis viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2020-66-03](#) par nosacījumu, ka koledžas direktora amatu var ieņemt tikai persona ar augstāko speciālo dienesta pakāpi. Tiesībsargs norādīja, ka valsts dienestā esošām personām ir noteikti īpaši tiesību ierobežojumi un pienākumi, t. sk. amata ieņemšanai nepieciešamā dienesta pakāpe. Iestādes, kurās strādā amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, pēc būtības nodrošina svarīgas valsts funkcijas, kas saistītas ar valsts drošību, sabiedrisko drošību, kārtību un glābšanas darbu veikšanu. Tādēļ amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm var noteikt plašākus ierobežojumus, lai nodrošinātu to pieejamību un gatavību dienesta pienākumu pildīšanai. Ņemot vērā minēto, amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm nevar salīdzināt ar citiem nodarbinātajiem, kuriem piemērojamas Darba likuma normas. Līdz ar to nav konstatējams ne Satversmes 91., ne 106. panta pārkāpums.

TIESĪBAS UZ SOCIĀLO DROŠĪBU

TIESĪBAS UZ SOCIĀLO DROŠĪBU

Ievads

Vērtējot iedzīvotāju iesniegumus sociālās drošības jomā, aizvien liels skaits iesniegumu ir saistīts ar pašvaldību sniegto sociālo palīdzību un pakalpojumiem. Veicot situācijas izvērtējumu, tiesībsargs visbiežāk konstatējis neskaidru komunikāciju, pašvaldībai pietiekami neizskaidrojot klientam pašvaldības rīcību vai pieņemtos lēmumus.

Iedzīvotāju ieskatā, aizvien ir konstatējama netaisnība vecuma pensijas aprēķinā, uzstājot uz nepieciešamību atjaunot piemaksas pie pensijas par darbu padomju gados, kā arī īpaši novērtēt darbu kaitīgos apstākļos.

Lai gan, sākot ar 2021. gadu, Satversmes tiesas nolēmumu rezultātā valdība ievērojami palielināja minimālo ienākumu līmeņus, arvien no cilvēkiem ar vizuālākajiem ienākumiem tiek saņemti iesniegumi, ka ienākumu apmērs liedz tiem pilnvērtīgu uzturu, iegādāties medikamentus un nepieciešamās preces.

IESNIEGUMU STATISTIKA

Valsts sociālā apdrošināšana → pensiju apdrošināšana	38
Valsts sociālā apdrošināšana → apdrošināšana pret bezdarbu	16
Valsts sociālā apdrošināšana → invaliditātes apdrošināšana	12
Valsts sociālā apdrošināšana → maternitātes un slimības apdrošināšana	17
Valsts sociālie pabalsti	83
Valsts sociālais atbalsts, pakalpojumi	39
Sociālā rehabilitācija	1
Pašvaldības sociālais atbalsts, pakalpojumi	78
Sociālais atbalsts, citi	55
Kopā	339

Iniciatīvas

Par Satversmes tiesas spriedumu izpildi labklājības jomā

Satversmes tiesas nolēmumu rezultātā no 2021. gada valdība ievērojami palielināja minimālo ienākumu līmeņus, kas kopumā deva nebijušu uzlabojumu sociālās drošības jomā. Sociālajai drošībai jau 2021. gadā papildus tika iedalīti 95,7 miljoni eiro; būtiski palielināts GMI, trūcīguma un maznodrošinātības līmenis, minimālās pensijas un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts; ieviests vienots mājokļa pabalsts visā valstī. Tā rezultātā, piemēram, trūcīgo personu skaits vien izmainījās no 37,5 tūkstošiem iedzīvotāju 2020. gadā uz 64,4 tūkstošiem 2021. gadā.²² Minētais nozīmē to, ka tādējādi daudz lielāks skaits iedzīvotāju, kam tas iepriekš bija liegts, varēja saņemt valsts un pašvaldības sociālo palīdzību un pakalpojumus.

Tomēr tiesībsargs jau iepriekš attiecībā uz minimālo ienākumu apmēru norādīja, ka likumdevējs, bez objektīva pamatojuma likumā ierakstot noteiktu konkrētu pabalsta (pensijas) skaitlisko apmēru ar apsoltījumu to pārskatīt ne retāk kā reizi trijos gados, nav izpildījis Satversmes tiesas nolēmumus ietvertās atziņas.

Satversmes tiesa ir īpaši uzsvērusi, ka tieši likumdevēja pienākums ir definēt minimālo ienākumu sliekšņu noteikšanas metodes pamatprincipus, kas ietver minimālo ienākumu sliekšņu pietiekamību un to periodisku pārskatīšanu, uzsverot, ka valsts rīcības brīvība, lemjot par sociālās palīdzības minimumu, ir ierobežota. Valstij sava izvēle sociālās palīdzības minimuma noteikšanā un šajā sakarā izdarītā konceptuālā izšķiršanās ir pienācīgi jāpamato.

Šobrīd valdība [Plānā minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2022.-2024. gadam](#) ir apņēmusies, sākot ar 2023. gadu, uzlabot ieviesto sistēmu: mainīt minimālo ienākumu sliekšņu noteikšanas principus, piesaistot tos sociālekonomiskam rādītājam un nostiprinot to likumā; noteikt ikgadēju minimālo ienākumu sliekšņu pārskatīšanu. Tiesībsargs neatlaidīgi seko līdzi, lai valdības apņēmības patiešām realizētos dzīvē.

Par sociālo drošību Covid -19 krīzes apstākļos sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību".

Viedokļi tiesai

Par ģimenes valsts pabalstu, jauniešiem apgūstot augstāko izglītību

Pārskata periodā [tiesībsargs sniedza viedokli](#) Administratīvajai rajona tiesai lietā par Valsts sociālo pabalstu likuma 6. panta otrās daļas 2. apakšpunkta atbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam un 109. pantā ietvertajām tiesībām uz sociālo nodrošinājumu, ciktāl tas neparedz ģimenes valsts pabalsta piešķiršanu par bērniem, kuri ir vecāki par 15 gadiem, nav stājušies laulībā un mācās augstākās izglītības iestādē.

²² Datu avots: "[Plāns minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2022.-2024.gadam](#)".

Tiesībsargs atzina, ka regulējums, kas paredz ģimenes valsts pabalsta izmaksu vecākiem līdz brīdim, kamēr bērns sasniedz 20 gadu vecumu, ar nosacījumu, ka līdz šim vecumam bērns turpina iegūt vispārējo vidējo vai profesionālo izglītību, ir samērīgs un atbilstošs Satversmes 109. pantam. Vecāki, kas uztur bērnu, kas turpina iegūt pamata un vidējo izglītību, neatrodas vienādā un salīdzināmā situācijā ar vecākiem, kuri uztur bērnu, kas turpina mācības augstākās izglītības iestādē, jo pamata un vidējās izglītības iegūšanas process, salīdzinot ar augstākās izglītības iegūšanas modeli, neparedz iespējas bērnam iesaistīties darba gaitās, saņemt dažādus speciāli augstākās izglītības iegūšanai paredzētos atbalsta mehānismus (granti, stipendijas) un aizdevumus studijām.

TIESĪBAS UZ MĀJOKLI

TIESĪBAS UZ MĀJOKLI

Ievads

Pārskata periodā mājokļa jautājumos daudzdzīvokļu māju iedzīvotāji visvairāk sūdzējušies par apsaimniekotāju/pārvaldnieku rīcību, nesniedzot pietiekamu un izvērstu skaidrojumu par savu darbību, par neskaidriem un nesaprotamiem rēķiniem, uzspiesti renovācijas izdevumiem, ūdens zuduma starpību un citiem. Šādos gadījumos tiesībsargs var tikai sniegt skaidrojumu par iespējamo rīcību, bet tam nav tiesību pēc būtības iejaukties dzīvokļa īpašnieka un apsaimniekotāja/pārvaldnieka attiecībās, jo tās vērtējamās kā privāttiesiskas. Tāpat iedzīvotāji ir sūdzējušies par pašvaldības atteiktu palīdzību mājokļa jomā vai palīdzības ietvaros saņemtā mājokļa kvalitāti.

Gada sākumā tiesībsargs saņēma vairāku iedzīvotāju iesniegumus, kuros viņi pauda sašutumu par Dzīvojamo telpu īres likumu, kas maijā nomainīja iepriekšējo likumu. Tiesībsargs norādīja, ka līdz ar jaunā likuma spēkā stāšanos nevienu no mājokļa neizliks. Tam joprojām būs nepieciešams tiesas spriedums vai tiks piemērota saistību bezstrīdus piespiedu izpilde – tas gan attieksies tikai uz tiem īres līgumiem, kas būs reģistrēti zemesgrāmatā, kā arī pastāvēt noteiktiem kritērijiem. Likums veidots, lai sakārtotu īres tirgu un izveidotu vienotu kārtību, proti, paredzot iespēju īres līgumus reģistrēt zemesgrāmatā. Plānots, ka tas mazinās ēnu ekonomiku un padarīs īres tirgu pieejamāku sabiedrībai. Jāņem vērā, ka personai tiesības un saistības ir jāpilda labā ticībā, tādējādi tiesībsargs iestājas par tiesisku kārtību, kas sakārtotu mājokļu jomu un veicinātu īres tirgus attīstību. Visticamāk, ka tas notiks ilgtermiņā, tomēr tiesiska un skaidra kārtība būs ieguvums sabiedrībai kopumā.

IESNIEGUMU STATISTIKA

Palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā → reģistrēšana palīdzības saņemšanai	8
Palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā → dzīvojamās telpas piedāvāšanas un izīrēšanas kārtība	7
Palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā → piedāvātā mājokļa kvalitāte	9
Palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā → izslēgšana no palīdzības reģistra	2
Palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā → citi	8
Izlikšana no mājokļa → izlikšanas tiesiskais regulējums	7
Izlikšana no mājokļa → tiesas nolēmuma izpilde	1
Izlikšana no mājokļa → citi	5
Izīrētāja un īrnieka tiesiskās attiecības → lietošanas tiesības uz konkrētu dzīvojamo telpu	4
Izīrētāja un īrnieka tiesiskās attiecības → denacionalizēto namu īrnieki	2
Izīrētāja un īrnieka tiesiskās attiecības → īres līguma nosacījumi	2
Izīrētāja un īrnieka tiesiskās attiecības → pakalpojumu nodrošināšana	6
Izīrētāja un īrnieka tiesiskās attiecības → citi	12
Dzīvokļa īpašnieka un apsaimniekotāja tiesiskās attiecības	24
Kopā	97

Iniciatīvas

Par īres mājokļu pieejamības uzlabošanu

Pienācīgs mājoklis drošā dzīves vidē ir uzskatāms par cilvēka pamatvajadzību. Ņemot vērā, ka pastāv daudz lielāks pieprasījums pēc zemu izmaksu īres mājokļiem nekā ieplānots Atveseļošanas un noturības mehānisma plānā, kā arī lai izpildītu Latvijas Nacionālajā attīstības plānā noteikto, tiesībsargs [nosūtīja vēstuli](#) Finanšu ministrijai ar aicinājumu Atveseļošanas un noturības mehānisma plānā atvēlēt vairāk finanšu resursu, ieplānojot lielāku skaitu īres mājokļu būvniecību, kas būtu pieejami iedzīvotājiem ar vidējiem un nelieliem ienākumiem.

Par ģimeņu tiesību atjaunošanu uz savu mājokli

Tiesībsargs konstatēja, ka jautājumā, kas attiecas uz ģimeņu tiesību atjaunošanu jeb restitūciju, ir nepieciešams atkārtoti vērst tiesību aizsardzības iestāžu uzmanību uz Valsts policijas 2014. gada 2. oktobra vadības uzdevumu (Nr. 20/26348), ko Valsts policijas amatpersonas acīmredzami ignorē, tādējādi joprojām nenodrošinot ģimeņu efektīvu tiesību aizsardzību un pārkāpjot ģimeņu tiesības uz mājokļa neaizskaramību.

Tiesībsargs vērsās pie Valsts policijas priekšnieka un ģenerālprokurora ar lūgumu nodrošināt Valsts policijas amatpersonu pienācīgu izpratni par saviem pienākumiem ģimeņu tiesību aizsardzības jomā. Savukārt iekšlietu ministram tiesībsargs lūdz apsvērt, vai, ņemot vērā regulārās iedzīvotāju sūdzības par ģimeņu tiesību pienācīgu nenodrošināšanu uz sava mājokļa neaizskaramību un Valsts policijas vadības uzdevumā noteikto pienākumu neizpratni vai ignorēšanu, būtu nepieciešams izstrādāt grozījumus normatīvajos aktos, tādējādi likuma līmenī nepārprotami nostiprinot Valsts policijas pienākumus ģimeņu tiesību atjaunošanā jeb restitūcijā.

Amatpersonas norādīja, ka ar jauno Dzīvojamo telpu īres likumu, kas stājās spēkā 2021. gada 1. maijā, situācijai šajā jautājumā vajadzētu uzlaboties un Valsts policija pēc jaunā īres likuma spēkā stāšanās aktualizēs policijas darbinieku rīcības aprakstu tiesību un pienākumu izpildē iespējamās izīrētāju un ģimeņu konfliktu gadījumos.

Tiesībsarga vēstule pieejama [šeit](#).

Par nepieciešamiem grozījumiem likumā "Par palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā" attiecībā uz bez vecāku gādības palikušiem bērniem sk. šī ziņojuma sadaļā "Bērnu un jauniešu tiesības".

TIESĪBAS UZ VESELĪBAS AIZSARDZĪBU

TIESĪBAS UZ VESELĪBAS AIZSARDZĪBU

Ievads

Pārskata periodā iedzīvotāji visvairāk sūdzējušies par valsts īstenoto politiku Covid-19 pandēmijas apkarošanā, apšaubot gan vakcīnu pret Covid-19, gan sejas masku kvalitāti un efektivitāti, līdz pat argumentācijai, ka vakcīna ir kaitīga cilvēka veselībai (*par to sīkāk aprakstīts šī ziņojuma sadaļā "Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību"*).

Salīdzinoši maz sūdzību saņemts par to, ka Covid-19 noteikto ierobežojumu dēļ iedzīvotāji nav varējuši piekļūt citiem veselības aprūpes pakalpojumiem. Iedzīvotāji arvien sūdzējušies par, viņuprāt, pieļautām kļūdām ārstēšanas procesā un ārstniecības personu attieksmi.

Atsevišķos gadījumos iedzīvotāji aizvien norādījuši arī uz tādām sistēmiskām problēmām kā ārstniecības pakalpojumu nepieejamība, medikamentu kompensācijas atteikums vai augstie līdzmaksājumi (īpaši onkoloģisko saslimšanu gadījumos).

IESNIEGUMU STATISTIKA

Ārstniecības kvalitāte	14
Medicīnisko pakalpojumu pieejamība un apjoms	35
Medicīniskās informācijas pieejamība un konfidencialitāte	11
Tiesības uz veselības aizsardzību. Citi	242
Tiesības uz veselības aizsardzību, kad tiesības ierobežo cita persona	2
Kopā	304

Iniciatīvas

Par atbalstu speciālās pārtikas iegādei

Tiesībsargs, veicot izpēti par speciālās pārtikas nepieciešamību un pieejamību, secināja, ka ir jāizstrādā tiesiskais mehānisms, kura ietvaros tiks veikts diagnožu izvērtējums un noteikts, kuras diagnozes gadījumā un ar kādiem nosacījumiem personai pienāktos valsts atbalsts speciālās pārtikas iegādei. Tiesībsarga ieskatā, primāri ir nepieciešams rast iespēju sniegt atbalstu tām personām, kuru diagnozes un veselības stāvokļa dēļ šāda pārtika ir nepieciešama veselības stāvokļa uzlabošanai vai dzīvības funkciju uzturēšanai, un tās lietošana var būtiski uzlabot zāļu terapijas efektivitāti, ko apliecina attiecīgās specialitātes ārstu atzinums.

Tiesībsargs aicināja valdību izvērtēt un informēt, kādi pasākumi var tikt īstenoti, lai nodrošinātu, ka personas, kurām perorāli lietojamās speciālās pārtikas lietošana ir nepieciešama un medicīniski pamatota, vajadzības gadījumā spēj saņemt valsts atbalstu tās iegādei. Valdība apsolījusi vērtējumu sniegt līdz 2022. gada 1. jūnijam.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

Par pacientu prioritizēšanu ārkārtējās situācijas laikā sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību". Savukārt par stomatologa pakalpojumu pieejamību personām, kurām piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēku ar invaliditāti tiesības".

Viedokļi tiesai

Par trūkumiem kompensējamo medikamentu sistēmā

Pēc Administratīvās rajona tiesas lūguma tiesībsargs sniedza viedokli par to, vai personai ir kompensējami konkrēti medikamenti, ja trīs citos identiskos gadījumos pieņemti labvēlīgi lēmumi.

Tiesiskās vienlīdzības princips nerada tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi, ja salīdzināmā situācija ir prettiesiska. Ja viens ieguvis kādu prettiesisku labumu, tad otrs nevar no Satversmes 91. panta atvasināt sev tiesības arī iegūt šādu prettiesisku labumu, jo tiesību sistēma ir vērsta uz to, lai ierobežotu, nevis izvērstu prettiesiskas situācijas, – arī ja atsevišķos gadījumos persona, kas atrodas salīdzināmajā situācijā, balstoties uz tiesiskās palāvības principu, iegūto prettiesisko labumu var paturēt.²³ Tātad no tiesiskās vienlīdzības principa satura neizriet, ka vienlīdzība varētu pastāvēt prettiesiskumā.

Vienlaikus tiesībsargs norādīja, ka veselības aprūpe kopumā uzskatāma par augsta riska nozari. Cilvēks ir ļoti komplicēts organisms, tādēļ gan slimības simptomi, gan reakcija uz ārstēšanu izpaužas atšķirīgi. Šādos apstākļos Latvijā izveidotā kompensējamo medikamentu sistēma rada Satversmes 111. panta aizskārumu, ciktāl tā neparedz kompensāciju gadījumā, ja diagnoze ir atzīta par tādu, par ko pienākas kompensācija, kompensējamo zāļu sarakstā ir iekļautas zāles un medicīniskās ierīces attiecīgās diagnozes ārstēšanai, tomēr tās saskaņā ar ārstu konsilija lēmumu nav piemērotas personas dzīvības funkciju uzturēšanai, līdz ar to personai nepieciešamas citas zāles, kas netiek kompensētas. Vienlaikus tiesībsargs aicināja tiesu apsvērt iespēju vērsties Satversmes tiesā, jo atkarībā no tās sprieduma būs izlemjams jautājums par labvēlīga administratīvā akta izdošanu pieteicējam.

Par piespiedu vakcinācijas aizlieguma ierakstīšanu Satversmē, grozījumiem Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā, kā arī pacientu prioritizēšanu ārkārtējās situācijas laikā un vakcinācijas avīzi minoritāšu valodās sk. šī ziņojuma sadaļā "Cilvēktiesības saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību".

²³ Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu. Par līdztiesību likuma un tiesas priekšā, un diskriminācijas aizliegumu. Par Satversmes 91. pantu. Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 8. maijs, Nr. 68.

TIESĪBAS UZ LABVĒLĪGU VIDI

TIESĪBAS UZ LABVĒLĪGU VIDI

Ievads

Saistībā ar tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē secināms, ka iedzīvotāji pievērš arvien lielāku uzmanību apkārt notiekošajam un videi, kurā tie dzīvo.

Pārskata gadā iedzīvotāji vērsušies pie tiesībsarga par traucējošu troksni, norādot gan uz kaimiņu radītu sadzīvisku troksni, gan rūpniecisku troksni no būvdarbiem, kā arī troksni no autoceļa un auto-moto trasēm.

Iedzīvotājiem ir būtiski, kas atrodas to dzīvesvietas tuvumā, tādējādi saņemtas sūdzības gan par plānotu vēja parku, automazgātavas, alus ražotnes izbūvi, kā arī par sporta laukumu mājas pagalmā. Iedzīvotāji iebilduši pret transporta kustību pilsētas vēsturiskajā centrā, koku un krūmu izciršanu, atkritumu nelikumīgu noglabāšanu un tamlīdzīgi.

Tiesībsargs atzinīgi vērtē gadījumus, ja cilvēki ziņo par pārkāpumiem vides jomā, ja tas skar ne tikai paša iesniedzēja, bet arī plašākas sabiedrības intereses.

Gadījumu analīze

Par satiksmes drošību Granīta ielā, Rīgā

Pārbaudes lietā tiesībsargs konstatēja, ka Rīgas dome²⁴ ilgstoši ignorēja satiksmes drošības situāciju Granīta ielā, Rīgā, kas radīja risku gājēju un velobraucēju veselībai un dzīvībai intensīvas satiksmes un nesakārtotas infrastruktūras dēļ. Pašvaldība rīcības trūkumu pamatoja ar finansējuma nepietiekamību.

Tiesībsargs atzinumā norādīja, ka pašvaldība nav izpildījusi pienākumu proaktīvi rīkoties, lai savas kompetences ietvaros nodrošinātu iedzīvotāju Satversmes 115. pantā paredzētās tiesības uz labvēlīgu vidi. Tiesībsargs rekomendēja veikt nepieciešamos pasākumus, lai pārlicinātos par satiksmes drošības riskiem Granīta ielā un potenciālo apdraudējumu cilvēku dzīvībai un veselībai, tostarp izvērtēt nepieciešamību pasūtīt ielas drošības auditu, kā arī iekļaut Granīta ielu Rīcības plānā 2021.–2027. gadam, nodrošinot sabiedrībai informāciju par situāciju Granīta ielā, kas izriet no Satversmes 115. pantā ietvertā pašvaldības pienākuma nodrošināt personas tiesības uz vides informāciju un sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā.

Pašvaldība rekomendāciju ir izpildījusi, pasūtot Granīta ielas drošības auditu, kā arī projekta "Rail Baltica" ietvaros ir paredzēta gājēju un velobraucēju infrastruktūras izbūve.

²⁴ Pašvaldības nosaukums pirms administratīvi teritoriālās reformas.

Par automazgātavu Rojā

Pārbaudes lietā tiesībsargs secināja, ka Rojas novada pašvaldība²⁵ ir izpildījusi pienākumu rīkot sabiedrisko apspriešanu par automazgātavas būvniecību pirms būvatļaujas izsniegšanas, taču pirmšķietami nav pietiekami skaidrojusi sabiedrībai lēmumu par automazgātavas būvniecības vietas izvēli, kā arī nav veikusi visus nepieciešamos pasākumus satiksmes organizācijai automazgātavas apkaimē.

Ņemot vērā sabiedriskās apspriešanas laikā izteiktos apsvērumus un pašvaldības atzītās bažas par satiksmes drošību automazgātavai piegulošajā teritorijā, tiesībsargs aicināja pašvaldību nodrošināt, ka tiek veikta saskaņošana ar atbildīgajām iestādēm un ceļa infrastruktūras nepieciešamā pielāgošana pirms būvniecības sākšanas.

²⁵ Pašvaldības nosaukums pirms administratīvi teritoriālās reformas.

CILVĒKU AR INVALIDITĀTI TIESĪBAS

CILVĒKU AR INVALIDITĀTI TIESĪBAS

Ievads

Kaut Satversmes tiesas nolēmumu rezultātā valdība ievērojami palielināja minimālo ienākumu līmeņus, arvien no cilvēkiem ar invaliditāti tiek saņemti iesniegumi saistībā ar ienākumu apmēru, kas liedz tiem saņemt pilnvērtīgu uzturu, iegādāties medikamentus, nepieciešamās preces, algot aprūpētāju.

Pārskata periodā norisinājās aktīva diskusija par jaunā asistenta pakalpojuma modeli, kurā ir gan plusi, gan mīnusi. Kopumā tiesībsargs izmaiņas vērtē pozitīvi, tomēr pakalpojums ir pilnveidojams, lai to pienācīgā apmērā saņemtu arī cilvēki, kas nav iesaistīti valdības noteiktajās regulārajās aktivitātēs, tomēr vēlas saglabāt aktīvu dzīvesveidu savu spēju robežās.

Tiesībsargs atzinīgi vērtē arī likumdevēja pieņemtos grozījumus Dzīvokļa īpašuma likumā, kas novērš situāciju, kurā personas brīvas pārvietošanās iespējas bija atkarīgas no kaimiņu labvēlības. Lai arī bieži vien personu rīcībā nav pietiekamu līdzekļu, lai saviem spēkiem izbūvētu uzbrauktuvi vai pandusu un pašvaldības līdzfinansējums ir nepietiekams, tomēr, tiesībsarga ieskatā, ar grozījumiem ir likvidēts viens no galvenajiem šķēršļiem, kas ierobežoja personas brīvu pārvietošanos.

Attiecībā uz cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem tiesībsargs arvien uzsver nepieciešamību pievērst lielāku atbildīgo institūciju uzmanību aizgādības jautājumiem, ikviena cilvēka tiesībām dzīvot sabiedrībā, mērķtiecīgi mazinot institucionālo aprūpi un veicinot sabiedrībā balstītu pakalpojumu daudzveidību un attīstību.

IESNIEGUMU STATISTIKA

Invaliditātes piešķiršana	3
Personas ar invaliditāti integrācija, vides pieejamība	11
Tiesības uz medicīnisko rehabilitāciju	4
Personas ar invaliditāti tiesības. Citi	73
Kopā	91

Iniciatīvas

Dalība Cilvēku ar invaliditāti tiesību darba grupā

2021. gada 3. decembrī, Starptautiskajā cilvēku ar invaliditāti dienā, Eiropas Nacionālo cilvēktiesību institūciju tīkla (ENNHRI) ikgadējā sanāksmē Tiesībsarga birojs tika ievēlēts Pasaules Nacionālo cilvēktiesību institūciju (GANHRI) Cilvēku ar invaliditāti tiesību darba grupas sastāvā.

Šajā darba grupā ir tikai astoņas nacionālās cilvēktiesību institūcijas no visas pasaules, pa divām no katra reģiona, un Latvija kopā ar Īriju turpmākos trīs gadus darba grupā pārstāvēs Eiropu. Dalībai šajā darba grupā var tikt apstiprinātas tikai institūcijas ar "A" statusu, kas Tiesībsarga birojam ir jau kopš 2015. gada. Savukārt jau kopš 2010. gada tiesībsargs uzrauga ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesību ievērošanu Latvijā.

Iepriekšējos periodos darba grupa galvenokārt ir strādājusi pie ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesību uzraudzības mehānismu pilnveides. Latvijas Tiesībsarga biroja mērķis ir uzsvērt digitalizācijas un moderno tehnoloģiju, tai skaitā mākslīgā intelekta, nozīmi ikdienā, īpaši domājot par risinājumiem, lai cilvēki ar invaliditāti varētu līdzdarboties vienlīdzīgi ar citiem.

Diskusija "Cilvēki ar invaliditāti un digitālie risinājumi. No lietotāja par radītāju"

Jau 2018. gadā UNESCO [norādīja](#), ka digitālo prasmju vajadzības ir pieaugušas no "nepieciešamas pēc izvēles" uz "kritiski nepieciešamas". Turklāt augstāks digitālo prasmju līmenis uzlabo iespējas konkurēt darba tirgū. Covid-19 pandēmijas ietekmē daudzās nodarbinātības jomās notika ļoti strauja digitalizācija, kā rezultātā nācās ātri apgūt dažādu platformu un digitālo rīku lietošanu, lai varētu turpināt darbu, uzturēt saziņu ar ģimeni un draugiem, kolēģiem un paziņām. Tāpat tika radīti jauni digitālie rīki.

ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām paredzētās tiesības nodarbinātības jomā attiecas uz darbu arī tehnoloģiju jomā. Tādēļ tiesībsargs aicināja cilvēkus ar invaliditāti no digitālo tehnoloģiju lietotājiem kļūt arī par to veidotājiem, Starptautiskajā cilvēku ar invaliditāti dienā aicinot uz tiešsaistes diskusiju "[Cilvēki ar invaliditāti un digitālie risinājumi. No lietotāja par radītāju](#)".

Diskusijas ieraksts pieejams [šeit](#).

Diskusija par asistenta pakalpojuma jauno modeli

Valdības noteikumi no 2021. gada 1. jūlija ieviesa jaunu asistenta pakalpojuma piešķiršanas un administrēšanas modeli. Tā kā tiesībsargs bija saņēmis vairāku nevalstisko organizāciju pārstāvju norādījumus, ka jaunā kārtība ievērojami pasliktinās cilvēku ar invaliditāti situāciju, tiesībsargs rīkoja tiešsaistes diskusiju, piedaloties NVO un Labklājības ministrijas pārstāvjiem.

Diskusijā noskaidrots, ka jaunā kārtība ievērojami uzlabos situāciju personām ar invaliditāti, kas savā ikdienā aktīvi iesaistās darba vai mācību gaitās, nodarbojas ar olimpisko sportu, veic brīvprātīgo darbu, apmeklē dienas centru vai specializētās darbnīcas, proti, attiecībā uz viņiem ir likvidēta virkne birokrātisku procedūru, pakalpojums kļuvis vieglāk administrējams un izmantojams. Tomēr jaunā kārtība pasliktina situāciju cilvēkiem ar smagu vai ļoti smagu invaliditāti, kas nespēj iesaistīties valdības noteiktajās regulārajās aktivitātēs, bet kuri iepriekš aktīvi izmantoja citas aktivitātes, nodarbojās ar sportu savu spēju robežās, apmeklēja mūzikas un mākslas nodarbības vai rehabilitācijas kursu, vai citas nodarbes, kas tomēr būtiski uzlaboja šo cilvēku dzīves kvalitāti. Atbildīgās ministrijas pārstāvji minēto problēmaspektu atzina, solot vērtēt jaunā pakalpojuma ieviešanu dzīvē un pusgada laikā sniegt papildu ierosinājumus attiecībā uz pakalpojuma paplašināšanu un uzlabošanu.

Vairāk par diskusiju sk. [šeit](#).

Līdzīga diskusija tika organizēta par izmaiņām bērnu ar invaliditāti asistenta pakalpojumā. Par to sīkāk sk. šī ziņojuma sadaļā "Bērnu un jauniešu tiesības. Bērnu ar invaliditāti tiesības".

Citas publiskās izglītojošās iniciatīvas

- 2021. gada 18. martā Tiesībsarga biroja pārstāve ar prezentāciju par ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām un privātās dzīves neaizskaramību piedalījās NVO rīkotajā tiešsaistes konferencē "Vai Latvijai nepieciešami īpašās intimitātes izglītotāji?".
- 2021. gada 14. jūnijā Tiesībsarga biroja pārstāve ar prezentāciju "Atbalstītā lēmumu pieņemšana kā alternatīva rīcībspējas ierobežošanai ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 12. panta kontekstā" piedalījās Labklājības ministrijas rīkotajā tiešsaistes konferencē "Atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojums" un tās paneldiskusijā "Vai atbalstītajai lēmumu pieņemšanai ir nākotne Latvijā?".
- 2021. gada 30. jūlijā Tiesībsarga biroja pārstāve piedalījās NVO rīkotajā tiešsaistes diskusijā "Cilvēks ar invaliditāti. Medicīniskā rehabilitācija".
- 2021. gada 21. augustā Tiesībsarga biroja pārstāve ar prezentāciju "Personas ar invaliditāti un diskriminācija" uzstājās Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācijas SUSTENTO semināru ciklā "Nē diskriminācijai!", kas tika rīkota AIF projekta "Zini, proti, dari – cilvēku ar invaliditāti tiesību aizsardzība" ietvaros.
- 2021. gada 24. novembrī Tiesībsarga biroja pārstāve ar prezentāciju "Vides piekļūstamības veicināšana pilsētvidē, vispārējo tiesību principu ievērošana pašvaldībās" uzstājās Labklājības ministrijas konferencē "Iekļaujoša dizaina izaicinājumi pilsētvidē".

Par deinstitucionalizācijas projektu

Tiesībsargs sekoja līdzīn deinstitucionalizācijas projektam un pārskata periodā saņēma informāciju no valsts sociālās aprūpes centra klientiem, kuri tajā ir iesaistījušies. Cilvēki norādīja, ka viņi nav informēti par deinstitucionalizācijas procesa norisi, tostarp viņiem ilgstoši netiek nodrošināta iespēja apmeklēt jau izveidotos sabiedrībā balstītos pakalpojumus (grupu māju, darbnīcas, dienas centru).

Iegūtā informācija viennozīmīgi parādīja to, ka sabiedrībā balstītu pakalpojumu izveides un reģistrēšanas procesā jau ilgtermiņā vērojamas objektīvas nobīdes, tostarp pašas pašvaldības noteiktajos un iecerētajos termiņos, kā arī to veicinājusi epidemioloģiskā situācija valstī. Tostarp jāuzsver, ka ikvienas pašvaldības sociālā dienesta darbiniekiem ir/būs liels izaicinājums sniegt profesionālu atbalstu ikvienai personai, kura tuvākajā laikā uzsāks saņemt sabiedrībā balstītus pakalpojumus, jo darbs ar cilvēkiem, kuriem ir garīga rakstura traucējumi, nereti ir ļoti sarežģīts un laikietilpīgs, lai sasniegtu ilgtermiņa mērķus gan konkrēto cilvēku dzīvē, mazinot viņu sociālo atstumtību, gan lauztu stereotipus un mazinātu aizspriedumus pret šiem cilvēkiem sabiedrībā kopumā.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

Par cilvēktiesību ievērošanu saistībā ar medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu

Tiesībsargs ir uzsācis izpēti par cilvēktiesību ievērošanu saistībā ar medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu, veicot 2019. un 2020. gada tiesu lietu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu izpēti, veidojot konsultācijas un diskusijas ar jomas profesionāļiem, piemēram, tiesu psihiatriem, bāriņtiesu pārstāvjiem, tiesnešiem u. c.

Galvenā uzmanība tiek pievērsta jautājumam, vai tiek pilnvērtīgi īstenotas personas tiesības uz dalību tiesas procesā, kā arī valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības kvalitātei un pārstāvja darbības kvalitātei. Pakārtoti tiek pievērsta uzmanība arī citiem iespējamiem problēmaspektiem. Izpētes ietvaros tika panākta vienošanās par sadarbību ar Augstāko tiesu. Tā rezultātā Augstākā tiesa ir sagatavojusi un publicējusi ["Apkopojumu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas problēmjautājumiem Senāta nolēmumos \(2017-2020\)"](#).

Par stomatologa pakalpojumu pieejamību personām, kurām piemērots medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis

Tiesībsargs aktualizēja jautājumu par pacientu, kuri, balstoties uz tiesas nolēmumu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu, atrodas ārstēšanā vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) un ārstēšanā specializētā psihiatriskajā slimnīcā (nodaļā) ar apsardzi, stomatologa pakalpojumu pieejamību. Diemžēl Latvijā mazaizsargātām personām (jo īpaši tiem cilvēkiem, kuri atrodas institucionālā aprūpē un kuriem ir arī garīga rakstura traucējumi) zobārstniecības pakalpojumi par valsts līdzekļiem ir pieejami ļoti ierobežotā apjomā. Šiem pacientiem zobārstniecība vairumā gadījumu līdzvērtīgi kā visiem Latvijas iedzīvotājiem sniedzama kā maksas pakalpojums. Savukārt sūdzība tika saņemta par to, ka pakalpojumi nav tikuši nodrošināti arī par pašu personu finanšu līdzekļiem.

Normatīvajā regulējumā nav noteikta obligāta prasība psihiatriskajās ārstniecības iestādēs izveidot zobārstniecības kabinetu, līdz ar to problemātika ar pakalpojuma nodrošināšanu saistāma ar pacientu pārvietošanu ārpus stacionāra, kā arī ar zobārstniecības klīnikas izvēli, jo ne vienmēr tās piekrīt šo pakalpojumu nodrošināt psihiatriskās ārstniecības iestādes pacientiem. Tādējādi pozitīvi vērtējama atsevišķu psihiatrisko slimnīcu rīcība, veidojot un nodrošinot zobārstniecības pakalpojumus neatliekamās medicīniskās palīdzības ietvaros arī stacionārā, tostarp plānojot nodrošināt tos plašākā apmērā, kādu šobrīd apmaksā valsts.

Tāpat būtiski pacientus regulāri informēt gan par kārtību, gan apjomu, kādā stomatologa pakalpojumi ir pieejami gan stacionārā, gan ārpus tā.

Par minimālo valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu ietekmi uz cilvēku ar invaliditāti nodarbinātību

Saistībā ar plānotajiem grozījumiem likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu", kas no 2021. gada 1. jūlija noteica minimālo valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmi strādājošajiem, tiesībsargs vērsās pie likumdevēja, norādot, ka jaunā kārtība atstās negatīvu ietekmi uz cilvēku ar III invaliditātes grupu nodarbinātību. Tiesībsargs cita starpā vērsa uzmanību uz to, ka, ņemot vērā funkcionālos ierobežojumus un to pakāpi, kā arī darbības zuduma apmēru, daļa cilvēku ar III invaliditātes grupu nevar strādāt pilnu darba laiku. Turklāt bieži vien tie ir cilvēki, kuri strādā mazatalgotu darbu par minimālo algu. Ja samazināto slodzi darbinieks nespēj kompensēt ar augstākas kvalifikācijas vai paaugstinātas intensitātes darbu, šādā gadījumā darba devējam tiek uzlikts pienākums veikt lielākas apdrošināšanas iemaksas, nekā tās atbilstu personas ar invaliditāti atalgojumam. Līdz ar to šāda kārtība var radīt būtisku risku personu ar III invaliditātes grupu nodarbinātībai, proti, mazināt šo personu nodarbinātības līmeni.

Tiesībsarga ieskatā, ņemot vērā to, ka cilvēkiem ar III invaliditātes grupu ir mēreni izteikta invaliditāte, šī ir grupa, kurai ir visaugstākais nodarbinātības potenciāls, tādēļ būtu maksimāli jāsekmē šīs iedzīvotāju grupas nodarbinātība. Tiesībsarga aicinājums veikt grozījumus likumprojektā gan neguva atbalstu.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Par priekšlikumu grozījumiem Darba likumā, kas pasliktina cilvēku ar invaliditāti situāciju, sk. šī ziņojuma sadaļā "Tiesības uz darbu".

Gadījumu analīze

Personas tiesību uz brīvību pārkāpums medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa noteikšanas procesā

Pārbaudes lietā Nr. 2020-32-4C tiesībsargs konstatēja, ka persona no savas dzīvesvietas tika nogādāta psihoneirológiskajā slimnīcā policijas pavadībā, izpildot tiesas nolēmumu par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļa – ārstēšana vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā – piemērošanu. Pārbaudes lietas ietvaros tika noskaidrots, ka tiesa nebija informējusi pašu personu par šo lēmumu, pārkāpjot likuma prasības. Tādējādi ar tiesas lēmumu, ar kuru tika atjaunots procesuālais termiņš un pieņemta personas apelācijas sūdzība, sākotnējais lēmums zaudēja spēku. Tomēr, neskatoties uz to, ka lēmums nebija spēkā un noritēja apelācijas tiesvedība, persona turpināja atrasties slimnīcā piespiedu kārtā un turpināja saņemt ārstniecību.

Tādējādi tiesībsargs konstatēja, ka personai tika nepamatoti ierobežotas tiesības uz brīvību, kā arī nepamatoti piemērota vairāk nekā divu mēnešu ilga piespiedu ārstēšana. Personai tika izskaidrotas tiesības Tieslietu ministrijā pieprasīt kaitējuma atlīdzību par kaitējumu, kas radies saistībā ar tiesas noteikto brīvības ierobežojumu saskaņā ar Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likumu, ko persona arī izdarīja.

Par tiesu psihiatrisko ekspertīžu nodaļā ar apsardzi ievietoto personu tiesībām uz saziņu

Tiesībsargs, izskatot kādu lietu, aktualizēja jautājumu par telefoniskas saziņas iespējām, personām atrodoties tiesu psihiatrisko ekspertīžu nodaļā ar apsardzi. Tika konstatēts, ka pašreizējais regulējums atļauj tikai rakstīt vēstules. Arī Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs atzina, ka jautājums par ekspertējamo personu tiesībām nodaļā ar apsardzi uz telefonisku saziņu ar tuviniekiem ir sakārtojams. Tiesībsargs ir apņēmis iesaistīties šī jautājuma risināšanā.

Par autostāvvietau cilvēkiem ar invaliditāti pie ārstniecības iestādes

Saņemot sūdzību no privātpersonas par cilvēkiem ar invaliditāti paredzētas autostāvvietas neesamību pie ārstniecības iestādes, tiesībsargs konstatēja, ka 2020. gadā ārstniecības iestāde veikusi renovāciju ēkā, ir izveidota stāvvieta pie ēkas, bet netika marķēta autostāvvieta personām ar invaliditāti. Ir bijuši neveiksmīgi mēģinājumi motivēt ārstniecības iestādi izveidot speciālu autostāvvieta personām ar invaliditāti. Tā kā persona vērsās atbildīgajās institūcijās, tad ārstniecības iestāde izveidoja personu ar invaliditāti pagaidu autostāvvieta.

Tiesībsargs rekomendēja ārstniecības iestādei izveidot pastāvīgu personu ar invaliditāti autostāvvieta līdz 2022. gada jūnijam, kā arī līdz tam laikam uzturēt autostāvvieta lietošanas kārtībā (attīrot no sniega). Papildus tiesībsargs rekomendēja apmācīt pašvaldības atbildīgo institūciju darbiniekus par vides pieejamību, jo radās iespaids, ka viņi nepilnīgi izprot minēto jautājumu.

Par vides pieejamību publiskā ēkā

Tiesībsargs sniedza viedokli par personu ar kustību traucējumiem ieejas izveidošanu pašvaldības muzeja ēkā pa sānu durvīm, lai arī ir iespējams to izveidot pie galvenajām durvīm. Tiesībsargs norādīja: lai arī normatīvais regulējums tieši neparedz, kur būtu jāizveido personu ar kustību traucējumiem ieeja, tomēr, to veidojot, ir jāņem vērā ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām noteiktie principi. Pirmkārt, kultūras pasākumu un pakalpojumu vietām ir jābūt piekļūstamām. Otrkārt, piekļūstamības nodrošināšanā ir jāievēro cilvēkiem piemītošā cieņa un personīgās patstāvības ievērošana. Sānu ieeja parasti saistās ar atkritumu urnām, darbinieku autostāvvietām, sliktu apgaismojumu un bojātu asfaltu, kas nekorelē ar cilvēku cieņu.

Treškārt, ir jāievēro vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums. Ja personu ar kustību traucējumiem ieeja tiek izveidota turpat, kur citām personām, tad tiek nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas.

Vienlaikus normatīvais regulējums neaizliedz veidot vairākas personu ar kustību traucējumiem ieejas, tas atvieglo arī evakuāciju, ja rastos tāda nepieciešamība, turklāt Covid-19 pandēmija izgaismoja vairāku ieeju nepieciešamību, lai varētu organizēt cilvēku plūsmu.

Rekomendāciju izpilde

2020. gadā tiesībsargs vērsās Saeimā ar aicinājumu veikt grozījumus Dzīvokļa īpašuma likumā, novēršot situāciju, ka personai ar funkcionāliem traucējumiem, ja tā dzīvo daudzdzīvokļu mājā, lai ierīkotu pandusu vai pacēlāju, ir nepieciešama pārējo dzīvokļu īpašnieku piekrišana. Tādējādi personas brīvas pārvietošanās iespējas bija atkarīgas no kaimiņu labvēlības. Tiesībsargs norādīja, ka šāds regulējums nonāk pretrunā ne vien Satversmes 91. un 97. pantam, bet arī ANO Konvencijai par personu ar invaliditāti tiesībām.

Pārskata periodā ir veikti attiecīgi grozījumi Dzīvokļa īpašuma likumā un netaisnība novērsta.

IESLODZĪTO PERSONU TIESĪBAS

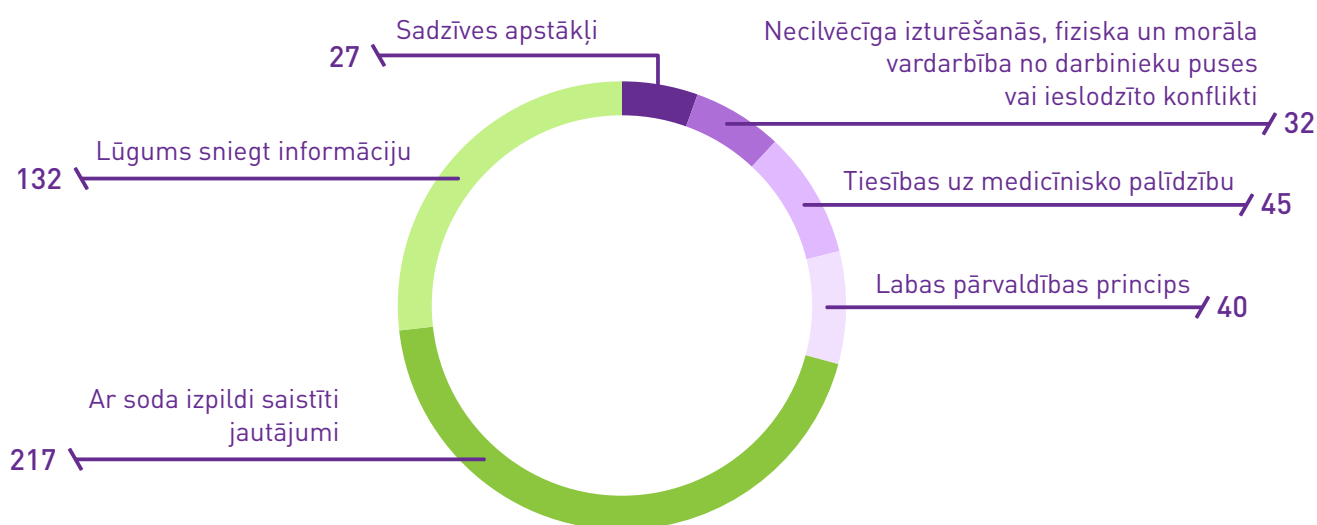
IESLODZĪTO PERSONU TIESĪBAS

Ievads

Personai zaudējot brīvību, tās eksistence un tiesību aizsardzība ir atkarīga no ieslodzījuma vietu personāla, administrācijas un valsts amatpersonām. Līdz ar to ieslodzīto personu tiesības, to aizsardzības mehānisms un efektivitāte vienmēr ir bijusi tiesībsarga uzmanības lokā.

2021. gadā tiesībsargs turpināja saņemt sūdzības par neatbilstošiem apstākļiem ieslodzījuma vietās, par darbinieku rīcību, piemēram, draudiem par soda/apcietinājuma izpildes apstākļu pasliktināšanu prasību neizpildes gadījumā, par cietuma administrācijai adresēto iesniegumu nozaudēšanas/iznīcināšanas gadījumiem. Saņemti arī iesniegumi par pieejamo mājaslapu apjomu informācijas kioskos, par medicīnisko palīdzību, piemēram, par ierobežotām iespējām tikt uz konsultāciju pie speciālista ārpus ieslodzījuma vietas, liegtu iespēju iepazīties ar medicīnisko dokumentāciju.

IESNIEGUMU STATISTIKA

2021. gads īpaši iezīmējās ar aktīvu iesaisti normatīvā regulējuma pilnveidē jautājumos, kas saistīti ar Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 "Par Latvijas Soda izpildes kodeksa 50.4 panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam" izpildi. Šajā sakarā tika saņemti arī iesniegumi par iespējamo tiesību aizsardzības mehānismu, valstij nenodrošinot tiesību apjomu, kas izriet no šī sprieduma, kā arī par soda izciešanas režīma maiņu un sprieduma interpretāciju.

2021. gadā ir veiktas piecas pārbaudes vizītes ieslodzījuma vietās: Rīgas Centrālcietumā, Ilģuciema cietumā, Jelgavas cietumā, Jēkabpils cietumā un Daugavgrīvas cietumā. Vizīšu laikā tiesībsargs uzsāka izpēti jautājumā par "drug free" zonās ievietoto notiesāto tiesību realizēšanu pēc Atkarīgo centra programmu pabeigšanas, kā arī, pamatojoties uz 2020. gadā apzināto ieslodzīto risku tikt pakļautiem sociālās atstumtības riskam un šīm personām nepieciešamo īpašo atbalstu un palīdzību, ir uzsākta izpēte par pieejamo sociālo atbalstu ieslodzītajam uzreiz pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma vietas. Izpētes ietvaros ir veikta pašvaldību aptauja un vizīšu laikā veiktas izziņošas sarunas ar sociālajiem darbiniekiem. Pēc iegūtās informācijas apkopošanas izpētes rezultāti tiks publicēti tiesībsarga mājaslapā.

Par Satversmes tiesas sprieduma izpildi

2021. gadā tiesībsargs būtisku uzmanību veltīja Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 "Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.⁴ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam" izpildei. Tika sniegts viedoklis Tieslietu ministrijai par informatīvo ziņojumu "Par turpmāko rīcību saistībā ar Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra spriedumu lietā Nr. 2018-25-01 "Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.⁴ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam" (sk. [šeit](#)).

Tiesībsargs izteica iebildumus Tieslietu ministrijas izstrādātajam likumprojektam "Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā", kuri paredzēja noteikt, ka notiesātie vīrieši no 2021. gada 1. maija līdz 2025. gada 1. jūlijam slēgtajā cietumā sodu izcieš atbilstoši šajā kodeksā noteiktajai kārtībai par soda izciešanu slēgtajā cietumā, kura bija spēkā līdz 2021. gada 30. aprīlim, ja 1) šajā laikā uzsāk soda izciešanu par smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu; 2) šajā laikā pārvietoti uz slēgto cietumu no daļēji slēgtā cietuma; 3) 2021. gada 30. aprīlī atrodas slēgtajā cietumā (sk. [šeit](#)).

Ar iebildumiem par likumprojektu tiesībsargs vērsās arī Saeimā, norādot, ka Satversmes tiesas spriedumi ir obligāti izpildāmi un risinājums veikt grozījumus normatīvajā regulējumā ar mērķi atlikt Satversmes tiesas sprieduma izpildi uz vairākiem gadiem, tādējādi turpinot tajā konstatētos cilvēktiesību pārkāpumus, nav pieļaujams.

Tiesībsarga iebildumi tika uzklauti, kā rezultātā tika pieņemti grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksa pārejas noteikumos, kuri cita starpā noteic, ka līdz 2025. gada 1. jūlijam spriedumā minētā tiesību apjoma palielinājuma izpilde esošajā slēgto cietumu infrastruktūrā tiek nodrošināta rindas kārtībā un no 2022. gada 1. janvāra slēgtā cietuma augstākajā pakāpē notiesātajiem telefonsarunas tiek nodrošinātas bez skaita ierobežojuma.

Jautājumam par Satversmes tiesas sprieduma pilnīgu izpildi tiesībsargs arī turpmāk pievērsīs uzmanību.

Par likumprojektā "Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā" ietvertu liegumu apmeklēt bēres procesa virzītāja rīcības dēļ un saskarsmes tiesību apjomu uz mūžu notiesātajiem

Tiesībsargs sniedza atzinumu Tieslietu ministrijai par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā", iebilstot pret tajā ietvertu, ka brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks nedod atļauju notiesātajam īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādi, lai atvadītos no mirušā radnieka, ja noteiktā termiņā nav saņemts procesa virzītāja viedoklis par brīvības atņemšanas iestādes teritorijas īslaicīgas atstāšanas atbilstību kriminālprocesa interesēm. Atbildes nesāņemšana noteiktā laikā, kam par pamatu ir procesa virzītāja rīcība, kavējoties ar tās sniegšanu, nevar būt iemesls, lai, pamatojoties uz šo apstākli, liegtu iespēju apmeklēt tuva radnieka bēres.

Iebildums tika ņemts vērā, un minētais kritērijs no likumprojekta izslēgts. Tika konstatēts, ka likumprojektā ietvertais saskarsmes tiesību apjoms uz mūžu notiesātajiem netiek palielināts un tiek noteikts atbilstoši Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.⁴ panta redakcijai, kāda tā bija spēkā līdz 2021. gada 1. maijam. Lai arī ir noteikts, ka Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2018-25-01 "Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.⁴ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam" minētā tiesību apjoma palielinājuma izpilde līdz 2025. gada 1. jūlijam slēgtajos cietumos tiek nodrošināta rindas kārtībā, tomēr kritiski vērtējama iecere atkārtoti ietvert normatīvajā regulējumā tiesību apjomu, ko Satversmes tiesa ir atzinusi par neatbilstošu Satversmei. Tieslietu ministrija ieteikumus ņēma vērā.

Par likumprojektu "Grozījumi Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā"

[Tiesībsargs sniedza atzinumu](#) par precizēto likumprojektu "Grozījumi Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā", kurā norādīja, ka, pirmkārt, uztur jau 2020. gadā pausto: nepieciešams pārskatīt likumprojekta nosacījumus par obligātu cietuma pārstāvja klātbūtni, apcietinātajam realizējot tiesības uz videosaziņu ar tuviniekiem. Tieslietu ministrija tiesībsarga viedoklim nepiekrīta.

Otrkārt, par likumprojektā noteikto, ka izmeklēšanas cietuma priekšnieks noteiktos gadījumos varētu liegt apcietinātā satikšanos ar aizstāvi un šāds lēmums atbilstoši likumprojektam nebūtu apstrīdams un pārsūdzams. Tieslietu ministrija ņēma vērā šo iebildumu un likumprojektā ietvēra normu, paredzot, ka lēmums ir apstrīdams un pārsūdzams.

Uz atkārtotu Tieslietu ministrijas lūgumu sniegt viedokli par likumprojektu [tiesībsargs norādīja](#), ka konceptuāli iebildumi pret turpmāko virzību nav. Tomēr viedoklis pret cietuma pārstāvja klātbūtnes obligātumu, apcietinātajam realizējot tiesības uz videosaziņu ar tuviniekiem, paliek nemainīgs.

Par normatīvā regulējuma pilnveidi par prasībām transportlīdzekļiem, kuros tiek pārvadāti ieslodzītie

2021. gadā tiesībsargs atkārtoti vērsās Tieslietu ministrijā, atgādinot, ka normatīvajos aktos joprojām nav definētas prasības transportlīdzekļiem, kuros tiek pārvadātas ieslodzītās personas. Atbildē norādīts, ka ir sagatavots noteikumu projekts "Grozījumi Ministru kabineta 2015. gada 25. augusta noteikumos Nr. 497 "Notiesātā vai apcietinātā pārvešanas un apsardzes kārtība veselības aprūpes pakalpojuma saņemšanas laikā ārstniecības iestādē ārpus ieslodzījuma vietas" un tiks nodrošināta tā virzība izskatīšanai Ministru kabinetā.

Gadījumu analīze

Par satikšanos aizstāšanu ar videosaziņu Covid-19 infekcijas izplatības laikā

2021. gadā aktualizējās jautājums par ieslodzīto saskarsmes tiesību nodrošināšanu Covid-19 infekcijas izplatības laikā saistībā ar ieslodzījuma vietās noteiktajiem ierobežojumiem īstenot tiesības uz tikšanos ar tuviniekiem. Tiesībsargs secināja: lai arī aizliegums īstenot satikšanos būtiski skar ieslodzīto tiesības uz privāto dzīvi, tomēr ierobežojumu mērķis ir pēc iespējas mazināt trešo personu saskarsmi ar ieslodzītajiem, tāpēc konkrētajā epidemioloģiskajā situācijā tiem bija saskatāms leģitīms mērķis.

Jau gada pirmajā pusē ieslodzījuma vietu pārvaldei tika norādīts, ka alternatīvs risinājums saskarsmes tiesību nodrošināšanai būtu iespēja aizstāt īslaicīgo satikšanos ar videosaziņu, vienlaikus norādot, ka atšķirīga videozvanu piešķiršanas prakse dažādās ieslodzījuma vietās, kas tika konstatēta vizīšu laikā, nav atbalstāma. Nav pieļaujams, ka bez pamatotiem un objektīviem kritērijiem atsevišķiem ieslodzītajiem šāda iespēja tiek nodrošināta, savukārt citiem tā tiek liegta (sk. [šeit](#)).

Tā kā ierobežojumi tikties Covid-19 pandēmijas ietekmē jau ir ilgstoši, to ilgums nav prognozējams, tiesībsargs atkārtoti vērsās ieslodzījuma vietu pārvaldē, kā arī Tieslietu ministrijā, norādot, ka valstij ir pienākums veikt alternatīvus pasākumus, lai pēc iespējas mazāk ierobežotu personu tiesības. Pastāvot aizliegumam ieslodzītajiem īstenot tiesības uz satikšanos, tiem ir jānodrošina iespēja tās aizstāt ar videosaziņu (sk. [šeit](#)).

Tieslietu ministrija norādīja, ka konceptuāli piekrīt tiesībsarga ieteikumam un izvērtēs iespēju virzīt attiecīgus grozījumus Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likumā.

Par epidemioloģisko situāciju saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību

Pārskata periodā saņemti iesniegumi ar lūgumiem skaidrot, kādas epidemioloģiskās prasības ir jāievēro cietuma darbiniekiem un ieslodzītajiem, lai ierobežotu Covid-19 infekcijas izplatīšanos ieslodzījuma vietās, kā arī par cietumu darbinieku tiesībām disciplināri sodīt ieslodzītos, kuri atsakās veikt Covid-19 antigēnu testus.

Tiesībsargs aicināja ieslodzītos ievērot darbinieku likumīgās prasības, bet iebildumu gadījumā izmantot tiesības pārsūdzēt iestāžu lēmumus un faktisko rīcību administratīvā procesa kārtībā. Gada nogalē tika saņemti arī iesniegumi par balstvakcīnu nodrošināšanu. Par vakcinācijas un balstvakcinācijas procesu, kā arī pieejamajām vakcīnām tiesībsargs ir vērsies ieslodzījuma vietu pārvaldē ar lūgumu sniegt informāciju, kas pēc saņemšanas tiks vērtēta.

Tāpat iesniegumos norādīts arī uz vairākiem iespējamiem epidemioloģisko prasību pārkāpumiem, piemēram, sejas aizsegu neatbilstošu lietošanu. Lai apzinātu situāciju, tiesībsargs vērsās ieslodzījuma vietu pārvaldē ar lūgumu sniegt informāciju par epidemioloģisko prasību ievērošanu. Atbildē norādīts, ka amatpersonas/darbinieki saskarsmē ar ieslodzītajiem lieto sejas maskas, tāpat tās lieto arī advokāti, notāri, procesa virzītāji, citi valsts un pašvaldību institūciju pārstāvji.

Par telefonsarunu izmaksām

2021. gadā aktualizējās jautājums par telefonsarunu izmaksām. Ieslodzītie norādīja, ka telefonsarunām tiek piemēroti paaugstināti maksas tarifi un telefonsarunu operators nenodrošina iespēju bez maksas zvanīt uz noteiktiem bezmaksas tālruniem, piemēram, Juridiskās palīdzības administrācijai.

Ieslodzījuma vietu pārvalde norādīja, ka Elektroniskajā iepirkumu sistēmā tika izsludināts iepirkums, uz kuru piedāvājumu bija iesniedzis tikai viens pretendents – SIA "CSC Telecom", ar kuru tika noslēgts līgums. Pakalpojuma cenas tiek noteiktas atbilstoši SIA "CSC Telecom" iesniegtajam finanšu piedāvājumam. Operators nodrošina atzvana iespēju, kā arī ir pieejami trīs bezmaksas numuri: Juridiskās palīdzības administrācijai, Valsts ieņēmumu dienestam un "CSC Telecom" Turbo tehniskajam atbalstam.

Tiesībsargs konstatēja, ka Latvijā nav ārējā mehānisma, kā šajā situācijā izvērtēt telekomunikācijas pakalpojuma sniedzēja gala produktu izmaksas.

Par labierīcību apmeklējumu pastaigu laikā

Tika saņemts iesniegums par liegtu iespēju pastaigu laikā apmeklēt labierīcības. Tiesībsarga ieskatā, nav pieļaujams, ka ieslodzītajam neatkarīgi no atrašanās vietas tiktu liegta iespēja apmeklēt labierīcības.

Tiesībsargs vērsās ieslodzījuma vietu pārvaldē ar rekomendāciju rast risinājumu, lai šādas situācijas netiktu pieļautas. Atbildē tika norādīts, ka normatīvie akti neparedz pienākumu ieslodzītos izvest uz pastaigu laukumā, kas būtu aprīkots ar labierīcībām. Tiesībsarga ieskatā, šādas situācijas ir risināmas individuāli ar cietuma darbinieku izpratni un atbalstu.

Viedokļi tiesai

Satversmes tiesai ir [sniegts viedoklis lietā Nr. 2021-32-0103](#) "Par Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 13. panta pirmās daļas 10. punkta un Ministru kabineta 2007. gada 27. novembra noteikumu Nr. 800 "Izmeklēšanas cietuma iekšējās kārtības noteikumi" 4. pielikuma 10. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam". Tiesībsargs secināja, ka ierobežojums pildīt domes deputāta pienākumus izriet no apcietinājuma būtības un tā izpildes režīma un ir uzskatāms par samērīgu.

CILVĒKU TIRDZNIECĪBA

CILVĒKU TIRDZniecĪBA

Ievads

2021. gads cilvēku tirdzniecības jomā noteikti jāatzīmē kā sabiedrības izglītošanas gads. Pārskata periodā Tiesībsarga biroja darbinieki turpināja aktīvi piedalīties skolu programmā “Dzīvei gatavs”, kuras ietvaros skolēniem vadīja vieslekcijas arī par cilvēku tirdzniecības jautājumiem. Lekciju mērķis ir stiprināt skolēnu zināšanas par cilvēku tirdzniecības dažādajiem veidiem, attīstīt prasmi atpazīt iespējamus riskus un pilnveidot zināšanas par pieejamiem tiesību aizsardzības mehānismiem. Kopumā tika novadītas 32 lekcijas skolēniem.

Tiesībsarga biroja darbinieki atsaucās arī Latvijas Pašvaldību mācību centra aicinājumam vadīt lekcijas Valsts policijas darbiniekiem, prokuroriem, tiesnešiem un zvērinātiem advokātiem par tēmu “Bērni – cilvēku tirdzniecības upuri”. Lekciju laikā amatpersonas tika izglītotas par normatīvo regulējumu cilvēku tirdzniecībā, cilvēku tirdzniecības jēdzienu (cilvēku tirdzniecības formas, līdzekļi un rīcību veidi), cilvēku tirdzniecības pazīmēm (indikatoriem), riska faktoriem kļūšanai par cilvēku tirdzniecības upuri un likumpārkāpēju, starpinstitucionālo sadarbību un sociālajiem pakalpojumiem, kas tiek piešķirti cilvēku tirdzniecības upuriem. Kopumā 2021. gadā tika novadītas 23 nodarbības, būtiski uzlabojot tiesu sektora un tiesībaizsardzības iestāžu darbinieku spēju savlaicīgi atpazīt cilvēku tirdzniecības gadījumus, lai vainīgās personas tiktu sauktas pie kriminālatbildības, bet upuri saņemtu nepieciešamo palīdzību un valsts atbalstu.

Tāpat tiesībsargs, uzskatot par svarīgu turpināt uzlabot institūciju izpratni par cilvēku tirdzniecību un upuru atpazīšanu izraidīšanas procesā, arī pēc [projekta](#) “Efektīva novērošanas un izraidīšanas procesa realizēšana (1. posms)” (Nr. TSB/PMIF/2018/1) noslēguma 2021. gada 27. maijā organizēja vēl vienu šādu apmācību. Tajā piedalījās 25 personas.

Bez sabiedrības izglītošanas jautājumiem tiesībsargs 2021. gadā aktīvi iesaistījās arī dažādu politikas dokumentu izstrādē, sniedzot [savus viedokļus un rekomendācijas](#).

Iniciatīvas

Nacionālie ziņotāji cilvēku tirdzniecības jautājumos

Tiesībsargs pārskata periodā sagatavoja [apkopojošu materiālu](#) par nacionālā ziņotāja cilvēku tirdzniecības jautājumos institūtu un tā normatīvo ietvaru, Latvijas pieredzi tā ieviešanā, kā arī salīdzināja Eiropas valstu praksi nacionālā ziņotāja regulējumā. 2021. gada 19. martā tika organizēta tiešsaistes diskusija ar Latvijas nacionālo koordinātoru cilvēku tirdzniecības novēršanas jautājumos, lai pārrunātu nacionālā ziņotāja lomu un vietu Latvijas Republikas tiesiskajā telpā.

Savukārt 2021. gada 9. novembrī Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādņu 2014.–2020. gadam īstenošanas koordinēšanai darba grupas sanāksmē Tiesībsarga biroja darbinieks sniedza prezentāciju par nacionālā ziņotāja lomu un funkcijām Latvijā un Eiropā.

Rekomendāciju izpilde

Par normatīvā regulējuma pilnveidošanu cilvēku tirdzniecības novēršanas jomā

Tiesībsargs 2020. gada 30. aprīlī vērsās pie Ministru prezidenta [ar lūgumu](#) nodrošināt normatīvā regulējuma pilnveidi cilvēku tirdzniecības novēršanas jomā, tostarp apsverot jauna visaptveroša likuma izstrādi.

Ar 2020. gada 25. augusta Ministru prezidenta [atbildi](#) tiesībsargs tika informēts, ka drīzumā tiks uzsākta nepieciešamā normatīvā regulējuma izstrāde, lai pilnveidotu nacionālo sadarbības un koordinācijas mehānismu cilvēku tirdzniecības novēršanai.

Ministru kabinets 2021. gada 28. septembrī apstiprināja Cilvēku tirdzniecības novēršanas plānu 2021.–2023. gadam, kurā starp veicamajiem pasākumiem ir noteikts:

- sagatavot likumprojektu par nacionālo sadarbības un koordinācijas mehānismu cilvēku tirdzniecības novēršanai (*National Referral Mechanism*);
- izstrādāt Ministru kabineta noteikumu projektu par kārtību sadarbības un informācijas apmaiņas īstenošanai cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanā, palīdzības un atbalsta sniegšanā, aizsardzības nodrošināšanā un novirzīšanā pie sociālo pakalpojumu sniedzējiem.

ĀRZEMNIEKU UN PERSONU
BEZ TIESISKĀ STATUSA TIESĪBAS,
PILSONĪBAS IEGŪŠANA UN ATŅEMŠANA

ĀRZEMNIEKU UN PERSONU BEZ TIESISKĀ STATUSA TIESĪBAS, PILSONĪBAS IEGŪŠANA UN ATŅEMŠANA

Ievads

Pārskata periodā Tiesībsarga birojā saņemto iesniegumu skaits no ārzemniekiem un personām bez tiesiskā statusa nav palielinājies, lai arī 2021. gads vēsturē ieies ar to, ka Baltkrievijas īstenotā hibrīduzbrukuma dēļ tika noteikta ārkārtējā situācija Ludzas novada, Krāslavas novada, Augšdaugavas novada un Daugavpils pilsētas administratīvajā teritorijā.

IESNIEGUMU TĒMAS

Tēma	2017	2018	2019	2020	2021
Pilsonības piešķiršana un atņemšana	1	1	17	4	2
Nepilsoņu legalizācija vai statusa atņemšana	1	-	-	1	4
Ārvalstnieku tiesības	8	8	13	10	10
Bezvalstnieku tiesības	1	1	4	-	-
Bēgļu vai patvēruma meklētāju statuss	-	-	4	2	4
Personas bez tiesiska statusa legalizēšana	-	3	4	-	-
Patvēruma meklētāju un patvērumu ieguvušo personu tiesības	-	2	12	2	1

Iniciatīvas

Par valsts valodas prasmes pārbaūžu nodrošināšanu ārzemniekiem

2021. gada janvārī tiesībsargs vērsās Izglītības un zinātnes ministrijā un Valsts izglītības satura centrā, norādot uz saņemtajām sūdzībām par valsts valodas prasmes pārbaūžu apturēšanu profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Savienības pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai. Atbildes vēstulē tiesībsargam centrs norādīja uz apņemību atsākt pārbaūžu organizēšanu, sākot ar 2021. gada 22. februāri, par to atsevišķi paziņojot centra tīmekļa vietnē un pretendentiem, kuri jau ir iesnieguši pieteikumus valsts valodas prasmes pārbaūdei.

Par Ministru kabineta noteikumu projektu "Noteikumi par Valsts robežsardzes pagaidu turēšanas telpu un speciāli aprīkotu transportlīdzekli"

2021. gadā tiesībsargs sniedza lekšlietu ministrijai viedokli par Ministru kabineta noteikumu projektu "Noteikumi par Valsts robežsardzes pagaidu turēšanas telpu un speciāli aprīkotu transportlīdzekli" (VSS-582). Tiesībsargs Valsts robežsardzei sniedza rekomendācijas attiecībā uz minimālajām cilvēktiesību prasībām telpām, kur var tikt aizturētas personas, aicināja projekta anotācijā norādīt, ka apstākļiem transportlīdzekļos aizturēto personu pārvietošanai pēc iespējas jāatbilst CPT minimālajām vai augstākajām prasībām, kā arī, ņemot vērā, ka projekts paredzēja ieviest videonovērošanu pagaidu turēšanas telpās un speciāli aprīkotajos transportlīdzekļos, aicināja izvērtēt regulējuma atbilstību Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasībām.

Par biedrības "Latvijas Sarkanais krusts" mentoru apmācību

2021. gada 6. maijā, pilnveidojot Latvijas Sarkanā krusta mentoru zināšanas par ārzemnieku un starptautisko aizsardzību saņēmēšu personu tiesībām Latvijas Republikā, Tiesībsarga biroja speciālisti nolāsīja mentoriem lekciju par tiesībsarga kompetenci imigrācijas jomā un piespiedu izraidīšanas novērošanā, kā arī par patvēruma jomas tiesisko regulējumu.

Par tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu patvēruma procedūrās

2021. gada 21. maijā tiesībsargs ar nozares ekspertiem organizēja tiešsaistes diskusiju par to, vai spēkā esošais normatīvais regulējums patvēruma lietās atbilst Satversmes 92. pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu [\[sk. šeit\]](#).

Par nevienlīdzīgas attieksmes novēršanu valsts pabalstu jomā

2021. gadā [tiesībsargs nosūtīja vēstuli](#) Ministru kabinetam ar lūgumu novērst valstī radīto nevienlīdzīgo attieksmi pret starptautisko aizsardzību saņēmējajiem senioriem, personām ar invaliditāti, kā arī alternatīvo statusu saņēmējajām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem un rast iespēju piešķirt šīm personām vienreizējos pabalstus, kas noteikti Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā bēgļa statusu saņēmējajām personām. Ministru kabinets tiesībsarga priekšlikumu atbalstīja, un nepieciešamie grozījumi likumā tika veikti.

Tāpat [tiesībsargs vērsās Saeimā](#) ar aicinājumu veikt grozījumus Valsts sociālo pabalstu likumā, kas paredzētu, ka valsts sociālos pabalstus, kurus tobrīd saņem personas ar bēgļa statusu, saņemtu arī personas ar alternatīvo statusu. Par tiesībsarga iesniegto priekšlikumu Saeima lems 2022. gadā.

Situācija uz Latvijas–Baltkrievijas robežas

Sakarā ar ārkārtējās situācijas izsludināšanu reģionos pie Latvijas–Baltkrievijas robežas, tiesībsargs vairākkārt Saeimai, Ministru kabinetam un lekšlietu ministrijai sniedza savu vērtējumu par dažādiem rīkojuma tiesiskajiem aspektiem. Tiesībsargs vēstulēs norādīja, ka ir jānodrošina valsts drošība, vienlaikus rodot samērīgumu ar nepieciešamību ievērot cilvēktiesības, savukārt spēka pielietošanai ir jābūt tikai kā galējam līdzeklim [\[sk. šeit\]](#). Tāpat tiesībsargs norādīja uz nepieciešamību nodrošināt pārtiku, medicīnisko palīdzību un pajumti personām, kas ilgstoši uzturējās pie Latvijas–Baltkrievijas robežas, netiekot uzņemtas valsts teritorijā [\[sk. šeit\]](#). Tiesībsargs arī vērsa uzmanību uz piekļuvi patvēruma procedūrai tām personām, kuras Latvijā humānu apsvērumu dēļ tomēr ir tikušas uzņemtas.

Pēc ārkārtējās situācijas izsludināšanas tiesībsargs tikās ar iekšlietu ministri Mariju Golubevu un ANO Augstā komisāra bēgļu jautājumos biroja pārstāvjiem ([sk. šeit](#)), lai pārrunātu jautājumus, kas saistīti ar cilvēktiesību ievērošanu pēc ārkārtējās situācijas izsludināšanas reģionos pie Baltkrievijas robežas. Savukārt 2021. gada 2. septembrī Tiesībsarga biroja darbinieki apmeklēja Valsts robežsardzes Daugavpils pārvaldi, tiekoties ar amatpersonām un apmeklējot atsevišķus valsts robežas posmus, lai iepazītos un izvērtētu situāciju dabā ([sk. šeit](#)).

Piespiedu izraidīšanas novērošana

2021. gadā ir pieņemti 48 lēmumi par ārzemnieku piespiedu izraidīšanu un realizētas 19 piespiedu izraidīšanas operācijas, kuru ietvaros uz savu izcelsmes valsti ir atgriezta 21 persona.

Tēma	2018	2019	2020	2021
Pieņemti lēmumi par personu izraidīšanu	184	86	40	48
Aptaujātās personas	30	49	5	4
Dalība faktiskajās izraidīšanas operācijās	1	3	1	1

Tiesībsarga biroja novērotāji pārskata periodā ir aptaujājuši četrus izraidāmos ārzemniekus un piedalījušies vienā izraidīšanas operācijā līdz Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas robežšķērsošanas vietai, kad tika izraidīti divi ārzemnieki, kuri būtu pieskaitāmi mazaizsargāto personu grupai. Pēc izraidīšanas Valsts robežsardzei tika sniegta rekomendācija izraidīšanas veida noteikšanā ņemt vērā mazaizsargāto personu intereses un sniegt atbalstu ceļamērķa noteikšanā un ceļa izdevumu segšanā personām, kuras ir ar invaliditāti un/vai seniori ar nopietnām veselības problēmām.

Pārskata periodā piespiedu izraidīšanas operācijas novērošanas laikā netika konstatēti neiecietīgas vai cietsirdīgas izturēšanās gadījumi pret izraidāmajiem.

LABA PĀRVALDĪBA

LABA PĀRVALDĪBA

ievads

Labas pārvaldības aspektā sūdzības lielākoties tiek saņemtas par iestāžu pieņemtiem lēmumiem, konkrētas rīcības nepareizību vai tiesiskumu, atbildes vai informācijas nesniegšanu. Atsevišķos gadījumos redzams, ka iestādes nav pietiekami komunicējušas vai izskaidrojušas iedzīvotājam savu rīcību vai lēmumus. Vairākos gadījumos tiesībsargs konstatējis pilnvaru pārsniegšanu iestāžu darbā, iestāžu bezdarbību vai novēlotu rīcību, kas radījusi iedzīvotājiem nelabvēlīgas sekas.

Covid-19 infekcijas izplatības apstākļos tiesībsargs īpašu uzmanību pievērš tam, vai iedzīvotāji spēj piekļūt valsts un pašvaldību pakalpojumiem.

IESNIEGUMU STATISTIKA

Pieklājība	2
Pienākums vienkāršot procedūras	7
Pieejamība	15
Tiesiskā paļāvība	5
Objektivitāte	18
Lietas izskatīšana saprātīgā termiņā	9
Tiesības tikt uzklautam	2
Tiesības iepazīties ar lietas materiāliem	10
Lēmuma pamatojums	21
Citi procesuāli pārkāpumi	11
Materiālo tiesību normu pārkāpums	11
Citi labas pārvaldības principa pārkāpumi	58
Tiesības saņemt atbildi pēc būtības	9
Tiesībsargājošo iestāžu rīcība un lēmumi	39
Kopā	217

Iniciatīvas

Par iestādes pieejamību personām bez digitālām prasmēm

Tiesībsargs vairākkārt aicināja Valsts ieņēmumu dienestu rast saprātīgus un epidemioloģiskās drošības prasībām atbilstošus risinājumus, kā nodrošināt nodokļu maksātāju tiesības iesniegt gada ienākumu deklarāciju papīra dokumenta veidā, kā arī par to sniegt sabiedrībai skaidri saprotamu informāciju. Tika akcentēts, ka joprojām Latvijā ir daudz cilvēku bez un ar zemām digitālām prasmēm, līdz ar to viņiem nav iespējas atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta aicinājumam iesniegt gada ienākumu deklarāciju elektroniski ar Elektroniskās deklarēšanas sistēmas starpniecību. Diemžēl iestāde tā arī nerada samērīgus risinājumus.

Tiesībsarga [vēstule](#) un viedoklis pieejams [šeit](#).

Par likumprojektu virzību Saeimā (laba likumdošana)

Iepazīstoties detalizētāk ar Saeimas mājaslapā pieejamo likumdošanas datu bāzi, tiesībsargs konstatēja, ka 2021. gada 6. aprīlī tajā bija 43 likumprojekti, kas Saeimā iesniegti vairāk nekā pirms gada, Saeima lēmusi par to nodošanu atbildīgajām komisijām, taču nekāda turpmāka to virzība komisijās nav notikusi. Ir likumprojekti, par kuriem atbildīgās komisijas nosūtījušas kompetentajām institūcijām informācijas pieprasījumus, taču nekāda tālāka rīcība nav sekojusi. Ir arī tādi likumprojekti, par kuriem atbildīgā komisija pēc Saeimas lēmuma par nodošanu komisijām nav veikusi nekādas darbības.

Ievērojot minēto, tiesībsargs nosūtīja vēstuli Saeimai, vēršot uzmanību uz konstatēto, kā arī aicinot izstrādāt grozījumus Saeimas kārtības rullī, nosakot termiņu, kādā komisijā ir uzsākama likumprojektu izskatīšana. Nekāda atbilde no Saeimas nav saņemta.

Tiesībsarga viedoklis pieejams [šeit](#).

Gadījumu analīze

Par domes sēžu atklātību

Tiesībsargs norādīja Jelgavas pilsētas²⁶ domei, ka attālināto domes sēžu laikā ieviestā prakse neuzklausīt ziņojumus pirms lēmumu pieņemšanas ir pretrunā labas pārvaldības principam, mazinot domes darba caurskatāmību, padarot domes sēdes formālas pašvaldības iedzīvotājiem svarīgu lēmumu pieņemšanā. Domes sēžu audioieraksti kļūst vispārīgi un neatspoguļo pieņemto lēmumu izvērtējumu un nepieciešamības pamatojumu. Situācijā, kad domes sēdes norit attālinātā režīmā, nav saskatāms leģitīms mērķis ziņojumu neuzklausīšanai pirms lēmumu pieņemšanas domes sēdē.

²⁶ Pašvaldības nosaukums pirms administratīvi teritoriālās reformas.

Par pārkāpumiem Valsts policijas darbā saistībā ar celtu trauksmi

Tiesībsargs konstatējis labai pārvaldībai neatbilstošu Valsts policijas rīcību, izskatot trauksmes celšanas ziņojumu kā kolektīvo iesniegumu un trauksmes cēlēju, kurš ziņojis par iespējamiem pārkāpumiem augstākas vadības rīcībā, aizrotējot uz to pašu iecirkni, uz kuru vēlāk tika pārcelta arī tā amatpersona, par kuras rīcību celta trauksme.

Pēc atzinuma saņemšanas pārbaudes lietā pārceļšanas pavēle tika atcelta.

Par Varakļānu novada pašvaldības rīcību administratīvā pārkāpuma lietas izskatīšanā

Tiesībsargs pārbaudes lietā konstatēja, ka Varakļānu novada pašvaldība vēl pirms lietā galīgā nolēmuma spēkā stāšanās prettiesiski izdeva izpildu dokumentu zvērinātai tiesu izpildītājai par piemērotā naudas soda piedziņu. Administratīvās atbildības likums nepārprotami nosaka, ka pamats izpildīt administratīvā pārkāpuma lietā piemērotu sodu ir no brīža, kad lietā ir stājies spēkā nolēmums par sodu. Tā vietā, lai pašvaldība atsauktu savu nepamatoti izdoto izpildu dokumentu, tā lūdza tiesu izpildītājai atlikt izpildu darbības, kas pašvaldībai pozitīva administratīvā pārkāpuma lietas iznākuma gadījumā atvieglotu tiesības piedzīt parādu no iesniedzēja. Šāda pašvaldības pieeja situācijas risinājumam, tiesībsarga ieskatā, nav atbilstoša ne likumam, ne labas pārvaldības principam.

Tāpat Varakļānu novada pašvaldība vairākkārt ignorēja likumā noteikto, ka pašvaldību administratīvajām komisijām Administratīvās atbildības likuma izpratnē nav augstākas amatpersonas un tās lēmumi uzreiz ir pārsūdzami tiesā. Varakļānu novada pašvaldības izpilddirektors pieņēma lēmumu, ar kuru Varakļānu novada pašvaldības Administratīvās komisijas lēmums tika atstāts negrozīts un iesniedzēja sūdzība noraidīta, lai gan likuma "Par pašvaldībām" 61. panta ceturtā daļa precīzi nosaka, ka pašvaldības administratīvās komisijas lēmumu var pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesā. Taču, neskatoties uz minēto, Varakļānu novada pašvaldības Administratīvā komisija jau kā augstāka amatpersona pieņēma jaunu lēmumu, ar kuru atcēla savu iepriekšējo lēmumu un izbeidza administratīvā pārkāpuma procesu lietā. Šajā situācijā nav saprotams, par ko Varakļānu novada pašvaldības Administratīvā komisija lēma, ja jau lietā iepriekš tiesa taisīja savu spriedumu par lēmuma atcelšanu un lietas izbeigšanu. Iestādes augstāka amatpersona nevar īstenot pēckontroli pār tiesas pieņemtiem nolēmumiem, jo tādējādi tiek izjaukta Administratīvās atbildības likuma struktūra un kompetenču sadalījums.

Tiesībsarga atzinums pieejams [šeit](#).

Par labas pārvaldības principa pārkāpumu Rīgas pašvaldības rīcībā saistībā ar atkritumu stāvvadu slēgšanu daudzstāvu dzīvojamās mājās sk. šī ziņojuma sadaļā "Tiesības uz īpašumu".

Par īpašuma tiesību ierobežošanu un labas pārvaldības principa neievērošanu Gulbenes novada pašvaldības rīcībā sk. šī ziņojuma sadaļā "Tiesības uz īpašumu".

Iestāžu bezdarbība

Par labas pārvaldības principa pārkāpumu pašvaldības rīcībā, ilgstoši ignorējot iedzīvotāju sūdzības par satiksmes drošību, sk. šī ziņojuma sadaļā "Tiesības uz labvēlīgu vidi".

Par iestāžu bezdarbību saistībā ar valstij piekritīgu bezmantinieka mantu sk. šī ziņojuma sadaļā "Tiesības uz īpašumu".

Par iesnieguma adresēšanu vienlaikus vairākām valsts iestādēm un amatpersonām

Tiesībsargs salīdzinoši bieži saņem iedzīvotāja sūdzības par to, ka pēc vienāda satura iesnieguma nosūtīšanas vienlaikus vairākām valsts iestādēm un amatpersonām nav saņemta atbilde pēc būtības no visiem adresātiem. Tiesībsargs vērs uzmanību, ka demokrātiskā tiesiskā valstī, kāda ir Latvija, pastāv valsts varas dalīšanas princips, tajā skaitā kompetenču nošķiršana. Tas nozīmē, ka viena institūcija neuzurpē visu varu, kompetences un atbildības jomas. Līdz ar to, ņemot vērā piešķirto kompetences tvērumu, katra valsts iestāde un amatpersona var rīkoties un atbildēt tikai savas kompetences un profesionālā mandāta ietvaros.

Tiesības vērsties valsts iestādē ar iesniegumu, kas noformēts iesniegumu likumā noteiktajā kārtībā un ir adresēts atbilstoši kompetencei, ir konstitucionālas tiesības. Taču personas tiesības uz atbildes saņemšanu pēc būtības uz tās iesniegto iesniegumu iestādē nenozīmē to, ka personai sniegtā atbilde būs atbilstoša tās priekšstatam par vēlamo atbildi vai procesuālo gaitu iestādē, ņemot vērā iesniegumā minēto. Personai ir tiesības nepiekrīst sniegtajai atbildei, bet nav tiesību pieprasīt noteikta satura atbildi un procesuālo gaitu iestādē. Līdz ar to fakts, ka personas jautājums nav atrisināts vai atbildēts tā, kā viņa, vēroties ar iesniegumu, to vēlējusies, nenozīmē, ka iestāde nav sniegusi atbildi pēc būtības, un līdz ar to nerada ne cilvēktiesību, ne labas pārvaldības principa pārkāpumu. Tas pats attiecas, ja, piemēram, persona adresē savu iesniegumu vienlaikus arī Saeimas deputātam, Valsts prezidentam, ģenerālprokuroram vai tiesībsargam, kuru kompetencē attiecīgais jautājums neietilpst, bet iesniegums cita starpā ir adresēts arī kompetentajām iestādēm. Ja šādā gadījumā iesniegums tiek pieņemts zināšanai un atbilde uz to iesniedzējam netiek sniegta, tas nerada pārkāpumu attiecībā pret iesniedzēju no iestādes, kuras kompetencē attiecīgais jautājums neietilpst.

Labas pārvaldības principa ievērošana bāriņtiesu darbā

Izskatot personu iesniegumus, ir konstatēti dažādi trūkumi atsevišķu bāriņtiesu darbā. Piemēram: iesniegumu likuma 5. panta trešajā daļā noteiktā atbildes sniegšanas termiņa neievērošana un iesniedzēja neinformēšana par iesnieguma izskatīšanas daļā par otra vecāka aizgādības tiesībām termiņa pagarināšanu; informējot vecākus un sociālo dienestu, bāriņtiesa nav pietiekami skaidri norādījusi, kādi bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi vecākiem ir jānovērš (riski, kurus ir konstatējusi bāriņtiesa, veicot izvērtējumu), kā arī nav norādījusi termiņu, līdz kuram vecākiem ir jānovērš šie bērna attīstībai nelabvēlīgie apstākļi, kā to noteic Bāriņtiesu likuma 22. panta pirmā prim daļa. Tāpat kādas administratīvās lietas ietvaros bāriņtiesa katram no vecākiem sniegusi atšķirīgu informāciju par lietas virzību mediācijas laikā, bet vēl kādā situācijā bāriņtiesa tai sniegto informāciju par iespējamu vardarbību pret bērniem nenodeva Valsts policijai nekavējoties, bet gan tikai 10 dienas pēc iesnieguma saņemšanas. Tiesībsargs arī konstatējis administratīvās lietas par vecāka aizgādības tiesībām izskatīšanas un lēmuma pieņemšanas novilcināšanu.

Visos gadījumos sniegtas rekomendācijas konkrētajai bāriņtiesai, bet par atkārtotiem gadījumiem informēta Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija.

Par īpašuma tiesību ierobežošanu un labas pārvaldības principa neievērošanu Gulbenes novada pašvaldības rīcībā sk. šī ziņojuma sadaļā "Tiesības uz īpašumu".

Viedokļi institūcijām

Par tiesībsargu kā vidutāju politiķu un augstāko amatpersonu strīdos

Tiesībsargs sniedza viedokli un ir organizējis diskusiju par likumprojektu "Grozījumi Valsts civildienesta likumā" (pieejams [šeit](#)). Valsts kanceleja aktualizēja jautājumu par augstāko civildienesta ierēdņu aizsardzības mehānismiem pret izrēķināšanos no politisko amatpersonu puses, kā risinājumu piedāvājot noteikt kārtību, ka konfliktsituācijas starp augstākajiem ierēdņiem un politiskajām amatpersonām varētu vērtēt tiesībsargs kā labas pārvaldības principa īstenošanas uzraugs.

2021. gada septembrī tiesībsargs rīkoja diskusiju "Tiesībsargs kā vidutājs politiķu un augstāko ierēdņu nesaskaņās", kurā tika secināts, ka likumprojektā paredzētais regulējums būtu pilnveidojams, paredzot papildu mehānismu, kur bez tiesībsarga iesaistes attiecīgie strīdi galarezultātā tiktu izskatīti valsts pārvaldes ietvaros, tā kā tas primāri ir valsts pārvaldes iekšējais jautājums. Tiesībsargs piedāvāja Valsts civildienesta likumā noteikt, ka:

- 1) pirms vēšanās pie tiesībsarga sākotnēji ar lūgumu izskatīt strīdu jāvēršas pie Valsts kancelejas direktora un nepieciešamības gadījumā viņš vēršas pie tiesībsarga;
- 2) Valsts kancelejas direktora un tiesībsarga viedoklis izskatāms un lēmums par strīdu pieņemams Ministru kabinetā.

Detalizētāka informācija pieejama [šeit](#).

PREVENTĪVAIS MEHĀNISMS

PREVENTĪVAIS MEHĀNISMS

Ievads

Preventīvā mehānisma funkciju jeb regulāru vizīšu veikšanu kopumā veic viss Tiesībsarga birojs, tomēr visvairāk šī funkcija ir koncentrēta tieši Prevencijas daļā.

Arī 2021. gads pagāja pandēmijas zīmē, kā rezultātā ar ļoti lielu atbildību tika izvēlēts gan laiks, kad veikt vizītes, gan iestādes, uz kurām braukt. Viens no galvenajiem vizīšu uzdevumiem bija stingra epidemioloģiskās drošības pasākumu ievērošana, lai netiktu nodarīts kaitējums apmeklēto iestāžu iemītniekiem.

2021. gada pavasarī pēc ārkārtējās situācijas atcelšanas valstī atsākās klātienes pārbaudes vizītes iestādēs, kurās ir vai varētu tikt ierobežota personu brīvība. Īstenojot preventīvā mehānisma funkciju, 2021. gadā kopumā ir veiktas 32 vizītes.

Neraugoties uz pārbaudes vizīšu veikšanas īslaicīgu apturēšanu, tiesībsargs ar īpašu vērību turpināja sekot līdzi Covid-19 ierobežošanas pasākumu ietekmei uz mazaizsargāto personu grupām, gan pieprasot informāciju no atbildīgajām iestādēm, gan arī sniedzot ieteikumus cilvēktiesību nodrošināšanai.

Arī 2021. gadā no citu valstu nacionālā preventīvā mehānisma kolēģiem ir saņemti vairāki informācijas pieprasījumi ar lūgumu dalīties pieredzē, tai skaitā par šādām tēmām:

- Igaunijas nacionālajam preventīvajam mehānismam sniegta informācija par ieslodzīto personu iesaistes darbā obligātumu, par konsekvencēm, ja ieslodzītā persona atsakās strādāt, un par ieslodzīto personu motivēšanu strādāt;
- Vācijas nacionālajam preventīvajam mehānismam ir sniegta informācija saistībā “ar aizslēgtām durvīm naktī” telpās, kurās ievieto personas, kuras ir izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, bet ir atzīts, ka izdarīšanas brīdī tās ir bijušas nepieskaitāmas vai ierobežoti pieskaitāmas.

Pārbaudes vizītes

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas bērniem

2021. gadā turpinājās vizītes ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās bērniem. Vizīšu mērķis bija bērnu tiesību ievērošanas pārbaude, īpašu uzmanību pievēršot bērnu saskarsmes ar tuviniekiem nodrošināšanai, kabatas naudas izmaksas kārtībai, tehniskā aprīkojuma nodrošinājumam attālināto mācību pilnvērtīgai norisei, kā arī individuālo sociālās rehabilitācijas plānu izstrādei un izpildei.

Kopumā ir apmeklētas septiņas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas bērniem.

Vizītes datums	Vieta
22.04.2021., 10.06.2021.	Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centra struktūrvienība "Ezermala"
22.06.2021.	Rēzeknes pilsētas domes pārvaldes Sociālā dienesta Bērnu sociālo pakalpojumu centrs
29.06.2021	Liepājas pilsētas domes Sociālā dienesta bērnnunams
29.07.2021.	Valsts sociālās aprūpes centra "Rīga" filiāle "Teika"
25.08.2021	Tiskādu bērnnunams
23.09.2021.	Smiltenes novada Bērnu un ģimenes atbalsta centrs
20.10.2021.	Sociālā atbalsta un aprūpes centrs "Avots"

Vizīšu laikā secināts, ka vairumā gadījumu konstatētās nepilnības institūciju darbībā atkārtojas, kas liecina par sistēmiskām problēmām attiecībā uz bērnu tiesību ievērošanu ārpusģimenes aprūpē.

Konstatētās problēmas:

- nepietiekama iesaiste bērnu saskarsmes tiesību veicināšanā (ar vecākiem, brāļiem/māsām un citiem tuviniekiem);
- bērnu kabatas naudas ieturēšana (aizturēšana) par dažādiem iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumiem;
- netiek nodrošināta pienācīga bērna interešu pārstāvēšana dažādās valsts un pašvaldību institūcijās, tai skaitā pašvaldību administratīvajās komisijās;
- individualizētas pieejas trūkums bērnu sociālās rehabilitācijas plānu dokumentēšanā un izpildē;
- ierobežotas iespējas bērnu uzvedības korekcijas un atkarības problēmu risināšanā.

Vizīšu noslēgumā ar katras institūcijas vadību ir pārrunātas konstatētās neatbilstības normatīvo aktu prasībām, kā arī sniegtas tūlītējas rekomendācijas situācijas uzlabošanai.

2021. gadā iesāktā prakse tiks turpināta. Tāpat 2022. gadā tiks organizētas izglītojošas diskusijas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju darbiniekiem par aktuālajiem bērnu tiesību jautājumiem, īpašu uzsvāru liekot uz vizīšu laikā konstatētajiem trūkumiem bērnu tiesību nodrošināšanā.

[Vēstules Rēzeknes pilsētas domei un Rēzeknes pilsētas domes pārvaldes Sociālā dienesta Bērnu sociālo pakalpojumu centram](#)

[Ziņojums Smiltenes novada Bērnu un ģimenes atbalsta centram un Smiltenes novada pašvaldībai](#)

Sociālās korekcijas izglītības iestāde nepilngadīgajiem

2021. gada 11. novembrī tika apmeklēta sociālās korekcijas izglītības iestāde "Naukšēni". Vizītes mērķis bija noskaidrot, kāds atbalsts ir sniegts bērniem un darbiniekiem pēc tam, kad Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija septembra beigās iestādē konstatēja būtiskus bērnu tiesību pārkāpumus. (Papildus sk. šī ziņojuma sadaļu "Bērnu un jauniešu tiesības".)

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pilngadīgām personām

2021. gadā ir veiktas deviņas vizītes ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās pilngadīgām personām. Vizīšu mērķis bija pārbaudīt Tiesībsarga birojā saņemto informāciju par iespējamajiem cilvēktiesību pārkāpumiem minētajās institūcijās, kā arī pārbaudīt vispārējos apstākļus tajās pēc Covid-19 izplatības ierobežojumu ieviešanas valstī.

Vizītes datums	Vieta
07.05.2021.	Jelgavas novada pašvaldības sociālās aprūpes centrs "Zemgale"
20.05.2021.	Dobeles novada pašvaldības iestāde "Sociālās aprūpes centrs "Tērvete""
13.06.2021.	VSIA "Daugavpils psihoneiroloģiskā slimnīca" Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija
15.07.2021.	Pašvaldības aģentūra "Ķekavas sociālās aprūpes centrs"
23.07.2021.	Rēzeknes novada veco ļaužu pensionāta "Stružāni" filiāle "Pilcene"
02.09.2021.	Rīgas pilsētas sociālās aprūpes centrs "Stella Maris"
08.09.2021.	Vispārējā tipa pensionāts "Madliena"
01.10.2021.	Sociālās aprūpes centrs-pensionāts "Pērle"
09.10.2021.	VSAC "Latgale" filiāle "Kalkūni"

Šajās institūcijās ir konstatēti atsevišķi vispārējiem cilvēktiesību standartiem neatbilstoši apstākļi:

- klientu tiesību ierobežošana attiecībā uz tikšanās iespējām un pilnvērtīgu komunikāciju ar saviem tuviniekiem;
- klientiem piedāvāto nodarbību, saturīga brīvā laika pavadīšanas trūkums, kā arī pastaigu svaigā gaisā neregulāra nodrošināšana;
- individualizētas pieejas trūkums klientu sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas plānu dokumentēšanā un aktualizēšanā;
- nav nodrošināta klientu vajadzībām atbilstoša vides pieejamība;
- institūcijās esošo darbinieku skaits un kompetenču sadalījums nav atbilstošs tur esošo klientu skaitam un viņu objektīvajām vajadzībām nepieciešamo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai ilgtermiņā;
- institūciju darbiniekiem nav nodrošinātas regulāras papildu apmācības par klientu sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas dokumentācijas aizpildīšanas aspektiem, kas veicina neatbilstošu ierakstu veikšanu klientu dokumentos.

Ziņojumi par pieaugušo aprūpes iestādēs konstatēto pieejami [šeit](#).

Psihoneiroloģiskās slimnīcas

Nav noliedzams, ka pēdējos divos gados Covid-19 infekcijas pārvarēšana ir liels izaicinājums tieši dažādām institūcijām, tai skaitā psihiatriskajām ārstniecības iestādēm, jo tajās ilgstoši uzturas liels skaits cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem. Konkrētie cilvēki šo laiku atbilstoši savam veselības stāvoklim var izjust un pārdzīvot daudz saasinātāk. Turklāt nereti pārapdzīvotība dažādās institūcijās rada nesamērojami augstākus riskus Covid-19 infekcijas izplatībai, kā rezultātā arī valstī noteiktie ierobežojumi ilgstoši var skart tieši šīs institūcijas un tajās dzīvojošos cilvēkus.

2021. gada 2. jūnijā saistībā ar personas iesniegumu par vides pieejamības problēmām cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem tika apmeklēts VSIA "Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs". Vizītes laikā ir konstatēts, ka centra 5. nodaļas gaitenis, palātas, dušas telpa un ēdināšanas zona ir piemērota personām ar funkcionāliem traucējumiem. Savukārt tualetes telpas un kāpnes nav pielāgotas, līdz ar to nodaļa kopumā nav pielāgota personām ar funkcionāliem traucējumiem, t. i., neatbilst vides pieejamības prasībām.

Pēc vizītes iesniedzējam ir sniegta atbilde un izskaidrots viņa tiesību aizsardzības mehānisms.

Savukārt 3. un 4. augustā tika apmeklēta VSIA "Daugavpils psihoneiroloģiskā slimnīca" filiāle "Aknīste". Vizītes laikā tika iegūta un analizēta informācija par konkrētiem cilvēktiesību nodrošināšanas aspektiem, kas jau iepriekš ir nonākuši tiesībsarga redzeslokā, apmeklējot pēdējos gados arī citas psihiatriskās ārstniecības iestādes.

Iestādei sniegtās rekomendācijas bija saistītas ar šādiem jautājumiem:

- pacienta informētās piekrišanas noformēšana;
- prakses neatbalstīšana, ka bez atbilstoša medicīniska pamatojuma uz slimnīcu turpmākai ārstēšanai tiek pārvesti pacienti, kuriem būtu jāsaņem sabiedrībā balstīti sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumi;
- ierakstu pacientu individuālajos ārstēšanās plānos atspoguļošana atbilstoši faktiskajai situācijai;
- uzņemto pacientu nodrošināšana ar rakstveida informāciju par viņu tiesībām;
- sūdzību/ iesniegumu kastes pieejamība ikvienā nodaļā;
- nepilnīgs iekšējais normatīvais regulējums par ierobežojošo līdzekļa – medikamentu ievadīšana pret pacienta gribu – pielietošanas indikācijām un metodiku, atkārtotas pacienta piekrišanas ārstēšanai saņemšana;
- ikviena ierobežojošā līdzekļa piemērošanas gadījumu fiksēšana;
- medikamentu došana pacientiem šķīdinātā veidā pārtraukšana, ja vien tam nav medicīnisku indikāciju;
- centralizētas informācijas apkopošana par ierobežojošo līdzekļu piemērošanas biežumu un ilgumu;
- rehabilitācijas pakalpojumu līdzvērtīga nodrošināšana ikvienam pacientam;
- pacientu ārstēšanā multifunkcionālas rehabilitācijas speciālistu komandas darba pieejamības nepieciešamība;
- pacientu ārstēšanas un rehabilitācijas plānu aktualizēšana;
- ikviena pacienta tiesības satikties un sazināties ar saviem tuviniekiem;
- ikviena pacienta tiesības uz pastaigām svaigā gaisā.

Ziņojums par cilvēktiesību nodrošināšanu VSIA "Daugavpils psihoneiroloģiskā slimnīca" filiālē "Aknīste" pieejams [šeit](#).

Atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietas

2021. gadā tika turpināta uzsāktā situācijas izpēte attiecībā uz reibumā esošu personu ievietošanu atskurbšanas telpās bez viņu piekrišanas. Apmeklējot atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietas, ir konstatēts, ka atsevišķas telpas ir ne tikai neatbilstošas Ministru kabineta 2020. gada 8. septembra noteikumu Nr. 570 "Higiēnas prasības personu atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanai" prasībām, bet arī var radīt apdraudējumu tajās ievietoto personu drošībai.

Vizītes datums	Vieta
13.07.2021.	Daugavpils reģionālās slimnīcas atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vieta
23.07.2021.	Biedrības "Latvijas Sarkanais Krusts" atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vieta Ludzā
23.07.2021.	Biedrības "Latvijas Sarkanais Krusts" atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vieta Preiļos
16.09.2021.	Fonda "Agape" atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vieta

[Vēstule par apstākļiem Preiļu atskurbtuvē](#)

[Vēstule par apstākļiem Ludzas atskurbtuvē](#)

[Vēstule nodibinājumam "Fonds AGAPE" par apstākļiem Liepājas atskurbtuvē](#)

Polīcijas Īslaicīgās aizturēšanas vietas

2021. gada 19. maijā notika vizīte Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Īslaicīgās aizturēšanas birojā. Vizītes mērķis bija iegūt informāciju un izvērtēt biroja darbību Covid-19 pandēmijas apstākļos.

Šajā vizītē iezīmējās satraucošs fakts par tur ievietoto personu pašnāvības mēģinājumu skaita pieaugumu pēdējā gada laikā.

Sniegtas rekomendācijas par:

- pieejamās informācijas, kas reglamentē vai ietekmē iestādes darbību un tajās ievietoto personu tiesības, aktualitāti;
- pienācīgas uzmanības pievēršanu katras tur ievietotās personas veselības stāvoklim;
- katras ievietotās personas informēšanu par tās tiesībām;
- vides pieejamības nodrošināšanu personām ar invaliditāti;
- psihosociāla atbalsta nodrošināšanu gan amatpersonām, gan ievietotajām personām pašnāvības risku mazināšanai.

[Ziņojums par vizīti](#)

Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrs

Vizītes datums	Vieta
18.08.2021.	Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrs "Mucenieki"
20.08.2021.	Iekšlietu ministrijas veselības un sporta centra nodaļa "Dzintari", Rīgas patversmes sievietes nodaļa

Cietumi

Personas, kuras atrodas ieslodzījumā, ietilpst sociālā riska grupā, turklāt ilgstoša atrašanās ieslodzījuma vietā rada negatīvas sekas šo personu dzīvē. Bieži vien, atrodoties ieslodzījumā, personas zaudē savu sociālo statusu, dažkārt arī ģimenē vai darba vietā, kas ievērojami apgrūtina šo personu iespējas iekļauties sabiedrībā un gūt oficiālus ienākumus pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma. Ieslodzītie ir pakļauti sociālās atstumtības riskam, un šīm personām ir nepieciešams īpašs atbalsts un palīdzība, lai veiksmīgi integrētos sabiedrībā un darba tirgū pēc soda izciešanas.

Ņemot vērā sociālā darba nozīmīgumu ieslodzīto personu integrācijai sabiedrībā un attiecīgi noziedzīgu nodarījumu recidīva mazināšanā, 2021. gadā ir uzsākta šī jautājuma izpēte.

2021. gadā apmeklēti pieci cietumi.

Vizītes datums	Vieta
21.05.2021.	Rīgas Centrālcietums
16.06.2021.	Iļģuciema cietums
20.07.2021.	Jelgavas cietums
22.09.2021.	Daugavgrīvas cietums
07.10.2021.	Jēkabpils cietums

Sk. arī šī ziņojuma sadaļu "Ieslodzīto personu tiesības".

Rezultāti un rekomendāciju izpilde

Kā jau iepriekš norādīts, 2021. gads nenoliedzami pagāja pandēmijas zīmē, kā rezultātā ar ļoti lielu atbildības sajūtu tika izvēlēts gan laiks, kad veikt vizītes, gan iestādes, uz kurām braukt. Līdz ar to pēcpārbaudes vizītes par rekomendāciju izpildi netika veiktas. Tomēr, neskatoties uz to, rūpīgi tika sekots līdzi iestāžu sniegtajām atbildēm par rekomendāciju izpildi, tās apkopjot, lai jau drīzumā sāktu plānot pēcpārbaudes vizītes.

Ziņojumi un atbildīgo institūciju sniegtās atbildes

ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem Fakultatīvā protokola ratificēšana

2021. gada 11. novembrī Saeima pieņēma likumu, kas stājās spēkā 2021. gada 8. decembrī, par pievienošanu ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem Fakultatīvajam protokolam. Ar šādu rīcību Latvijas valsts gan starptautiski, gan nacionāli ir atkārtoti apstiprinājusi, ka spīdzināšana un citi nežēlīgas, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidi ir aizliegti un ir nopietns cilvēktiesību pārkāpums.

Fakultatīvais protokols paredz valstij izveidot nacionālo preventīvo mehānismu jeb regulāru vizīšu veikšanas sistēmu ar mērķi novērst sliktas izturēšanās riskus vietās, kurās ir vai varētu tikt ierobežota personas brīvība.

Uz kopējā pasaules valstu fona, kuras ir ratificējušas Fakultatīvo protokolu, Latvijā ir izveidojusies unikāla situācija. Valsts jau pirms Fakultatīvā protokola ratificēšanas 2017. gadā ir ielikusi pamatus nacionālā preventīvā mehānisma izveidei un praktiskajai iedzīvināšanai. Parasti valstis ratificē Fakultatīvo protokolu un tikai pēc tam domā, kā izveidot regulāru vizīšu veikšanas sistēmu. Kā jau zināms, kopš 2018. gada preventīvā mehānisma funkciju kopumā veic viss Tiesībsarga birojs, tomēr visvairāk šī funkcija ir koncentrēta tieši Prevencijas daļā.

Ar Fakultatīvā protokola ratificēšanu pārbaudes vizītes Latvijas brīvības atņemšanas vietās ar mērķi novērst sliktas apiešanās riskus notiks jau trīs līmeņos:

- 1) nacionālajā līmenī (Tiesībsarga birojs);
- 2) Eiropas līmenī (Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT));
- 3) pasaules līmenī (Spīdzināšanas un citu nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidu novēršanas apakškomiteja (SPT)).

Ratificējot Fakultatīvo protokolu, Latvijas valsts arī piekrīt paplašinātai izpratnei, ka ar "brīvības atņemšanas vietām" tiek saprastas visas tās vietas, kurās personai ir vai varētu tikt ierobežota brīvība, t. sk. vietas, kurās persona ir iestājusies brīvprātīgi, bet vēlāk tā nevar brīvi pārvietoties. Piemēram, ar brīvības atņemšanas vietām saprotami ne tikai cietumi, policijas aizturēšanas izolatori, aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centri, bet arī bērnunami, veco ļaužu pansionāti, psihiatriskās slimnīcas. Proti, ar šādu izpratni ir iespēja apmeklēt tādas vietas, kuras šobrīd, iespējams, vēl nav apzinātas vai nonākušas institūciju redzeslokā. Turklāt valsts pauž atbalstu, ka šīs vietas ir jāapmeklē regulāri un tajās ievietoto personu tiesības ir jāievēro.

*Prevencijas daļas papildu aktivitātes, lai novērstu sliktas apiešanās riskus***Sešas noorganizētas diskusijas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām.**

2021. gada 15. un 21. aprīlī tiešsaistē tika organizētas diskusijas deviņu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju darbiniekiem par ārpusģimenes aprūpē dzīvojošo bērnu tiesību nodrošināšanu. Diskusiju laikā bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem ir sniegta informācija par biežāk konstatētajiem trūkumiem bērnu tiesību nodrošināšanā, kā arī sniegti ieteikumi turpmāku pārkāpumu nepieļaušanai.

Tiešsaistē organizētas arī četras diskusijas par tiesībsarga rekomendācijām cilvēktiesību ievērošanai labklājības ministra pakļautībā esošās tiešās pārvaldes iestādēs – valsts sociālās aprūpes centros, kurās piedalījās gan šo centru administrācija, gan arī to sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas sektoru darbinieki (kopumā aptuveni 70 dalībnieki).

Diskusijas datums	Vieta
18.06.2021.	VSAC "Rīga"
05.07.2021.	VSAC "Kurzeme"
06.07.2021.	VSAC "Zemgale"
07.07.2021.	VSAC "Latgale"

Diskusiju laikā sniegts skaidrojums par: tiesībsarga uzdevumiem, pamatfunkcijām un vizīšu mērķiem; tiesībsarga iepriekšējos gados sniegtajām rekomendācijām valsts sociālās aprūpes centru vadībai nolūkā pilnveidot centru vispārējos sadzīves apstākļus, iemītniekiem sniegto pakalpojumu kvalitāti un cilvēktiesību ievērošanu; valsts sociālās aprūpes centru klientu sociālās rehabilitācijas plānu sagatavošanas jautājumiem. Papildus arī aktualizēta informācija par Eiropas Padomes Spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanas komitejas mandātu, vizītēm Latvijas institūcijās, kā arī iepriekšējos gados Latvijas valdībai sniegtajām rekomendācijām attiecībā uz valsts sociālās aprūpes centru darba pilnveidošanu ilgtermiņā.

Dalība piecās diskusijās, darba grupās un informatīvos pasākumos.

Pasākuma datums	Tēma un līdzdalības forma
14.01.2021.	Dalība Latvijas Pašvaldību savienības rīkotajā sanāksmē par situāciju sociālās aprūpes centros
17.03.2021.	Dalība Kriminālsodu izpildes politikas pastāvīgās darba grupas sanāksmē par Cēsu Audzināšanas iestādi nepilngadīgajiem un tiesībsarga sniegtajām rekomendācijām
25.03.2021.	Kurzemes plānošanas reģiona un partneru tikšanās par deinstitucionalizāciju
13.05.2021.	Dalība "Apeirona" rīkotajā diskusijā "Pilngadīgs cilvēks ar GRT. Patstāvīga dzīve"
16.11.2021.	Dalība Labklājības ministrijas organizētajā sanāksmē sociālās aprūpes centriem par Covid-19 jautājumiem

Novadītas 27 vieslekcijas skolām projekta “Dzīvei gatavs” ietvaros par cilvēktirdzniecības tēmu.

Sagatavots informatīvs materiāls – buklets “Svarīgākie jautājumi, kas jāzina par dzīvi sociālās aprūpes centrā”.

Veikta aptauja par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju gatavību Covid-19 krīzes pārvarēšanai. Proti, 2021. gada septembrī ir veikta sociālās aprūpes institūciju aptauja, kurā tika lūgts sniegt informāciju (par laika periodu 14.09.2021.–06.10.2021.) par vakcinācijas aptveri pret Covid-19, par tikšanās tiesību realizēšanu un epidemioloģiskās drošības pasākumu ievērošanu konkrētajā laika posmā, izolēšanas pasākumu plānošanu, kā arī par sadarbību ar atbildīgajām valsts institūcijām un pieejamām vadlīnijām, ieteikumiem un citiem jautājumiem.

Kopumā Tiesībsarga birojs saņēma atbildes no 94 pašvaldību, nevalstisko organizāciju un privātajiem sociālās aprūpes centriem, kā arī no visiem četriem valsts sociālās aprūpes centriem. Apkopojot minētās atbildes, varēja secināt, ka institūcijas ļoti dažādi interpretē un piemēro vienus un tos pašus Ministru kabineta noteikumus, Labklājības ministrijas sniegtās vadlīnijas un citu pieejamo informāciju.

Piemēram, konstatētas tādas institūcijas, kas pieļāva saskarsmi tikai vakcinētajiem klientiem ar vakcinētajiem tuviniekiem, un tādas, kas atļāva tikties visiem bez ierobežojumiem. Tāpat iezīmējās iestādes, kas visiem apmeklētājiem lūdza uzrādīt sadarbības sertifikātu, bet bija arī tādas, kas mutiski lūdza apliecināt, ka cilvēks ir vesels un nav bijis kontaktā ar saslimušu personu.

Noteikumu interpretācija iezīmējās arī pašizolācijas noteikumu ievērošanā. Konstatētas iestādes, kas pašizolāciju noteica visiem klientiem, kuri atgriezās, piemēram, no stacionāra, un bija tādas, kas neizolēja nevienu – ne vakcinētu, ne nevakinētu cilvēku. Arī izolēšanas laiks ir atšķirīgs – 14, 10, 7 un vēl mazāk dienas. Ir fiksētas iestādes, kas izolēšanas laikā nodrošina pastaigas svaigā gaisā, un ir tādas, kas liek cilvēkiem pavadīt visas 14 dienas slēgtās telpās.

Aptaujā minētie jautājumi ir pārrunāti ar Labklājības ministriju, kā arī 2021. gada 16. novembrī Labklājības ministrijas organizētajā seminārā ar aptaujas rezultātiem ir iepazīstinātas sociālās aprūpes institūcijas.

STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Pārskata gadā tiesībsargs ir sniedzis ziņojumu ANO Cilvēktiesību padomei par cilvēktiesību situāciju Latvijā ANO Universālā periodiskā pārskata 3. cikla ietvaros, kā arī biroja pārstāvji piedalījušies Cilvēktiesību padomes 48. sesijā, kurā izskatīts Latvijas Republikas ziņojums.

No 27. līdz 29. septembrim Tiesībsarga biroja pārstāvji Atēnās piedalījās Eiropas Bērnu ombudu tīkla (ENOC) ikgadējā konferencē, kuras tēma bija "Covid-19 un bērnu tiesības: mācība nākotnei". Konferencē tika apspriestas Covid-19 pandēmijas radītās sekas uz bērnu tiesībām, fokusējoties uz tādām jomām kā izglītība, veselība, aizsardzība no vardarbības, nabadzība un bērnu tiesības piedalīties lēmumu pieņemšanā. Īpaši tika aplūkotas bērnu garīgās veselības problēmas pandēmijas laikā (papildu informāciju sk. [šeit](#)).

Eiropas Bērnu ombudu tīklam sagatavots ziņojums par Latvijas situāciju un Covid-19 infekcijas izraisītās pandēmijas ietekmi uz bērnu tiesībām, uz kura pamata ir sagatavots un publicēts ENOC ziņojams par Covid-19 ietekmi uz bērna tiesībām. Sagatavotas arī atbildes uz ENOC dalībnieku informācijas pieprasījumiem, tostarp sniegtas atbildes par bērnu viedokļa lomu tiesībsarga darbā, par vardarbības pret bērniem gadījumu datu vākšanas mehānismu, par bērnu eitanāziju un par likumā noteikto vecuma robežu, ar kuru bērns var sniegt piekrišanu, lai stātos dzimumattiecībās.

2021. gada 3. decembrī Eiropas Nacionālo cilvēktiesību institūciju tīkla (ENNHRI) ikgadējā sanāksmē Tiesībsarga birojs tika ievēlēts Pasaulē Nacionālo cilvēktiesību institūciju (GANHRI) Cilvēku ar invaliditāti tiesību darba grupas sastāvā, kurā Latvija kopā ar Īriju turpmākos trīs gadus pārstāvēs Eiropu.

Tiesībsarga birojs ir pārstāvēts vēl dažādās starptautiskās darba grupās, piemēram:

- Eiropas Bērnu ombudu tīkla darba grupās par vienotu standartu un vērtību regulējumu izveidošanu visām tīkla organizācijām;
- Eiropas tiesiskās vienlīdzības aizsardzības organizāciju tīkla EQUINET Dzimumu līdztiesības darba grupā;
- Eiropas Nacionālo cilvēktiesību institūciju tīkla ENNHRI Patvēruma un migrācijas darba grupā un Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām darba grupā. 2021. gadā tiesībsargs tajā turpināja dalību, informējot par savu darbību starptautiskā līmenī, kā arī iesaistoties dažādās darba grupas aktivitātēs. Tiesībsarga atziņas attiecībā uz piekļuvi patvēruma procedūrai izmantotas arī ENNHRI publiskajā paziņojumā par cilvēktiesību situāciju pie Eiropas Savienības austrumu robežām ([sk. šeit](#)).

Pārskata periodā Tiesībsarga birojs arī turpināja dalību Starptautiskās Migrācijas politikas attīstības centra īstenotā projektā par vienotas piespiedu izraidīšanas sistēmas izveidi Eiropas Savienībā (FREM III), kura mērķis ir veidot Eiropas Savienības normatīvajiem aktiem atbilstošu atgriešanas sistēmu, kā arī nodrošināt nacionālo speciālistu dalību Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūras (Frontex) piespiedu izraidīšanas operāciju novērotāju rezervei. Projekts noslēdzās 2021. gada decembrī, un tā ietvaros notika dažādas apmācības, kā arī tika sagatavoti materiāli par iesaistīto dalībvalstu piespiedu izraidīšanas procesu un normatīvo regulējumu.

FINANŠU RESURSI UN IESTĀDES DARBĪBAS REZULTĀTI

FINANŠU RESURSI UN IESTĀDES DARBĪBAS REZULTĀTI

Valsts budžeta finansējums un tā izlietojums

Tiesībsarga biroja darbības jomu – privātpersonu cilvēktiesību aizsardzību – finansē no valsts budžeta programmas 01.00.00 "Tiesībsarga birojs". Programmas mērķis ir veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un saskaņā ar labas pārvaldības principu, kā arī atbilstoši Satversmei un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem.

Galvenie uzdevumi 2021. gadā:

- risināt strīdus cilvēktiesību jautājumos, sniegt privātpersonām atzinumus un iestādēm ieteikumus cilvēktiesību pārkāpumu novēršanai;
- turpināt Latvijas iedzīvotāju izglītošanu par cilvēktiesībām un šo tiesību nozīmi personu dzīvē;
- preventīvi novērst cilvēktiesību un labas pārvaldības principa pārkāpumus, informēt valsts un pašvaldību institūciju darbiniekus par labas pārvaldības principu;
- informēt sabiedrību par tiesībsarga pārbaudes lietām, kurām ir būtiska nozīme sabiedrībā kopumā;
- veikt pētījumus un analizēt situāciju cilvēktiesību jomā, kā arī sniegt atzinumus par aktuāliem cilvēktiesību jautājumiem;
- pilnveidot Tiesībsarga biroja spējas efektīvāk izskatīt sūdzības, samazināt pārbaudes lietu izskatīšanas laiku;
- sniegt ieteikumus Saeimai, Ministru kabinetam, pašvaldībām un citām iestādēm attiecībā uz tiesību aktu izdošanu vai grozīšanu;
- nodrošināt efektīvu piespiedu kārtā izraidāmo personu novērošanu;
- turpināt veidot Tiesībsarga biroju kā informācijas centru cilvēktiesību jautājumos;
- pārraudzīt ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanu;
- turpināt sadarbību ar citu valstu ombudiem un starptautiskajām cilvēktiesību organizācijām;
- veikt nacionālā preventīvā mehānisma funkciju.

**PĀRSKATS PAR FINANSIĀLAJIEM RĀDĪTĀJIEM
2021. GADĀ (EIRO)**

Finansiālie rādītāji	Iepriekšējā gadā (faktiskā izpilde)	Pārskata gadā	
		apstiprināts likumā	faktiskā izpilde
Finanšu resursi izdevumu segšanai (kopā):	1 541 111	1 777 776	1 749 616
dotācijas	1 541 079	1 772 512	1 746 845
maksas pakalpojumi un citi pašu ieņēmumi	32	5264	2771
ārvalstu finanšu palīdzība	0	0	0
ziedojumi un dāvinājumi	0	0	0
Izdevumi (kopā):	1 541 103	1 777 776	1 748 923
uzturēšanas izdevumi (kopā)	1 503 416	1 777 776	1 714 522
kārtējie izdevumi	1 491 245	1 765 739	1 702 485
procentu izdevumi	0	0	0
subsīdijas, dotācijas un sociālie pabalsti	0	0	0
kārtējie maksājumi Eiropas Kopienas budžetā un starptautiskā sadarbība	12 171	12 037	12 037
uzturēšanas izdevumu transferti	0	0	0
izdevumi kapitālieguldījumiem	37 687	0	34 401

2021. gadā plānotais valsts budžeta finansējums bija 1,78 miljoni eiro, bet pārskata perioda faktiskā izpilde – 1,75 miljoni eiro. Prioritārajiem pasākumiem 2021. gadam papildus tika piešķirts finansējums 209,7 tūkstošu eiro apmērā, tai skaitā arī 97,5 % Tiesībsarga biroja kapacitātes stiprināšanai.

Saistībā ar Covid-19 infekcijas izplatību un ārkārtējās situācijas laikā noteiktiem ierobežojumiem tika samazināti izdevumi precēm un pakalpojumiem, tai skaitā komandējumiem un darba braucieniem, un iestādes sabiedrisko aktivitāšu īstenošanai – 34,4 tūkstošu eiro apmērā, un attiecīgi palielināti izdevumi pamatkapitāla veidošanai – datortehnikas, servera tehnikas, sakaru līdzekļu un dezinfekcijas iekārtas iegādei.

Gada beigās slēgti pamatbudžeta asignējumi 25,7 tūkstošu eiro apmērā.

TIESĪBSARGA BIROJA DARBĪBAS REZULTĀTĪVIE RĀDĪTĀJI 2021. GADĀ

Rezultatīvais rādītājs	Pārskata perioda plāns	Pārskata perioda plāna izpilde
Darbības rezultāts: informēta sabiedrība un savlaicīgi novērsti pārkāpumi		
Organizētas pārbaudes valsts un pašvaldību institūcijās (slēgtā un daļēji slēgtā tipa iestādēs, bāriņtiesās, izglītības iestādēs u. tml.)	80	45
Organizēti izglītojošie semināri, diskusijas un citi pasākumi	45	181
Dalība citu institūciju organizētajos pasākumos – lekcijas par tiesībsarga kompetences jautājumiem	50	322
Sagatavotas publikācijas medijos	4500	6717
Darbības rezultāts: ievērots labas pārvaldības princips		
Sniegti atzinumi Satversmes tiesai	15	19
Sniegti atzinumi valsts institūcijām par tiesību aktu projektiem	45	45
Dalība darba grupās un komisijās	90	187
Darbības rezultāts: tiesībsarga politikas īstenošana		
Saņemti (izskatīti) iesniegumi	1900	1945
Sagatavotas atbildes uz iesniegumiem	2000	1523
Atbildes uz iesniegumiem, neierosinot pārbaudes lietas	500	964
Uz iesnieguma pamata ierosinātas pārbaudes lietas	50	65
Sagatavotas atbildes e-pastā par Tiesībsarga biroja kompetences jautājumiem	700	1778
Sniegtas mutvārdu konsultācijas:	7000	3317
klātienē	2000	13
telefoniski	5000	3304
Pēc tiesībsarga iniciatīvas ierosinātas pārbaudes lietas	10	6
Veiktas izraidāmo ārzemnieku aptaujas	70	4

PRIORITĀRAJĪEM PASĀKUMIEM PIEŠĶIRTAIS PAPILDU FINANŠĒJUMS

- 1. Atlaišanas pabalsts tiesībsargam 5152 eiro apmērā**, lai atbilstoši Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 17. panta devītās daļas 1. punktam tiesībsargam kā Saeimas apstiprinātai amatpersonai, atstājot amatu pēc pilnvaru termiņa beigām, izmaksātu atlaišanas pabalstu vienas mēnešalgas apmērā (Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra sēdes prot. Nr. 55, 38§ 3. p.). Papildus piešķirtais finansējums netika izmantots, jo tiesībsargu apstiprināja amatā uz trešo termiņu.
- 2. Tiesībsarga biroja kapacitātes stiprināšana 204 505 eiro apmērā**, lai pilnveidotu Tiesībsarga biroja spējas efektīvāk un kvalitatīvāk veikt privātpersonu cilvēktiesību aizsardzību, ar konkurētspējīgu atalgojumu piesaistot augsti kvalificētus speciālistus (Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra sēdes prot. Nr. 55, 38§ 3. p.).

Tiesībsarga birojs kopā ar sadarbības partneri – Valsts robežsardzi 2021. gada pirmajā ceturksnī pabeidza projekta Nr. TSB/PMIF/2018/1 “Efektīva novērošanas procesa realizēšana (1. posms)” īstenošanu.

Projekta aktivitātēm 2021. gadā budžeta programmā 70.18.00 “Iekšējās drošības un Patvēruma, migrācijas un integrācijas fondu projektu un pasākumu īstenošana (2014–2020)” Tiesībsarga birojam tika piešķirts finansējums 3654 eiro apmērā. No gadam plānotā finansējuma tika apgūti 3642 eiro jeb 99,7 procenti.

Projekta “Efektīva novērošanas un izraidīšanas procesa realizēšana (1. posms)” ietvaros tika īstenoti vairāki pasākumi šādās jomās:

- 1) piespiedu izraidīšanas novērotāju un Valsts robežsardzes amatpersonu zināšanu stiprināšana par aktuālākajiem cilvēktiesību standartiem ārzemnieku piespiedu izraidīšanas jomā;
- 2) cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanas procedūru pilnveidošana izraidīšanas procesā;
- 3) nepilngadīgo bērnu, kuri ceļo bez pavadības, tiesību nodrošināšana izraidīšanas procesā;
- 4) Tiesībsarga biroja datubāzes pilnveidošana.

POLITIKAS UN DARBĪBAS REZULTĀTU IZPILDES ANALĪZE

Politikas mērķis: aizsargātas cilvēktiesības, mazināta diskriminācija, sekmēta valsts varas tiesiska, lietderīga un labas pārvaldības principam atbilstoša īstenošana
(Tiesībsarga likums)

Politikas rezultatīvie rādītāji	Attīstības plānošanas		
	dokumenti vai normatīvie akti	Faktiskā vērtība (2021)	Plānotā vērtība (2024)
Tiesībsarga biroja novērtējums Nacionālo cilvēktiesību institūciju Starptautiskajā koordinēšanas komitejā (ICC), statuss atbilstoši Parīzes principiem*	Tiesībsarga biroja stratēģija	1	1

* Statuss atbilstoši Parīzes principiem, kur 1 = A (nacionālā institūcija pilnībā atbilst Parīzes principu kritērijiem), 2 = B (daļēji atbilst Parīzes principu kritērijiem), 3 = C (atbilst atsevišķiem Parīzes principu kritērijiem), 4 = statuss nav piešķirts, jo neatbilst Parīzes principu kritērijiem.

RAKSTUROJOŠĀKIE DARBĪBAS REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI

	2020 Izpilde	2021 Izpilde	2022 Projekts	2023 Prognoze	2024 Prognoze
Tiesībsarga rekomendāciju izpilde,%	82,9	69,3	72	72	72
Apkalpoto klientu dinamikas indekss <i>(bāzes vērtība 1,0 ar 8727 klientiem; sasniedzamā vērtība - 1,1 ar 9600 klientiem)</i>	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1

KVALITĀTES RĀDĪTĀJI

	2020 Izpilde	2021 Izpilde	2022 Projekts	2023 Prognoze	2024 Prognoze
Sabiedrības uzticības reitings, punkti <i>(ar "+" pozitīvs vērtējums, ar "-" negatīvs vērtējums, veicot iedzīvotāju aptauju) SKDS/neatkarīgā pētījuma dati</i>	35,9	29,1	25	25	25
Satversmes tiesā apmierinātie prasījumi, %	100	100	94	94	94

PERSONĀLS

PERSONĀLS

54

Darbinieku skaits
2021. gada
31. decembrī

55

Vidējais darbinieku
skaits
2021. gadā

5

Pieņemti

6

Atbrīvoti

0,2

Personāla mainības
koeficients

SADALĪJUMS PA DZIMUMA GRUPĀM

7

Vīrieši

47

Sievietes

SADALĪJUMS PA VECUMA GRUPĀM

20-29 — 6

30-39 — 19

40-49 — 22

50-59 — 3

60-69 — 2

70-79 — 2

NODARBINĀTĪBAS JOMAS

39

(t.sk. prevencija)
Juridiskā analīze
un konsultēšana

6

Komunikācija un
starptautiskā sadarbība

7

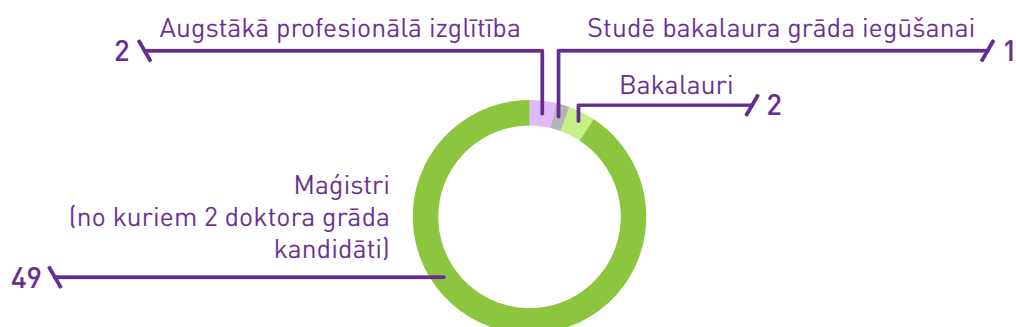
Administrēšana,
dokumentu pārvaldība,
personāla un finanšu vadība

2

Apgāde un
apsaimniekošana

IZGLĪTĪBAS GRUPAS

KOPSAVILKUMS

KOPSAVILKUMS

Covid-19 pandēmija un ar tās pārvarēšanu saistīti jautājumi, kas radīja virkni cilvēktiesību ierobežojumu, jau otro gadu pēc kārtas bija tiesībsarga dienaskārtības centrā. Iedzīvotāji lūdza skaidrot un pamatot gan dažādus valdības jau pieņemtus lēmumus, gan arī vēl tikai ieceres un pat politiku individuālos paziņojumus vai izteikumus. Tiesībsargs atzīst, ka Covid-19 krīze ir radījusi sabiedrības šķelšanos, daļā iedzīvotāju tā ir pat radījusi šaubas par tiesiskumu un demokrātiju Latvijā.

Epidemioloģiskās situācijas pasliktināšanās valstī kopumā un veselības aprūpes sistēmas pārslodze 2021. gada rudenī, tiesībsarga ieskatā, atspoguļoja sekas, ko radīja valdības ilgstoši nogaidošā nostāja, izvairoties pielāgot epidemioloģiskos drošības pasākumus pieaugošajam apdraudējuma līmenim un epidemiologu prognozēm, kā arī neveltot pietiekamu uzmanību vakcinācijas aptveres kāpināšanai. Valdības grūtības vienotu lēmumu pieņemšanā un nesaskaņas starp dažādu nozaru ministrijām radīja situāciju, ka nepopulāri valdības lēmumi vairs nebija atliekami un iedzīvotājiem nācās saskarties ar sevišķi būtiskiem cilvēktiesību ierobežojumiem. Tas izpaudās daudzās jomās, un tieši saistībā ar Covid-19 tēmu 2021. gadā Tiesībsarga birojā saņemti 258 rakstveida iesniegumi, kā arī vēl 596 e-pasta vēstules.

Tā, piemēram, veselības aizsardzības jomā iedzīvotāji visvairāk sūdzējušies par valsts īstenoto politiku Covid-19 pandēmijas apkarošanā, apšaubot gan vakcīnu pret Covid-19, gan sejas masku kvalitāti un efektivitāti, līdz pat argumentācijai, ka vakcīna ir kaitīga cilvēka veselībai. Turpretim salīdzinoši maz sūdzību saņemts par to, ka Covid-19 noteikto ierobežojumu dēļ iedzīvotāji nav varējuši piekļūt citiem veselības aprūpes pakalpojumiem. Toties iedzīvotāji arvien sūdzējušies par, viņuprāt, pieļautām kļūdām ārstniecībā un ārstniecības personu attieksmi. Atsevišķos gadījumos norādīts arī uz tādām sistēmiskām problēmām kā ārstniecības pakalpojumu nepieejamība, medikamentu kompensācijas atteikums vai augstie līdzmaksājumi.

Arī jautājumā par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu un iespējamu nepamatotu atšķirīgu attieksmi pārskata periodā iedzīvotāji visvairāk sūdzējušies par Covid-19 pandēmijas ietekmē noteiktiem valdības ierobežojumiem tiesību uz darbu, izglītību, pieeju precēm un pakalpojumiem kontekstā.

Tiesībsargs regulāri sniedza savu vērtējumu par konkrētu ierobežojumu pieļaujamību, kā arī skaidroja personām tām pieejamos tiesību aizsardzības līdzekļus. Taču, kā jau ik gadu ierasts, sūdzības saņemtas arī par citiem pārkāpumiem, ne tikai saistībā ar Covid-19. Proti, nemainīgi tiesībsargs saņēmis sūdzības no cilvēkiem ar invaliditāti par attieksmi darba vidē, par vides vai mājokļa pielāgojumiem, nepietiekamiem ienākumiem. Attiecībā uz cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem tiesībsargs arvien uzsver nepieciešamību pievērst lielāku atbildīgo institūciju uzmanību aizgādnības jautājumiem, ikviena cilvēka tiesībām dzīvot sabiedrībā, mērķtiecīgi mazinot institucionālo aprūpi un veicinot sabiedrībā balstītu pakalpojumu daudzveidību un attīstību.

Aizvadītajā gadā vēl saņemtas sūdzības par iespējamu nevienlīdzīgu attieksmi darba vidē saistībā ar iespējamu mobingu vai bosingu. Tiesībsargs pozitīvi vērtē, ka uzlabojas darbinieku izpratne par savām tiesībām. Vērojams, ka ir darba devēji, kas atzīst, ka ilgstoši konflikti un domstarpības darba vidē ir būtisks darba vides riska faktors, un rīkojas, lai šādas situācijas izskaustu.

Pārskata periodā par taisnīgas tiesas nodrošināšanas aspektiem kopumā saņemti vairāk nekā 240 iesniegumi, kas ir mazāk nekā iepriekšējā gadā (328). Statistikas dati liecina par to, ka ir pieaudzis iesniegumu skaits jautājumos par pirmstiesas procesa virzītāju un arī tiesnešu neētisku rīcību. Saņemtas arī vairākas sūdzības par valsts nodrošināto advokātu attieksmi tiesvedību procesos un to sniegto juridisko palīdzību. Iedzīvotāji tiesībsargam joprojām pauž arī neapmierinātību par izmeklēšanas darbību veikšanu un nepamatotiem procesuāliem lēmumiem, lietu novilcināšanu gan pirmstiesas procesā, gan tiesā, tādējādi nenodrošinot lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Samērā daudz bijis sūdzību par nolēmumu izpildes jautājumiem, kā arī par zvērīnātu tiesu izpildītāju rīcību un pieņemtajiem lēmumiem nolēmumu izpildē.

Pārskata periodā tiesībsargs ir izskatījis arī vairāk nekā 70 privātpersonu iesniegumus par tiesību uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, no kuriem izplatītākās tēmas bija personas datu aizsardzība, saskarsmes tiesību īstenošana un privātās dzīves neaizskaramība.

Tiesībsargs ir saņēmis iesniegumus gan no personām, kuras ir cietušas no vardarbības, gan no personām, kuru tiesības ir tikušas ierobežotas, pamatojoties uz tiesas pieņemtu lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. 2021. gadā saņemti arī 28 iesniegumi attiecībā uz dažādiem ar vārda brīvību saistītiem jautājumiem: tiesības brīvi paust uzskatus, saņemt un izplatīt informāciju, preses brīvība, naida runa. Naida runa tika pausta pret personām ar citu ādas krāsu un etnisko izcelsmi, kā arī seksuālajām minoritātēm. Ar naida runu, kā arī ar dezinformāciju saistīti jautājumi tika pārrunāti vairākās Saeimas komisiju sēdēs, aktualitāti saglabāja arī jautājums par personu atbildību par dezinformācijas izplatīšanu, jo sevišķi Covid-19 kontekstā.

Savukārt, vērtējot iedzīvotāju iesniegumus sociālās drošības jomā, aizvien liels skaits iesniegumu ir saistīts ar pašvaldību sniegto sociālo palīdzību un pakalpojumiem. Veicot situācijas izvērtējumu, tiesībsargs visbiežāk konstatējis neskaidru komunikāciju, pašvaldībai pietiekami neizskaidrojot klientam pašvaldības rīcību vai pieņemtos lēmumus. Tāpat iedzīvotāji joprojām sūdzas par nepietiekamiem ienākumiem pamatvajadzību nodrošināšanai. Lai gan, sākot ar 2021. gadu, Satversmes tiesas nolēmumu rezultātā valdība ievērojami palielināja minimālo ienākumu līmeņus, arvien no cilvēkiem ar vizuālajiem ienākumiem tiek saņemti iesniegumi, ka nepietiekamie ienākumi joprojām tiem liedz saņemt pilnvērtīgu uzturu, iegādāties medikamentus un nepieciešamās preces. Tiesībsargs jau iepriekš attiecībā uz minimālo ienākumu apmēru ir norādījis, ka likumdevējs, bez objektīva pamatojuma likumā ierakstot konkrētu pabalsta (pensijas) skaitlisko apmēru ar apsolījumu to pārskatīt ne retāk kā reizi trijos gados, nav izpildījis Satversmes tiesas nolēmumos ietvertās atziņas. Satversmes tiesa ir īpaši uzsvērusi, ka tieši likumdevēja pienākums ir definēt minimālo ienākumu sliekšņu noteikšanas metodes pamatprincipus, kas ietver šo sliekšņu pietiekamību un periodisku pārskatīšanu, uzsverot, ka valsts rīcības brīvība, lemjot par sociālās palīdzības minimumu, ir ierobežota. Valstij sava izvēle sociālās palīdzības minimuma noteikšanā un šajā sakarā izdarītā konceptuālā izšķiršanās ir pienācīgi jāpamato. Šobrīd valdība Plānā minimālo ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošanai 2022.–2024. gadam ir apņēmusies, sākot ar 2023. gadu, uzlabot ieviesto sistēmu: mainīt minimālo ienākumu sliekšņu noteikšanas principus, piesaistot tos sociālekonomiskam rādītājam un nostiprinot to likumā; noteikt ikgadēju minimālo ienākumu sliekšņu pārskatīšanu.

Tiesībsargs neatlaidīgi seko līdzi, lai valdības apņēmība patiešām realizētos dzīvē.

Tāpat Covid-19 infekcijas izplatības apstākļos tiesībsargs īpašu uzmanību pievērš tam, vai iedzīvotāji spēj piekļūt valsts un pašvaldību pakalpojumiem. Šajā kontekstā arī svarīgi, ka 2021. gadā stājās spēkā administratīvi teritoriālā reforma, kuras rezultātā tika izveidotas 43 jaunas pašvaldības, un tām bija jākonsolidē vai jāizdod jauni saistošie noteikumi, jāveido jaunas iestādes. Lai arī pašvaldībām ir tiesības autonomi noteikt iedzīvotājiem sniedzamās sociālās palīdzības apjomu savā administratīvajā teritorijā, šai palīdzībai prioritāri jābūt vērstai uz bērniem. Pašvaldībām jānodrošina, ka to apvienošanas gadījumā ģimenēm ar bērniem netiek samazināts atbalsts, kas bija pieejams pirms administratīvi teritoriālās reformas. Tāpēc tiesībsargs ir aicinājis pašvaldības izvairīties no tādu lēmumu pieņemšanas, kas nevis uzlabo tās teritorijā dzīvojošo bērnu stāvokli, bet gan pasliktina. Tas ir svarīgi arī tādēļ, ka bērnu un jauniešu tiesību jomā jau tāpat netrūkst problēmu – aizvadītajā gadā iesniegumu skaits tajā ir pieaudzis. Tiesa, arī šo iesniegumu skaita pieaugums galvenokārt saistīts ar Covid-19 izplatībai noteiktajiem ierobežojumiem. Bez Covid-19 tematikas iesniedzēji, tāpat kā iepriekš, visbiežāk vērsušies pie tiesībsarga par tādām tēmām kā saskarsmes tiesību īstenošana, aizgādības tiesību pārtraukšana/atjaunošana un tiesības uz izglītību. Vislielākais iesniegumu skaits bērnu tiesību jomā ir par grūtībām īstenot saskarsmi un izpildīt tiesas nolēmumus saskarsmes lietās.

Jāuzsver, ka 2021. gadā bērnu tiesību jomā bijušas vairākas aktualitātes, no kurām kā būtiskākās varētu minēt šādas. Pirmkārt, ar grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā tika konkretizēts bērna tiesību aizsardzības princips un noteikti kritēriji bērna labāko interešu noteikšanai. Tas veicinās bērna labāko interešu izvērtēšanu un samazinās to gadījumu skaitu, kad ikviens lēmums bez izvērtēšanas tika pamatots ar bērna interesēm. Tiesībsargs aktīvi iesaistījās šo kritēriju apspriešanā un izstrādē. Otrkārt, ar 2021. gada 16. jūnija grozījumiem Bāriņtiesu likumā ir noteiktas augstākas kvalifikācijas prasības bāriņtiesas sastāvam, tā pilnveidojot to darba kvalitāti. Treškārt, no 2021. gada 1. jūlija tika ieviests jauns asistenta pakalpojuma piešķiršanas un administrēšanas modelis, kas skar arī bērnu tiesības un intereses. Pārskata periodā norisinājās aktīva diskusija par šo jauno modeli, kuram ir gan savi plusi, gan mīnusi. Kopumā tiesībsargs izmaiņas vērtē pozitīvi, tomēr pakalpojums vēl ir pilnveidojams.

Ceturtkārt, 2021. gadā tiesībsargs ierosināja pārbaudes lietu par sistēmiskām problēmām saistībā ar noziedzīgu nodarījumu, kas vērsti pret bērna tikumību un dzimumneaizskaramību, izmeklēšanu. Pārbaudes lietā tiesībsargs vērtēja pirmstiesas izmeklēšanas ilgumu un problēmas, kas kavē pirmstiesas izmeklēšanu, iespējamus risinājumus pirmstiesas izmeklēšanas efektivitātes celšanai, prokuroru lomu pirmstiesas izmeklēšanā un Valsts policijas resorisko pārbaudžu problemātiku. Diemžēl pārbaudes lietā secināts, ka gandrīz trešajā daļā gadījumu kriminālprocesu izmeklēšana ilgst divus gadus vai ilgāk. Valsts policijā trūkst izmeklētāju, kas specializējušies tieši noziedzīgu nodarījumu pret bērnu tikumību un dzimumneaizskaramību izmeklēšanā. Tiesībsargs atzinumā vērs uzmanību, ka dzimumnoziegumu pret bērniem izmeklēšana ir komplicēts bērnu tiesību jautājums, kas prasa nepārtrauktu sistēmas uzlabošanu un resursu piesaisti, un sniedza savas rekomendācijas institūcijām.

Personai zaudējot brīvību, tās eksistence un tiesību aizsardzība ir atkarīga no ieslodzījuma vietu personāla, administrācijas un valsts amatpersonām. Līdz ar to ieslodzīto personu tiesības, to aizsardzības mehānisms un efektivitāte vienmēr ir bijusi tiesībsarga uzmanības lokā, un arī 2021. gadā tiesībsargs turpināja saņemt sūdzības par neatbilstošiem apstākļiem ieslodzījuma vietās, par darbinieku rīcību, par cietuma administrācijai adresēto iesniegumu nozaudēšanu/iznīcināšanu, par ierobežotām iespējām tikt uz konsultāciju pie speciālista ārpus ieslodzījuma vietas, liegtu iespēju iepazīties ar medicīnisko dokumentāciju u. c.

Lai gan 2021. gads paliks vēsturē ar Baltkrievijas īstenoto hibrīduzbrukumu un no tā izrietošo bēgļu un migrācijas krīzi, kuras dēļ Latvijas–Baltkrievijas pierobežā pat tika izsludināta ārkārtējā situācija, Tiesībsarga birojā saņemto iesniegumu skaits no ārzemniekiem un personām bez tiesiskā statusa pārskata periodā nav palielinājies. Vienlaikus tiesībsargs vairākkārt Saeimai, Ministru kabinetam un Iekšlietu ministrijai sniedza savu vērtējumu par dažādiem šīs krīzes situācijas tiesiskajiem aspektiem, akcentējot, ka ir jānodrošina valsts drošība, to samērojot ar nepieciešamību ievērot cilvēktiesības, un spēka pielietošanai ir jābūt tikai kā galējam līdzeklim.

Savukārt cilvēku tirdzniecības jomā 2021. gads noteikti jāatzīmē kā sabiedrības izglītošanas gads. Pārskata periodā Tiesībsarga biroja darbinieki turpināja aktīvi piedalīties skolu programmā "Dzīvei gatavs", kuras ietvaros skolēniem novadīja 32 vieslekcijas, tostarp par cilvēku tirdzniecības jautājumiem. Tiesībsarga biroja darbinieki atsaucās arī Latvijas Pašvaldību mācību centra aicinājumam vadīt lekcijas Valsts policijas darbiniekiem, prokuroriem, tiesnešiem un zvērīnātiem advokātiem par tēmu "Bērni – cilvēku tirdzniecības upuri". Kopumā 2021. gadā tika novadītas 23 nodarbības, būtiski uzlabojot tiesu sektora un tiesībaizsardzības iestāžu darbinieku spēju savlaicīgi atpazīt cilvēku tirdzniecības gadījumus, lai vainīgās personas tiktu sauktas pie kriminālatbildības, bet upuri saņemtu nepieciešamo palīdzību un atbalstu no valsts.

Bez sabiedrības izglītošanas jautājumiem tiesībsargs 2021. gadā aktīvi iesaistījās arī dažādu politikas dokumentu izstrādē, veicot pētījumus, kā arī sniedzot savu viedokli un rekomendācijas daudzās jomās. Piemēram, pārskata periodā tiesībsargs aktīvi iesaistījās likumdevēja darbā saistībā ar trūkumiem labticīgā ieguvēja aizsardzības mehānismā kriminālprocesā, sniedzot arī savus priekšlikumus par iespējamajiem risinājumiem. Tiesībsargs arī sniedza vairākus priekšlikumus nozares ministrijām un likumdevējam tiesību uz taisnīgu tiesu aspektā. Vienlaikus, neskatoties uz vairākiem iepriekš sniegtiem atzinumiem, tiesībsargs atkārtoti konstatēja valsts pārvaldes nespēju sadarboties valstij piekritīgas bezmantnieka mantas pārņemšanā un ar to saistīto uzturēšanas izdevumu segšanā. Turpretim tiesībsargs atzinīgi vērtē, ka likumdevējs beidzot ir spējis noteikt tiesisko risinājumu problēmai, kas tik ilgus gadus pastāv attiecībā uz piespiedu dalīto īpašumu privatizētajās daudzdzīvokļu mājās.

Bez jau minētā kā svarīgs vēl atzīmējams fakts, ka 2021. gada 11. novembrī Saeima pieņēma likumu, kas stājās spēkā 2021. gada 8. decembrī, par pievienošanas ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem Fakultatīvajam protokolam. Ar šādu rīcību Latvijas valsts gan starptautiski, gan nacionāli ir atkārtoti apstiprinājusi, ka spīdzināšana un citi nežēlīgas, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidi ir aizliegti un ir nopietns cilvēktiesību pārkāpums. Fakultatīvais protokols paredz valstij izveidot nacionālo preventīvo mehānismu jeb regulāru vizīšu veikšanas sistēmu ar mērķi novērst sliktas izturēšanās riskus vietās, kurās ir vai varētu tikt ierobežota personas brīvība. Uz kopējā pasaules valstu fona, kuras ir ratificējušas Fakultatīvo protokolu, Latvijā ir izveidojusies unikāla situācija, proti, valsts jau pirms Fakultatīvā protokola ratificēšanas ir ielikusi pamatus nacionālā preventīvā mehānisma izveidei un praktiskajai iedzīvināšanai. Kā jau zināms, kopš 2018. gada preventīvā mehānisma funkciju kopumā veic viss Tiesībsarga birojs, tomēr visvairāk šī funkcija ir koncentrēta tieši Prevencijas daļā. Īstenojot preventīvā mehānisma funkciju, 2021. gadā kopumā ir veiktas 32 vizītes.

Tāpat jāuzsver tas, ka 2021. gada nogalē Eiropas Nacionālo cilvēktiesību institūciju tīkla (ENNHRI) ikgadējā sanāsmē Tiesībsarga birojs tika ievēlēts Pasaules Nacionālo cilvēktiesību institūciju (GANHRI) Cilvēku ar invaliditāti tiesību darba grupas sastāvā. Tajā ir tikai astoņas nacionālās cilvēktiesību institūcijas no visas pasaules, pa divām no katra reģiona, un Latvija kopā ar Īriju turpmākos trīs gadus darba grupā pārstāvēs Eiropu. Dalībai šajā darba grupā var tikt apstiprinātas tikai institūcijas ar "A" statusu, kas Tiesībsarga birojam ir jau kopš 2015. gada.

LATVIJAS REPUBLIKAS

TIESĪBSARGS